

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN YÜKSELTİLMESİNDE BOŞ ZAMAN
AKTİVİTELERİNİN ROLÜ: İSTANBUL ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Tayfun SALİHOĞLU

Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı

Şehir ve Bölge Planlama Programı

EYLÜL 2016

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN YÜKSELTİLMESİNDE BOŞ ZAMAN
AKTİVİTELERİNİN ROLÜ: İSTANBUL ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

**Tayfun SALİHOĞLU
(502092817)**

Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı

Şehir ve Bölge Planlama Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Handan TÜRKOĞLU

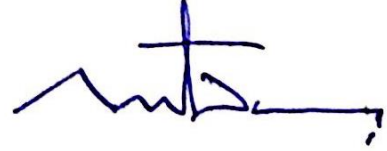
EYLÜL 2016

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502092817 numaralı Doktora Öğrencisi Tayfun SALİHOĞLU, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN YÜKSELTİLMESİNDE BOŞ ZAMAN AKTİVİTELERİNİN ROLÜ: İSTANBUL ÖRNEĞİ" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Handan TÜRKOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Mehmet OCAKÇI**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. M. Doruk ÖZÜGÜL
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Derya OKTAY
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih TERZİ
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : 04 Ağustos 2016
Savunma Tarihi : 30 Eylül 2016

Eşime, aileme ve dostlarıma

ÖNSÖZ

Zorlu ancak bir o kadar da keyifli bu serüvende her tökezlediğimde beni ayağa kaldıran sayın tez danışmanım Handan TÜRKÖĞLU, izleme komitesindeki değerli hocalarım Mehmet OCAKÇI ve Doruk ÖZÜGÖL ile savunma aşamasında sürece dahil olan sayın Derya OKTAY ve Fatih TERZİ'ye sonsuz teşekkürler.

Tezin olgunlaşma sürecinde Gebze Teknik Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nde fikir alışverişinde bulunduğum onlarca meslektaşım oldu. Yalnızca tez çalışmasını değil beni de olgunlaştırdınız. Hepinize teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmadaki verileri sağlayan; İBB Şehir Planlama Müdürlüğü, İBB Ulaşım Planlama Müdürlüğü ve Başarsoft kurum ve şirketlerinin değerli yöneticilerine paylaşımcı yaklaşımlarından ötürü teşekkürlerimi sunarım. Anket sürecinde bana destek sağlayan İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğrenci ve mezunlarına emekleri için bir kez daha teşekkürler.

Bu süreçte kendi özlemlerini bir kenara bırakıp fedakarca davranan ve sabırla bu süreci destekleyen sevgili ailem, özel bir teşekkürü hak ediyorsunuz. Arkamda durduğunuzu hissetmek her zaman güven vermiştir.

Beni bu süreçte en iyi anlayan, desteğini hiç bir zaman esirgemeyen biricik eşim Güliz SALİHOĞLU; hayatıma kattıkların ve katmaya devam ettiklerin için teşekkürler. İyi ki senin eşim!

Eylül, 2016

Tayfun Salihoğlu
(Y.Şehir Plancısı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Probleminin Tanımlanması ve Tezin Amacı.....	4
1.2. Tezin Kapsamı.....	5
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	6
1.4. Çalışmanın Önemi.....	7
2. (KENTSEL) YAŞAM KALİTESİ	9
2.1. Yaşam Kalitesi Kavramı	13
2.2. Yaşam Kalitesi Yaklaşımları / Modelleri.....	18
2.3. Yaşam Kalitesinin Ölçümü / Göstergeleri.....	35
2.4. Kentsel Yaşam Kalitesi Araştırmaları	44
3. BOŞ ZAMAN AKTİVİTELERİ VE KENTSEL YAŞAM KALİTESİ	52
3.1 Boş Zaman Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	53
3.1.1. Tarihsel süreçte boş zaman kavramı.....	56
3.1.2. Rekreasyon kavramı	67
3.2. Boş Zaman Aktivite Çeşitleri ve Farklı Kaynaklardaki Sınıflamalar	71
3.3. Boş Zaman ve Kentsel Yaşam Kalitesi İlişkisi	78
3.3.1. Boş zaman gereksinimi ve boş zamanın faydaları.....	78
3.3.2. Boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi ilişkisinde öne çıkan konular.....	89
4. MATERYAL VE YÖNTEM.....	122
4.1. Araştırma Modeli	123
4.2. Modelde Yer Alan Değişkenlerin Tanımlanması.....	128
4.3. Objektif Veri Kaynakları ve Anket Araştırması Örneklem Planı	133
4.3.1. Objektif verilerin elde edilmesi	134
4.3.2. Hanehalkı anketi için örneklem yönteminin belirlenmesi	136

5. İSTANBUL KENTİ'NDE KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN YÜKSELTİLMESİNDE BOŞ ZAMAN AKTİVİTELERİNİN ROLÜ	138
5.1. İstanbul'daki Yerleşmelerin ve Boş Zaman Aktivitelerinin Objektif Veriler Üzerinden Değerlendirilmesi	139
5.1.1. Boş zaman aktivitelerinin kentsel mekandaki dağılımı	140
5.1.2. Hizmet alanları ve erişilebilirlik analizi.....	145
5.1.3. Diğer objektif kentsel göstergelerle ilgili uzman görüşleri	151
5.1.4. Nesnel verilerle yapılan analizlere ilişkin genel değerlendirmeler.....	154
5.2. Hanehalklarının İstanbul'daki Boş Zaman ve Kentsel Yaşam Kalitesiyle İlgili Değerlendirmeleri.....	158
5.2.1. Boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili kullanıcı algısı.....	159
5.2.2. Boş zaman değerlendirme mekanlarının kullanımı	167
5.2.3. Boş zaman sınırlayıcıları	173
5.2.4. Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet ve genel boş zaman memnuniyeti	176
5.2.5. Diğer kentsel kalite göstergeleri	185
5.2.6. Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet.....	191
5.2.7. Boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili kullanıcı algısı ve boş zaman değerlendirme mekanlarının kullanımı arasındaki ilişki	195
5.2.8. Boş zaman memnuniyeti regresyon modeli.....	198
5.2.9. Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet ile boş zaman memnuniyeti ilişkisi	204
6. SONUÇLAR	206
KAYNAKLAR	218
EKLER.....	242
ÖZGEÇMİŞ	257

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Çalışmalarda en sık kullanılan boyutlar.	24
Çizelge 2.2 : Çeşitli disiplinler ve araştırmalarda kullanılan temel boyutlar	25
Çizelge 2.3 : Schalock ve Verdugo (2002)'nin araştırmasında öne çıkan göstergeler..	39
Çizelge 2.4 : Çeşitli araştırmalardaki kentsel yaşam kalitesi göstergeleri.....	40
Çizelge 3.1 : İlk Çağ'dan Roma Dönemi'ne kadar boş zaman aktiviteleri.	58
Çizelge 3.2 : Orta Çağ ve boş zaman aktiviteleri.	60
Çizelge 3.3 : Farklı yazarların rekreasyon tanımları.	69
Çizelge 3.4 : Boş zaman aktivite kategorileri.....	72
Çizelge 3.5 : Boş zaman aktivite çeşitleri.....	76
Çizelge 3.6 : Boş zaman aktivitelerinin faydaları.....	86
Çizelge 3.7 : Kişi ve mekan odaklı boş zaman özellikleri.....	113
Çizelge 4.1 : Yapılı çevre boş zaman kaynakları ve kültürel kaynaklar algısı.....	129
Çizelge 4.2 : Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları ve kültürel kaynakların kullanımı	130
Çizelge 4.3 : Boş zaman sınırlayıcıları	130
Çizelge 4.4 : Boş zaman memnuniyeti	131
Çizelge 4.5 : Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet	131
Çizelge 4.6 : Diğer kentsel göstergelerle ilgili değerlendirmeler	132
Çizelge 4.7 : Bireysel özellikler / karşılaştırma standartları.....	132
Çizelge 4.8 : Yaşamın diğer boyutlarından memnuniyet	133
Çizelge 4.9 : Objektif veriler, türleri ve kaynakları.....	134
Çizelge 4.10: Yoğunluklarına göre mahalle grupları	136
Çizelge 4.11: Arazi değerlerine göre mahalle grupları.....	137
Çizelge 5.1 : Aktivite türlerine göre hizmet sunulan nüfus ve alan özellikleri	140
Çizelge 5.2 : Diğer objektif kentsel göstergeler için faktör analizi	152
Çizelge 5.3 : Semt BZDM algısı faktörlere yüklenen sorular	161
Çizelge 5.4 : Kentteki boş zaman aktiviteleri algısı faktör analizi sonuçları.	164
Çizelge 5.5 : Boş zaman mekanlarının kullanımıyla ilgili özet veriler	168
Çizelge 5.6 : Kültürel kaynaklar kullanım sıklığı varyans analizi.....	171
Çizelge 5.7 : Yapılı çevrede yer alan boş zaman kayn. kullanım sıklığı ANOVA .	172
Çizelge 5.8 : Boş zaman sınırlayıcıları açımlayıcı faktör analizi.	174
Çizelge 5.9 : Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyet açısından bireysel demografik özelliklerdeki farklılıklar.	180
Çizelge 5.10: Kültürel kaynaklardan memnuniyet açısından bireysel demografik özelliklerdeki farklılıklar.	181
Çizelge 5.11: Mahalle kategorilerine göre boş zaman memnuniyeti..	183
Çizelge 5.12 : Boş zaman memnuniyeti açısından bireysel demografik özelliklerdeki farklılıklar	185

Çizelge 5.13: Semt düzeyinde diğer kentsel göstergeler faktör analizi sonuçları. ..	186
Çizelge 5.14: Kent düzeyinde diğer kentsel göstergeler faktör analizi sonuçları....	189
Çizelge 5.15: Mahalle kategorilerine göre kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet.....	192
Çizelge 5.16: Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet açısından bireysel demografik özelliklerdeki farklılıklar.	194
Çizelge 5.17: Algı ve kullanım ilişkisi için yapılan korelasyon analizlerindeki değişkenler.	195
Çizelge 5.18: Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları algısı ve kullanımı ilişkisi.....	196
Çizelge 5.19: Kültürel kaynaklar algısı ve kullanımı ilişkisi.....	197
Çizelge 5.20: Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet regresyon modellerindeki değişkenler.	199
Çizelge 5.21: Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyet için çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları.. ..	200
Çizelge 5.22: Kültürel kaynaklardan memnuniyet için çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları.....	201
Çizelge 5.23: Boş zaman memnuniyeti regresyon modelindeki değişkenler.....	203
Çizelge 5.24: Boş zaman memnuniyeti için çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları.	203
Çizelge 5.25: Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları.....	205

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1 : Yaşam kalitesinin bileşenleri.....	22
Şekil 2.2 : İnsan çevre uyumunda öne çıkan boyutlar	23
Şekil 2.3 : Yaşam kalitesi ve ilişkili kavramların sınıflanması	28
Şekil 2.4 : Sistem teorisi yaklaşımında yaşam kalitesi modeli.....	30
Şekil 2.5: Mekansal düzeyleri içeren yaşam kalitesi modeli.....	33
Şekil 2.6. Campbell ve diğ. (1976)'nin farklı yaşam alanlarını içeren modeli.....	33
Şekil 2.7: Komşuluk alanından memnuniyet modeli.....	34
Şekil 3.1 : Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi	55
Şekil 3.2 : Endüstri devrimi ve sonrasında boş zamanın gelişimi.....	62
Şekil 3.3 : Kent merkezine mesafeye göre aktivite türleri	73
Şekil 3.4 : Zaman kullanım istatistiklerinde boş zaman	77
Şekil 3.5 : Marans ve Fly (1981)'in rekreasyon-kentsel yaşam kalitesi modeli	108
Şekil 3.6 : Rekreasyon kaynakları ve kentsel yaşam kalitesi modeli ...	110
Şekil 3.7 : Alışveriş imkanlarından memnuniyet ve yaşam kalitesi ilişkisi ...	118
Şekil 3.8 : Boş zaman değerlendirme mekanlarından memnuniyet ve yaşam kalitesi ilişkisi ...	119
Şekil 3.9 : Boş zaman bileşenleri ve bireysel öznel refah ilişkisi modeli ...	121
Şekil 4.1 : Kentsel yaşam kalitesi ve boş zaman aktiviteleri modelleme yaklaşımı	124
Şekil 4.2: Rekreasyon Kaynakları-Yaşam Kalitesi Modeli.....	125
Şekil 4.3: İstanbul için kentsel yaşam kalitesi ve boş zaman ilişkisi araştırma modeli	127
Şekil 4.4: Örneklem noktalarının mekansal dağılımları.....	138
Şekil 5.1: Boş zaman aktivitelerinin kentsel mekandaki konumları	143
Şekil 5.2: Boş zaman değerlendirme mekanlarının mekansal dağılım özellikleri.....	144
Şekil 5.3: Metropolen alanın nüfus ve işgücü yapısı (İMP, 2006).....	145
Şekil 5.4: Alışveriş merkezlerinin hizmet alanları ...	147
Şekil 5.5: Sinema ve tiyatroların hizmet alanları	149
Şekil 5.6: Aktif yeşil alanlar ve spor alanlarının hizmet alanları ...	150
Şekil 5.7: Diğer objektif kentsel göstergeler ...	153
Şekil 5.8: Tez modelinin öznel kısmı ...	159
Şekil 5.9: Semtteki boş zaman değerlendirme mekanları algısı için faktör analizi	160
Şekil 5.10: Semtteki boş zaman değerlendirme mekanları algısı.....	162
Şekil 5.11: Kentteki boş zaman aktiviteleri algısı için faktör analizi.....	163
Şekil 5.12: Kentteki BZDM algısının mekansal dağılımı.....	165
Şekil 5.13: Anket sorularının modeldeki değişkenlere dönüşümü.....	167
Şekil 5.14: Faktörlerin modeldeki değişkenlere dönüşümü ...	167
Şekil 5.15: Boş zaman mekanlarının kullanım puanlarının hesaplanması.....	168

Şekil 5.16: Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları kullanım sıklığı.....	169
Şekil 5.17: Kültürel kaynakları kullanım sıklığı.....	170
Şekil 5.18: Boş zaman sınırlayıcıları sorularının modeldeki değişkenlere dönüşümü ...	173
Şekil 5.19: Boş zaman sınırlayıcılarının mekansal dağılımı.....	175
Şekil 5.20: Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet....	177
Şekil 5.21: Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet ortalamaları. ...	177
Şekil 5.22: Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyetin mekansal dağılımı. ...	178
Şekil 5.23: Kültürel kaynaklardan memnuniyetin mekansal dağılımı. ...	179
Şekil 5.24: Boş zaman memnuniyeti (indeksi). ...	182
Şekil 5.25: Boş zaman memnuniyeti indeksinin mekansal dağılımı. ...	184
Şekil 5.26: Diğer kentsel kalite göstergeleri için faktör analizleri sonuçları... ..	186
Şekil 5.27: Semt düzeyinde kalite göstergeleri faktörleri. ...	188
Şekil 5.28: Kent düzeyinde diğer kalite göstergeleri. ...	190
Şekil 5.29: Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyetin frekans dağılımı. ...	191
Şekil 5.30: Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyetin mekansal dağılımı.....	193

KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN YÜKSELTİLMESİNDE BOŞ ZAMAN AKTİVİTELERİNİN ROLÜ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

ÖZET

Yerleşmelerin sunduğu yaşam kalitesi düzeyinin ölçülmesi, mekan bilim alanında önemi giderek artan bir konudur. Farklı disiplinlerin kentle ilgili değerlendirmelerinde yaşam kalitesi vurgusu yapılmaktadır. Konunun yükselişinde, geniş kapsamlı planlama yaklaşımlarının kentsel sorunları çözmeye yetersiz kalmasının büyük payı vardır. Katılımcı yaklaşımlar ile kentte yaşayanların kentle ilgili değerlendirmelerinin planlama ve kent yönetimi süreçlerine dahil edilmesinde yaşam kalitesine yönelik algısal ölçümler, kullanışlı araçlardır.

Tarih boyunca devam eden teknolojik ve toplumsal değişimlere paralel bir biçimde, bireylerin yaşamında zorunlu aktiviteler için harcadıkları vakitler dışında kalan zaman ve bu zaman diliminde gerçekleştirdikleri aktiviteler, yaşantılarından duydukları tatmin düzeyini etkileyen önemli bir faktör olmuştur. Kentlinin yaşam deneyimleriyle ilgili değerlendirmeleri, kentlinin duyduğu boş zaman ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelik ve nicelikteki donatı alanlarını sağlayan kentlerde olumlu yöndedir. Birey özelinde çeşitlilik gösteren bu ihtiyaçların karşılanması ile sağlıklı, mutlu, yaratıcı, anlayışlı, demokratik, sosyal ve kapsayıcı bireylerden oluşan bir kent ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çağdaş, sürdürülebilir ve yüksek yaşam kalitesine sahip bir kent(sel gelişim) ve toplumsal yaşantıya kavuşulmasında boş vakitlerin nasıl değerlendirildiği anahtar rol oynamaktadır.

Bu çalışma ile; İstanbul'daki boş zaman değerlendirme mekanları ile kentteki yaşam kalitesi ilişkisi araştırılmıştır. Öznel ve nesnel yaklaşımları içerecek bir biçimde boş zaman ve yaşam kalitesi modeli geliştirilmiştir. Boş zaman değerlendirme mekanlarının mekansal dağılımı, erişilebilirliği, hizmet alanları gibi nesnel verilerle yapılan analizlerin yanında; anketler yardımıyla boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili hane halkı algıları, kullanım ve memnuniyet düzeyleri ile boş vakitlerin istenilen aktiviteler ile değerlendirilememesine neden olan sınırlayıcılar araştırılmıştır. Bu analizler, gözlemsel etüdler ve anket değerlendirmeleriyle oluşturulan kentsel yaşam kalitesi değişkenleriyle ilişkilendirilerek "boş zaman aktivitelerine ilişkin hangi konuların kentteki yaşam kalitesi ile ne düzeyde ve nasıl bir ilişki içerisinde olduğu" ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Doktora tezi altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; yukarıda özetlenmeye çalışılan araştırma problemi tanımlanmış, konunun çerçevesi çizilmiş, yöntem ve yaklaşım hakkında ipuçları verilmiş ve bu çalışmanın teori ve pratiğe olan katkıları açıklanmıştır.

İkinci ve üçüncü bölümlerde tez çalışmasının teorik temellerini oluşturan iki ayrı literatür olan yaşam kalitesi ve boş zaman literatürleri özetlenmiştir. İkinci bölümde, yaşam kalitesine yönelik farklı yaklaşımlar ve modeller tarihsel bir süreç içerisinde sunulmuş, farklı gösterge sistemleri ve ölçme yöntemleri açıklanmıştır. Ülkemizde ve dünya'da yapılmış araştırmalar ve sonuçları; gösterge türleri, araştırma ölçekleri,

yöntemleri ve sonuçlarına göre sistematik bir biçimde derlenmiştir. Benzer süreçler, üçüncü bölümde açıklanan boş zaman ve yaşam kalitesi ilişkisi için de geçerlidir. Bu bölümün ilk kısmında boş zaman kavramı ve tarihsel süreçteki içerik ve anlamları üzerinde durulmuştur. Boş zaman aktiviteleriyle ilgili çeşitli sınıflamalar ile kavram şehircilik disiplini çerçevesinde somutlaştırılmıştır. Bu bölümün son kısmında ise, boş zamanın fayda ve ihtiyaçlar ekseninde yaşam kalitesiyle ilişkisi ortaya koyulmuş, bu ilişkiye odaklanan araştırmalar detaylı bir biçimde sunulmuştur.

Dördüncü bölüm; literatürden elde edilen bilgiler ışığında İstanbul için boş zaman-yaşam kalitesi ilişkisine yönelik araştırma tasarımıyla ilgili bilgilerin sunulduğu bölümdür. Bu bölümde; geliştirilen araştırma modeli açıklanmış, modelde yer alan değişkenler, gösterge türleri, ölçekleri, ölçme yöntemleri ve veri kaynakları tanımlanmıştır.

Tezdeki özgün araştırma sonuçları beşinci bölümde sunulmuştur. Modelde üzerinde durulan konuların açıklanmasına yönelik analizler veri türüne bağlı olarak öznel ve nesnel olarak ayrıştırılarak aktarılmıştır. Nesnel kısımdaki analizlerde, çoğunlukla İstanbul'un farklı kentsel mekanları nicel ve mekansal olarak karşılaştırılmaktadır. Öznel kısımda ise; hane halkı anket uygulaması sonucunda elde edilen verilere bağlı olarak, modelde öne sürülen ilişki ve yapıların kanıtlanmasına yönelik istatistikî ve coğrafi analizleri içermektedir. Temel araştırma sorusu olan boş zaman ve yaşam kalitesi ilişkisini kanıtlamak için yapılan analizler öncesinde; algı kullanım, memnuniyet ve sınırlayıcılar olarak isimlendirilen yapıları temsil etmesi amacıyla çok sayıda boyut indirgeme yöntemi kullanılmıştır. Böylelikle; yaşam kalitesi ve boş zaman arasındaki ilişkinin geniş bir ilişkiler ağı içerisindeki yeri tanımlanabilmiştir. Bu ilişki ve yapıların kentteki farklı mekan kategorileri ve hane halklarının sosyo-demografik özelliklerine göre gösterdiği farklılaşma desenleri de çalışmanın özgün kısmında sunulmuştur. Analiz sonuçları İstanbul'un kentsel mekan özellikleri ve ilgili literatür ışığında yorumlanmıştır.

Çalışmanın sonuç kısmında ise; boş zaman memnuniyetinin kentsel yaşam kalitesi üzerinde; boş zaman aktiviteleriyle ilgili hane halkı algıları, kullanım düzeyleri ve boş zaman sınırlayıcılarının ise boş zaman memnuniyeti üzerinde anlamlı etkilere sahip oldukları görülmüştür. Bu etkilerin düzeyi ve içeriklerinin; aktivite türlerine, hizmet alanı ve erişilebilirliklerine, kentin farklı noktalarının mekansal yapılarına ve hane halklarının sosyo - demografik özelliklerine göre farklılıklar içerdiği kanıtlanmıştır. Kentteki yaşam deneyiminin kalitesi ve boş zaman ile ilişkisinde farklı yerleşmeler açısından büyük farklılıklar bulunduğu görülmüştür. Boş zaman aktivitelerinin yoğun bir biçimde bulunduğu alanlar aynı zamanda kentsel mekan kalitesinin de yüksek olduğu yerleşmelerdir. Boş zaman aktivitelerinin yoğunlaştığı yerleşimlerde; boş zaman aktivitelerini kullanım düzeyleri artmakta, yüksek kullanım oranlarının bulunduğu yerleşimlerde, boş zaman aktivitelerinin çeşitli özellikleri olumlu algılanmakta ve algıların olumlu, kullanım oranlarının yüksek olduğu yerleşimlerde, boş zaman memnuniyeti en yüksek değerlere ulaşmaktadır. Bireylerin boş zamanlarından memnun olmaları ise kentsel yaşam kalitelerinden memnuniyet düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir.

Çalışma sonuçları, boş zaman ve yaşam kalitesi ilişkisine yönelik çalışma alanına, bütüncül ve sistematik bir yaklaşım içermesi yönüyle katkı sağlamaktadır. Diğer yandan; kentin farklı noktalarındaki boş zaman sunumlarının ve algılarının nasıl farklılaştığını ortaya koyarak; bu farklılıklara uygun planlama stratejileri ve yönetim politikalarının oluşturulmasına imkan tanıyan bir veri altyapısı sunmaktadır.

THE ROLE OF LEISURE SPACES ON IMPROVING QUALITY OF URBAN LIFE: CASE OF ISTANBUL CITY

SUMMARY

Measuring quality of life in urban spaces is an important issue in space sciences. Quality of life is emphasized in the evaluations of various disciplines on urban spaces. The inadequacy of rational planning tools for the solution of urban problems have greater role on the rise of the subject. Subjective measurement of quality of life of people living in urban spaces is useful toolbox on the inclusion of residents' perceptions about the city for the new planning approaches such as participatory, advocacy, transactive and bargaining models.

Simultaneously to ongoing technological and social changes throughout the history, the leisure time and leisure activities have positive effect on the life satisfaction of people. Positive evaluations of residents about the life experience in the city is higher in the cities which offer facilities that fit to leisure needs of people in terms of places' quality and quantity. The goal of a city with happy, healthy, creative, indulgent, democratic, social and inclusive individuals can be achieved by meeting the various leisure needs of individuals. Therefore, people's leisure experience is key to sustainable and contemporary cities with high quality of urban living.

In this study, the relationship between quality of urban life and leisure spaces in İstanbul is investigated. The model of leisure and quality of life which include objective and subjective dimensions is developed. Besides the objective analysis such as distribution, accessibility and services area of leisure spaces, residents' leisure perception, leisure participation, leisure satisfaction and leisure constraints are explored via subjective household survey. Objective and subjective analysis on leisure variables have associated with the urban quality of life variables in a purpose of describing which subjects about leisure activities have strong relationship with leisure in which level and how?

The study has six chapters. The research question, research frame, methodology and study approach is defined in introduction section along with the contribution of the study to existing literature and to planning practices in İstanbul.

In the second and third chapters, the literature on quality of life and leisure has explained in historical content as the theoretical grounds of the study. Literature on different approaches, indicator types, measurement methods and theoretical models to quality of life have presented. Different case studies from Turkey and around the world in terms of spatial level, indicator type, methodology and research results have compiled by systematical approach. Similar approach to leisure and relationship with quality of life have also adopted in chapter three. In the early parts of this section, the meaning and content of the leisure have explained historically and theoretically. Additionally, different classifications of leisure activity types in urban studies have illustrated. The term of recreation has also defined with its relation to leisure in this part. Finally, the relationship between leisure and quality of life and the studies

focusing on this relationship has described with the emphasis on leisure benefits and leisure needs. These case studies shows that there is a clear path between quality of life in cities and leisure leisure settings of both residents and cities.

In the light of the literature review in chapter two and three, the methodology of this study that is on the relationship between leisure time activities and quality of urban life in İstanbul city have represented in chapter four. Research design of the *leisure and quality of life model model* with the research units, indicators types, spatial levels, measurement methods and data resources have expressed. The research model includes subjective perception of households as well as objective leisure indicators about İstanbul city. In the subjective part of the study, along with personal characteristics and demographics, questions on perception and satisfaction level of different settings of leisure spaces, leisure participation and satisfaction with the different life domains and settings of urban environment have been asked to households. For the objective analysis, statistical and geographical data on leisure spaces such as open and green spaces, sports activities, cultural activities, dining and drinking places and shops have been collected from different governmental and private institutions. A leisure database have been created by editing and integrating these different data resources. Finally, objective data gathering process has completed with the expert opinion survey for the different settings of certain urban spaces in İstanbul.

Fifth chapter contains the results of the analysis. According to data type, the analysis suggested in the theoretical model have divided into objective and subjective planes.

Objective analysis of the study leaned on the secondary datas and observations. These type of analysis compares different urban spaces spatially and statistically by catchment area of activities and measurement of geographical distribution of leisure spaces. Lastly, the perception of urban space of junior urban planners and architects is also mapped by spatial interpolation techniques.

By using the household survey data, the results of geographical and statistical analysis to prove the relationship between leisure and quality of life have reported in the subjective part of the research. Before the explanation of this relationship, dimension reduction techniques such as factor analysis have implemented to represent leisure perception, leisure participation, leisure constraints and leisure satisfaction in the model. Thus the role of leisure on quality of life could be identified in a larger relational network of variables. Additionally, differences in the various spatial levels and socio-economical statuses of households in terms of these dimensinally reduced structures and relations have also presented. Results have interpreted in the light of existing literature on leisure and quality of life as well as distinctive features of urban spaces in İstanbul.

In the discussion section of the study, the brief review of the study is given: *Leisure satisfaction have significant effect on quality of urban life, while perception of leisure spaces, participation levels of leisure time activities and leisure constraints have relations with leisure satisfaction.* It has proved that the level and content of these effects varied by the type of the leisure activity, service area and accessibility of the leisure spaces, different spatial features of different urban spaces in the metropolitan area and socio demographical features of households. In urban spaces which are richer in terms of leisure activities, quality of urban life is relatively higher than the poorer urban spaces in terms of leisure spaces. Leisure participation is

increasing in settlements with the denser leisure facilities while perception of leisure is positive in places with higher leisure participation rates. Leisure satisfaction is also in highest level in these denser, positively perceived and highly participated leisure spaces. Thus, the satisfaction with the quality of urban life have positively effected by the leisure satisfaction of the individuals in these settlements.

With its wholistic and systematic approach and methodology, It is believed that this study have significant contribution to the existing leisure and quality of life literatures. On the other hand, by explaining the differences in leisure supply and evaluations of households, the results of the study have potential to be integrated to urban policy and decision making processes as leisure inputs.

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğunun yaşadığı kentlerde, kentsel yaşam kalitesi, kent yönetimleri için önemi gün geçtikçe artan bir kavramdır. Birçok kentin, nüfus ve yatırım çekebilmek için kıyasıya rekabete girdiği günümüzde, kentlerin sunduğu yüksek yaşam deneyimi, çoğu zaman kentsel yaşam kalitesi söylemleriyle somutlaşmaktadır. Birçok uluslararası firmanın finans ve hizmet birimlerinin yer seçiminde ve turistlerin destinasyon tercihlerinde öne çıkabilmek için post endüstriyel kentte devamlı bir proje süreci yaşanmaktadır. Yerel yönetimler ya da özel sektör eliyle geliştirilmesi bir fark yaratmaksızın, bu projelerin birçoğunda yüksek yaşam deneyimi vaatleri yer almaktadır. Ancak kentsel yaşam kalitesi yalnızca kente yatırım ve nüfus çekmek için bir araç olmadığı gibi, büyük projeler yoluyla arttırılabilir bir yapıya sahip değildir. Zenginlik, inşaat istatistikleri, sağlık istatistikleri, iklimsel veriler, eğitim düzeyi gibi niceliksel veriler, kentler ya da mekânlar arası karşılaştırmalarda, norm ve standartlara uygunluk açısından önemli göstergeler olabilir. Ancak, konu kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi olduğunda, bu rakamların arkasındaki yaşantıyı anlamak, bu yaşantıdan kaynaklı sosyal sorunları belirleyip çözüm önerileri geliştirmek gerekmektedir. Kentsel yaşam kalitesi kavramının ortaya çıkışı ve gelişme süreci mekân bilimleri uzmanlarını niceliğin ötesine geçebilmek için cesaretlendirirken; kalite kavramını içerisinde barındıran bir yapıyı, çoğu zaman ülkemizde gözlendiği gibi klasik planlama araçlarıyla anlamaya ve politikalar üretmeye çalışmak, kentlerimizi, aslında sonuçları başından belli olan, başarısızlık hikâyelerini yaşamaya mecbur bırakmaktadır.

Günümüz kentlerinde kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesinde, konut, konut çevresi, çalışma alanları ve ulaşım ve teknik altyapılarla ilgili mekânsal düzenlemelerin yanında ve bazen de ötesinde, kentlinin boş zamanlarını değerlendirdiği mekânlar büyük önem taşımaktadır. Parklar, yeşil alanlar, spor alanları ve meydanlar gibi kamusal mekânların yanında tiyatro, sinema, müze, restoran, kafe, bar, alışveriş merkezleri, çarşılar gibi kullanımı sonucu elde edilen çeşitli faydaların karşılığı olarak çeşitli ücretler ödenerek kullanılan mekânlar,

kentlinin boş vakitlerini değerlendirdikleri kentsel arazi kullanımlardır. Tarih boyunca, anlam ve içeriği değişmekle birlikte boş zaman mekânları kent yaşamı içerisinde her zaman var olan öğelerdir. Antik Yunan'da toplumsal gelişimin anahtarı, Roma'da devlet yönetiminin “faydacı bir aracı”, orta çağda “Şeytan'ın çalışma atölyesi”, Rönesans'ta karanlık orta çağdan çıkış ve aydınlanmanın “katalizörü”, endüstri devriminde “olmayan zaman ve aktivite”, devrim sonrası süreçte “kent ve toplum sağlığı, sosyal sorunların aşılmasının formülü”, post endüstriyel kentte “tüketim mekanları”, dijital çağda ise “iletişimin yeni biçimi” olma misyonları yüklenerek gündelik yaşam deneyiminde olumlu ya da olumsuz izler bırakmıştır. Günümüzde, boş zaman değerlendirme denildiğinde çoğunlukla tüketim mekânları akla gelmektedir. Birçok farklı biçimlerde insan yaşamına ve toplumsal yaşantıya faydalar sağlayabilecek bu zaman diliminin büyük oranda tüketime yönelik aktiviteler ile değerlendirilmesi, kentsel yaşantıdaki eşitlik, adalet, sosyal dışlanma, erişilebilirlik ve yabancılaşma sorunlarının başlıca nedenidir. Kamusal ve sosyal ilişkileri özendirici içeriklere sahip kentlerde, boş zaman değerlendirmenin mutlu, sağlıklı ve memnun kentliler ile sonuçlandığı ortadayken, kent yöntemlerince boş zamanların yalnızca ekonomik büyümenin bir aracı görülmesi kentsel yaşam kalitesiyle ilgili politikaların başarısızlığının da başlıca nedenidir.

Öncelikle yapılması gereken, birey düzeyinden başlayıp, komünite ve kent düzeyine doğru devam eden bir yapıda, kentin boş vakit değerlendirme açısından ihtiyaçlarını belirlemektir. Arkasında sosyal koşullar ile ilgili sağlıklı bir analiz bulunmadan, yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik müdahalelerde bulunmak; tutarsız, nedeni belli olmayan, sınırlı bir zümrenin faydasına olan ya da kullanışsızlığı nedeniyle atıl duruma dönüşen mekânlar ve yatırımlara, kaynakların etkin kullanılmamasına neden olmaktadır.

Bu çalışma ile; İstanbul kentindeki yaşam kalitesinin yükseltilmesi için önemli bir bileşen olduğuna inandığımız boş zaman değerlendirme mekânları perspektifinden bir araştırma yöntemi üretilmiş ve sonuçları çeşitli yöntemler ile sınanmıştır. Kentlinin boş zaman ihtiyaçları, aktivite tercihleri, aktivitelerden tatmin düzeyleri, kentteki boş zaman aktivite sunumları bakımından geliştirilmesini istedikleri sorunlu alanlar gibi boş vakit içerikli konuların; İstanbul'daki yaşantılarından memnuniyetlerini nasıl etkilediğini ortaya koyarak, boş zaman aktivitelerinin

sunumu ve kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik planlama kararlarına girdi sağlayacak bir tez çalışması tasarlanmıştır.

Bu bağlamda tezin birinci söylem ve uygulamada çoğunlukla yanlış, eksik ve içi boş biçimde kullanılan kentsel yaşam kalitesi kavramı detaylı bir biçimde araştırılmış, farklı tanımlar, yaklaşımlar, gösterge türleri ve araştırmalardan örnekler verilmiştir.

İkinci kısımda ise, içeriği çok çeşitli arazi kullanımları barındıran boş zaman ve boş zaman değerlendirme mekânlarına odaklanılmıştır. Bu kısmın başlangıcında, farklı meslek alanlarında boş zaman (leisure)'un hangi içerikte tanımlandığı, tarihsel süreçte yaşadığı anlam kaymaları, hangi aktivitelerin boş zaman değerlendirme içerisinde yer aldığıyla ilgili konuları içeren literatüre yer verilmiştir. Bu bölümde ele alınan en kritik konu ise, boş zamanların kentsel yaşam kalitesi üzerindeki bireysel ve toplumsal olası etkileri (ihtiyaçlar ve faydalar) ve bu etkileri araştıran farklı meslek alanlarında yapılmış çalışmaların detaylarıyla sunumudur.

Üçüncü bölümde, yapılan literatür araştırmaları sonucunda İstanbul için oluşturulan boş zaman değerlendirme ile kentsel yaşam kalitesi modeli açıklanmıştır. Modelde yer alan değişkenler, türleri, ölçme yöntemleri, hangi mekânsal düzeyler ile ilişkide oldukları gibi konularda bilgiler verilmiştir. Öznel değişkenleri elde etmek için planlanan anket çalışmasının içeriği, örneklem planı ve özellikleri de bu bölümde verilmiştir. Modelde yer verilen nesnel değişkenler ve hangi kurum ve kuruluşlardan elde edildiği de yine bu bölümde verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, kurulan modele göre yapılan alan çalışmasının sonuçları verilmiştir. İlk olarak; nesnel veriler kullanılarak modelde belirlenen değişkenler ve ilişkiler test edilmiştir. İkinci olarak, ankete katılanların sosyo-demografik durumlarıyla ilgili tanımlayıcı istatistikler sunulmuştur. Son olarak ise; modelde yer alan subjektif değişkenler ile yapılan analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Son bölümde ise, tezin kısa bir özetinin ardından, bu araştırma sonuçları literatür ile karşılaştırılmış, farklı sonuçların nedenleri tartışılmıştır. Bu sonuçların, İstanbul kentiyle ilgili planlama çalışmalarına ve kentteki yaşam kalitesinin yükseltilmesi politikalarına nasıl girdi sağlayabileceğiyle ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. Son olarak ise; ilerideki çalışmalar için araladığı kapıdan hangi bağlantılı konuların girmesi gerektiğiyle ilgili yorum ve tavsiyeler ile tez tamamlanmıştır.

1.1. Araştırma Probleminin Tanımlanması ve Tezin Amacı

Kent plancıları, mimarlar ve sosyologlar kentlerimiz için yaşam kalitesinin önemini vurgularken, rekreasyon yönetimi, psikoloji, felsefe ve sosyoloji alanlarında ise birey ve toplumsal refah açısından boş zamanların önemi üzerinde durulmaktadır. Bu çalışma, birbiri ile sıkı ilişki içerisinde olmasına karşın, birbiri içerisine çokça sızamamış bu iki alanı yakınlaştırmak için; “kentteki yaşam kalitesinin yükseltilmesinde boş zaman aktivitelerinin rolü nedir?” sorusuna yanıt aramaktadır.

Amacı; boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi araştırmak olan bu çalışma; boş zaman aktivite tercihleri, boş zaman aktivitelerine katılım, boş zaman aktivitelerinden memnuniyet, boş zamanların değerlendirildiği mekânların çeşitli özellikleri ve kullanıcılar tarafından bu özelliklerin nasıl algılandığı, bireysel ve demografik özelliklere göre tercih, algı, katılım ve memnuniyet konularının nasıl farklılaştığı, yaşamın diğer boyutları ve kentte yer alan diğer arazi kullanımlar ile kentsel yaşam kalitesi ve boş zamanın ilişkileri konularına yönelerek boş zaman ile kentsel yaşam kalitesi ilişkisi konusundaki tartışmayı derinleştirmeyi hedeflemektedir.

Tüm bu aktarımlar sonucunda tezin temel hipotezi; kentsel yaşam kalitesinin algılanmasıyla boş zamanların değerlendirme biçimi arasında kuvvetli bir ilişki olarak kurgulanmıştır. Alt hipotezler ise aşağıda belirtilmektedir;

- Boş zaman memnuniyeti ile; boş zaman değerlendirme mekânlarıyla ilgili kullanıcı algısı, boş zaman değerlendirme mekânlarının kullanımı, boş zaman sınırlayıcıları, diğer kentsel göstergelerden memnuniyet ve bireysel özellikler arasında ilişki vardır.
- Boş zaman değerlendirme mekânlarıyla ilgili kullanıcı algısı ile boş zaman memnuniyeti arasında karşılıklı değişime dayalı bir ilişki vardır.
- Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet, boş zaman memnuniyeti, boş zaman değerlendirme mekânlarıyla ilgili kullanıcı algısı ve boş zaman değerlendirme mekânlarının kullanım düzeyi, bireysel özelliklerin çeşitli kategorileri arasında farklılık göstermektedir.
- Boş zaman değerlendirme mekânlarıyla ilgili kullanıcı algısı; bu mekânlara özgü çok sayıda özellikten etkilenerek oluşmaktadır.

- Boş zaman sınırlayıcıları, birey ve kent ölçeğindeki çeşitli özelliklerden meydana gelmektedir.
- Boş zaman memnuniyeti, aktivite ve genel memnuniyet düzeylerinde farklılık göstermektedir.
- Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet, semt, kent ve genel memnuniyet düzeylerinde farklılaşmaktadır.
- Diğer kentsel kalite göstergeleri, semt ve kent düzeyinde mekâna özgü çok sayıda değişkenden etkilenmektedir.
- Boş zaman aktivitelerinin kentsel mekândaki dağılımları, hizmet alanları ve erişilebilirliklerinde dengesiz bir dağılım söz konusudur.

1.2. Tezin Kapsamı

Boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişki bu çalışmada aşağıdaki kapsamda ele alınmıştır;

- Çalışmada Boş Zaman Aktivitelerinin türlerinin belirlenmesi, mekânsal ve mekânsal olmayan boş zaman aktivitelerinin bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak boş zaman aktivitesi kapsamına çok çeşitli aktiviteler girebilmektedir. Tezin planlama alanında yapıyor olması ve rekreasyon alanına yakınlığı göz önünde bulundurularak; bu çalışmada boş zaman değerlendirme mekânları olarak; spor alanları, parklar ve yeşil alanlar, sosyal ve kültürel tesisler ile alışveriş ve yeme – içme mekânları kabul edilmiştir.
- Çalışma; Çatalca, Silivri ve Şile hariç bütün İstanbul yerleşim alanını kapsamaktadır. Bu alanların dışarıda tutulmasının sebebi kentin diğer alanları ve merkezi ile olan ilişki düzeylerinin düşük oluşudur.
- Nesnel ve öznel verilerin bir arada değerlendirildiği bir çalışmadır. Boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi çalışmalarında; öznel algılara ya da ikincil kaynaklardan elde edilen nesnel göstergelere dayalı bir ölçme yöntemi kullanılmaktadır. Birçok çalışma çeşitli sınırlayıcıların da etkisiyle, öznel ve nesnel göstergelerden yalnızca birini içermeleri nedeniyle beklenen açıklayıcılıktan uzakta kalmaktadır. Literatürde; iki gösterge türünü de içerecek biçimde araştırma tasarımlarına ihtiyaç bulunduğu ifade edilmektedir. Bu çalışma, gösterge türü açısından literatürde arzulanan durumu içermektedir.

- Çalışmada veri olarak anketler, istatistikler ve CBS ortamında yapılacak ölçümlerden faydalanılmıştır. Nesnel araştırmalar mahalle ve kent ölçeğindeki verilere dayanırken, öznel araştırmalar ise hane halkı anketleridir.
- Demografik ve mekânsal farklılıklara odaklanan bir çalışmadır. Kentsel mekân ve içerisinde yer alan bireyler; standart, homojen birimler değildir. Bu nedenle bu çalışma, kentsel mekânın farklı noktaları ve bu noktalardaki kullanıcıların değerlendirmelerindeki farklılaşmaları da içermektedir.
- Geliştirilen modelin bir takım sınırlayıcıları bulunmaktadır. Ülkemizde üzerinde en çok mekânsal araştırma yapılan kent olmasına karşın İstanbul'da yerel düzeyde veri bulmanın zorlukları bu çalışmada da yaşanmıştır. Meslek insanı adaylarınca yapılan gözlemsel etütler ile bu sınırlılıklar aşılmaya çalışılmış olsa da; kentteki suç oranları, eğitim ve sağlık göstergeleri, trafik yoğunlukları, boş zaman aktivitelerinin yüzölçümleri, kapasiteleri ve doluluk oranları gibi konularda objektif veri bulunmadığı için, bu konular ile ilişki kurulmamıştır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

İlk iki bölümde literatürde öne çıkan güncel konular, tartışmalar ve araştırmalar derlenmiştir. Çalışmanın özgün kısmında ise; derlenen literatürde boş zaman ile kentsel yaşam kalitesi ilişkisi açısından öne çıkan konulara bağlı olarak **boş zaman değerlendirme – kentsel yaşam kalitesi modeli** geliştirilmiştir. Modelde yer alan hipotezleri test etmek için iki tür veriye ihtiyaç duyulmuştur: nesnel ve öznel veriler. Çeşitli kurum ve kuruluşlardan elde edilen mekânsal veriler ile nesnel göstergeler oluşturulmuş, İstanbul bütününden seçilen 1200 örneklem ile ise hane halkı anketi uygulanarak öznel veriler elde edilmiştir. Örneklem seçiminde “İstanbul'da Konut Alanlarında Fiziksel Çevre Kalitesi Analizi” isimli araştırmanın (Bölen ve diğ., 2006) yönteminden faydalanılmıştır. Hane halkı anketinde yer alan ve modele birer değişken olarak girdi sağlayan konular; hane halkının sosyal, ekonomik ve demografik özellikleri, belirlenen boş zaman aktiviteleri hakkındaki kullanıcı algıları, boş zaman aktivitelerini kullanım düzeyleri, boş zaman aktivitelerinden memnuniyet, boş zaman sınırlayıcıları, bireye özgü boş zaman özellikleri, kentsel mekânın kalitesine yönelik hane halkı algıları, kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet düzeyleri, yaşamın diğer boyutlarıyla ilgili memnuniyetleri içermektedir. Modelde yer bulan kavram, yapı ve ilişkileri test etmek için, farklı yazılımlar bir arada

kullanılarak istatistiki (korelasyon, regresyon, varyans ve faktör analizleri, t testi, Mann Whitney U testi, ölçek geliştirme) ve coğrafi analizler (hizmet alanları, mekânsal dağılım analizleri, interpolasyon teknikleri) uygulanmıştır.

1.4. Çalışmanın Önemi

Hem kentsel yaşam kalitesi, hem de boş zaman kavramları; anlamı, içeriği ve ölçümü açısından bu konuda çalışanlarca üzerinde uzlaşılı bulunmayan kavramlardır. Özellikle kentsel yaşam kalitesi; Türkiye’de meslek disiplinimizi ilgilendiren birçok toplantıda, planlama faaliyetinde, sivil toplum kuruluşlarının eleştirel görüşlerinde, yerel ve merkezi yönetimin politika hedeflerinde ve hatta mahkemelerde görülen imar davalarının bilirkişi raporlarında kullanışlı bir terim olması nedeniyle sıklıkla ve içi boşaltılarak kullanılmaktadır. Bu çalışma sayesinde, Türkiye’de kentsel yaşam kalitesi kavramını sistematik bir biçimde ele alan, sınırlı sayıdaki çalışmaya katkı sağlayarak, konuyla ilgili meslek alanımızdaki bilgi birikimi, somutluk ve doğruluk çizgisine bir adım daha yaklaştırılmıştır.

Yerleşik yaşamın başlangıcı ile birlikte, sürekli artan bir biçimde yaşam alanlarında insanların boş vakitlerini değerlendirebilecekleri aktivitelerin ve uğraşların arayışı içerisinde oldukları bilinmektedir. Çalışma ve boş vakit kavramlarının arasındaki sınırların giderek bulanıklaştığı günümüz kentinde, boş vakitlerin nasıl değerlendirildiği, kentin sunduğu yaşam kalitesi deneyiminin ayrılmaz bir parçasıdır. İstihdam olanakları, turizm ve inşaat sektörleri yoluyla kent ekonomisine katkısının yanında, kentteki sosyal ilişkilerinin gelişmesi, kentlilerin fiziksel ve ruhsal sağlık düzeylerinin korunması ve yükseltilmesi, entelektüel bilgi ve kültür düzeylerinin yükseltilmesi, yaratıcılık ve yenilik kapasitelerinin artırılması, yaşamın çeşitli alanlarıyla ilgili yeteneklerini keşfetmelerinin ve var olan yeteneklerini geliştirmelerinin sağlanması gibi kentteki yaşantının kalitesini arttıran göz ardı edilemez katkıları bulunmaktadır. Bununla birlikte boş vakitlerin kentsel yaşantıya katkısının; sahip olduğu önem ölçüsünde çalışılmış bir konu olduğu düşünülmemektedir. Metropolitan ölçekte genellemeler yapmayı sağlayacak düzeyde hassas veri ve örnekleme sahip olup, boş zamanın kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkisini araştıran sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.

Boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi araştırmaları detaylı bir biçimde incelendiğinde görülmüştür ki; kentsel yaşam kalitesi çalışmalarında boş zaman, boş zaman

çalışmalarında ise mekân boyutu büyük oranda ihmal edilmektedir. Kapsamlı, kentsel yaşam kalitesi çalışmalarında, boş zaman ve rekreasyon konusu yer almakla birlikte, konut, konut çevresi ya da ulaşım gibi konuların detayında bu konuyu ele alan çok az çalışma vardır. Diğer yandan; bireye özgü boş zaman özellikleri, tercih edilen boş zaman aktiviteleri, bu aktivitelere katılım ve memnuniyet konularının kentsel mekânda yaşandığı, kentsel mekânlarla ilgili çeşitli konular ile ilişki içerisinde olduğunu göz önünde bulundurarak tasarlanmış çalışma sayısı da azdır. Bu çalışmanın akademik anlamdaki en önemli katkısı, sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğu, ama kentsel yaşam deneyimi açısından kritik önem taşıyan araştırma alanına; boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi araştırmalarında öne çıkan tartışma alanlarını yakınlaştıran bir yöntem sunmasıdır.

Boş zaman aktiviteleri ile kentsel yaşam kalitesi ilişkisinin literatüre katkısının dışında İstanbul kenti için de özel bir önemi bulunmaktadır. Son 30 yıllık süreçte sanayisini desantralize eden / etmekte olan İstanbul, kent ve ülke yönetimlerinin sıkça belirttiği, 1/100.000 Çevre Düzeni Planı'nın temel hedefi olan bir finans ve hizmetler merkezi, dünya kenti olma vizyonuna sahiptir. Ekonomik yapının ve arazi kullanımının finans sektörüne doğru evrilmesi, tek başına, İstanbul'a dünya kenti dinamikleri kazandırmakta yetersiz kalmaktadır. Bu vizyona ulaşılmasında kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi önemli bir gereksinimdir. Ancak, kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesiyle ilgili bir yöntem henüz sahip olunmadığı görülmektedir. Bu kapsamda hangi türden düzenlemelerin kentsel yaşam kalitesini arttıracığı ile ilgili detaylı çalışmaların azlığı nedeni ile yönetimlerin bu konuya gerekli ilgiyi göstermediklerini gözlemlemekteyiz. İstanbul kentinin belirlediği dünya kenti vizyonuna ulaşılması için kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesinde boş zaman değerlendirme aktivitelerinin ne düzeyde bir öneme sahip olduğunun ortaya konulabilmesi, bu konuda stratejiler geliştirecek yerel yönetimler ve merkezi idare tarafından kullanışlı bir veri tabanı ve analiz sonuçları sunması açısından önemsenmelidir.

2. (KENTSEL) YAŞAM KALİTESİ

Yaşam kalitesi kavramı, istatistik veriye hak ettiği değeri veren Amerika’da, 1960’lı yıllarda, ekonomik gelişmişlik göstergelerinin sosyal sorunları maskeleyişinin, bu sorunlara çözüm üretilmediğinin yüksek sesle dillendirildiği politik tartışma ortamında, toplumsal meseleleri daha iyi anlayarak politika üretme hedefiyle doğmuş, sosyal bilimlerin çeşitli alanlarından akademisyenlerce sahiplenilmiş ve farklı ölçeklerde ve boyutlarıyla birçok kuruluş tarafından günümüze kadar çokça araştırılan bir konu olmuştur (Santos and Martins ,2007 ; Rapley, 2003; Scottish Executives, 2005).

Yaşam kalitesinin kökleri, 1960’lı yıllarda Amerika’da ortaya çıkan sosyal göstergeler hareketine dayanmaktadır (Berger-Schmitt ve Jankowitsch 1999). Bauer (1966)’nın tanımıyla sosyal göstergeler; “değerlerimiz ve hedeflerimize bizi ulaştırmak için nerede durduğumuz ve ne yönde ilerlediğimizi bize gösteren; istatistikler, istatistiki seriler ve diğer bütün biçimlerdeki kanıtlardır” (Noll, 2002’de atıfta bulunulduğu gibi).

Sosyal göstergeler, 60’ların ortalarında ve erken 70’lerde isim kazanmışsa da, çok daha eski tarihlerde benzer amaçlı çalışmaların yapıldığı Noll (2002) tarafından aktarılmaktadır. Recent Social Trends in United States (1933) ve Drewnowski (1970)’in çalışmaları refah bileşenlerini ve göstergelerini tanımlayarak yaşam düzeyinin ölçülmesine yönelik araştırma çalışmalarının ilklidir. Alfredo Niceforo ise İtalya’da 1921 yılında, uygarlığın ve toplumun gelişim seyrini ölçmeyi ve görüntülemeyi sağlamaya yarayacak, “yaşam koşullarının ölçülebilir semptomlarını (quantifiable symptoms of living conditions)” tanımlayan önemli bir girişimde bulunmuştur. Benzer şekilde Wish (1986), yaşam kalitesinin 1930’lu yıllarda tartışılmaya başlayan bir kavram olduğundan bahsetmiştir. Çok sayıda araştırmacı ise, yaşam kalitesinin; “iyi bir yaşam” ile eş anlamlı olarak Plato ve Aristo’ya kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğunu alıntılanmıştır (Scottish Executive, 2005; Nordenfelt, 1993).

1970'li yıllarda, sosyal göstergeler fikri hızla Amerika'dan kıta Avrupa'sına sıçrayarak uluslararası organizasyonların gündemine girmiştir. OECD ve Birleşmiş Milletler; bu konularda kurumsal raporlar hazırlamışlardır. Birçok sosyal bilimci büyük bir bağlılık ve adanmışlıkla bu konu üzerine yoğunlaşmış ve sosyal göstergeler, bir "harekete" (social indicators movement) dönüşmüştür. Bu hareket içerisinde yaşam kalitesinin yükselişi bu döneme denk düşmektedir. Yaşam koşullarındaki toplumsal eşitsizlikleri yansıtacak alternatif bir kavram arayışı ortaya çıkmıştır (Campbell, 1974). Maddi / akçal boyutlarının ötesini araştırmanın gerekliliği ile bu dönemde yaşam kalitesi, sosyolojinin araştırma alanlarından biri olarak tanımlanmıştır (Sirgy ve dig., 2006).

Ekonomik büyümenin sosyal hedeflerin en önemlisi olduğuna dair inancın eş zamanlı olarak sarsılmaya başlamasının, bu akımın gelişmesinde önemli bir payı vardır. Ekonomik büyümenin sosyal maliyetleri ve refahın karanlık yüzü olarak kamu yoksulluğu, bu dönemde politik olarak tartışılan konulardır. "Daha fazlanın her zaman daha iyi olmadığı", "nicelik yerine niteliğe yönelimin gerekliliği"nin sıkça dile getirildiği bir dönemdir. Inglehart(1977)'den alıntısında Noll (2002) dönemi, değer sistemleri ve sosyal gelişimin post materyalizme doğru bir evrimi olarak isimlendirmiştir. İşte yaşam kalitesi kavramı; refah toplumundaki maddi mülkiyetin sorgulandığı bir dönemde, yeni, çok boyutlu ve toplumsal gelişmenin çok daha komplike bir amacı olarak doğmuştur. Amerikan eski başkanı Lyndon Johnson 1964 yılında bir konuşmasında, "Büyük bir toplum, mal ve hizmetlerinin niceliği ile değil, yaşamların niteliği, kalitesiyle ilgilenen bir toplumdur." diyerek dönemi özetlemiştir (Noll, 2002).

1974 yılında Alex Michalos'un editörlüğünde "Social Indicators Research" isimli akademik derginin yayına başlamasıyla birlikte, hareketin bilimsel alandaki önemi hızla artmıştır. Aynı yıllarda Büyük Britanya'da da sosyal eğilimleri önceleyen çok sayıda benzer çalışma ile bu hareket gelişmiştir. Konut, çevre ve kamu güvenliği gibi bugün kentsel yaşam kalitesinin bileşenleri olarak bahsedilen birçok kavram bu dönemde Amerika ve İngiltere'deki raporlarda yer almıştır. Bu dönemin ilerleyen yıllarında çok sayıda araştırmacı, kurumsal raporlardan derlenen nesnel göstergelerin ötesine geçilerek, bireylerin psikolojik refahı ve kentsel yaşam kalitesini yansıtan, öznel göstergelere doğru evrilen yeni ölçme metotlarına ihtiyaç olduğu yönünde fikir birliğine varmıştır (Scottish Executive, 2005).

Bu yıllarda, sosyal göstergeler hareketi içerisinde de iki farklı çizginin ortaya çıkmaya başladığı gözlenmiştir. Berger-Schmitt ve Jankowitsch (1999), bu çizgileri İskandinav ve Amerikan Yaklaşımı olarak sınıflamıştır. İskandinav yaklaşımı; nesnel dışsal koşulları ele alırken, Amerikan yaklaşımı ise birey düzeyinde öznel algılara, içsel durumlara odaklanmaktadır. Mekân düzenleme bilimlerinden araştırmacıların aynı dönemdeki çalışmalarında algı, memnuniyet, tercihler ve davranışları içeren öznel göstergelerden yararlanılarak daha iyi mekânların tasarlanması ve kentsel yaşam kalitesinin bu yolla artırılması fikrine rastlanmaktadır. Diğer yandan sosyal bilimler ile mekân düzenleme bilimlerinin ara kesitindeki birçok araştırmacı ise, mekânın kalitesinin yükseltilmesinde fiziksel çevrenin nesnel koşullarının ve bireylerin bu koşullar karşısındaki öznel tepkilerinin anlaşılması konusunda halen devam eden tartışmalarına bu dönem başlamışlardır (Marans, 2003).

1985'e gelindiğinde, literatürde içerisinde yaşam kalitesi terimi geçen 20.900 adet bilimsel yayın birikmiştir (Schalok, 2004). 1980'li yıllar, kentlerdeki yaşam kalitesine doğru yükselmekte olan bir ilgiye tanıklık etmiştir. Bu dönemki çalışmalarda, sosyal refah perspektifinden farklılaşan, yaşanılabilirlik gibi yeni yaklaşımların ortaya çıktığı görülmektedir. Çeşitli gösterge sistemleri geliştirilerek yaşam kalitesinin çevresel ve kentsel konuları bir sistematik düzene kavuşmaya başlamıştır. Kavramın ölçülmesine yönelik bu girişimlerde hem bireysel hem de toplumsal konularla ilgili nesnel ve öznel gösterge sistemleri geliştirilmiştir (Baycan Levent ve Nijkamp, 2006).

1990'larda, kentsel çevreye doğru artarak devam eden ilgiyle birlikte, sürdürülebilir gelişim bütün mekânsal ölçeklerde tartışılan bir konu haline almıştır. Sürdürülebilir kent konseptlerinin yanında, OECD ve BM gibi kuruluşlarca; ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal konuları içeren kentsel çevresel göstergeler ve sürdürülebilirlik göstergeleri geliştirilmiştir. The Journal of Happiness Studies'in yayın hayatına başlaması ve The International Society for Quality of Life Studies (ISQOLS)'in kurulması, yaşam kalitesi ile ilgili diğer önemli gelişmelerdir (Scottish Executive, 2006).

Kentsel mekânlarla ilgili karşılaştırmalı bilgi elde etmeye olan ilgi 2000'li yıllarda da devam etmiştir. Coğrafi verinin elde edilmesi, depolanması ve analizinde bu dönemde meydana gelen gelişmeler kentsel yaşam kalitesi çalışmalarına da yansımıştır. Avrupa komisyonu desteğiyle başlayan ve devam eden bir çalışma olan

“The Urban Audit: Towards the Benchmarking of Quality of Life in 58 European Cities” bu dönemin kapsamlı kentsel yaşam kalitesi çalışmalarının başında gelmektedir. İsminden de anlaşıldığı gibi, sosyo – ekonomik durum, katılım, eğitim düzeyi, çevre ile kültür ve rekreasyon başlıklarındaki 21 alanda (domain) tanımlanan göstergeler ile farklı ölçeklere duyarlı biçimde Avrupa kentleri karşılaştırılmaktadır.

Uzun yıllardır gelişimini devam ettiren bir alan olarak bugün kentsel yaşam kalitesi, araştırma ve uygulama alanı olarak; yerel yönetimler ve karar vericiler, plancılar, tasarımcılar, mimarlar, ekonomistler, sosyologlar, psikologlar ve sağlık bilimleri gibi farklı disiplinlerin ilgi alanında yer alan, çok boyutlu ve disiplinler arası bir kavram haline gelmiştir. Plancı ve psikologlar yaşanılrlık, çevre kalitesi, kullanıcı karakteristikleri, kentsel hizmetlere yakınlık ve güvenlik konularıyla ilişkili olarak kavramı tartışırken, yerel yönetimler hane halklarının konut gereksinimlerinin karşılanmasına odaklanan bir ele alışa sahiptirler (Yıldız ve diğ., 2014).

Marans and Stimson (2011), konuyla ilgili literatürde kentsel yaşam kalitesinin farklı meslek alanları için önemini;

- Hane halkları için kentlerin yaşanılrlığını doğrudan etkilediği, bu nedenle politika üreticiler ve plancılar için iyi bir değerlendirme aracı olduğu (Dahmann 1985; Lu 1999),
- Konut yer seçim tercihlerini ve kararlarını yönlendirdiği (Marans 2002),
- Bölgesel göç, bölgesel ekonomik gelişim ve çevresel sürdürülebilirliğe katkıları bulunduğu (Campbell ve diğ. 1976b; Golledge and Stimson 1987; Zehner 1977),
- Kentlilik bilincinin oluşmasına katkı sağladığı konularında çalışmalar bulunduğunu (Kemp ve diğ. 1997) belirterek vurgulamaktadır.

Ülengin ve diğ.(2001)’e göre kentsel yaşam kalitesine olan bu denli ilginin altında; sınırlı sayıdaki kaynağın nasıl verimli bir biçimde kullanılacağı sorusu yatmaktadır. Politikacılar, insanların ihtiyaç ve önceliklerine göre bu kaynakları en etkin dağıtım yollarını aramaktadırlar. Bu nedenle özellikle dünya nüfusunun hızla arttığı, kaynakların ise aynı hızda tükendiği günümüzde, kentsel yaşam kalitesi araştırmalarından elde edilen sonuçların yöneticiler açısından önemi büyüktür.

Diğer yandan küreselleşen dünyada ülke ve bölgeler arasındaki rekabette, kentsel yaşam kalitesi önemli üstünlükler sağlamaktadır. Ulus üstü yatırımların kentlere çekilebilmesi için, yüksek kaliteli iletişim ve ulaşım altyapıları, yasal sistemler, güvenlik, iyi eğitilmiş personel ve teknolojik gelişmişlik düzeyi gibi konulardaki üstünlükler ön koşuldur. Bu gelişmişlik sonucunda hane halklarının yaşam standartları gelişmektedir (Florida, 2002).

Kentsel yaşam kalitesinin düşük olduğu yerlerde, bireylerde yer değiştirme eğilimi ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç bölgeler arası dengesizlik ve göç sorununa neden olmaktadır. Kent ve bölge planlama faaliyetlerinde, kentsel yaşam kalitesi kavramı, yeni bir araç olarak görülmektedir. Kentsel yaşam kalitesi, planıcı, politikacı ve halk kitleleri arasında da bütünleştirici olabilecek bir kavramdır. Yaşam kalitesinin yüksek olması kentsel alanda ekonomik canlılığın artmasına, yerleşimin ekonomik anlamda zenginliğine de katkıda bulunacaktır (Türksever ve Atalık, 2001).

Kentsel yaşam kalitesi ekonomik gelişmeyi, ekonomik gelişme iç göçler yoluyla istihdam artışı ve kentsel büyümeyi sağlamaktadır. Bununla birlikte ulaşılan kentsel büyüme sonucunda ise, başlangıçtaki kentsel yaşam kalitesi değişmektedir. Bu büyümenin ve kentsel yaşam kalitesi üzerindeki tahrip edici etkilerinin kontrolünde planlama kritik önem taşımaktadır.

2.1. Yaşam Kalitesi Kavramı

Sosyal bilimler içerisinde bir alan olarak ortaya çıkışından bu yana uzun bir süre geçmiş olmasına karşın, yaşam kalitesiyle ilgili üzerinde uzlaşılammış, muğlak çok fazla konu bulunmaktadır. Anlamı ve tanımı, yaşamın boyutları, bu boyutları temsil eden göstergelerin niteliği, ölçeği / ölçme düzeyi / ölçme birimi gibi konularda alan yazında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır (Wish, 1986; Szalai 1980; Evans, 1994; Yuan ve diğ. 1999; Santos ve Martins, 2007). Birçok açıdan kesinlikten uzak yapısı nedeniyle çoğu zaman eleştirilse de (Masilimani, 2007); öznesi birey ve toplumsal “yaşam” olan bir alanda, “sabit” ve “kesin” arayışında olmak aslında eleştirilmesi gereken bir bakış açısıdır. Bu yönüyle, değerlendirildiğinde, üzerinde uzlaşma bulunmaması, yaşam kalitesinin tam da ihtiyaç duyduğu en önemli özelliğidir.

Farklı zaman dilimlerinde, çeşitli kültürlerden ve mekânlardan gelen farklı disiplinlerden araştırmacıların ve kuruluşların farklı bakış açısı, dünyayı algılayış

biçimleri ve politika hedefleriyle üretilmiş (Scottish Executive, 2005; Noll, 2002), kavrama zenginlik katan çok sayıda tanım bulunmakla birlikte, kavramın çok boyutluluğu nedeniyle bazı yazarlar (Fahey ve diğ. 2004; Rybczynski, 1986 - Van Kamp ve diğ., 2003'ten) bir tanıma sahip olmasının mümkün dahi olmadığını ifade etmişlerdir.

Kentsel çevrenin kalitesi araştırmalarına sosyal coğrafya alanında bir yaklaşım geliştiren Pacione (2003), nesnel özelliklerine karşın, kentsel yaşam kalitesi ve yaşanılabilirliğin zaman, mekân, çalışmanın amacı ve araştırmacının değer yargılarına bağlı olarak değişen bir kavram olduğunu belirtmiştir.

Diğer yandan; esenlik, yaşam memnuniyeti, mutluluk, sosyal refah, insani gelişmişlik, yaşam düzeyi, yaşam şekli, moral ve yaşanılabilirlik gibi kavramlar, yaşam kalitesiyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Van Kamp ve diğ., 2003; Veenhoven, 2000; Rapley, 2003; Campbell ve diğ. 1976). Veenhoven (2000) yaşam kalitesi kavramını tanımlarken kullanılan terimlerin -kavramın kendisi gibi- kolayca anlaşılır anlamlara sahip olmamasını eleştirmiştir.

Hagerty ve diğ. (2001); “Yaşam kalitesi nedir?, Neler yaşam kalitesine katkı sağlar? ve Yaşam kalitesinin çıktıları nelerdir?” sorularının literatürde “kafa karıştırıcı” yanıtlar içerdiğini söylemektedir. Eş anlamlı olarak kullanılan terimler üzerinden (yaşamdan memnuniyet, mutluluk, esenlik/refah, yaşam koşulları, sağlık düzeyi vb.), yaşam kalitesinin kapsamındaki ve dışındaki konular sıkça tartışılmış ve sınıflanmıştır.

Yaşam kalitesinin araştırmacılar için net bir anlamı olmamasını Farquar (1995), kalite kavramının günlük kullanımı ile uzmanlar tarafından kullanılan gerçek anlamı arasındaki farktan kaynaklandığıyla açıklamaktadır. Günlük kullanımda kalite, tanımladığı nesneyle ilgili hep pozitif şeyleri akla getirir de, gerçekte nesnenin karakteri doğasını yansıtmaktadır. Yani olumlu, olumsuz ya da nötr anlamları birlikte içermektedir. Keith ve Schalock (2000), kavramın retorik işleviyle ilgili 3 farklı kullanımın yarattığı karmaşıklıktan bahsetmiştir: 1- Referans ve rehber , 2- Sosyal bir yapı, 3- Düzenleyici, birleştirici bir kavram olarak kullanılması (Keith, 2001'de atıfta bulunduğu gibi).

Yaşam kalitesinin tanımı konusunda uzlaşılan tek konu, herkes tarafından kabul gören bir tanımının bulunmadığıdır. Yuan ve diğ. (1999) ile Schalock (2000) ilgili

literatürde yaptıkları araştırmalarında, 100'ün üzerinde tanıma rastlamışlardır. Tanım ile ilgili bu çeşitlilik araştırma makalelerinde giderek kavramı tanımlamaktan uzaklaşılan bir duruma dönüşmektedir. Tanımdan ziyade, yaklaşımlar ve yaşam kalitesinin farklı boyutlarına / alanlarına odaklanılmaktadır (Oliver ve diğ. 1995). Kavramla ilgili vurgu yapılan önemli konular arasında; birey, aile ya da topluma kadar çeşitlenebilen çok katmanlılığı, sosyal, fiziksel ve ekonomik boyutları içeren çok boyutluluğu ve farklı coğrafi ölçekleri (konut, komşuluk, kent, bölge, ülke vb.) içeren yapısı sayılabilir (McCrea ve diğ. 2005).

Yaşam kalitesiyle ilgili tanımları sınıflandırdığı çalışmasında Farquhar (1995), 3 temel tanımdan bahsetmektedir: Genel / global tanımlar, kavramı bileşenlerine ve boyutlarına ayıran tanımlar ve yalnızca bir kaç boyuta odaklanan tanımlar. Global tanımlar çok genel / soyut olup, literatürde sıklıkla yer almaktadır. Yaşam kalitesini bileşenlerine ayırştırarak tanımlamada ise iki alt kategori oluşmaktadır. Araştırma odaklı olmayan (non-research specific) teorik tanımlarda, genel yaşam kalitesi çok sayıda nesnel ve öznel bileşene ayrılarak bütüncül bir biçimde ele alınmaktadır. Araştırma odaklı (research specific) yaklaşımda ise, araştırma konusuyla ilgili bir kaç boyut özelinde bir yaşam kalitesi tanımı yapılmaktadır. Bunun sonucunda bazı boyutlar daha az önemli görülüp, araştırma dışında bırakılmaktadır. Üçüncü türden yaklaşımlarda ise (genellikle akıl sağlığı alanından), tek bir boyuta odaklanılarak yaşam kalitesi tanımlanmaktadır. Son dönemdeki çalışmaların büyük bir kısmında son iki yaklaşım izlenmektedir. Kavram oldukça soyut olduğu için, operasyonel tanımlama (operational definition) yöntemiyle ele alınmaktadır.

Çeşitli meslek alanlarından araştırmacıların yaşam kalitesi tanımları, kavramın farklı boyutlarını da yansıtacak biçimde seçilmiş ve ilerleyen bölümde verilmiştir.

Campbell ve diğ. (1976)'ya göre yaşam kalitesi, esenlik / refah seviyesi, memnuniyet ve yaşam standartları anlamlarına gelmektedir.

Shookner (1997), yaşam kalitesi tanımını; "bireyin ve toplumun gelişimini etkileyen, sosyal, sağlık, ekonomik ve çevre koşullarının etkileşimi" olarak belirlemektedir. Başka bir ifadeyle yaşam kalitesi, kişilerin yaşadığı çevre koşulları ve kendileriyle ilgili niteliklerinden oluşmaktadır. Çevre koşulları; hava veya su kirliliği, konutun konfor şartları vb. özellikler iken, kişisel nitelikler ise sağlık durumu, eğitim seviyesi vb. nitelikleridir (Türksever, 2001'de atıfta bulunduğu gibi).

Konuyla ilgili ABD’de çok sayıda araştırma yapan Liu ve Hsieh.(1986) yaşam kalitesini; aynı doğal ve yapılaşmış çevrede yaşayan insanların, fiziksel ve psikolojik refahının algılanan durum ifadesi olarak tanımlamaktadır.

Harland (1972)’ın yaşam kalitesi tanımı, hoş, güzel yaşam, sosyal refah, sosyal güvenlik ve ilerleme, mülklerin toplamı, hizmetler, koşullar, insan yaşamının gereklerini ve isteklerini uygulamaya geçirmek gibi kavramlar ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Liu(1975) ise yaşam kalitesini subjektif bir terim olarak görüp, kişilerin refahı ve yaşadıkları çevre olarak tanımlamaktadır (Türksever, 2001’den).

Tobelem-Zanin(1995)’e göre bir birey için kalite, çevresel koşullar ile kişisel isteklerin / arzuların arasındaki farktan etkilenebilmektedir. Bu yönüyle yaşam kalitesinin, kişilerin eksiklik ve yetersiz gördüklerinin değerlendirilmesi ve nitelendirilmesi ile ilişkili bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Türksever, 2001’den).

Gardner ve Rosland (1989)’a göre yaşam kalitesi; toplulukta bulunabilecek kişisel mensup olma ve yararlılık duygusunda, öz-belirlemeden(kendi kendine kararını verebilme) doğan yaratıcılık olanağı ve daha güçlenmiş olma / yetki sahibi olma (empowerment) duygusunda ve bol miktarda iyi gıda, temiz hava ve temiz sudan kaynaklanan refah duygusunda yatmaktadır (Türksever, 2001’den).

Fadda (2003) için yaşam kalitesi; toplumsal olarak ele alınan bir kavram olup,, yaşamı daha iyi hale getirmenin en önemli faktörünü simgelemektedir. Fadda (2003), diğer birçok şeyin yanında yaşam kalitesinin, çevresel kirlilik ve bozulmalara uğramamış, içinde yaşayanların ihtiyaçlarını karşılayan, erişebilir ve yeterli sosyal ve kamusal altyapılara sahip bir mekân talebinde olduğunu ifade etmiştir.

Geray (1998) kentsel yaşam kalitesini; “.....dar anlamıyla, toplumsal, ekonomik ve mekânsal öğeler açısından kent tanımına giren yerlerde, kentsel alt yapı, iletişim, ulaşım, konut ve benzeri olanakların sunulma düzeyinin önceden belirlenen ölçülerin üstünde olması durumudur. Geniş anlamıyla, “kentsel yaşam kalitesi” kavramı, toplumsal, kültürel, siyasal öge ve süreçleri de içerir. Kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan örgütler, katmanlar içinde yaşayan bireylerin eşit, dengeli, gereksinimleri oranında yararlanması, eğitsel, sanatsal, ekinsel, siyasal etkinliklere, süreçlere etkin biçimde katılabilme olanaklarına sahip olabilmesi söz konusudur.” diye açıklamaktadır (Yavuzçehre ve Torlak, 2006’da atıfta bulunulduğu gibi).

İyi bir yaşam kalitesinin amaçlandığı yerleşimlerde ne yapay çevre ne de, doğal çevre göz ardı edilebilir. Bireyin yaşadığı çevrede, doğal çevre kadar; en küçük ölçekli konuttan, metropoliten alana kadar yapılaşmış çevrenin de yaşam kalitesine katkısı vardır (URL-1).

Szalai (1980) yaşam kalitesini “insanların yaşamlarındaki az ya da çok iyilik ya da memnuniyet” olarak tariflemektedir. Farklı kişiler için farklı anlamlara gelen bu kavram bireyler için refah, lokasyonlar için ise “güzel / iyi bir yer”in karşılığı olarak kullanılmaktadır

Baycan Levent ve Nijkamp (2006) kentsel yaşam kalitesini, toplumun ihtiyaçlarını karşılayan performans düzeyi, kentsel yaşamın memnun olunan yapısı ve mükemmeliyet düzeyi olarak tanımlamaktadır.

Liu (1976), yaşam kalitesini subjektif bir terim olarak kişilerin refahı ve yaşadıkları çevre olarak tanımlarken, Dalkey ve Rourke (1972) ve Campell (1981) yaşam kalitesinin kişinin refah duygusu yaşamdan hoşnutluğu ya da mutsuzluğu olduğunu ifade ederek, öznel algıların yaşam kalitesi kavramı üzerindeki belirleyiciliğinden bahsetmişlerdir (Türksever, 2001'den).

Kavramın, çok boyutlu sosyo – psikolojik bir yapı olduğunu vurgulamak için Veenhoven (2000) ile Rejeski ve Mihalko (2001) yaşam kalitesini “şemsiye bir terim (umbrella term)” olarak tanımlamışlardır.

Wish(1986)'in de söylediği gibi “mevcut insan sayısı kadar yaşam kalitesi tanımı yapılabilir”. Ancak kavramın bu kadar esnek ve görelî olması, tanımın nesnel bir takım olmazsa olmazları barındırması şartından sonra geçerliliğini kazanmaktadır. Wish (1986), kabul gören yaşam kalitesi tanımlarındaki ortak yönler belirleyerek anlam ve tanım tartışmalarını özetlemiştir.

- Yaşam kalitesi, çok boyutlu ve kapsamlı bir kavramdır.
- Yaşam, çeşitli alanlardan oluşmaktadır: Sosyal, ekonomik, psikolojik ve fiziksel alanlar bu alanların başlıcalarıdır. Bu alanlardaki kalitelerin birbirleriyle etkileşimi, yaşam kalitesini ortaya çıkarır.
- Tek boyutlu çalışmalar bulunmakla birlikte, öznel algılar ve nesnel koşullar bir bütün olarak yaşam kalitesi üzerinde etkilidir.
- Yaşam kalitesinin boyutları, kültürel ve coğrafi olarak çeşitlilik gösterebilir. Sağlık, spor, eğitim, alış-veriş, ulaşım ve kültür hizmetleri ile konut ve

güvenlik gibi temel faktörlerin toplumsal olarak algılanış biçimlerini ölçmek esastır. (Türksever, 2001'den).

Dissart ve Deller (2000), Pacione (2003), Van Kamp ve diğ. (2003), Marans (2003) ve Noll (2002) gibi yaşam kalitesinin kavramsal çerçevesinin oluşmasında önemli katkıları bulunan yazarların çalışmalarında da bu özelliklerin birçoğunu görmek mümkündür. Kavramın tanımlanması, yaşam kalitesi tartışmalarının başlangıç noktası olmakla birlikte, yukarıda açıklanmaya çalışılan sebeplerden ötürü alan yazında çokça üzerinde durulan bir konu değildir.

Asıl tartışmalar; farklı yaşam kalitesi yaklaşımları/modelleri, yaşam kalitesinin farklı boyutları, ölçme yöntemleri gösterge türleri ve göreliliği üzerinde yoğunlaşmaktadır.

2.2. Yaşam Kalitesi Yaklaşımları / Modelleri

Çok çeşitli meslek alanlarında süregelen farklı yaşam kalitesi yaklaşımları üç kategoriye ayrılabilir; bireysel refah araştırmaları, sağlıkla ilgili yaşam kalitesi çalışmaları ve kentsel yaşam kalitesi çalışmaları. Bu çalışmalardan ilk ikisi birey ile ilgili iken, kentsel yaşam kalitesi çalışmaları bireyin içinde yaşadığı mekân ve çevre ile ilgilidir (Van Kamp ve diğ, 2003). Psikoloji ve sosyoloji alanındaki çalışmalar, bireyi mutlu / memnun kılan şeyleri ortaya çıkarmaya çalışırken, sağlık bilimleri alanından yaşam kalitesine yaklaşan çalışmalarda ise, bireyin sağlık durumu üzerinde etkili olan sosyal, çevresel ve bireysel koşulların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Kentsel yaşam kalitesi ile ilgili ise, kent planlama, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, politik bilimler ve işletme gibi farklı meslek alanlarından çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların temelinde insanın mekân ile kurduğu ilişkinin düzeyini ve gizli / örtülü boyutlarını ortaya çıkarmak yatmaktadır (Van Kamp ve diğ. 2003).

Raphael (1996) sosyoloji çalışmalarının grup, komşuluk alanı ya da toplumsal içeriklere, psikoloji alanından çalışmaların ise, refah ve sağlık gibi bireysel karakteristiklere odaklandığını ifade etmiştir (Scottish Executive, 2005).

Lercher (2003)'e göre yaşam kalitesi kavramı sağlıkla ilgili çalışmalara temellenirken, sosyal ve çevresel kalite yaklaşımları ise, refah ve memnuniyet / mutluluk üzerinedir. İki disiplin de aynı kavramı kullansa da çok farklı amaç ve yaklaşımlara sahiptirler.

Diener and Suh (1997), yaşam kalitesinin belirlenmesinde 3 yaklaşımın etkinliğinden söz etmektedir;

- Dini ve felsefi normlara dayanan yaşam kalitesi karakteristikleri – sosyal göstergeler,
- Tercihlerden memnuniyeti yansıtan seçim faydası (choice utility) – ekonomik indeks araştırmaları,
- Kişilerin deneyimleri / refah araştırmaları.

Cobb (2000)'e göre; “Yaşam kalitesini ölçecek birinin, iyi bir yaşamın ne olduğuyula ilgili bir teorisi olmalıdır.” İyi bir toplumun ve yaşamın ne olduğuyula ilgili refah ve yaşam kalitesinin farklı noktalarına vurgu yapan çok sayıda araştırmanın en kritik aşamalarından biri olan gösterge seçimi de yaşam kalitesinin nasıl kavramsallaştırıldığına bağlıdır. Bu kavramsallaştırma çalışmalarının birbiriyle zıtlıklar da barındıran iki farklı ekolden / yaklaşımdan doğduğu söylenebilir. Bu yaklaşımların ilki İskandinav yaşam düzeyi yaklaşımı diğeri ise, Amerikan yaşam kalitesi yaklaşımıdır.

Yaşam düzeyleri yaklaşımı, İskandinav ülkelerindeki refah araştırmacılarınca çokça savunulan, nesnel göstergelere dayalı refah araştırmalarıdır. Bu gelenekte, refah, bireyin kendi yaşamı üzerindeki kontrolü ve yaşam koşullarını bilinçli biçimde tayin edebilmesi olarak anlaşılmaktadır. Bu yaklaşım, bireyin aktif, yaratıcı ve kendi sonunu özerk biçimde tanımlayabildiği bireysel kentli algısından farklılaşmaktadır. Odak noktası, nesnel yaşam koşulları, yaşam şansları ve belirleyicileridir (Dissart ve Deller, 2000; Berger-Schmitt ve Jankowitsch 1999; Noll, 2002). Erikson (1993), bu geleneği; “bireyin kendi durumuyla ilgili değerlendirmelerinden en az biçimde etkilenererek, bireyin yaşam düzeylerini belirlemeye çalışıyoruz” diyerek açıklamaktadır.

Amerikan yaşam kalitesi yaklaşımı ise refahı öznel göstergeler ile ölçmektedir. Bu akımın savunucuları, yaşam kalitesinin bireyce, öznel biçimde algılanması ve deneyimlenmesi gerektiğini söylemektedirler. Sıradan insanın kendi yaşamını değerlendirebilecek en iyi uzman olduğunu savunmaktadırlar. Campbell ve diğ. (1976)'nın: “Yaşam kalitesi seyredenin gözünde(n)dir. (Quality is in the eye of the beholder.)” cümlesi bu yaklaşımın iyi bir özetidir. Öznel refah ve yaşam kalitesi yaklaşımlarında en çok kullanılan ölçme araçları memnuniyet ve mutluluktur.

Kavramın disiplinler arası yapısı kavramsal ele alınışını etkileyen, bütün-parça ilişkisi açısından farklı meta teorilerden gelen çalışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İki teorik yaklaşım ön plandadır: Tümden gelim (top-down) ve tümevarım (bottom-up) yaklaşımları. Tümevarım yaklaşımlarında, yaşam kalitesi; çevrede olup bitenlerden duyulan küçük memnuniyetlerin bireysel bir özeti olarak ele alınırken, tümden gelim yaklaşımı ise bireyin içsel olarak sahip olduğu nitelik (quality) ve özelliklerin (trait) yaşamla ilgili deneyimlerini dış dünyasında olan bitenlerden nispeten bağımsız olarak pozitif yönde etkilediği kabulüne dayanmaktadır. Tümdengelim modellerinde yaşam kalitesi; kişilerin yaşamlarında belirli sonuçlar doğuran bir karakteristik sergilerken, tümevarım modellerinde ise; belirli değişkenlerin kişilerin yaşam kalitesi üzerinde etkisi vardır (Evans, 1994; Cramer ve diğ., 2004)

Tümden gelim yaklaşımında (top-down), deneyim ve bilgiye dayalı olarak araştırmacı ve uzmanların belirlediği çerçeve ve göstergeler kullanılır. Katılımcıların araştırma tasarımı ya da ölçme yönteminin seçimiyle ilgilenmediği geleneksel nicel araştırma yöntemlerinde bu yaklaşıma daha çok rastlanır. Diğer yandan parçadan bütüne doğru olan tümevarım yaklaşımında ise (bottom-up), çok çeşitli bireyler ve paydaşların katılımları söz konusudur. Uzman çoğunlukla danışman pozisyonundadır. Bu yaklaşımın geniş kitlelere uygulanması zaman ve bütçe açısından sorunlar yarattığından, çoklukla komşuluk alanı ölçeğindeki yaşam kalitesi çalışmalarında komunitenin dahil edilmesi, Janzen (2003) tarafından önerilmektedir.

Yaklaşımlardaki farklılıkları parça bütün ilişkisinden farklı olarak tartışan araştırmacılar da vardır. Bireyin ihtiyaçlarına odaklanan faydacı (utilitarian) yaklaşımda (Nordenfelt, 1993), yaşam kalitesi bireylerin arzuladıklarından memnuniyet düzeyleridir ve iyi bir toplum, kentliye olumlu deneyimler ve maksimum memnuniyet sunmalıdır (Cobb, 2000). Yapabilirliklere odaklanan insani gelişmişlik teorisinde ise toplum; sadece arzuları tatmin etmeyi değil, erdem ve sadakat geliştirme, mükemmele duyulan özlem ve bilgeliğe ulaşmak gibi hedefleri barındırmalıdır. Faydacı yaklaşım “sahip olma” ile ilgiliyken, insani gelişim yaklaşımı “yapma ve olma” ile de ilgilenir (Erik Allardt’tan alıntısında Cobb, 2000). Birçok yaşam kalitesi yaklaşımı bugünkü koşullar ve bu koşulların nasıl algılandığıyla ilgilenirken, sürdürülebilirliğin giderek önem kazanmasıyla birlikte, bireysel memnuniyetlerden ziyade toplumsal geleceğimizin garanti altına alınmasına

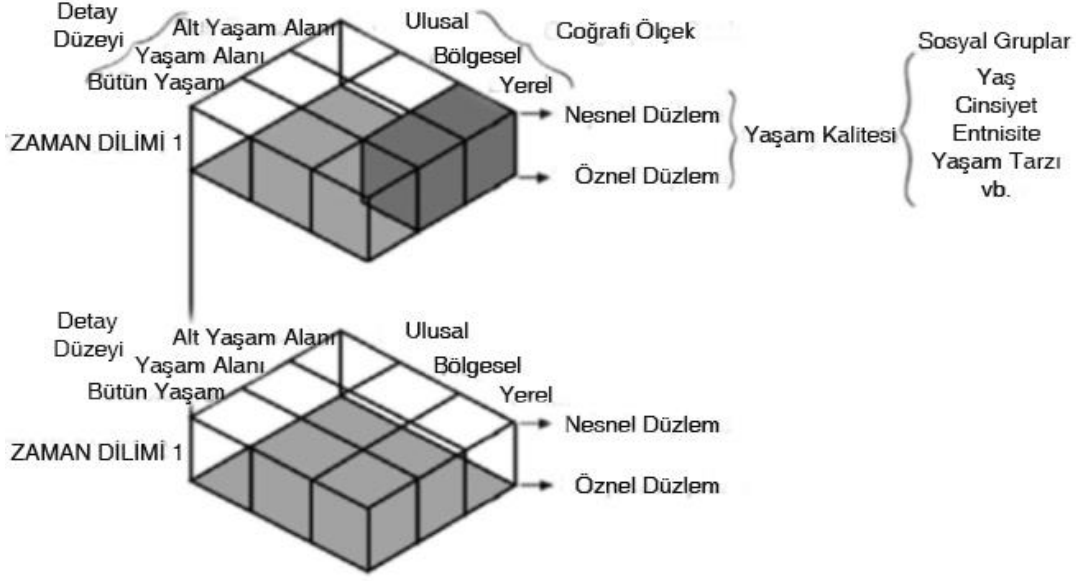
yönelik sürdürülebilir yaşam kalitesi yaklaşımları da gelişimini sürdürmektedir (Eckersley, 1998).

Noll (2002), kalite kavramının bağlam bağımlılık boyutuyla ilgili 3 teoriden bahseder; mukayese teorisi (comparison theory), yaşanılrlık teorisi ve halkbilim yaklaşımı (folklore approach). Bireyin yaşam kalitesi algısı ve yaşam kalitesinden memnuniyetinin, mevcut durumu ile arzuladığı durumu arasındaki ve başkalarıyla kendi koşulları arasındaki karşılaştırmalarının bir ürünü olduğunu söyleyen Mukayese Yaklaşımı, algılanan kalitenin nesnel koşullara bağlı olduğunu öne süren Yaşanılrlık Yaklaşımı ile çoğu zaman ters düşmektedir. Halkbilim Yaklaşımı ise, memnuniyeti mevcut niteliklerden ziyade bireysel tutumların bir ürünü olarak görür.

Şemsiye bir terim olarak işlevsel tanımlar (operational definition) ile somutlaştırılan yaşam kalitesinin boyutlarıyla (dimensions) ilgili süregelen bir tartışma vardır. Kavramsal çerçevenin kurgulanmasında birçok yazar farklı boyutları ele alsa da (Pacione, 2003; Van Kamp ve diğ. 2003; Myers, 1988; Marans ve Stimson, 2011; Noll, 2002; Rapley, 2003) coğrafi / kültürel farklılıklar, zaman içindeki değişimler, ölçme ve değerlendirme yöntemi, bağlam ve yaşamın temel alanları, yaşam kalitesi çalışmalarında öne çıkan en önemli boyutlardır. Bu boyutların tamamını içeren çalışmalar bulunduğu gibi, bir kaç boyutu öne çıkaran çalışmalar da vardır.

Kavramsallaştırma çabalarının her birinin avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Masilmani (2007), Türksever ve Atalık (2001) ve Schalock (2000)'e göre, kavramın muğlaklığından / bulutsuluğundan (nebulous) ötürü, tek bir ölçme yöntemi geliştirmek mümkün değildir. Diğer yandan çok kapsamlı ve boyutluluğu nedeniyle konuyla ilgili araştırmacıların tek bir boyuta odaklanarak, kendi uzmanlıklarını kullanabilmelerine imkân tanımamaktadır. Farklı göstergeleri kullanan, birçok blok ve boyuttan meydana gelen yaşam kalitesi modelleriyle, yapısal bileşenleri araştırılmakta ve mekânsal karşılaştırmalar yapılmaktadır (Wish, 1986).

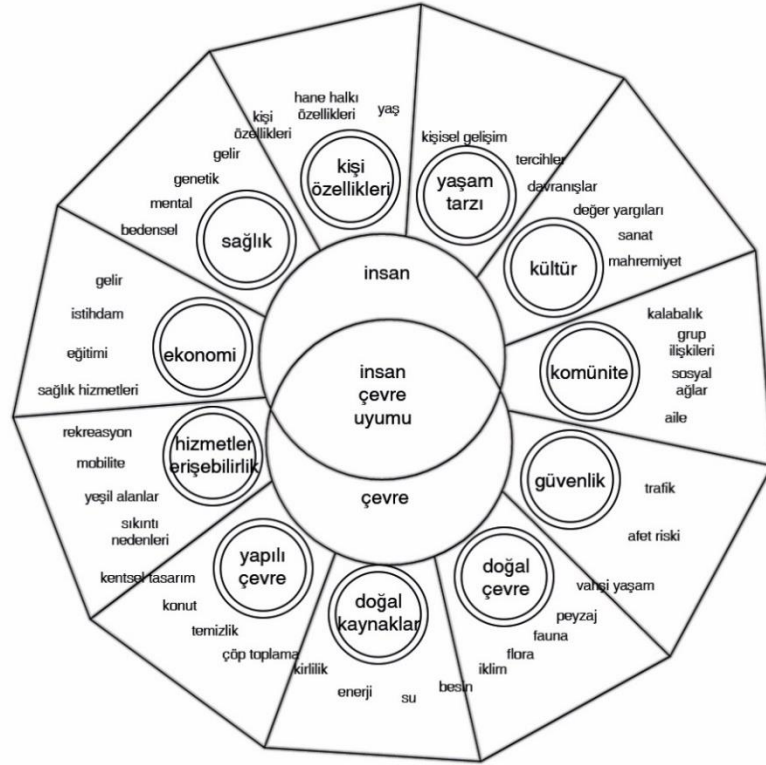
Pacione (2003), boyutsal çerçeve (dimensional framework) adını verdiği ve alan yazında çokça referans verilen çalışmasında bütüncül bir biçimde yaşam kalitesi boyutlarını tariflemiştir. Bunlar, öznel ve nesnel yüzeyler, zaman, alana / boyuta özgüllük (domain specificity), coğrafi ölçek ve sosyal grup boyutlarıdır.

Şekil 2.1: Yaşam kalitesinin bileşenleri (Pacione, 2003).

Her bir zaman diliminde, kentsel yaşam kalitesinin ölçüldüğü öznel ve nesnel yüzeyler bulunmaktadır. Bu yüzeylerdeki göstergeler sosyal grupların farklı özelliklerine göre farklılaşmaktadır. Bu yüzeyler ayrıca kendi içlerinde coğrafi ölçek ve özgüllük (detay) düzeylerine göre de iki farklı boyuta ayrılmaktadır. Yaşamın bütünü, kentsel alanı da (urban domain) içeren çok çeşitli yaşam boyutlarından memnuniyetler ile kavramsallaştırılmaktadır. Kentsel alan ise, öznel değerlendirmeler ve nesnel ölçümlerin yapıldığı konut, komşuluk alanı, komünite ve daha geniş bölgelerde farklı coğrafi ölçeklerde ele alınmaktadır. Farklı coğrafi ölçeklerde ve yaşamın farklı alanlarındaki kalitenin, zaman içerisinde nasıl değiştiği de modele dinamik bir yapı kazandıran önemli bir bileşendir (McCrea, Stimson ve Marans, 2011).

Van Kamp ve diğ. (2003), ise yaşam kalitesinin karakteristik özelliklerini 5 grupta ele almıştır: Gösterge türü, alanlar (domains), coğrafi ölçek, zaman aralığı ve bağlam bağımlılık. Yaşamın boyutlarının seçimiyle ilgili farklılıklar, akademik disipline ya da araştırmanın bağlamına göre değişmektedir. İnsan çevre ilişkisinde, çevreye ve insana ait bütün özelliklerin uygun boyutlar olduğunu belirtmiş ve bu boyutların araştırılma kararının çalışmaların çerçevesiyle ilgili olduğunu ortaya koymuştur.

Şekil 2.2: İnsan çevre uyumunda öne çıkan boyutlar (Van Kamp ve diğ. 2003).

Yaşam kalitesinin araştırma düzeyi birey düzeyinden, kent hatta bölge düzeyine kadar çeşitlenebilmektedir. Düzeyler; coğrafi terimlerle (sokak, komşuluk alanı, kent, bölge ve ülke gibi) ifade edilebildiği gibi bireysel özellikleri de (yaş, eğitim düzeyi gibi) içermektedir. Hem çevresel kalite hem de yaşam kalitesi kavramları, kişi, çevresi ve ikisi arasındaki ilişkiye atıfta bulunmaktadır. Bu ilişki ise, hangisinin önce geldiğini anlamının zor olduğu dinamik bir nedensellik içeren bir süreçtir (Van Kamp ve diğ. 2003). Bu nedenle yaşam kalitesi modelleri zaman içerisindeki değişimleri anlamayı sağlayacak biçimde dinamik modeller olmalıdır.

Alan yazında, yaşam kalitesi çalışmalarının ideal alan sayısı (domain) ve en iyi tahmin eden göstergeler hakkında süregiden bir tartışma bulunmaktadır. Lanteigne (2005), 1972-2004 yılları arasındaki 37 yaşam kalitesi araştırmasında en çok karşılaşılan bileşenler / boyutları araştırmıştır. Sırasıyla, ekonomi, güvenlik, sağlık, konut, eğitim, çevre, sosyal ilişkiler, ulaşım, kentsel imkânlar (amenity) ve altyapılar en çok vurgulanan boyutlardır. Bir başka deyişle bu boyutlar merkezi boyutlardır (core dimensions).

Masilamani (2007); Lanteigne (2005)'in çalışmasına 2000-2006 yılları arasında yazılmış 30 yaşam kalitesi araştırmasını da ekleyerek yeni bir değerlendirmede bulunmuştur (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1:Çalışmalarda en sık kullanılan boyutlar (Masilimani, 2007).

Boyutlar	Yaşam Kalitesi Boyutlarının Dönemlere Göre Kullanım Sıklıkları (%)		
	1972-2004	2000-2006	Bütün Çalışmalar
Ekonomi	76	80	78
Sağlık	57	80	67
Eğitim	51	57	54
Çevre	49	70	58
Toplum / Sosyal	49	80	63
Güvenlik	62	70	66
Konut	57	40	49
Ulaşım	46	43	45
İmkânlar (Amenities)	46	30	39
Altyapı	22	10	17

Toplam 67 çalışmada karşılaşılan göstergeler sıklık tablosundan incelendiğinde sırasıyla; ekonomi, sağlık, güvenlik, sosyal ilişkiler, çevre, eğitim, konut, ulaşım, kentsel imkânlar ve altyapılar, yaşamın merkezi boyutları (core dimensions) olarak öne çıkmaktadır.

Schalock (1996), Cummins (1997), Felce ve Perry (1995) ve Keith (2001) gibi yazarlar, temel boyutların (core dimensions) toplamının yaşam kalitesi kavramını bir bütün olarak açıklayabildiğini belirtmektedir. Temel alanları belirlemeye yönelik farklı çalışmaların sonuçları aşağıdaki tabloda (Çizelge 2.2) özetlenmiştir.

Diğer yandan, çok sayıdaki çalışmayı inceleyip temel boyutların neler olduğuyla ilgili kesin bir liste oluşturmayı amaçlayan çalışmalar (Lanteigne, 2005, Masilimani, 2007; Hagerty ve diğ., 2001) kültürel farklılıkları hiçe sayan genellemeleri nedeniyle eleştiriler almaktadır (Keith, 2001). Ön kabullü yaşam kalitesi tanımlarının bireyler ve toplumlara empoze edilmesi etik ve politik alanda da eleştirilmektedir (Noll, 2002).

Bu eleştirel bakış açısını destekler nitelikte, alan yazında bireylerin yaşam kalitelerinin belirlenmesinde, kişisel değer yargıları, istek ve arzularının önemli bir yer tuttuğunu belirten çalışmalar da yer almaktadır. Buradaki önemli nokta, hangi değer yargılarının yaşam deneyimi ve koşulları tarafından şekillendirildiği sorusudur. Felce ve Perry (1996), kişisel değer sistemi ile nesnel ve öznel göstergeleri entegre

eden bir model önermişlerdir. Bu modellere göre, nesnel ve öznel göstergelerin ağırlıklarının belirlenmesinde bu değer yargıları kullanılabilir.

Çizelge 2.2: Çeşitli disiplinler ve araştırmalarda kullanılan temel boyutlar (Felce ve Perry (1996)).

Felce (1996)	Schalock (2000)	World Health Organization (1993)	Hagerthy ve diğ. (2001)	Cummins (1997)
<i>Engellilik / Psikoloji</i>	<i>Engellilik / Psikoloji</i>	<i>Sağlık</i>	<i>Sosyal Gösterge Araştırmaları</i>	<i>Engellilik</i>
<i>6 Olası Boyut</i>	<i>8 Temel Alan</i>	<i>6 Yaşam Alanı</i>	<i>7 Temel Alan</i>	<i>7 Temel Alan</i>
Fiziksel Refah	Fiziksel Refah	Fiziksel	Sağlık	Sağlık
Maddi Refah	Maddi Refah	Çevre	Maddi Refah	Maddi Refah
Sosyal Refah	Sosyal İçerme	Sosyal İlişkiler	Yerel bir Topluluğun Parçası Olma Hissi	Toplumsal Refah
Üretken Refah (Productive Wellb.)			Çalışma ve Üretken Aktiviteler	Çalışma ve Üretken Aktiviteler
Duygusal Refah	Duygusal Refah	Psikolojik	Duygusal Refah	Duygusal Refah
Kamusal Haklar / Refah	Temel Haklar			
	Bireyler arası İlişkiler		Aile ve Arkadaş İlişkileri	Sosyal / Aile Bağları
	Kişisel Gelişim			
	Kendi Kaderini Tayin Hakkı	Bağımsızlık Düzeyi		
		Manevi		
			Kişisel Güvenlik	Güvenlik

Schalock (2000)'in, temel yaşam kalitesi boyutlarının: 1-bireyler tarafından farklı biçimde önemsendiği, 2- kişinin yaşamının farklı evrelerinde bu boyutları farklı biçimlerde önemseyebileceği durumları içeren benzer bir modeli bulunmaktadır. Bu modelde, temel alanların önem sırası araştırılan bireye göre değişebilmektedir.

Yaşam kalitesinin bireysel yönünün yanında kültürel bir bağlamı da bulunmaktadır. Bir kültürde tanımlanmış yaşam kalitesini belirli bir coğrafi alandaki etnik komuniteler ya da farklı kültürlere uygulamaya çalışmak, yanıltıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Diener ve Suh (1997), kültürel farklılıkların, ulusal düzeydeki refah araştırmalarında önemli bir rolü olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Michalos (1985)'in başı çektiği bir grup araştırmacı ise; “Yaşam kalitesi mutlak mı görelidir?” sorusuyla ilgilenmektedir. İhtiyaç ve isteklerin karşılanması / karşılanamaması üzerinden yaşam kalitesini kavramsallaştıran, çelişki teorisi (discrepancy theory) ya da görelî yoksunluk teorisine (relative deprivation theory) temellenen araştırmalar bulunmaktadır. Bireyin mevcut yaşantısı ile bu yaşantıyı karşılaştırdığı standart arasındaki farka neden olan faktörler, boşluk yaklaşımı (gap approach) gibi yöntemlerle özellikle psikoloji araştırmalarında kullanılmaktadır.

Marans (2003), kentsel yaşam kalitesi çalışmalarındaki zaman ve gösterge türü boyutlarına referansla, bir coğrafi ölçekte, tek bir özellik ile değil, çok sayıdaki özneliği (attribute) bir arada ölçen ve uzun erimli bir yöntem ile bu çalışmaların kurgulanması gerektiğini belirtmiştir. Bu bakış açısı; Myers (1988)'in yaşam kalitesinin sabit ve kesin bir yapı olmadığını, dinamik / devingen bir süreci içerdiğini belirttiği, komünite trendleri yaklaşımı ile benzeşmektedir. Myers (1988), başka mekânlar ile karşılaştırmalı çalışmaların faydalı olmasıyla birlikte, yerele özgü uzun erimli çalışmaların önemini vurgulamıştır.

Kavramın çeşitli boyutlarıyla ilgili en yoğun tartışmalar öznellik ve nesnellik yaklaşımlarının hangisinin kentsel yaşam kalitesini daha iyi tahmin ettiği noktasında yoğunlaşmaktadır. Objektif göstergeler ile ölçülen nesnel boyutu; kişisel değerlendirmelerden bağımsız, sosyal, ekonomik ve mekânsal gerçekleri temsil eden istatistikler oluşturur. Öznel göstergeleri ise; kişisel algı ve sosyal koşullar oluşturur (Shyy ve diğ. 2007). Öznel yaklaşımda, toplumun objektif karakteristiklerinin (yoksulluk, suç oranları, kirlilik vb.); kişilerin kendi yaşamlarıyla ilgili yargılarında önemli bir belirleyici olduğuna vurgu yapılmaktadır (Marans 2012). Kavramın ilk ortaya çıktığı yıllarda İskandinav ve Amerikan yaklaşımları olarak sıkça tartışılrsa da; nesnel ve öznel göstergelerden yalnızca birini kullanacak biçimde kurgulanan araştırmaların açıklayıcılık açısından yetersizlikleri artık kabul görmüştür (Szalai 1980, Evans 1994, McCrea ve diğ. 2005, Marans 2012, Diener ve Suh 1997). Türksever ve Atalık (2001)'e göre, kapsamlı bir kentsel yaşam kalitesi araştırmasında öznel ve nesnel göstergelerin bir arada kullanılması gerekmektedir. Diğer yandan farklı çalışmalarda kullanılan göstergelerin farklı olması zorunluluğu vardır. Çünkü kültürden kültüre, coğrafyadan coğrafyaya, iklimden iklime, kentsel yaşam kalitesini etkileyen göstergeler değişiklik gösterebilir.

Kentsel yaşam kalitesinin farklı boyutlarını kavramsal bir yapıya kavuşturmayı amaçlayan modellerin büyük çeşitlilik göstermesi nedeniyle, bu modelleri sınıflandırma amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Myers (1988)'in çokça referans verilen çalışmasında kentsel yaşam kalitesi çalışmalarındaki yaklaşımlar 4 gruba ayrılmıştır. 1- Kişinin yaşamdan memnuniyetinin ölçüldüğü “bireysel refah yaklaşımı”, 2- Toplumsal (community) yaşam kalitesi bileşenlerini ve eğilimlerini araştıran “toplumsal eğilimler (community trends) yaklaşımı”, 3- yaşam kalitesini temsil ettiği kabul edilen nesnel

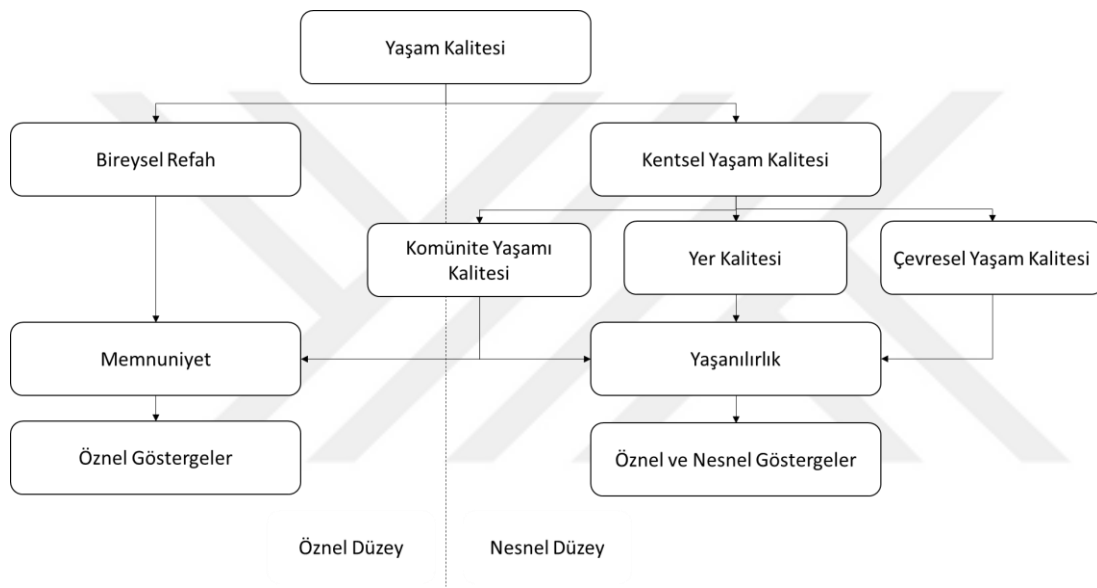
göstergelere göre kentleri karşılaştıran “yaşanılabilirlik mukayesesi yaklaşımı” ve 4-kentsel mekânlardaki yaşam kalitesi farklılıklarının çalışan ücretleri ve konut fiyatları tarafından dengelendiğini söyleyen pazar-hane (market-resident) halkı yaklaşımı.

Yaşanılabilirlik mukayesesi yaklaşımında, kentlerdeki ortak yaşam mekânlarıyla ilgili nesnel göstergelere göre yer kaliteleri arasındaki farklılıklar araştırılmaktadır. Pratik olmasına karşın, bu yaklaşımın arkasındaki teori eksikliği, her bir araştırmacının kendi kabul ve önceliklerine göre göstergeler belirlemesi yönleri çokça eleştirilmektedir. Ekonomistlerce geliştirilen ücret farkı yaklaşımı ise, yaşam maliyetleri ve kentsel yaşam kalitesi farklılıklarının çalışan ücretlerindeki farklılıklara neden olan faktörler olduğu hipoteziyle kurgulanan çalışmalar grubudur. Yaşam kalitesi düşük mekânların, kalifiye işgücünü çekebilmek için yüksek ücretler ödeyeceği kabul edilerek, ücretler üzerinden mekânsal kalite farklılıkları araştırılmaktadır. Keyfi gösterge ağırlıkları, kentli algısı ile model sonuçlarının çoğu zaman örtüşmemesi, lokal ve spesifik alanlardaki kentsel yaşam kalitesini ölçmeye müsait olmaması, geniş kentsel alanları öne çıkaran yanlı bir yöntem olması, genel olarak uygulanamazlığı, konunun fiyat ve ücretler üzerinden tartışılmasının yaşam kalitesi kavramıyla zıtlıklar içermesi gibi eleştirileri bulunmaktadır. Bireysel refah yaklaşımından türeyen çalışmalarda ise, bireylerin özel yaşamlarındaki konulara (iş, aile yaşantısı, maaş vb.) odaklanarak memnuniyet ve mutluluğa etki eden faktörler araştırılmaktadır. Bireysel memnuniyetlerin toplumsal amaçlarla her zaman örtüşmemesi, komünite düzeyinde karar vericilere her zaman kullanışlı ölçümler sunamaması yönleriyle eleştirilmektedir. Komünite eğilimleri yaklaşımında ise, süregelen gelişim sürecinde kentsel yaşam kalitesinin rolü vurgulanmaktadır. Bazı çalışmalarda komünitenin refahı, bireysel refahın toplamı olarak ele alındığı için, mekânsal hedefleri yönlendirmede bu yaklaşım yetersiz kalabilmektedir (Myers, 1988).

Modellere yönelik üçlü bir sınıflama ise Taillefer ve diğ. (2003) tarafından yapılmıştır. Kavramsal model (conceptual model); yaşam kalitesinin boyutlarını ve özelliklerine odaklanan en az karmaşık türdür. Kavramsal çerçeve (conceptual framework) türündeki modeller ise, yaşam kalitesinin unsurları ve boyutlarını tanımlayan, birbirleriyle ilişkilerini açıklayan ve tahminde bulunan modellerdir. Son olarak, teorik çerçeve modellerinde, bileşenlerin yapıları ve birbirleriyle ilişkileri, bu

ilişkileri açıklayan bir teori içerisinde verilmektedir. Taillefer ve diğ. (2003)'e göre en sofistike modellerdir.

Baycan Levent ve Nijkamp (2006), sosyal ve ekonomik bileşenlerden oluşan çok sayıdaki boyuta göre; kalite, çevresel kalite, yaşam kalitesi, yaşam kalitesinin ölçümü, yaşanılabilirlik, sürdürülebilirlik, refah, memnuniyet ve performans kavramlarını sınıflandırarak bu konuları ve çalışmalarını değerlendirmişlerdir. Yaşam kalitesinin bileşenleri, insan (bireysel refah) ve mekân (kentsel yaşam kalitesi) olarak iki ana bileşen ve alt bileşenleri arasındaki ilişkileri yansıtacak biçimde kavramsallaştırılmıştır.

Şekil 2.3: Yaşam kalitesi ve ilişkili kavramların sınıflandırılması (Baycan Levent ve Nijkamp, 2006).

Bu sınıflamaya göre; bireysel refah düzeyinde yaşam kalitesi, kültürel bağlamı, sosyal değer sistemleri, bireysel hedefleri, yaşamla ilgili beklenti ve kaygılarına bağlı olarak bireyin yaşamıyla ilgili algısını temsil etmektedir. Kentsel mekâna uyarlandığında ise iki farklı grup oluşmaktadır. İlki, erişebilirlik, kentsel hizmetler, tesisler ve imkânlar (amenity) yoluyla her bir kentliyi etkileyen konular ve yapıları çevreyle ilgili iken, ikincisi hava, su toprak kalitesi, kentsel mekândaki yeşil alan oranları gibi doğal çevre koşullarıyla ilgilidir (Senecal, 2002). Komünite ya da kentsel düzeyde yaşam kalitesi, farklı konut alanlarındaki kentli memnuniyetini tanımlamaktadır. Diğer yandan yaşanılabilirlik ise, mukayeseye dayanan, öznel ve / veya nesnel olarak standardize edilmiş verilere göre kentler arası karşılaştırmalara odaklanmaktadır.

Kavramları ve kavramsal modelleri sınıflayan çalışmaların yanında, ölçme yöntemlerine göre yaklaşımları sınıflayan modeller de bulunmaktadır.

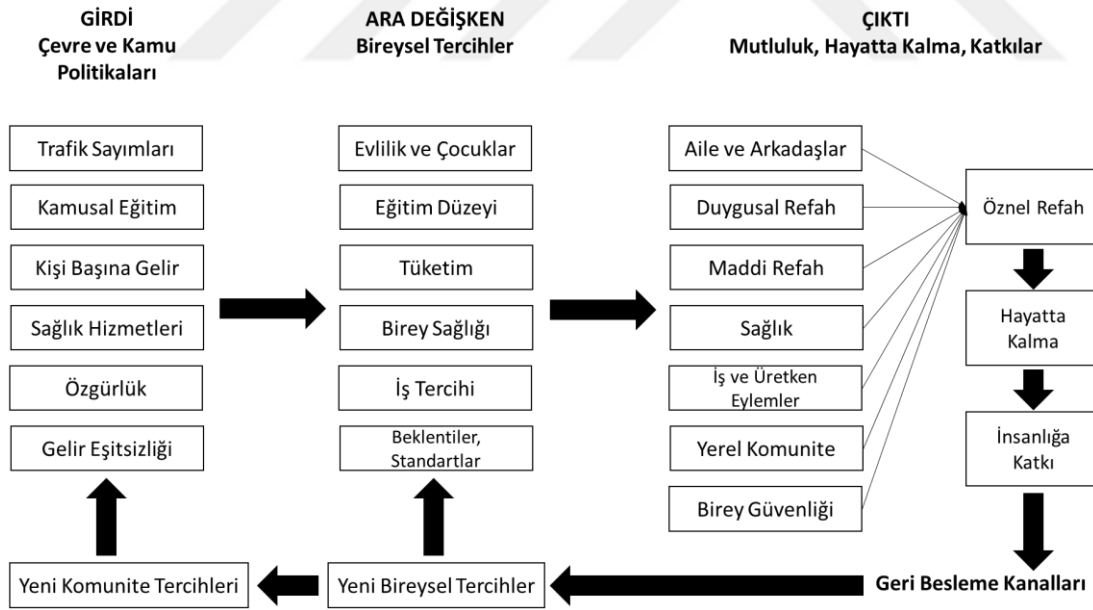
Dissart ve Deller (2000), yaşam kalitesi çalışmalarında kullanılan verinin karakteristiğini 4 yaklaşımda sınıflamıştır. İlk yaklaşım belirli bir alanda yaşayan hane halklarından likert ölçekli sorular ile yapılandırılmış bir anket ile yaşam kaliteleri hakkındaki algılarının / değerlendirmelerinin istendiği birincil veriye dayalı araştırmalardır. Daha sonra ilgilenilen konuya göre belirlenmiş bağımsız değişkenlerin yaşam kalitesi ile arasındaki regresyon incelenmektedir. Regresyon analizleri ile refahı tahmin eden değişkenler hakkında bilgi elde edilmektedir. İkinci yaklaşım ise, birincil ve ikincil verinin bir arada kullanıldığı karma bir yöntemdir. Üçüncü bir yaklaşım olarak, ikincil veri kullanılarak geliştirilen ölçekler belirlenmiştir. Son yaklaşım ise daha çok ekonomistlerce kabul gören belirli bir alandaki yaşam kalitesinin ücretler ve konut fiyatlarıyla ikame edildiği modellerin çözümlenmesine dayanmaktadır.

Lambiri ve diğ. (2006), yaşam kalitesi kavramını ölçme yöntemleriyle ilgili 2 yöntemden bahsetmişlerdir. İlk yöntemde, güçlü teorik temellere dayanan ve yaşam kalitesini, konut fiyatları ve ücret eşitlikleri üzerinden hesaplayan göç modelleri ya da hedonik regresyon modelleridir. İkinci ölçme yöntemi ise, kavramın çok boyutluluğunu imkânlar dâhilinde karşılayabilen göstergeler sistemi kullanılarak geliştirilen indekslerdir.

Konunun çok katmanlı, boyutlu, göstergeli ve ölçekli karmaşık yapısını çözümlmek için birçok araştırmacı farklı yaklaşımlara sahip modeller ile teorinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Ancak; Van Kamp ve diğ. (2003), kentsel yaşam kalitesi ve refah hakkındaki literatür araştırmalarında kavramlar ve yaklaşımlardaki çeşitlilikten bahsederken, çevresel kalite eğilimleri, değerlendirme ve ölçme yöntemleri ve refahın nasıl sağlandığı ile ilgili genel kabul gören bir kavramsal çerçevenin bulunmadığından bahsetmektedirler. Konuyu insan ekolojisi, yaşam kalitesi, kent planlama yaklaşımları, sosyal göstergeler, memnuniyet araştırmaları boyutlarıyla ele alıp, kentsel mekân kalitesi ve bireysel refah çalışmalarının politikalara girdi sağlayabilmesi için çok disiplinli kavramsal yapıların zorunlu olduğunu vurgulamışlardır.

Myers (1988)'in kentlinin mekândaki deneyimlerine, nesnel koşullarla ilgili öznel değerlendirmelerine dayanan, komünite ölçeğindeki ihtiyaçlara odaklanan komünite trendleri yaklaşımı, Van Kamp ve diğ. (2003)'nin tavsiye ettiği kapsamlı kavramsallaştırma çalışmalarına bir örnektir. Bu yaklaşımın iki temel öncülü bulunmaktadır; 1- Yaşam kalitesi yerel bir deneyimdir ve kentlilerin büyük bir kısmı yaşam kalitesini kendi yaşadıkları çevre / komünite üzerinden değerlendirir. 2- İnsanlar komünitelerindeki yaşam kalitesini zaman içerisindeki değişim ve eğilimlere göre değerlendirirler. Bu yaklaşımın temel kabulü, yaşam kalitesinin spesifik komüniteler için eşsiz bir biçimde tanımlanması ve ölçülmesi gerektiğidir. Diğer mekânlar ile karşılaştırmalar bilgi verici olsa da, planlama politikalarına girdi sağlayan, komüniteye özel, devamlılığı olan araştırmalardır.

Hagerty ve diğ. (2001) ise, yaygın olarak kullanılan 22 yaşam kalitesi indeksini incelemiş ve birçoğunun bir teorik kökene sahip olmadığını göstermiştir. Diğer bir deyişle kavramsal bir modeli test eden çalışmalar değildir. Bunun üzerine sistem teorisi yaklaşımı ile yaşam kalitesi çalışmalarındaki çıktıların kamu politikalarına girdi oluşturabileceği bir model önermişlerdir.

Şekil 2.4: Sistem teorisi yaklaşımında yaşam kalitesi modeli (Hagerty vd. 2001).

Modelde yer alan sübjektif refah yazarlarca yaşam kalitesi olarak tanımlanmıştır. Bu kavramı, çeşitli ölçeklerde, “girdi (input)”, “ara değişkenler (throughput)” ve “çıktı (outcome)” olmak üzere üç boyutta açıklamaktadırlar. “Girdi”ler, nesnel göstergelerle tanımlanmış dış çevre koşullarıdır. Girdi göstergeleri; bireysel

özellikler, sosyo-ekonomik statü özellikleri, ekonomik koşullar, eğitim, sağlık ve özgürlük düzeyi gibi komünite düzeyindeki faktörlerdir. “Ara değişkenler” ise girdilerde temsil edilen dışsal koşullara bağlı olarak bireylerin geliştirdiği reflekslerdir. Bu gruptaki göstergeler, bireysel tercih ve değerlere göre şekillenmektedir. “Girdi”ler ve “ara değişkenler”in etkileşimi ise, çıktı kümesini oluşturmaktadır. Bu küme insanlığa katkı ve yaşamını devam ettirebilme gibi özelliklerle ifade edilmiştir. “Çıktı”lar, yaşamın çeşitli alanlarını (domain) içermektedir: aile ve arkadaşlar, duygusal ve maddi refah, sağlık, meslek yaşantısı, üretkenlik ve güvenlik. Bu üçlü süreç sonucunda öznel refaha ulaşılabileceği belirtilmektedir. Öznel refahın ise yeni tercih ve değerlerin oluşumunu sağlayarak, modelde yer alan faktörlerin yüklerini etkileyeceği ve böylelikle geri beslemeli bir sürecin oluşacağı öngörülmektedir Hagerty ve diğ. (2001).

Murdie ve diğ. (1992), yaşam kalitesiyle ilgili kavramsal çerçevelerini 4 temel bileşende ele almaktadırlar. Bunlar; yaşam kalitesiyle ilgili yerel koşullar, yerel tesisler ve belediye hizmetleriyle ilgili nesnel girdiler / ölçümler, ara çıktılar ve hane halkı karakteristikleriyle, yaşam deneyimleri, beklentileri ve değer yargılarına dayanan niteliksel bileşenlerdir.

Shafer ve diğ. (2000), yaşanılabilirlik, yaşam kalitesi ve sürdürülebilirlik kavramlarını ve ilişkilerini kavramsal bir model ile açıklamışlardır. Bu modelde yaşanılabilirlik fiziksel ve sosyal alan (domain) arasındaki etkileşimin bir sonucuyken, sürdürülebilirlik ise ekonomik ve fiziksel alanın etkileşiminden doğmaktadır. Ekonomik, sosyal ve çevresel alanların kesişiminde ise yaşam kalitesi yer almaktadır. Bu model, yaşam kalitesinin ve plan / politika müdahalelerinin dış koşullardan izole bir ortamda gerçekleşemeyeceğini, ilişkili birçok konuyla bir arada ele alınmasının gerekliliğini ortaya koyması açısından önemlidir.

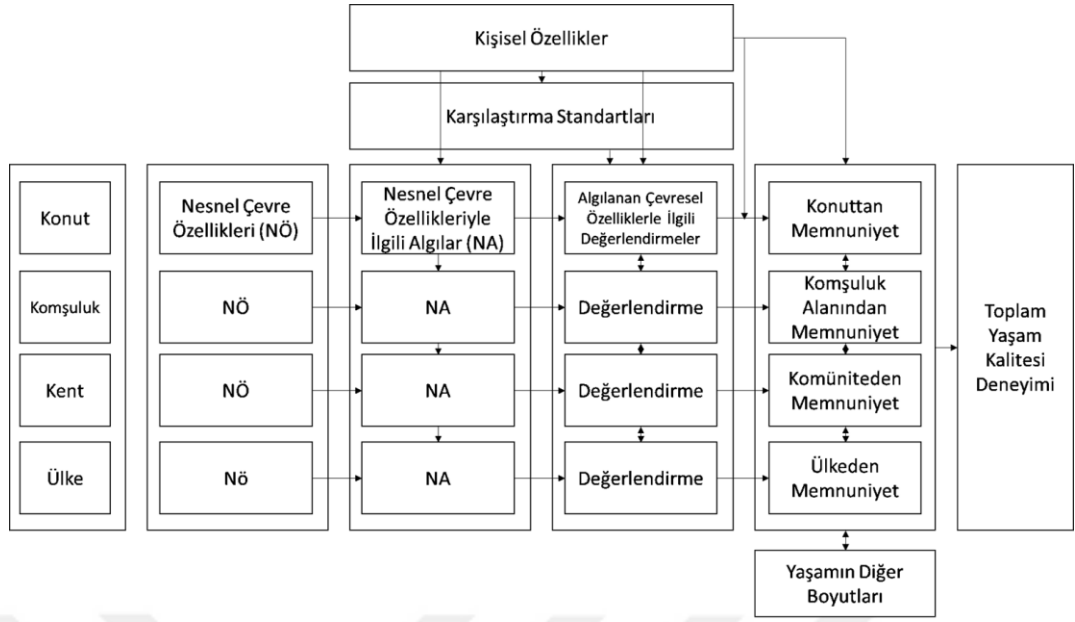
Rogerson (1999), maddi ve kişisel yaşamın kombinasyonu olarak tanımladığı çevresel yaşam kalitesi (environmental quality of life) hakkında kavramsallaştırma çalışmalarında bulunmuştur. Çevresel kalitenin maddi alanını, insanların yaşadıkları mekânlardaki mal ve hizmetler ile sosyal, ekonomik ve fiziksel özellikler oluştururken, kişisel alanı ise, bireysel özellikler ve refah ve memnuniyetle ilgili değerlendirmeleri oluşturmaktadır.

Milbrath (1978), kentsel mekânda süregelen fiziksel değişimleri yansıtması açısından çevresel koşullarla ilgili nesnel göstergelerin (hava ve suyun temizlik düzeyi, kişi başına hastane ve yatak sayıları, kilometre cinsinden ulaşım yatırımları, ortalama sıcaklık ve yağış değerleri, kişi başına gelir, ortalama eğitim düzeyi, hane halkı başına otomobil sayısı, kişi başına düşen konut alanı vb.) önemli olduğunu ancak yeterli olmadığını ifade etmiştir. Etkileri henüz hissedilmeyen / algılanamayan gelişmeler, eğilimler hakkında böylesi erken uyarı sistemlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak yazara göre, nesnel çevresel koşullar, mekânsal kaliteyi ölçmemektedir. Kalite özü itibariyle subjektiftir. Çevresel göstergelerden yüksek puana sahip yerlerin mekânsal kalitesinin yüksek olduğu kesin değildir. Bireyler bu koşullarla ilgili olumlu ya da olumsuz deneyimler yaşadıkça kalite algıları ortaya çıkar. Bu nedenle çevresel koşullar ile mekânsal kalite algıları arasında net bir ayrıma, sınıflamaya ihtiyaç olduğunu işaret etmektedir.

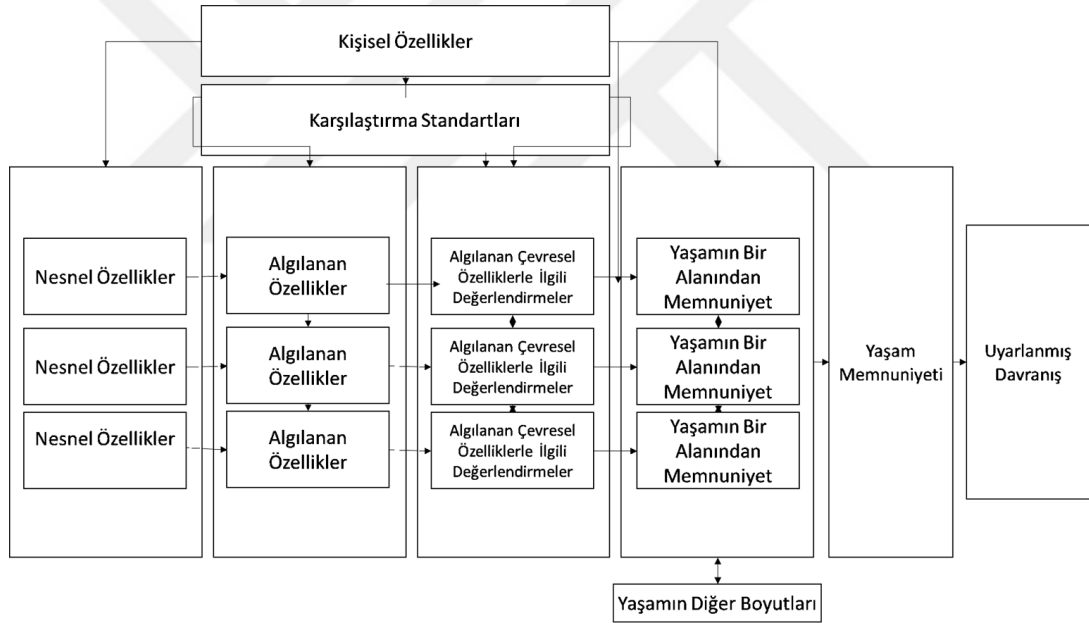
Literatürde, nesnel ve öznel yaklaşımları bir arada içeren öncü çalışmaların başında Campbell ve diğ. (1976)'nın modeli yer almaktadır. Bu model, Marans ve Rodgers (1975)'in kentsel yaşam kalitesini 3 farklı ölçekteki memnuniyetlerin ilişkisi ile açıkladıkları modellerinin, bütün yaşam alanları (domain) için uyarlanmış halidir. Marans ve Rodgers (1975)'in modelinde yer alan mekânsal memnuniyet düzeyleri; konuttan memnuniyet, komşuluk alanından memnuniyet ve kentten memnuniyettir (Marans 2012). Tüme varım yöntemiyle kurgulanan bu modelde; kentsel karakteristiklerin (nesnel koşulların) spesifik bir alandaki (komşuluktan memnuniyet gibi) bir memnuniyete etki ettiği, bu alandaki memnuniyette meydana gelen artışın ise kentsel yaşam kalitesinde bütüncül bir artışa sebep olacağı belirtilmektedir. Bireyin mekânla ilgili değerlendirmelerinin bireye özgü mukayese standartlarına göre değiştii bir modeldir.

Campbell ve diğ. (1976) ise, 4 temel prensibe dayanan genel bir model kurgulamışlardır;

- Kişilerin deneyimleri çevreleriyle olan etkileşimlerinden türemektedir,
- Kişisel deneyimler, objektif göstergelerden farklıdır,
- Kişiler deneyimlerini objektif bileşenler ile yanıtlarlar,
- Çeşitli yaşam alanlarından (domain) memnuniyet düzeyi bütün yaşam kalitesi deneyimini etkiler (Marans ve Stimson 2011).

Şekil 2.5: Mekânsal düzeyleri içeren kentsel yaşam kalitesi modeli (Marans ve Rodgers, 1975).

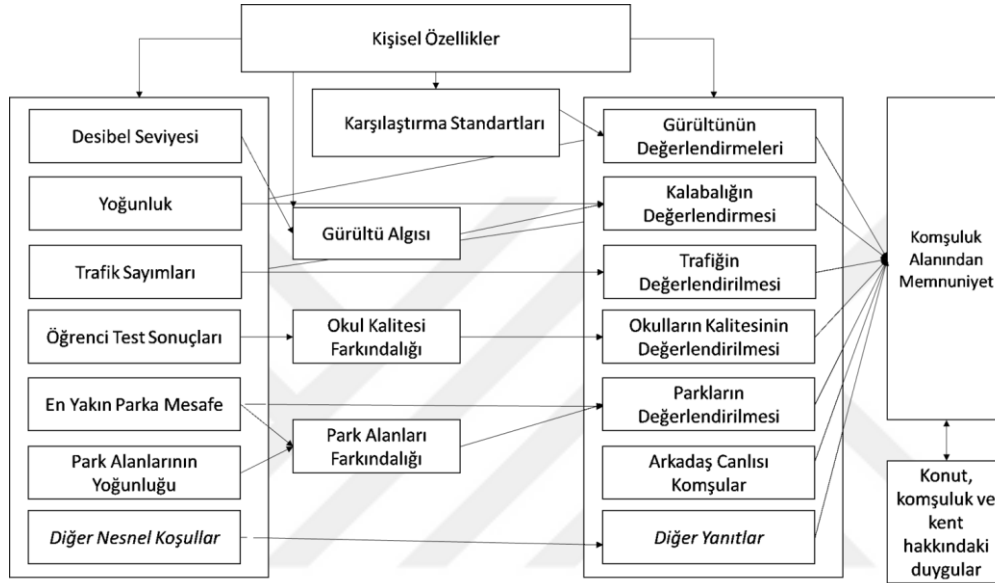

Şekil 2.6. Campbell ve diğ. (1976)'nin farklı yaşam alanlarını içeren modeli.

Bu modelde; bağlam, değerlendirme birimi (evaluator), bireysel özellikler, farklı coğrafi ölçekler ve çeşitli gösterge türleri bir arada ele alınmıştır. Modele göre, yaşamın bütününden memnuniyet aslında yaşamın çeşitli alanlarındaki (konut, sağlık, gelir, rekreasyon, iş yaşamı, sosyal ilişkiler vb.) memnuniyetlerden oluşmaktadır. Çeşitli yaşam alanlarından memnuniyetler ise, nesnel yaşam koşulları hakkında bireylerin algı ve değerlendirmeleri ile etkileşim içerisinde. Bu algı ve

değerlendirmeler de kişiye ve aileye özgü karakteristiklere, değer yargılarına ve tercihlerine göre farklılıklar gösterir (Campbell ve diğ. 1976).

Memnuniyetin kentsel yaşam kalitesinde önemli bir gösterge oluşundan hareketle Marans (2003) “Komşuluk Alanından Memnuniyet” modelini yayınlamıştır. Bu model Campbell ve diğ. (1976)’nın modelindeki alanlardan biri (komşuluk alanı) özelinde, memnuniyete etki eden nesnel koşulları ve öznel algıları içermektedir (Marans ve Stimson, 2011).

Şekil 2.7:Komşuluk alanından memnuniyet modeli (Marans, 2003).

Modelde hangi nesnel koşulların, kişilerin öznel algılarının oluşmasında etkili olduğunu ortaya koyulmaktadır. Modelin ikinci aşaması ise; komşuluk alanından memnuniyet üzerinde hangi konulardaki öznel değerlendirmelerin etkili olduğunu belirlemeye yöneliktir. Ana modelde olduğu gibi, hane halkı karakteristikleri ve karşılaştırma standartlarına göre komşuluk alanından memnuniyet farklılaşmaktadır.

Marans (2003) kentsel yaşam kalitesi literatüründe çokça referans verilen Detroit Alan Çalışmasını (Detroit Area Study – DAS) açıkladığı makalesinde; coğrafi bir birimin kalitesinin ancak çoklu ölçümler ve uzun erimli çalışmalar ile ortaya çıkarılabileceğini savunmaktadır. Kentlerde süregelen değişim dinamiklerinin ve kentlilerin yıllar içinde davranışlarında meydana gelen değişimin devamlı izlenmesi gereken bir süreç olduğuna değinen Marans, böylesi bir yaklaşımın betimsel olmayan, tahmin edici yeni göstergelere ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Sağlıklı ve kuramsal temelleri güçlü bir izleme sisteminin, politika üreticilere ve plancılara

ihtiyaç duydukları bilgiyi sağlayarak, kentin ihtiyacı olan düzenlemelerin önü açılabilecektir.

Tekeli (2009) ise öznel ve nesnel göstergeler üzerinde durmakta, ancak bununla yetinmeyip kaliteyi yaratan insanın psikolojik içsel koşulları ile içsel mekanizmayı tetikleyen dışsal koşulların da kalite ölçümlerinde kullanılması gerekliliğini vurgulayarak 4 tür yaşam kalitesi ölçütünden bahsetmektedir. Bunlar; Bireysel Düzeyde Yaşam Kalitesi Nesnel Ölçütleri, Komünite Düzeyinde Yaşam Kalitesi Algılaması Ölçütleri, Bireysel Düzeyde Yaşam Kalitesi Nesnel Ölçütleri, Komünite Düzeyinde Yaşam Kalitesi Nesnel Değerlendirme Ölçütleridir (Tekeli, 2009).

Görüldüğü gibi yaşam kalitesinin kavramsallaştırılmasına yönelik çok çeşitli modeller ve yaklaşımlar yıllar içerisinde üretilmiştir. Bu model ve yaklaşımlar içerik olarak çokça farklılaşsa da, yaşam kalitesini ölçülebilir bir yapıya dönüştüren çeşitli göstergelere ihtiyaç duydukları gözlenmiştir.

2.3. Yaşam Kalitesinin Ölçümü / Göstergeleri

Ekonomik ve nesnel göstergeler ile yaşam kalitesinin ölçüldüğü ilk yaklaşımlar sonrasında, 1970'lerdeki çalışmalar ile, nesnel ölçümlerle elde edilen yaşam koşullarının, bireyin öznel olarak ifade ettiği refah ve yaşam kalitesi düzeyinin küçük bir bölümünü içerdiği ortaya çıkmıştır (Cummins, 2000). Andrews ve Whitney (1976) ve Campbell ve diğ. (1976)'nın, nesnel koşullar karşısında bireylerin öznel algılarının kentsel yaşam kalitesine entegre edildiği çalışmaları alan yazına yeni bir boyut katmıştır. Amerikan yaklaşımı olarak da isimlendirilen sosyal göstergeler hareketinden türeyen bu çalışmalar; öznel koşullar karşısında, mutluluk, yaşamdan memnuniyet ve refah gibi kavramları bireysel düzeyde kavramsallaştırmaktadır (Scottish Executive, 2005).

Cobb (2000)'e göre yaşam kalitesini ölçmek için, iyi yaşamı neyin sağladığı hangi boyutlarda ele alındığını bulmak gerekmektedir. Farklı alanlara ilişkin kalite göstergeleri ile işlevsel bir tanım kazanan yaşam kalitesinin; bu alanların her biri ile ilgili toplumun kalite algısına dayalı subjektif bir yapıya sahip olmasının yanında, iyi olma durumunu yansıtan temel göstergeleri içeren objektif bir içeriği de bulunmaktadır (Marans, 2012; Diener ve Suh, 1997; Schwarz and Strack, 1999; Berger-Schmitt ve Jankowitsch, 1999; Costanza ve diğ., 2008).

Alan yazında yaşam kalitesinin ölçülmesinde hangi gösterge türlerinin kullanılması gerektiğiyle ilgili süregiden bir tartışma vardır. Çalışmanın ölçek ve kapsamına göre değişmekle birlikte temelde 2 tür göstergeden söz edilmektedir; Nesnel göstergeler ve öznel göstergeler (McCrea ve diğ, 2006; Andelman ve diğ, 1998; Marans ve Stimson, 2011).

Nesnel göstergeler, yaşamın birey tarafından değerlendirilmesi güç olan boyutlarının ortaya çıkarılmasında yardımcı olan (Cummins, 2000), kişisel algı ve değerlendirmelerden bağımsız (Erikson, 1993), çoğunlukla ikincil veri olarak sayım sonuçları ve diğer kurumsal raporlardan elde edilen barınma, eğitim, rekreasyon, çalışma yaşamı ve sağlık gibi konulardaki istatistiki ölçütlerdir (Marans ve Stimson, 2011). Bu göstergeler; kentsel yaşam kalitesini belirli norm ve standartlar ile karşılaştırarak değişim eğilimlerinin izlenmesinde ya da yerleşmeleri yaşam kalitelerine göre karşılaştıran indekslerin (Places Rated Almanac, Mercer's Quality of Living gibi) geliştirilmesinde sıkça kullanılır (Noll, 2002; Türksever ve Atalık, 2001). Diğer yandan öznel değerlendirmelerin geçerlilik ve güvenilirliğinin sınanmasında da yardımcı olmaktadır (Noll, 2002). Kişi başına gelir, 1000 kişiye düşen hekim sayısı, havadaki kükürtdioksit oranı, suç oranları, kirlilik düzeyleri, konut fiyatları ve işsizlik oranları, bu gösterge grubuna bir kaç örnektir (Türksever, 2001; Marans ve Stimson, 2011). Yalnızca nesnel göstergeler üzerinden yaşam kalitesi değerlendirmelerinde bulunan çalışmalar, objektif koşulları hane halklarının nasıl algıladıkları ve değerlendirdiklerini ölçemeyerek, açıklayıcılıktan uzak kaldıkları gerekçesiyle eleştirilmektedir (Noll, 2002).

Öznel göstergeler ise; sosyal koşulların farklı yaşam deneyimlerine sahip bireyler tarafından nasıl algılandığı ve değerlendirildiğini ölçmeyi amaçlar (Marans ve Stimson, 2011; Campbell vd diğ. 1976; Türkoğlu, 1997; Noll, 2002; Diener ve Suh, 1997). Yaşam kalitesiyle ilişkili; memnuniyet, hoşnutluk, mutluluk, beklentiler ve önem düzeyleri gibi kavramlar ile ilgilenir.

Algıya dayalı kentsel yaşam kalitesi araştırmalarında (öznel göstergeler), kentlinin beklenti, ihtiyaç, algı ve politik öncelikleri anlaşılmasına çalışılır. Campbell ve diğ. (1976), Naess (1999) Lee ve Marans (1980), Connerly ve Marans (1985, 1988) Rogerson (1999) ve Seik (2000) gibi araştırmalarda kentsel yaşam kalitesi bireysel algıların ölçülmesi olarak ele alınmıştır. İçsel koşullar yaşam kalitesinde önemli bir yere sahip olduğundan, herhangi bir komşuluk alanı ya da kentteki yaşam kalitesi

kentliler açısından farklı biçimlerde değerlendirilebilir. Lee (2005) kentsel yaşam kalitesi kavramının, “öznel bir doğası bulunduğunu ve bu nedenle ölçülmesinde kullanılabilen en iyi yöntemin hane halklarına sormak” olduğunu söylemiştir.

Bu göstergeleri içeren çalışmalarda ölçme yöntemi olarak birincil veriye dayalı anket ve yüz yüze görüşmeler sıklıkla kullanılır (Marans ve Stimson, 2001; McCrea ve diğ. 2005). Hane halklarının; güvenlik, eğitim, sağlık, konut ve çevresi, ulaşım, erişebilirlik, belediye hizmetleri, iş ve aile yaşamı ve sosyal ilişkiler gibi yaşamın farklı alanlarıyla ilgili algı ve değerlendirmeleri ölçülür. Bu göstergeleri kullanan çalışmalarda, refahın bireysel olarak algılandığı ve en iyi bireyler tarafından değerlendirilebileceği ön görülmektedir (Noll, 2002). Raphael (1996), öznel deneyimlerin ötesinde bir nesnel gerçekliğin geçerli olmadığını ve yaşam kalitesinin ancak öznel deneyimlerle ölçülebileceğini ifade etmişse de, yalnızca öznel göstergeler ile yaşam kalitesinin ölçülmesi fikri çeşitli eleştiriler almaktadır. Naess (1999); öznel yaklaşımın bireyin ne kadar iyi yaşadığıyla ilgili bireysel bir deneyim ve algıya dayanmasını eleştirmiş, bu yaklaşımın yaşam kalitesini değil bireysel refahı ölçtüğünü belirtmiştir. Erikson (1993) ise, çeşitli konulardaki memnuniyetin yalnızca gerçek koşullarla değil, özlem düzeyleriyle de ilgili olduğunu belirtmiştir: “insanların ne kadar memnun oldukları yaşam kalitelerini değil, mevcut koşullara ne ölçüde adapte olduklarını göstermektedir.” Aydemir (2008) ise, öznel algıların kişisel deneyimlerden çokça etkilendiği için, koşullar gerçekten iyi olsa da bireylerin yüksek tatmin düzeyleri ve geçmiş deneyimlerinden ötürü koşullardan bağımsız bir biçimde hoşnutsuz davranabildikleri eleştirisini aktarmıştır.

Görüldüğü gibi hem nesnel hem de öznel göstergeler, kentsel yaşam kalitesini tek başına ölçmekte yetersiz kalmaktadır. İki gösterge grubunun da kendine has avantajları ve eleştirileri bulunmaktadır. Bugün; aynı nesnel yaşam koşullarına sahip olmalarına karşın, farklı insanların bu koşulları farklı biçimde değerlendirebildiği (memnun / şikâyetçi) görüldüğünden, Veenhoven (2000), , Pacione (2003), Zapf (2000), Allardt (1993) ve Lane (1996) gibi yazarlar, öznel kriterleri nesnel göstergeler ile birlikte kullanılmasının, kentsel yaşam kalitesine bir süreç olarak yaklaşmayı da sağladığı için optimal yaklaşım olduğunu ifade etmektedirler (Noll, 2002’den atıfta bulunduğu gibi). TÜBA (2003), kaliteyi yaratan insanın psikolojik içsel koşulları (öznel göstergeler) ile içsel mekanizmayı tetikleyen dışsal koşulların (nesnel göstergeler) bir arada olduğu çalışmaların gerekliliğini vurgulamaktadır.

Nesnel koşullar, bireylerin “neyin mümkün olduğuyula ilgili beklentilerini şekillendirmesinden ötürü, yaşamlarıyla ilgili değerlendirmelerini çokça etkilemektedir. Felce ve Perry (1996), bireyin yaşam kalitesiyle ilgili değerlendirmelerinin, kişisel referans noktalarıyla (personal frames of reference) güçlü bir ilişki içerisinde olduğunu söylemektedir. Bu nedenle, kapsamlı bir yaşam kalitesi araştırmasının açıklayıcılık düzeyinin yüksek olması için iki gösterge türünü de içermesi gerekmektedir.

Bununla birlikte, öznel algılar ile nesnel koşullar arasında kuvvetli bir ilişkiye rastlanmayan birçok çalışma bulunmaktadır (Bradshaw ve Fraser, 1989; Liao, 2009) Cummins (2000) ve Garretto (2000) bu çalışmaları, öznel yaşam kalitesinin “homeostaz” bir durum oluşuyla açıklamaktadır: Dış koşullar değişse de, iç koşulları tehdit edecek aşamaya gelmedikçe içsel tepkilerin oluşmadığını, bu nedenle de nesnel ve öznel göstergeler arasında birçok çalışmada ilişki bulunamadığını ifade etmektedir. Kimi araştırmacılar (Scottish Executive, 2005) etik ve ahlaki nedenlerle nesnel ve öznel faktörler arasında bir korelasyon olmadığı yönünde görüşe sahip olsa da, Cummins (2000), tam da bu nedenden ötürü iki gösterge türünü de içeren çalışmalara ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle toplumun savunmasız ve engellileri içeren kesimleriyle ilgili çalışmalarda öznel değerlendirmelerin yanında yaşam koşullarıyla ilgili nesnel gerçeklere çokça ihtiyaç duyulmalıdır (Felce ve Perry, 1995).

Kentsel yaşam kalitesinin tanımı, boyutları, yaklaşımları ve gösterge türlerindeki farklılıklardan ötürü, birçok çalışmada ölçme aracı olarak farklı göstergeler kullanılmıştır. Benzer göstergeleri kullanan çalışmalara rastlamak neredeyse imkânsızdır. Gösterge seçimindeki çeşitlilik o kadar fazladır ki, farklı dönemlerde, farklı disiplinlerde yapılmış araştırmalarda kullanılan göstergeleri araştırmak ve sınıflandırmak, kentsel yaşam kalitesinin bir alt araştırma alanı haline gelmiştir.

Schalok ve Verdugo (2002), 9749 makale özeti, 2455 makaleyi incelemiş, 897 çalışmayı derinlemesine araştırmış ve en çok kullanılan göstergeleri ortaya çıkarmışlardır. Bu göstergeler ilgili olduğu yaşam alanı ile birlikte aşağıdaki tabloda (Çizelge 2.3) özetlenmiştir

Schalock ve Verdugo (2002)’nin çalışmasına benzer biçimde, çeşitli disiplinlerdeki araştırmacılar ve farklı kurumlar tarafından gösterge türlerini derleyen araştırma

örnekleri aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu çalışmalarda sadece nesnel (Liu, 1976; Boyer ve Savageu, 1981; Blomquist ve diğ., 1988; Stover ve Lever, 1992; Sufian. 1993; UNDP, 2015; Urban Audit, 2003a), yalnızca öznel (Sirgy ve Cornwell, 2002; Urban Audit, 2013b) ya da hem nesnel hem de öznel göstergelerin (Rapley, 2003; Marans ve Stimson, 2011; Tekeli, 2009; İstanbul Ticaret Odası, 2010 ve TÜİK, 2016) bir arada ele alındığı görülmektedir.

Çizelge 2.3: Schalock ve Verdugo (2002)'nin araştırmasında öne çıkan göstergeler (Schalock, 2004).

Temel YK Alanları	Göstergeler	Tanımlayıcıları
Duygusal Refah	Hoşnutluk	Memnuniyet, Ruh Halleri, Keyif Alma
	Benlik Kavramı	Kimlik, Kendine Değer Verme, Kendine Saygı Duyma
	Stresten Uzak Olmak	Tahmin Edilebilirlik, Kontrol
Bireyler Arası İlişkiler	Sosyal Etkileşimler	Sosyal Ağlar, Sosyal Bağlantılar
	Sosyal İlişkiler	Aile, Arkadaşlar, Çiftler
	Sosyal Destek	Duygusal, Finansal, Fiziksel Geri Beslemeler
Maddi Refah (Material Wellbeing)	Finansal Durum	Gelir, Kazançlar
	İstihdam	İş Durumu Ve Ortamı
	Konut	Konut Türü Ve Sahipliği
Kişisel Gelişim	Eğitim	Başarılar, Eğitim Seviyesi
	Kişisel Yeterlilik	Bilişsel, Sosyal, Pratik
	Performans	Başarı, Başarı, Üretkenlik
Fiziksel Refah (Physical Wellbeing)	Sağlık	Semptomlar, Fitness, Beslenme,
	Gündelik Yaşam Aktiviteleri	Mobilite, Kişisel Bakım Aktiviteleri
	Boş Vakitler	Rekreasyon, Hobiler
Özerlik	Otonomi/bireysel kontrol	Bağımsızlık
	Amaçlar ve kişisel değerler	Arzular, Beklentiler
	Seçimler	Fırsatlar, Seçenekler, Tercihler
Sosyal İçerme	Toplumsal entegrasyon ve katılım	
	Toplumsal roller	Gönüllülük, Katkı Sağlayan-İştirakçi
	Sosyal destek	Destek Ağları Ve Hizmetleri
Haklar	İnsan	Saygı, İtibar, Eşitlik
	Yasal	Kentlilik, Erişim, Yargı Süreçleri

Çizelge 2.4: Çeşitli araştırmalardaki kentsel yaşam kalitesi göstergeleri (Yazar tarafından derlenmiştir).

Yazar / Çalışma	Gösterge Türü	Nesnel Göstergeler	Öznel Göstergeler	Diğer Göstergeler
Rapley (2003)	Öznel ve Nesnel Göstergeler	Beklenen Yaşam Suç Oranları İşsizlik Oranı Kişi Başına Gelir Yoksulluk Oranı Okullaşma Oranı Haftalık Ort. Çalışma Saati Ölüm Oranları İntihar Oranları	Topluluk Hissi Mülkiyet Güvenlik Hissi Mutluluk Yaşamın bütününden memnuniyet Aile İlişkileri Cinsel Yaşam Bölüşüm adaleti algısı Sınıf Yapısı Hobiler ve STK Üyelikleri	
Marans ve Stimson (2011)	Öznel, Nesnel ve Davranışsal Göstergeler	İstihdam Oranları Eğitime erişim Kişi başına gelir Yerel şiddet Ölüm oranları Kronik Hastalık Miktarları Hava Kalitesi Konut Yoğunluğu Boş Konut oranları Park Alanı Miktarları Transit taşınan yolcu sayıları Toplu taşıma duraklarına mesafe Yeme-içme mekânlarının varlığı Araçla yapılan yolculuk mesafeleri	Konut ve komşuluktan memnuniyet Taşınma isteği Suç Algısı Okul kalite algısı Sağlık Tesisleri Algısı Komşular Hakkındaki Fikirler Çöp Toplama Hizmetlerinden Memn. Kalabalık ve Trafik Sıkışıklığı Hissi Hükümet Hakkındaki Fikirler Kişi sağlığından memnuniyet, Aile arkadaşlar ve işten memn. Yaşamdan memnuniyet, mutluluk	Transit Toplu Taşıma Sportif Aktivitelere Katılım Yürüme ve bisiklet sürme miktarları Kültürel aktivitelere katılım Park alanlarını ziyaret Doktorları, sağlık tesislerini ziyaret Gönüllü organizasyonlara katılım, Yerel karar alma süreçlerine katılım Konut değiştirme, hareketlilik
Liu (1976) / Quality of life indicators in US metropolitan areas.	Nesnel Göstergeler	Ekonomik, Siyasi, Çevresel, Sosyal, Sağlık ve Eğitim		
Boyer ve Savageau(1981) / Places Rated Almanac	Nesnel Göstergeler	İklim, Konut, Sağlık ve çevre, Suç, Ulaşım, Eğitim, Sanat, Rekreasyon, Ekonomi		

Çizelge 2.4 (Devamı): Çeşitli araştırmalardaki kentsel yaşam kalitesi göstergeleri (Yazar tarafından derlenmiştir).

Yazar / Çalışma	Gösterge Türü	Nesnel Göstergeler	Öznel Göstergeler	Diğer Göstergeler
Blomquist ve diğ.(1988); Stover ve Lever (1992)	Nesnel Göstergeler	Yağış, Nem, Sıcak Günler, Soğuk Günler, Rüzgar Hızı, Güneş Işığı, Kıyılar, Şiddet Suçları, Öğretmen / öğrenci oranı, Görülebilirlik, Toplam durdurulmuş partiküller, Atıksu deşarjları, Katı atık, İşleme, depolama ve imha alanları, merkezi kent,		
Sufian(1993)	Nesnel Göstergeler	Kamusal güvenlik, Yiyecek fiyatları, Yaşam alanı, Konut Standartları, İletişim, Eğitim, Kamu Sağlığı, Sessizlik, Trafik Akışı, Temiz Hava		
UNDP(2015) / Human Develpment Index	Nesnel Göstergeler	Beklenen yaşam süresi, Beklenen Okullaşma Oranı, Ortalama Okullaşma Oranı, Kişi Başına Gayri Safi Milli Hasıla,		
Sirgy ve Cornwell (2002)	Öznel Göstergeler		Fiziksel özellikler (konutların bakımlılığı, peyzaj ve sokak aydınlatması, kalabalık ve gürültü düzeyleri, işlevlere erişim ve çevre kalitesi), sosyal özellikler (komşularla etkileşim ve sosyal bağlar, dış mekândaki oyun alanları, suç ve konutta mahremiyet) ve ekonomik özellikler (konutun değeri, yaşam maliyetleri, mahallenin sosyo-ekonomik yapısı ve mahalledeki yatırımlar, iyileştirmeler)	
Tekeli (2009 / TÜBA (2003)	Öznel ve Nesnel Göstergeler	Çevre Kalitesi, İnsan Kaynağı, Sağlık Durumu, Eğitim Durumu, Ekonomik Performans, Toplumsal Bütünleşme, Siyasal Sistemin Niteliği, Yerleşme Kalitesi, Doğa ve Çevreyle İlişki Kurma Biçimleri, Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Göstergeleri, Eğitim Düzeyi ve Bilgisi, Gelir Düzeyi, Sanatsal ve Bilimsel Başarı, Toplumsal Farklılaşmadaki Konum, Siyasal Sürece Katılma Düzeyi, Mahalle Kalitesi	Latif, Risksiz Bir Yaşam Çevresi, Yüksek Bir Yaşam Kalitesine Sahip Komşuluk Oluşturmaya Uygun Nicelik ve Nitelikte İnsan Kaynağının Varlığı, Güvenlik ve Sağlıklı Yaşam Sağlayan Bir komşuluk Alanı, Eğitimin Mükemmeliyeti ve Fırsatların Yüksekliği, Ekonomik Fırsatların Algılanması, Yabancılaşma ve Dışlanma Duygusu, Komunitenin Kararlarına Katılma, Açık Olma Derecesi, Keyifli ve Yer Duygusu Oluşturan Bir Yaşam, Doğayla Uyumlu Yabancılaşmamış Bir Yaşam Duygusu, Tam İyi Olma Hali Duygusu, Gelirden Duyulan Tatmin, Sanat ya da Bilimsel Etkinliklerde Başarı Duygusu, Toplumda Saygı Görme Duygusu, Haklarının Korunduğu ve Toplumsal Bir Özne Olduğu Duygusu, İş Dışında Yaşamına Anlam Katakacak Faaliyetleri Seçme Özgürlüğü, Yaşadığı Yerleşmeden ve Kurduğu Sosyal İlişkilerden Tatmin Duygusu	

Çizelge 2.4 (Devamı): Çeşitli araştırmalardaki kentsel yaşam kalitesi göstergeleri (Yazar tarafından derlenmiştir).

Yazar / Çalışma	Gösterge Türü	Nesnel Göstergeler	Öznel Göstergeler	Diğer Göstergeler
Urban Audit (2013a)	Nesnel Göstergeler	Nüfus, Konut / Barınma, Sağlık, Suç, İşgücü Pazarları, Gelir Eşitsizliği, Yerel Yönetim, Eğitim Düzeyi, Çevre, İklim, Yolculuk Türleri, Bilgi Toplumu, Kültürel Altyapılar ana konularında 300 gösterge		
Urban Audit (2013b)	Öznel Göstergeler		Kentten Genel Memnuniyet, Altyapılar ve Tesislerden Memnuniyet (Toplu Taşıma, Sağlık, Spor, Kültür, Eğitim, Sokaklar ve Yapılar, Kamusal Mekanlar, Perakende Ticaret); İş Fırsatları, Konutların Durumu, Yabancıların Entegrasyonu, Güven ve Güvenlik, Kentsel Yönetim Hizmetleri, Hava Kalitesi, Gürültü Düzeyi, Temizlik, Yeşil Alanlar, İklim Değişikliği ile Mücadele, Yaşam Hakkındaki Genel Fikirler, Yaşanan Mekânlarla İlgili Düşünceler, Hane halklarının Finansal Durumu, Çalışma Durumu.	
İstanbul Ticaret Odası (2010)	Nesnel ve Öznel Göstergeler	Demografik, Eğitim, Sağlık, Ekonomi, Ulaşım, Çevre ve Sosyal Yaşam	Demografi, Aile Yaşamı ve Konut, İş Yaşamı, Sağlık Durumu, Ekonomik Yapı, Güvenlik, Kentsel Memnuniyet, Kişisel Memnuniyet, Yaşam Kalitesi ve Beklentiler	

Çizelge 2.4 (Devamı): Çeşitli araştırmalardaki kentsel yaşam kalitesi göstergeleri (Yazar tarafından derlenmiştir).

Yazar / Çalışma	Gösterge Türü	Nesnel Göstergeler	Öznel Göstergeler	Diğer Göstergeler
TÜİK (2016)	Nesnel ve Öznel Göstergeler	Fert başına düşen oda sayısı, Konutun içinde tuvalet mevcudiyeti oranı; İstihdam oranı, İşsizlik oranı, Ortalama günlük kazanç; Kişi başına düşen tasarruf mevduatı, Orta ve üstü gelir grubundaki hanelerin oranı, Bebek ölüm hızı, Doğuşta beklenen yaşam süresi, Hekim başına düşen müracaat sayısı; Okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma oranı, Okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma oranı, YGS puan ortalaması, Fakülte veya yüksekokul mezunlarının oranı; PM10 istasyon değerleri ortalaması (hava kirliliği), Km2 'ye düşen orman alanı, Atık hizmeti verilen nüfusun oranı; Cinayet oranı, Ölümlü ve yaralanmalı trafik kazası sayısı, Mahalli idareler seçimlerine katılım oranı, Siyasi partilere üyelik oranı; İnternet abone sayısı, Kanalizasyon ve şebeke suyuna erişim oranı, Havalimanına erişim oranı, Sinema ve tiyatro seyirci sayısı, Bin kişi başına düşen alışveriş merkezi alanı,	Konutun kalitesinde problem yaşayanların oranı, işinden memnuniyet oranı, Temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını beyan eden hanelerin oranı, Sağlığından memnuniyet oranı, Kamunun sağlık hizmetlerinden memnuniyet oranı, Kamunun eğitim hizmetlerinden memnuniyet oranı, Sokaktan gelen gürültü problemi yaşayanların oranı, , Belediyenin temizlik hizmetlerinden memnuniyet oranı, Gece yalnız yürürken kendini güvende hissedenlerin oranı, Kamunun asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı, Sendika/dernek faaliyetleri ile ilgili olanların oranı, Belediyenin toplu taşıma hizmetlerinden memnuniyet oranı, Sosyal ilişkilerinden memnuniyet oranı, Sosyal hayatından memnuniyet oranı, Mutluluk düzeyi,	

2.4. Kentsel Yaşam Kalitesi Araştırmaları

Yaşam kalitesinin çok boyutlu bir kavram olması, farklı disiplinlerin kesişiminde bir pozisyonda konumlanmasına neden olmuştur. Bu durum, literatürde geniş bir yelpazede, çok farklı yaklaşımlar ile kurgulanan yaşam kalitesi araştırmalarının doğmasına neden olmuştur. Bu kısımda, yaşam kalitesi araştırmalarında ana eksenlerden birini oluşturan kentsel yaşam kalitesi araştırmalarından örnekler derlenmiştir. Bu araştırmalar seçilirken, araştırma düzeyi, gösterge türü, yöntem ve örneklem alanı konularında çeşitlilikler gösteren çalışmalar tercih edilmiştir. Bu çalışmalara ait özet tablolar; gösterge türlerine göre gruplanarak ekler kısmında (ÇizelgeA.1; A.2. ve A.3) sunulmuştur.

Milbrath (1978), Erie ve Hamilton County'deki araştırmalarında, çevre kalitesiyle ilgili öncelikle 130 ana unsur belirlemiş daha sonrasında ise uygulama zorluklarından ötürü bu unsurları pilot araştırmaları sonrasındaki geçerlilik testleriyle 44'e indirgemişlerdir. Bu unsurların mekanda yaşayanlarca nasıl algılandığını ve önem düzeylerini yüz yüze görüşmeler ile ölçtüktan sonra, çevresel kaliteyi belirleyen 11 faktör olduğu sonucuna varmışlardır. Bunlar; insanlar arası ilişkiler, çalışma yaşantısı, tüketim, outdoor yaşam, doğal çevre, konut mekanının kalitesi, güvenlik, çevresel güzellikler, kamu hizmetleri, teknik altyapılar ve ulaşım.

Fadda ve Jiron (1999), kentsel yaşam kalitesine çevre ve cinsiyet perspektifinden yaklaşmışlardır. İnsan (people), insanoğlu (human being), toplum ve hane halkı gibi tanımlamaların homojen gruplar gibi ele alınmasının doğru olmadığını, bu gruplamaların her birinin kendi içinde büyük çeşitlilikler barındırdığını vurgulamışlardır. Cinsiyetin de etnisite, yaş, din ve sınıf farkı gözetmeksizin bütün sosyal ilişkilerde ayırıcı bir değişken olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

Seik (2000), 1997 ve 1998 yıllarında Singapur'da kentsel yaşam kalitesinin öznel değerlendirmesi amacıyla varyans analizi ile karşılaştırmalı bir çalışma yapmıştır. 81 alt bölgedeki yaşam kalitesi değerlerinin bir önceki yıla göre %2 oranında düştüğünü gözlemlemiştir. Kullandığı göstergeler; sosyal hayat, çalışma hayatı, aile hayatı, eğitim, varlık, sağlık, inanç, boş vakitleri değerlendirme, kişisel gelişim, konaklama, medya, politika, tüketici malları, genel hizmetler, ulaşım, sağlık hizmetleri, çevre ve güvenlidir. Araştırma sonuçlarına göre, aile hayatı ve sağlık, kentsel yaşam kalitesini etkileyen en önde gelen konulardır.

Moller (2001), Güney Afrika-Durban'da 300 kişiyle yaptığı görüşmelere dayanan araştırmasında regresyon analizi ile zengin ve fakir bölgeler arasında; yaşam koşulları, ulaşılabilirlik ve yaşam memnuniyeti açısından önemli farklılıklar olduğunu kanıtlamıştır.

Lee (2001), Taipei'de 331 kentli ile yaptığı anket çalışmasıyla medeni durum, yaş, eğitim ve gelir durumuna göre bölgedeki memnuniyetin farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Memnuniyet üzerindeki en önemli etkiyi toplumsal statü ve bölgesel bağlılık göstermekte iken konutun bulunduğu semt ve sosyal ilişkilerin etki derecesi düşük kalmıştır.

Dekker ve diğ. (2011), ikinci dünya savaşı sonrasında Avrupa kentlerindeki konut alanlarından memnuniyetin belirleyicilerini araştırmışlardır. Tallinn / Estonia kenti çeperleri ve merkezinde hane halklarının konut değiştirme nedenlerini, yeni konutları ve konut çevrelerinden memnuniyetlerini araştıran Kahrik ve diğ. (2012), hane halklarının değişen ihtiyaçları ve kültürel tercihlerin taşınma kararında baskın faktörler olduğunu ortaya koymuşlardır.

Yaşam kalitesinin mekânsal boyutu farklı ölçeklerde çeşitli çalışmalarda ele alınmıştır. Kentsel ve bölgesel ölçekteki araştırmaların (Smith ve diğ., 1997; Chapman ve Larkham, 1999; Ogu, 2002; Gea ve Hokao, 2006; Royuela ve diğ. 2010; Marans ve Stimson, 2011) yanında mahalle ölçeğine odaklanan çalışmalar da (Richman, 1979; Greenberg, 1999; Greenberg ve Crosney, 2007; Kaylor ve diğ., 2007; Dempsey, 2008; Lovejoy ve diğ., 2010; Saleh ve Hashem, 2012) bulunmaktadır. Mekânsal unsurların yaşam kalitesine katkısı üzerinde duran Smith(1997), kentsel çevrenin kalitesi ile kent formu arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir çerçeve çizmiştir. Ogu (2002); Benin kentindeki farklı konut bölgelerindeki memnuniyeti, iki değişken grubunu da içerecek bir tasarımla araştırmıştır. Birçok komşuluk alanının kalite göstergeleri açısından yetersiz kaldığını ve kentsel ölçekteki yaşanılabilirliğin artırılması için konut alanlarının gelişimine yönelik yeni stratejilere ihtiyaç bulunduğunu belirtmiştir. Gao ve Hokao (2006); Japonya'nın Kitakyushu ve Sago kentlerinde, konut tercihinin etki eden faktörler ve konut alanından memnuniyeti araştırmıştır. Royuela ve diğ. (2010) ise; hane halklarının konut yeri seçimlerinde ve kentsel gelişimde yaşam kalitesinin etkisini ölçmüşlerdir. Bu çalışmaya göre; kentsel yaşam kalitesi, kentin büyüklüğü, ağ ekonomileri ve kent merkezine yakınlık faktörleri önemli bir rol oynamaktadır.

Greenberg (1999), komşuluk alanının özellikleri ile hane halklarının karakteristikleri arasındaki ilişkiyi araştırmış ve mahalle ölçeğindeki düşük yaşanılabilirlik puanlarının suç, vandalizm, fiziksel deformasyon ve yerel yönetime duyulan güvensizlik ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Greenberg ve Crossney (2007) ise; hane halklarının yaşanılabilirlik algısını 3 farklı kentsel ölçekte (idari sınırlar, semt ölçeği ve konut alanı) karşılaştırmalı olarak ele almışlardır. Yaşam kalitesi ile konut alanının kalitesi, hane halklarının yaş ve sosyo-ekonomik özellikleri arasında semt ölçeğinde bir ilişki tespit etmişlerdir. Kaylor ve diğ. (2007), komşuluk alanı ölçeğindeki çok aşamalı modellerinde, nesnel kriterler, hane halklarının sosyo ekonomik karakterleri ve öznel değerlendirmeleri arasındaki bağıntıyı incelemişlerdir. Dempsey (2008) ise, yüksek kaliteli konut çevrelerinin, yüksek konut yoğunluğu, karma kullanımların varlığı, erişilebilirlik, bağlanabilirlik, permeability, legibility, çekicilik, entegrasyon, sürdürülebilirlik, güvenlik ve kimlik boyutlarının bir araya gelişiyle ortaya çıktığını söylemektedir. Lovejoy ve diğ. (2010), banliyölerdeki konut yerleşmeleri ile geleneksel konut yerleşmelerinden memnuniyeti karşılaştırmış ve banliyölerde yaşayanların memnuniyet düzeyinin daha düşük olduğunu bulmuştur. Benzer bir çalışmayı Tahran / İran'da yapan Salem ve Hashem (2012) yeni yerleşmelerdeki memnuniyet düzeyinin geleneksel yerleşmelerden daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır. Bununla birlikte, geleneksel konut yerleşmelerinde konut çevresi kalitesi düşük olmakla birlikte, işlevler ve yapısal özellik faktörleri diğer konut yerleşimlerine göre daha yüksek puan almıştır.

Türkiye'de yürütülmüş kentsel yaşam kalitesi çalışmaları, kurumsal veri elde etme zorluklarının da etkisiyle çoğunlukla öznel algılara ve değerlendirmelere yönelik yaklaşımlarla kurgulanmıştır. Mekanları karşılaştıran, hane halklarının konut tercihlerinde kentsel yaşam kalitesinin rolünü vurgulayan ve konut memnuniyeti araştıran çalışmalar yapılmıştır. Velidedeoğlu (2014)'e göre, Türkiye'de yürütülmüş çalışmalarda, hane halklarının kentsel mekandan beklentileri gelir ve eğitim seviyesine göre farklılaşmamıştır. Kentlerdeki kültürel aktivitelere katılım, ekonomik koşullar ve erişilebilirlik ile ilgilidir. Çevresel kalite için en önemli kriter olarak güvenlik görülmektedir.

Dökmeci ve diğ.(1996), İstanbul, Ankara ve İzmir kentlerinde yapmış oldukları karşılaştırmalı araştırmalarında; şehirdeki nüfus artışı, şehir içinde yer değiştirme, şehirlerarası göç, gelir dağılımı, iş imkanı, kamu masrafları, konut ihtiyacı, sağlık,

eğitim, ulaşım, kentsel altyapılar, yenileme, hava kirliliği, eğlence / rekreasyon konularında kullanıcıların algısını yansıtan değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Genel olarak 3 kentte de halk nüfus artışından şikayetçi olmuştur. Gelir dağılımı açısından kentlerdeki eğsitsizliklerin her geçen gün artmakta oluşu bu çalışmadan çıkan bir diğer sonuçtur.

Türkoğlu (1997), İstanbul'da yer alan dört farklı konut dokusunda (merkezdeki konutlar, yeni planlanmış konutlar, geleneksel gecekondular ve yeni gecekondular alanları) yaşayanların konut alanlarından memnuniyetlerini değerlendirmiş ve karşılaştırmıştır. Bu çalışmaya göre; fiziksel konfor, yapı kalitesi, konut planı ve konutun büyüklüğü en yüksek memnuniyet puanlarına sahiptir. Kent merkezine yakınlık, ofisler, alış veriş birimleri ve belediye hizmetleri ise diğer önemli memnuniyet faktörleridir. Planlı alanlarda yaşayanların genel memnuniyet düzeyinin daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Türksever ve Atalık (2001) alışmalarında İstanbul'daki 22 alt bölgede 384 kentli ile anket gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada kullanılan değerkenler, alış-veriş olanakları, çevresel kirlilik, hayat pahalılığı, eğitim koşulları, gürültü düzeyi, iklim, iş olanakları, işe ulaşım, kalabalık hissi, komşuluk ilişkileri, konut koşulları, parklar, sağlık, boş vakit olanakları, sportif faaliyetler, suç oranı, toplu ulaşıma erişim, trafik sıklıklandır. Bunlar arasında en önemli nitelikler; sırasıyla sağlık, iklim, kalabalık hissi, spor, konut koşulları, işe ulaşım olanakları ve çevresel kirliliktir.

Türksever (2001), Türkiye'den 6 kentte (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Gaziantep, Antalya) 2235 kişi ile gerçekleştirdiği çalışmasında yaşamdan memnuniyeti etkileyen en önemli parametrelerin sağlık ve evre olduğunu belirlemiştir. Parklar ve yeşil alanlar, sağlık olanakları ve gürültüsüz bir evre en önemli ihtiyaçlar olarak kentlerde ortaya çıkmaktadır. Analizler sonucunda yaşamdan memnuniyeti, genellikle temel gereksinimlerin belirlediği ve bu gereksinimlerin karşılandığı lde Türkiye'nin 6 büyük kentinde yaşayan kentlilerin yaşamlarından memnun oldukları gözlenmiştir.

lengin ve diğ. (2001), kentin yaşam kalitesinin tanımlanmasında; fiziksel evre, sosyal evre, ekonomik evre ve ulaşım-iletişim kalitesinden oluşan 4 bağımsız grup olduğunu kabul ederek, İstanbul'da 200 kişi ile anket çalışması gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda en önemli kentsel yaşam kalitesi göstergesi olarak memnun edici

bir iş bulma olanağının bulunması belirlenmiştir. Bu göstergesi sırasıyla; altyapı ve belediye hizmetlerinin kalitesi, trafik akışı, konaklama fiyatları ve toplu taşıma araçları izlemektedir.

Kellekçi ve Berköz (2006)'ün konut ve çevresinin kalite faktörlerini belirledikleri İstanbul'daki çalışmalarında, demografik ve sosyo-ekonomik farklılıklara bağlı olarak, bu faktörlerin kentteki yaşam kalitesi üzerindeki etkileri çeşitlilik göstermektedir. Konut alanlarının tasarımı ve planlamasında farklı kullanıcı gereksinimlerine cevap verecek bir anlayışa ihtiyaç olduğunu vurgulamışlardır. Berköz ve Kellekçi (2007) ise konuttan memnuniyetin gelir ile doğru orantılı olduğunu, yaş, eğitim düzeyi ve aile büyüklüğüne göre değişmediğini göstermiştir.

Şenlier ve diğ. (2009) tarafından gerçekleştirilen “Kocaeli Kenti Yaşam Kalitesi Değerlendirilmesinde Öznel Algıların Belirlenmesi” isimli çalışmada, Avrupa kentlerindeki yaşam kalitesinin ölçülmesinde kullanılan Urban Audit isimli çalışma Kocaeli'ye uygulanarak karşılaştırmalı sonuçlar elde edilmiştir. Kocaeli'nin ekonomik gelişmişlik indeksinde üst sıralarda olma durumunun kentsel yaşam kalitesi açısından paralellik göstermediği gözlenmiştir. Kent, insanlara ekonomik güçleri ile orantılı kalitede bir fiziksel çevre sunamamaktadır. Yaşam memnuniyetinin değerlendirilmesinde birçok kriterin kullanıldığı çalışmada, en çok öne çıkan memnuniyet kriterleri olarak, eğitim olanakları, güvenlik, ulaşım altyapısı, çevresel kalite ve estetik ile komşuluk ilişkileri olduğu gözlenmektedir.

Berköz ve diğ. (2009) ise, konut ve çevresel kaliteden memnuniyet faktörlerinin, toplu konutlarda yaşayanlar için merkez ve çeperde yer seçme açısından bir farklılık gösterip göstermediğini araştırmışlardır. Konut ve çevre kalitesinden memnuniyet; erişebilirlik, çevresel özellikler, güvenlik, komşuluk ilişkileri ve yapısal çevrenin görünüşüyle ilgilidir. Berköz ve diğ. (2009b)'ün kapılı konutlar ve diğer konutları, konut ve çevresinden memnuniyet bağlamında karşılaştırdıkları araştırmalarında da kentsel hizmetlere erişim, konut alanının güvenliği, komşuluk ilişkileri, statü ve yeşil alanlara erişim, iki konut dokusu için de önemli konular olarak öne çıkmıştır.

Bölen ve diğ. (2009), İstanbul için, konut alanlarının fiziksel özellikleri, sosyo-ekonomik yaşam kalitesi göstergeleri ve komşuluk alanından memnuniyete göre geliştirdikleri yaşamlılık indeksinde, orman ve sulak alanlar üzerindeki planlı ve

plansız konut gelişme baskılarının sürdürülebilir gelişimi tehdit ettiğini göstermişlerdir.

Türkoğlu ve diğ. (2011), İstanbul'da 1645 kişi ile görüşerek gerçekleştirdikleri kentsel yaşam kalitesi araştırmasında, arazi değerleri ve nüfus yoğunlukları ile kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişkiler ortaya konulmuştur. Nüfus verileri ve arazi değerlerini kullanarak, yoğunluk / arazi değeri kategorilerine göre grupladıkları örneklemede, hane halkının algı ve memnuniyetini faktör analizi ile ölçmüşlerdir. Bu çalışmada kullanılan temel kentsel yaşam kalitesi göstergeleri; kullanıcı geçmişi, kamu hizmetleri ve ulaşım, vergiler, okullar, parklar ve rekreasyon, alışveriş ve eğlence, halk katılımı, komşuluk ve çevre, güvenlik, iş ve işe erişim, çevre, sağlık, bölgesel konular ve diğer memnuniyet konularıdır. Orta yoğunlukta planlı gelişmiş konut alanlarında makro ve mikro çevreden memnuniyetin diğer alanlara göre daha yüksek olduğunu, kentin çeperlerine doğru memnuniyetlerin giderek azaldığını kanıtlamışlardır.

Oktay ve diğ. (2012); Kuzey Kıbrıs'ın Gazimağusa kentinde yaşayan uluslararası öğrenciler ile kentte uzun yıllardır ikamet edenler arasındaki, konut alanından memnuniyet ve konut alanına ilişkin çeşitli özelliklerle ilgili algılar açısından farklılıkları araştırmışlardır. Bu çalışma sonucunda, konut alanından genel memnuniyette; yaşamak için uygun bir yer olması, konut alanının verdiği aidiyet hissi, gürültü düzeyi ve çevrenin bakımlılığı konuları konut çevresi kalite göstergeleri olarak öne çıkmıştır. Gazimağusalıların cevaplarında ilk üç konu komşuluk alanından memnuniyet ile yüksek ilişkili iken, uluslararası öğrenciler açısından ise, komşuluk alanının çekiciliği, erişilebilirliği ve bakımlılığı memnuniyet ile kuvvetli bir ilişki içerisindedir.

Rosen (1979), ücret verisinden yola çıkan hedonik çalışmasında metropoliten alanlar için bir kentsel yaşam kalitesi indeksi tanımlamıştır. İnsanların metropoliten alanın farklı noktalarındaki pazarlanamayan mekânsal imkanlar (amenity) için ödedikleri maliyetlerin farklılaştığı fikrinden hareket etmişlerdir. Alınan ücretler ile kentsel mekanın özelliklerini temsil eden göstergeler arasında regresyon analizi ile ilişki aranmıştır. Çalışmada 5 adet mekana özgü imkan (amenity) belirlenmiştir; kirlilik, iklim, suç, kalabalık ve pazar koşulları. Her bir mekânsal özelliği parasal değerine çevrilen regresyon kat sayıları, hane halkı başına düşen kentsel özellik indeksindeki ağırlıkları (value weights) vermektedir. Böylelikle her bir mekandaki kentsel

özelliklerin ücretler üzerindeki etkisini yansıtacak biçimde kentsel mekanlar sıralanabilmiştir.

Roback (1982) ise, Rosen(1979)'un modeline konut pazarı değişkenini de eklemiştir. Kentsel özelliklerin parasal olarak değerini yalnızca ücretlerin değil, kiranın da etkilediğini belirtmiştir. Çalışmadaki kentsel özellikler de farklılaşmaktadır; yoğunluk, toplam kar yağışı, bulutlu gün sayısı, ortalama sıcaklık, havanın açık olduğu gün sayısı. Bölgesel ücret ve konut fiyatı farklılıklarında kentsel yerel özelliklerin önemli bir açıklayıcı olduğunu göstermiştir(Dissart and Deller, 2000'den).

1990 yılında Population Crisis Comitee tarafından dünyanın 100 büyük kentinde yapılan kentsel yaşam kalitesi araştırması Sufian(1993) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışma sonucunda, kentlerin 34 adedi düşük yaşam standardında, 33 kent orta yaşam standardında ve 31 kent ise yüksek yaşam kalitesine sahiptir (Şenlier ve diğ., 2007'den).

Mercer Araştırma Kuruluşu (Londra) tarafından her yıl tekrar edilen “Quality of Living” araştırmasında 10 adet ana kategori (Tüketim eşyaları, ekonomik çevre, konut, sağlık konuları, doğal çevre, politik ve sosyal çevre, kamusal hizmetler ve ulaşım, rekreasyon, okul ve eğitim, sosyo-kültürel çevre) altında 39 kritere göre kentsel yaşam kalitesi indeksi geliştirilerek, 320 dünya kenti arasında bir sıralama yapmışlardır. Bu çalışmaya göre 2010 yılı itibariyle kentsel yaşam kalitesi en yüksek beş kent; Viyana, Zürih, Auckland (Yeni Zelanda), Münih ve Vancouver'dır (URL-4).

The Economist Intelligence Unit, 2015 yılında öznel refah araştırmaları ile nesnel yaşam kalitesi belirleyicilerine bağlayan bir yöntem geliştirilerek ülkesel yaşam kalitesi indeksleri oluşturmuşlardır. Bu araştırmaya göre en yüksek indeks değerine sahip ilk 5 ülke, İrlanda, İsviçre, Norveç, Lüksemburg ve Avusturalya'dır.

Türkiye'deki kentsel yaşam kalitesi araştırmaları ise 2000'li yıllara kadar “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması” Araştırmaları ile DPT tarafından yürütülen daha sonra Kalkınma Bakanlığı (2011)'e devredilen çalışmalar, nesnel yaşam kalitesi araştırmalarına örnek olarak nitelendirilebilecek en yakın çalışmalardır.

2003 yılında TÜİK tarafından başlatılan ve periyodik olarak yapılan “Yaşam Memnuniyeti Araştırması” TÜİK' in toplumsal içerikli ve aynı zamanda öznel öğeler

içeren ilk araştırması olma özelliğini taşımaktadır. Araştırmada bireylerin mutluluk, umut, temel yaşam alanlarındaki genel memnuniyeti ve bu alanlardaki kamu hizmetlerinden memnuniyeti ölçülmüştür. 7027 kişi ile gerçekleştirilen 2015 yılına ait çalışmada kullanılan ana başlıklar; hanehalkı yaşam koşulları; bireysel mutluluk ve memnuniyet, kamu hizmetlerinden memnuniyet, beklenti, kişisel gelişim ve umut, değerler ve AB'ye bakıştır.

2004 yılında Avrupa kentleri için geliştirilen “The Urban Audit” çalışmasını temel alarak 2007 yılında Türkiye için yayınlanan Kentsel Göstergeler Kılavuzu'nda 7 kategoride 157 gösterge ile Türkiye kentlerinin performanslarının ölçülmesi hedeflenmiştir. Farklı ölçek ve bağlamlarda olmasına özen gösterilerek Samsun, Denizli ve Osmaniye pilot il seçilmiştir.

Rogerson ve diğ. (1989), nesnel ve öznel verileri bir arada kullanan modelini İngiliz kentlerinde test etmiştir. Konut yer seçim tecihlerine göre kentsel yaşam kalitesinin farklı bileşenlerine (sosyal, ekonomik ve çevresel) farklı ağırlıklar verilmiştir. Kentsel yaşam kalitesinin farklı boyutlarını temsil eden 50 gösterge standardize edilmiş ve kentler bu göstergelere göre sıralanarak bir index oluşturulmuştur.

Giannias (1998), hedonik denge modeli ile Kanada'daki 13 kentteki yaşam kalitesinin sıralanmasını öngören bir çalışma gerçekleştirmiştir. Oda sayısı, banyo sayısı, konutun yaşı, sıcaklık, bulutlu gün sayısı, hava kirliliği, suç oranı, nüfus yoğunluğu, profesyonel takım sayısı gibi nesnel değişkenler kullanmıştır. Bu çalışma sonucunda Calgary ve Vancouver kentleri ilk iki sırada yer almışlardır. Konut kalitesinin kentsel yaşam kalitesi üzerinde etkisi olduğu, çalışmadan çıkan önemli bir sonuçtur.

Jeffres ve Dobos (1995), algılanan kentsel yaşam kalitesi ile belirli göstergeler arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Amerika'nın orta batı eyaletlerindeki hanehalklarına anket yaparak 2 temel alandan oluşan modellerinde yer alan faktörler arasında ilişki aramışlardır. Bu alanlardan ilki ilgili alan (relevant domain) olarak adlandırdıkları; konutlar, eğitim olanakları, güvenlik, belediye hizmetleri, kültür-boş zaman, istihdam, rekreasyon ve komşuluk gibi boyutlardan oluşmaktadır. İkinci alan ise kişinin kendi yaşamından memnuniyetini tanımlayan kişisel alanı (personal domain)'dir. Çalışmada yer alan kontrol değişkenleri ise; başarı odaklı faktörler (gelir, eğitim, iş durumu), çevresel faktörler (cinsiyet, etnik köken), ve yaşam

döngüsüdür (medeni durum, yaş). Çalışma sonucunda faktörler arasında ikili ilişkilere rastlanmıştır. Ayrıca kentsel yaşam kalitesi göstergeleri ile bileşenlere ilişkin anket değerlendirmeleri arasında da ilişkiye rastlanmıştır.

McCrea ve diğ. (2005)'in Güneydoğu Queensland'da yapısal eşitlik modeli kullanarak yapmış oldukları kentsel yaşam kalitesi araştırmasında ise öznel ve nesnel göstergeler bir arada kullanılmıştır. Bu çalışma sonucunda öznel ve nesnel göstergeler arasında zayıf bir ilişki gözlenmiştir.

Avrupa Birliği ve EUROSTAT işbirliği ile yürütülen “Urban Audit” programı kapsamında yapılan ve 357 Avrupa kentini kapsayan kentsel yaşam kalitesi araştırması 300'ün üzerinde nesnel göstergeye dayalı olarak yürütülen bir çalışmadır. Bu göstergelerin bazıları; nüfus, konut, sağlık, suç, işgücü piyasası, yerel yönetim, eğitim durumu, çevre, iklim, yolculuk biçimleri, bilgi toplumu ve kültür altyapısı olarak sayılabilir (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>). Aynı program kapsamında öznel algıya dayalı değerlendirmeler içeren başka bir çalışma ise 31 Avrupa kentinde gerçekleştirilmektedir. Çalışmada kullanılan öznel göstergeler; iş olanakları, konut fiyatları, güvenlik, kentlerin temizliği, toplu ulaşım, hava kirliliği, göçmenlerin bütünleşmesinden oluşmaktadır.

3. BOŞ ZAMAN AKTİVİTELERİ VE KENTSEL YAŞAM KALİTESİ

Tezin ilişkili olduğu bir diğer geniş alan olarak boş zaman, boş zaman kavramının tarihsel süreçteki değişimi, boş zaman değerlendirme ve kentsel yaşam kalitesi ile ilişkisi hem literatürdeki teorik tartışmalar hem de çeşitli araştırma sonuçları olarak bu bölümde sunulmuştur.

3.1 Boş Zaman Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

En genel tanımıyla; çalışma saatleri dışında geçirilen vakitler, boş zaman (leisure); bu zaman dilimlerinde gerçekleştirilen aktiviteler ise boş zaman aktiviteleri olarak adlandırılmaktadır (Baud-Bovy ve Lawson, 2002; Parr ve Lashua, 2004). Oxford İngilizce Sözlüğünde kavram için; “zamanın keyifli aktiviteler için kullanımı” şeklinde bir tanım bulunmaktadır (URL-2).

Sözcüğün Büyük Türkçe Sözlük'teki karşılığı “Boş Zaman”dır. Boş zamanın tanımı ise bu sözlükte 3 şekilde yapılmaktadır;

- “1. Uyumak, yemek ve çalışmak için ayrılan zamanın dışında kalan zaman,
2. Dinlenmeye, gezmeye ve eğlenmeye ayrılan zaman,
3. İşçinin çalışma süresinin dışında kalan zamanı (URL-3)“

Uluslararası turizm uzmanları birliği (AIEST) göre boş zaman; kişinin var olma, çalışma veya çalışmayla ilgili ihtiyaçları karşıladıktan sonra, geriye kalan kullanılabilir zamanın miktarı olarak tanımlanmaktadır. Kısaca boş zaman; dar anlamda iş ile ilgili hayatı idame ettirme sorumluluklarından veya diğer emirli görevlerden serbest kullanılan zaman olarak tarif edilmektedir. Geniş anlam ise; Birçok kültürel ve kamu hizmeti kapsamı içindeki hobiler veya meşguliyetler dizisine katılım suretiyle, benlik geliştirme için serbestçe kullanım hakkı ve fırsatları olarak tanımlanmıştır. Başka bir ifadeyle, boş zaman yaratıcı ve manevi değerlerin bir kaynağı olarak da görülebilmektedir (Hacıoğlu ve diğ., 2003).

Mannel ve Kleiber (1997), kavramı öznel ve nesnel içerikli bir fenomen olarak tanımlamaktadır. Nesnel bir olgu olarak boş vakit, belirli bir mekânda yapılan aktivite ya da aktiviteler grubunu içeren, aktivitenin süresi ve niteliklerinin çeşitli araştırmalarla (zaman kullanım istatistikleri, norm ve standartlar ile karşılaştırmalar vb.) ölçüldüğü bir içeriğe sahiptir. Boş zamanın öznel boyutu ise, bireylerin bu zaman diliminde katılım gösterdiği faaliyet sonrasında oluşan tatmini ve rahatlama duygularının düzeyini içermektedir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007'de atıfta bulunulduğu gibi).

Boş zaman (leisure) sözcüğü, zihinde çok çeşitli düşünce, simge ve kavramlar uyandırmaktadır. Zaman, aktivite ya da insan zihninin anlık durumu (a state of mind) olarak değerlendirilerek farklı alanlarda çalışılmaktadır (Parr ve Lashua, 2004; Rolandsen, 2011, Torkildsen, 2005). Martin ve Mason (2003); ücretli bir iş ve zorunlu aktiviteler (uyumak, yemek yemek, kişisel bakımı ailevi sorumluluklar vb.) ile geçirilen zaman dışındaki zamanlara vurgu yapmakta ve haftalık ve yıllık tatiller ile emeklilik dönemini boş zamana örnek olarak vermektedir (Neulinger, 1981). Günümüz kentlisi için, boş zaman birçok farklı iş ve aktiviteyi gerçekleştirdikten sonraki vakitleri işaret etmektedir. Bir yönüyle, belirli gereklilikleri sağladıktan sonra deneyimlenebilmektedir. Modern dünyada, var olabilmek, yaşantımızı belirli standartların üzerinde sürdürebilmek için toplumsal sistem içerisinde yapmakla yükümlü olduğumuz aktiviteler boş zamanın nitelik ve niceliğini belirlemekte, anlamlandırmaktadır (Clawson ve Knetsch,1971). Boş zamanın, toplumun ve kentlilik bilincinin şekillenmesinde çalışma yaşamı kadar etkin olduğu ifade edilse de (Guggenheimer, 1969; Karaküçük ve Gürbüz, 2007), boş zaman yönetiminin, yapıcı ve verimliliği arttırıcı içeriklerde oluşturulması yönündeki tavsiyeler, aslında çalışma yaşamı üzerinden kurgulanan toplumsal yapı ve ilişkilerin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Lan (2000) bu tartışmayı daha da ileri bir noktaya taşıyarak, boş zamanın bireysel ve toplumsal yaşamın önemli bir boyutu olmasına karşın vazgeçilmez olmadığını öne sürmektedir. Yazara göre; faydalı olmak, sosyal olmak ve toplumsal gelişime katkı sağlamak gibi hedefler teorik olarak mevcuttur, ancak pratikte insanlar çalışmak zorundadırlar. Yani yaşamak için çalışma zorunluluğu, insan yaşamında, hayatın diğer alanlarını vazgeçilebilir kılacak ölçüde önemlidir.

Nadirova (2000) için boş zaman, çalışma yaşamının tam karşısında yer almaktadır. Çalışmanın, emeğin karşılığını almak dışında bir ödül barındırmadığını bu nedenle bireyin potansiyellerinin çalışma yaşamında harekete geçirilemeyeceğini ifade etmiştir. Boş zamanlarda ise, bireyin sahip olduğu özgürlük ve kontrol, kişisel gelişim ve potansiyelini açığa çıkarabileceği imkânı yaratmaktadır.

Kemp ve Pearson (1997), boş zamanın kaliteli bir takım etkinlikler yaparak verimli bir biçimde geçirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007’de alıntıda bulunduğu gibi). İnsanlar, seçtikleri boş zaman aktiviteleri vasıtasıyla kendi yapabileceklerinin, potansiyellerinin farkına varabilir, yaratıcılıklarını kullanabilir ve dolayısıyla Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi’nin en üst basamağında olan kendini gerçekleştirme ihtiyacını da giderebilirler (Sevil ve diğ., 2012; Kılbaş Köktaş, 2004). İhtiyaçlar hiyerarşisi teorisi, insanların belirli kategorilerdeki ihtiyaçlarını karşılamalarıyla, kendi içlerinde bir hiyerarşi oluşturan daha üst ihtiyaçları tatmin etme arayışına girdiklerini ve bireyin kişilik gelişiminin, o an için baskın olan ihtiyaç kategorisinin niteliği tarafından belirlendiğini söylemektedir. Birey, bir kategorideki ihtiyaçları tam olarak gidermeden bir üst düzeydeki ihtiyaç kategorisine, dolayısıyla kişilik gelişme düzeyine geçemez. Zganec ve diğ. (2011), temel ihtiyaçlarda belirli bir tatmini yaşayan bireylerin boş zaman değerlendirmeye yöneldiklerini belirtmektedirler.

Şekil 3.1: Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi (1943).

Diğer yandan Veal (2002); boş zaman hakkındaki gereksinim / istek tartışmalarını açıklarken, boş zaman kavramının Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinin en üst

basamağından da sonra devreye giren bir arzu / istek (desire / want) olduğunu dile getirmektedir. Boş zamanın, Maslow'un gereksinimleri tanımlarken belirttiği *birey ve topluma faydalı olma* özelliğini her zaman taşımayabileceğini ifade etmiştir. Bu nedenle temel gereksinimler olarak değil, bireye bağlı olarak değişkenlik gösteren arzu ve istekler olarak ele alınmasının daha doğru olacağına işaret etmiştir. Bu tartışmalara ilerleyen bölümlerde kentsel yaşam kalitesiyle ilişkili biçimde genişçe yer verilmiştir.

Boş zamanın eş anlamlı kullanımlarını da içeren çok sayıda farklı görüş ve tartışma devam etmektedir. Serbest zaman (free time)" ve "yedek zaman (spare time)" gibi kavramların, boş zamanların kişilerin özgür iradelerince değerlendirilebildiği gibi bir anlayışa sebep olduğu söylenmektedir. Özgürlük kavramının bir bileşeni olarak algılanan boş zamanın aldatıcı bir terim olduğu, aslında boş zamanın işgücü ve sermaye ilişkisinin bir ürünü olduğu, tüketim alışkanları ve pazar güçleri tarafından yönlendirildiği üzerinde sosyolojinin farklı okullarınca çeşitli tartışmalar süregelmektedir. Bu nedenle "free time" ya da "spare time" ifadelerinden ziyade çoklukla "leisure" kavramına rastlanmakta ve kullanılması tavsiye edilmektedir. (Rolandsen 2011, Martin and Mason 2003).

Yukarıda özetlenmeye çalışılan kavramsal tartışmalardan da izlenebileceği gibi, boş zamanın tatmin edici, genel bir tanımı bulunmamaktadır (Howe ve Carpenter, 1985). Anlamı ve içeriği, kişiden kişiye, kültüre ve coğrafyaya göre çokça değişebilmektedir (Ivasaki, 2007). Dünya tarihi boyunca yaşanan önemli olayların ve dönemlerin çeşitli coğrafyalardaki bireyler ve toplumlar üzerinde farklı etkileri olmuştur. Bu etkilere bağlı olarak; çalışma yaşamı, konut, toplumsal ilişkiler ve boş zaman gibi kavramlar kültürel olarak farklı biçimlerde tanımlanmışlardır. İlerleyen bölümde; tarihsel süreçte yaşanan çeşitli olaylarla ilişkili bir biçimde boş zaman kavramı açıklanmış, böylelikle; bugün yaşanan kavramsal tartışmaların daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

3.1.1. Tarihsel süreçte boş zaman kavramı

Antik çağdan günümüze gelinceye kadar, insanların boş zamana yükledikleri anlam, içerik ve boş vakitlerini değerlendirme biçimleri; dini öğretiler, kültürel özellikler ve çalışma yaşamındaki değişimler ile eş anlı olarak değişmiştir (Juniu, 2009; McLean and Hurd, 2011; Hunnicutt, 2006). Bugün dönüp geçmişe baktığımızda anlam olarak

bir birinden çok farklı şeyler çağrıştıran aktiviteler ile dolu bir boş vakitler tarihi ile karşı karşıya olduğumuz görülmektedir.

Uzmanlaşmanın bulunmadığı, göçebe bir yaşantının hâkim olduğu avcı - toplayıcı ilk çağ toplumlarında çalışma ve boş zaman ayrımını yapmak oldukça güçtür (Mclean ve Hurd, 2011). Hayatta kalmak için yapılan zorunlu faaliyetler dışında çalışma olarak nitelendirilecek bir aktivite bulunmaz (Çizelge 3.1). İlkel toplumlarda iyi bir av ya da yumuşak geçen bir kış mevsiminden sonra tanrılara duyulan minnetin bir ifadesi olarak yapılan kutlamaların, boş vakit aktivitelerinin ilk örnekleri olabileceği söylenmektedir (Torkildsen, 2005). Tarımın gelişmesi, artı ürün elde edilmesi ve yerleşik hayata geçiş ile birlikte sınıfsal bir yapının ilk örnekleri ve sınıflara ait zaman değerlendirme biçimleri gelişmeye başlamıştır (Mclean ve Hurd, 2011). Asur ve Babil kentlerindeki geometrik tasarımlı parklar, botanik parkları, asma bahçeleri ve hayvanat bahçelerinin ilk örnekleri, insanların boş vakitlerini değerlendirdikleri mekânlardır. Bu dönem öne çıkan boş vakit değerlendirme faaliyetleri bir takım ihtiyaçlara bağlı olarak gelişmiştir. Dini ritüellerde motivasyonu arttırmak için müzik ve melodik sesler, savaş hazırlığı olarak at yarışı, boks, güreş, jimnastik, gülle atma, okçuluk gibi sportif aktiviteler, statü göstergesi olarak takı ve süsleme sanatları, parklarda av partileri, bitki labirentlerinde yürüyüşler ile satranç ve dama benzeri oyunların ilk örnekleri bu döneme ait boş vakit değerlendirme faaliyetleridir (Mclean ve Hurd, 2011; Torkildsen, 2005).

Sanat, mimarlık, felsefe ve bilimde oldukça yüksek bir toplum olan Antik Yunan'da "dengeli insan" (asker, atlet, sanatçı, bilim adamı ve devlet adamı) idealini gerçekleştirmek için seçkinlere çeşitli imtiyazlar tanıyan bir sınıf sistemi hâkimdir (Mclean ve Hurd, 2011). Çalışma ile ilişkili işler, köleler ve alt sınıfa mensuplarca gerçekleştirilirken, boş vakit seçkin sınıfın bir ayrıcalığıdır. Çalışma, alt sınıf tarafından yapıldığı için, soylular için boş vakitleri günümüzdeki anlamıyla (iş dışında kalan zaman) tanımlamak mümkün olmamakla birlikte, bu iki kavram ilk kez bu dönem bir birinden ayrılmaya başlamıştır. Boş zaman, çalışmanın zıttı olarak ilk kez bu dönem tanımlanmıştır. Felsefenin gündelik yaşamda önemli bir yer tuttuğu Yunan şehir devletlerinde, insanın sahip olduğu yetenekleri arttırması, ruhsal, estetik ve entelektüel bir aydınlanma yaşayabilmesi için vaktinin tamamını bu aktiviteler ile geçirmesi gerektiğine ve kas gücüne dayalı bir çalışmanın bu amacı baltaladığına inanılmaktaydı (Torkildsen, 2005). Antik Yunan'ın ilk döneminde kentliye tanınan

olimpiyatlarda yarışma gibi ayrıcalıklar, ilerleyen yıllarda ticarileşme, uzmanlaşma ve zenginleşmeye paralel bir kültürel yozlaşmanın etkisiyle seçkinlerin izleyici oldukları, kölelerin yarıştırdıkları aktivitelere dönüşmüştür (McLean ve Hurd, 2011). Bugün boş vakit değerlendirme olarak nitelendirilen; güreş, boks, disk atma, cirit atma, uzun atlama, maraton vb. atletizm müsabakaları, müzik, şiir ve tiyatro gibi sanat faaliyetleri ile son dönemde olimpiyatlar oyunları gibi gösterilere izleyici olarak katılmak, soyluların günlük uğraşlarıdır (Juniu, 2009). Yunan kentlerinde; açık hava tiyatroları, parklar, kütüphaneler, spor salonları, antrenman sahaları ve stadyumlar gibi boş vakit değerlendirme işlevleri önemli yer tutmuştur (McLean ve Hurd, 2011).

Çizelge 3.1: İlk Çağ'dan Roma Dönemi'ne kadar boş zaman aktiviteleri.

İlk Çağlar	Antik Yunan	Eski Roma
Avcı ve toplayıcı toplum yapısı	“Yüksek” bir toplum	Askeri güce dayanan bir imparatorluk
Kutlamalar	Boş vakit, elit sınıfın aktivite alanı, “Kişisel ve Toplumsal Gelişimin Anahtarı”	Boş Vakit, kent isyanlarını önlemek için kullanılan pragmatist bir “araç”
Yerleşik Hayata Geçiş	Çalışma – boş zaman ayrımı	“Plebs” sınıfının boş vakit miktarlarındaki çokluk (yılıda 200 gün)
Asur ve Babil’de Parklar, Botanik ve Hayvanat Bahçeleri	Atletizm müsabakaları, tiyatro, şiir, müzik	Kentlerdeki arenalarda, spor müsabakaları, zaferlerin temsili gösterileri
	“OLİMPİYATLAR”	“GLADYATÖR DÖVÜŞLERİ”

Eski Roma dönemi, bireysel keyif ve özgürlüklerin ön planda olduğu bir dönemdir. Yunan kentlerinde olduğu gibi boş vakitlere büyük önem verilmiştir. Bu dönemde boş vakitler Yunan’dan farklı olarak, toplumsal ilerlemenin bir aracı değil, pragmatist devlet yönetiminin önemli bir unsuru haline almıştır (Torkildsen, 2005; Hunnicutt, 2011). Savaş ve fetihler ile geniş alanlara yayılmış büyük bir imparatorluk olan Roma’da, boş vakitler, çalışanlar ve yöneticiler tarafından genellikle dinlenme ve savaşa hazırlanma amaçlı bir zaman dilimi olarak görülmüş ve bu anlamlara gelen “otium” sözcüğü ile ifade bulmuştur. Diğer yandan yılda yaklaşık 200 gün boş vakti bulunan “kentli” sınıfın “memnun edilmesi” ise yöneticiler için stratejik bir önem taşımaktaydı. Kentli “plebs”lerin isyan ve ayaklanma çıkarmamaları için, yiyecek ve eğlence ücretsiz olarak sunulmuştur (Torkildsen, 2005). Roma

kentlerinde yılın yaklaşık 175 günü çeşitli oyun ve müsabakalar düzenlenmiştir (Mclean ve Hurd, 2011). Eski Roma'da askeri gücünü korumak amacıyla koşu, atıcılık, zıplama, boks ve güreş gibi sporlara önem verilmiştir. İlk zamanlar, sayıları halk ve yöneticilerden oluşan sayıları 350.000 izleyiciyi bulan, en ünlüleri İtalya - Roma'daki "Kolezyum" olan arenalarda, bu sporların ve çeşitli zaferlerin temsili gösterileri düzenlenmiştir. Bu arenalar kentlerdeki kitlesel boş zaman (mass leisure) mekânlarının ilk örnekleridir. İlerleyen yıllarda ise "sıkılmak" için çokça boş vakti bulunan halka, arenalarda yapılan temsili gösteriler yetersiz gelmiş, isyana varan protestolarda artışlar yaşanmıştır. Böylelikle bu mekânlar, bugün çokça bilinen kanlı gladyatör dövüşlerinin mekânlarına dönüşmüştür (Mclean ve Hurd, 2011).

Hıristiyanlığın ortaya çıkışı sonrasında, kilise ve manastırlar yönetimde söz sahibi olmuşlardır. İnsan hak ve özgürlüklerinin kilise tarafından tayin edildiği bir dönemdir. Oldukça katı bir sınıf yapısı bu dönemde de hâkimdir. Dünyevi yaşantıdan uzaklaşmış, çalışma ve ibadet etmeyi zorunlu kılan katı kurallar koyulmuştur (Mclean ve Hurd, 2011). Kilise, çalışma ve işin kutsanmasına yönelik vaazlar ve bildirimlerde bulunmuştur. (Hunnicut, 2011). Kilise tarafından izin verilen boş vakit değerlendirme faaliyetleri: hayır işleri, gönüllü kamusal hizmetler, derin düşünme, dua etme ve dini kutlamalardır. Birçok boş zaman aktivitesi yasaklanmış olsa da katı sınıf yapısı içerisinde elitlerin kendi malikâneleri içerisinde avcılık, at binme, satranç, dama, kumar, müzik, dans, dövüş müsabakaları, tiyatro oyunları ve doğa yürüyüşleri gibi aktiviteleri "gizlice" gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Bu aktiviteleri gerçekleştirebilmek önemli bir statü göstergesi olarak kabul edilmiştir (Juniu, 2010; Kocaekşi, 2012).

Rönesans ile birlikte, özgür düşünce ve hümanizm yükselişe geçmiş, bilime, sanata ve mimarlığa verilen önem artmıştır (Çizelge 3.2). Kilisenin etkisinin zayıflaması ile birlikte boş zaman değerlendirme yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Asiller ve tüccarların finansörlüğünde sanatın her dalında gelişim yaşanmıştır (Torkildsen, 2005). Bu dönem düşünürlerinden Rabelais, Locke ve Rousseau, oyun ve rekreasyonu birbirlerinden ayırmıştır. Çocuk oyunlarının öğrenmenin en önemli aracı olduğu ve bireyin karakter gelişiminde kritik rol oynadığını belirtmişlerdir. Rekreasyonun ise tembellik ve aylaklık değil bir ihtiyaç olduğu kabul görmeye başlamıştır. Yeni yerleşme alanlarına genişleyen Rönesans kentinin güzelleştirilmesi için planlama ve mimarlığa önem verilmiştir. Geniş bulvarlar, estetik bina cepheleri,

heykeller, anıtsal öğeler, meydanlar, yürüyüş yolları, dini sohbet yapıları ve ok meydanları ile müzik, dans ve tiyatro gösterileri sahnelenen tiyatrolar inşa edilmiştir (McLean ve Hurd, 2011). Başlarda zenginlerin kullanımında olan Hyde Park, St. James's Park, Versailles, Tuiller, Tiergarten gibi ünlü park ve bahçeler halkın kullanımına açılmış ve kentsel arazi kullanımların önemli bir parçası haline gelmişlerdir (McLean ve Hurd, 2011; Torkildsen, 2005). Bu parkların içerisinde; yürüyüş yolları, ışık oyunları, su değirmenleri, havai fişek gösterileri, yapay mağaralar, yeme-içme mekânları ve çay bahçeleri gibi peyzaj öğeleri kullanılarak bu alanların kamusal yaşamın merkezi haline gelmeleri sağlanmıştır. İngiltere'de zenginler boş vakitlerini; büyük park ve bahçelerde balık ve kara avcılığı, güreş müsabakaları, at yarışları, askeri gösteriler ve hava fişek gösterilerini izlemek, piyango çekilişlerine katılmak ve kumar oynama ile değerlendirirken, halk arasında eğlenmek için futbol ve kriket oynanmakta, dans edilmekte ve şarkı söylenmekte idi. Fransa'da ise kafelerde; sohbet ve gazete okuma etkinlikleri dışında domino, satranç, dama ve bilardo gibi oyunlar ücret karşılığı oynatılması, boş zamanın ticarileşmesinin ilk örnekleridir (McLean ve Hurd, 2011; Kocaekşi, 2012).

Çizelge 3.2: Orta Çağ ve boş zaman aktiviteleri.

Hıristiyanlık	Reform	Rönesans
Kilise ve dini öğretilerin yönetimde egemen olması	Yeni kilise ve mezheplerin ortaya çıkışı, dini reformlar	Aydınlanma
Çalışma ve ibadetin kutsanması	“Protestan Çalışma Ahlakı” – insan işlediği günahlardan yalnızca çalışarak bir miktar kurtulabilir	Boş zamanın ve gündelik yaşamın önem kazanması
Boş zaman, “boşa geçen zaman”, “aylaklık”, “tembellik”	Boş zaman = “şeytanın oyun alanı”. Boş vakit aktivitelerinin yasaklanması, ölümcül cezalar.	Kentlerin güzelleştirilme çabaları; tiyatrolar, anıtsal öğeler, meydanlar, bina cepheleleri
Önceki dönemlerdeki birçok aktivitenin yasaklanması	Toplumsal yaşantının iş üzerinden tanımlanması	Zengin malikânelerinin ve saray bahçelerinin kamusal parklara dönüşmesi (Versay, Tiergarten..)
Hayır işleri, gönüllü hizmetler, dini kutlamalar, dua etme		Ticari rekreasyonun ilk örnekleri

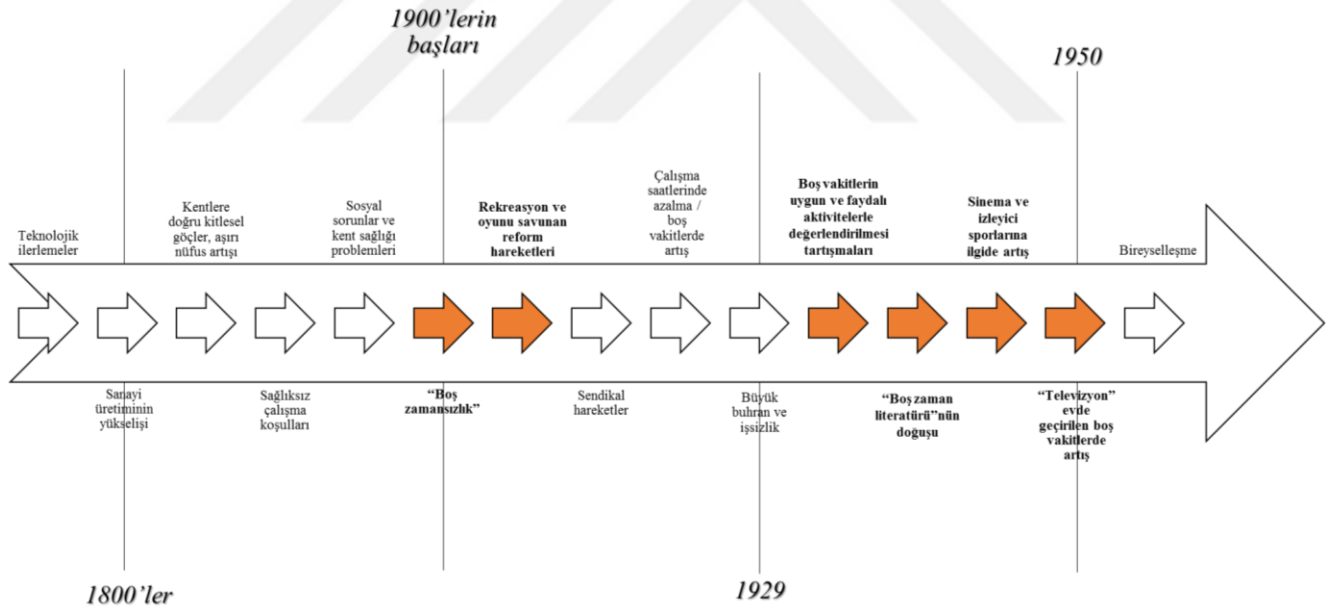
Ortaçağ Avrupa'sında yüzyıllar boyunca biriken sorunların önemli sonuçlarından biri de dini alanda gerçekleşen Reform Hareketidir. Bunun sonucunda Hıristiyanlığın 3

önemi mezhebinden Protestan mezhebinin de içinde bulunduğu birçok mezhep ve bağımsız kiliseler ortaya çıkmıştır. Dini alanı derinden etkileyen bu gelişmeler boş zaman üzerinde orta çağdakinden çok daha olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu dönem, Katolik kilisesi kurallarıyla yüzyıllardır yaşamış insanoğlunun işlediği günahlardan, ancak çok daha fazla çalışarak kurtulabileceğini empoze eden bir söylem belirlenmiştir. “Çalışmak, yalnızca daha çok çalışmak içindir, sonunda bir ödül yoktur.” “İnsanlar yaşamak için çalışmaz, çalışmak için yaşar.” gibi sözler, bu dönemdeki düşünce biçimini özetlemektedir (Hunnicut, 2011). “Protestan İş Ahlakı” olarak tanımlanan, çalışmayı özendirici öğretilerin etkisiyle çocuk oyunları da dâhil olmak üzere geçmiş dönemlerde boş zaman değerlendirme olarak görülen aktivitelerin birçoğu kiliseler tarafından aylaklık, değersiz ve boşa geçen zaman olarak büyük bir günah olarak görülmüş ve yasaklanmıştır. Boş zaman (leisure) sözcüğünün kökeni olarak kabul edilen “licere” sözcüğü de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Anlamı “izin verilen aktivite, şey” olan sözcük negatif anlamlar yüklenerek kullanılan bir sözcüktür (Juniu, 2010). Toplumsal ve kentsel yaşantının iş ve çalışma üzerinden tariflenmesi bu dönemden günümüze kadar uzanan köklü bir etkidir. Bu bakış açısı günümüz toplumlarının bazı kesimlerince halen geçerliliğini korumaktadır (Juniu, 2010).

Rönesans ile başlayan yaratıcılıktaki artış ve bilimsel alanda kaydedilen ilerleme, hızlı bir teknolojik gelişme sürecini başlatmıştır. Bu gelişmelerin bir ürünü olarak endüstri devrimi ortaya çıkmış, Avrupa’da kentlere doğru kitlesel göç hareketleri yaşanmıştır. Kentsel nüfusun hızla artması ve sanayinin ilk yıllarındaki kötü çalışma koşulları kentlerde büyük sosyal problemlere ve sağlık sorunlarına yol açmıştır. Çalışma saatlerinin aşırılığı, çocuk işçilerin sanayide çalıştırılması, yoğun konut alanları, sağlıksız konutlar, yoksulluk ve suç gibi problemler ilk zamanlarda boş zaman ve bu zaman dilimlerinin çeşitli aktiviteler ile değerlendirilmesini imkansız kılmıştır (Juniu, 2010). Endüstri kentinde, çocuklar da dahil olmak üzere yaşayanların büyük bir kısmının boş vakitleri yoktur. Bu zaman sahip olabilecek kadar şanslı olanlar için ise kentlerde bu amaçla ayrılmış mekanlar bulunmuyordu. 1800’lerin ortasından 1900’lerin başına kadar geçen sürede, kentsel sosyal problemleri aşabilmek için rekreasyon aktivitelerinden faydalanılmıştır (Karaküçük ve Gürbüz, 2007). İşçilerin bir sonraki günkü çalışma vakitleri için enerji depolayabilmeleri, stres ve mental yorgunluklarını atabilmeleri amacıyla kentlerde

rekreasyon ve boş zamanın önemini vurgulayan reformist hareketler başlamıştır (Torkildsen, 2005). Harcanabilir zaman (disposable time) ve serbest zaman (spare time) kavramlarıyla tanımlanan boş vakitler, sürekli olarak çalışma ve üretimin özendirildiği bu dönemde, işletme sahiplerinin işçilere bir lütfu gibi sunulmuştur.

İşgücünün, çalışma saatlerinin azaltılmasına yönelik sendikal çalışmalar sonucu, boş vakit miktarlarında günümüze kadar devam eden kademeli bir artış sürecine girilmiştir. Büyük buhran yıllarında (1930'lar) işsizlikteki artış, çalışma saatlerinin kısılması ve sürekli iş durdurular ile birlikte iş dışındaki vakitlerin kalite ve kontrolü konuları gündeme gelmiştir. Bu vakitlerin “ faydalı” ve “uygun” aktiviteler ile nasıl değerlendirilebileceği tartışılmaya ve bu konuda bir akademik yazın oluşmaya başlamıştır (Hunnicut, 2011; Torkildsen, 2005; Koshar, 2002). Boş vakit talebindeki artış, bu zaman dilimlerinin iş yaşamına “zararlı” aktiviteler ile değerlendirilmemesi ve endüstri kentinin olumsuzluklarından uzaklaşma ve kaçış isteği birleşince, kentlerde ve çeperlerde kamusal, gönüllü ve endüstriyel rekreasyon mekanları ortaya çıkmaya başlamıştır (Juniu, 2010; Torkildsen, 2005).

Şekil 3.2: Endüstri devrimi ve sonrasında boş zamanın gelişimi.

20. yy. ile birlikte; rekreasyon alan ve aktivite çeşitlerinde artış, çocuk oyunlarının öğrenme ve kişisel gelişim sürecine entegre edilmesi, temel ihtiyaçların ötesinde keyif almak amacıyla yapılan boş vakit aktivitelerinin çeşitlenmesi, rekreasyon aktivitelerinde kitleselleşme, norm ve standartların belirlenmesi gibi gelişmeler ortaya çıkmıştır (Kocaekşi, 2012; Torkildsen, 2005). 1. Dünya Savaşı'na kadar olan

sürede kentlerde yeni parklar, barlar (pub) ve müzikholler (music hall), savaş sonrasında ise sinema ve izleyici sporlarına olan talep artmıştır.

2. Dünya Savaşı sonrasında televizyonun icadı ile boş zaman anlam ve içerik olarak günümüzde de devam eden bir değişim sürecine girmiştir. Popüler kültürün yaygınlaşması, insanların farklı kültürlerin yaşam biçimleri hakkında bilgilenmelerinde önemli payı bulunan televizyon ve sonrasında gelişen diğer medya ortamları, farklı boş vakit değerlendirme biçimlerini yaşantılarımıza sokmakla birlikte, boş vakitlerin büyük bir kısmının konut mekanında değerlendirilmesinin de önünü açmıştır. Devam eden teknolojik ilerlemeler çalışma yaşamını kolaylaştırmış ve gelir düzeylerinde görece bir artış yaşanmıştır. Bu gelişmeler daha çok boş vakit ve bu vakitleri değerlendirmek için daha fazla para ayırmaya imkan sağlarken, ticari rekreasyona olan talep ise giderek artmıştır (Torkildsen, 2005; Broadhurst, 2001)

1950'li yıllara gelindiğinde, boş zaman değerlendirme bir statü göstergesi olacak biçimde yaygınlaşmıştır. Çoğu zaman boş zaman aktiviteleri bağlamından koparılmış ve gösteriş amacıyla yapılmıştır. Thorsten Veblen'in 1899'da "gösterişçi tüketim" olarak tanımladığı bu durum sonraki yıllarca çokça tartışılmıştır. Veblen; kapitalizm, kentleşme ve sanayileşmeye paralel bir biçimde sosyal sınıf sistemi içerisinde bir aylak sınıfın (leisure class) yeniden doğduğunu söylemiştir (Torkildsen, 2005). Günümüzdeki tüketim kültürünün yerleşmesinde bu sınıfın giderek büyüyen bir etkisi olmuştur.

1960'lı yıllar ile birlikte boş zaman ve rekreasyon yönetimine artan bir ilgi oluşmuştur. İngiltere'de Crystal Palace, National Sports Center gibi ulusal rekreasyon merkezlerinin yanında komşuluk birimi ölçeğinde boş zaman değerlendirme mekanları ortaya çıkmıştır. Bu mekanların etkisiyle, yaratıcı sanatlar, müzik, moda, festival ve sergiler gibi boş zaman değerlendirme aktivitelerine olan ilgi büyüyerek artmıştır.

Endüstri devrimi sonrasında boş zaman ve rekreasyonun toplumsal sorunları aşmada önemli bir rolü bulunduğu anlaşılınca; boş zamanın çalışma üzerinden anlam yüklenen bir zaman olmaktan kurtulup, Antik Yunan'daki gibi kişisel ve toplumsal gelişim için faydalı aktiviteler için ayrılan bir zaman dilimine yeniden dönüşeceği düşünülmüşse de, insanların giderek artan bir hızla haz ve eğlenceyi tetikleyen ticari tüketim aktivitelerine yönelmeyi tercih ettikleri görülmüştür (Hunnicut, 2011;

Koshar, 2002). Bu dönemde boş zaman; kişisel gelişim ve sosyal aktivitelere katılımın değil, tüketime katılımın zamanı ve aracı olarak anlam bulmuştur (Lloyd ve Auld, 2003). Daha da ötesinde satın alınabilir bir meta haline gelmiştir (Juniu 2010).

Endüstri kentindeki sermaye birikim süreçlerinin içine düştüğü dar boğaz, imalat sanayinin ucuz bölgelere desantralizasyonu ve küreselleşme gibi bir dizi faktörün etkilerinin kentler üzerinde yoğun bir şekilde hissedildiği son 30 yılda, endüstri kentinin; kamusalıcı, kolektif, üretim ve çalışmayı kutsayan kent ve toplum yapısından, bireyci, hedonist, tüketimi özendiren ve kentsel mekanın metalaştığı ve özeleştirildiği endüstri sonrası kentine doğru bir evrim yaşanmıştır (Lloyd ve Auld, 2003; Karakurt, 2011).

Endüstri sonrası kentin çekirdeğinde, sermaye birikimine uygun koşullar sağlayan girişimci bir “duruş” bulunmaktadır. Sanayinin kentten çıkışı ile birlikte işgücünün istihdamı için yeni sektörlerle yönelinmiş, bilgi ve teknoloji yoğun sektörlerin (telekomünikasyon, hizmetler, medya, biyoteknolojiler) kentlerde yer seçmesi için kentler birbirleri ile yarışa tutuşmuşlardır. İmalat sanayinin klasik yer seçim süreçlerinden farklı olarak, bilgi yoğun sektörlerin bir kentte yer seçiminde, maliyet tek başına bir yer seçim faktörü değildir. Çalışanların sosyo-mekansal ihtiyaçlarını karşılayacak çekici ve cazip kentsel mekanları bulunan, yüksek bir yaşam kalitesi deneyimi sunan kentler, firmaların yer seçiminde giderek önem kazanmıştır. Bu nedenle küresel yatırımları çekme hedefiyle yarışa tutuşan kentlerde hızla “çekici” yatırımlar, “büyük ölçekli projeler” ve kentsel pazarlama stratejileri yükselmeye başlamıştır (Clark, 2011; Karakurt, 2011; Penbecioğlu, 2011). Kentler adeta, yatırım kültürünün faydalarını maksimize etmeye çalışan birer iş yerine dönüşmüştür (Miles, 2010). Ürünü kentsel mekan parçaları olan bu iş yeri için, bu mekanların tüketilmesi ekonomik olarak hayatta kalabilmenin anahtarıdır. Tüketen kent (consuming city) olarak da anılan 21. yy. kentinde kentsel yaşam deneyimi, çoğunluğu boş zaman değerlendirme amacıyla somutlaşmış tüketim mekanlarında yaşanmaktadır. Spor stadyumları, alışveriş ve eğlence merkezleri, marinalar, oteller, resortlar, egzotik yemek mekanları, kültürel tesisler ve çocuk oyun mekanları gibi boş vakit değerlendirmeye yönelik arazi kullanımlar, kentler için önemli ekonomik değere sahip kaynaklar haline almıştır (Lloyd ve Auld, 2003). Hall (1997)’nin “kentsel mekanın üretilen ve tüketilen bir metaya dönüşmesi” olarak özetlediği durum, boş zaman değerlendirme mekanlarının olağan durumuna dönüşmüştür adeta. Bu

mekanlar; kimlikleri ve içerikleri detaylı bir tasarım ve pazarlama sürecine sahip birer ürün olarak tüketicilerin oyun alanlarına (consumer playgrounds) dönüşmüştür (Lloyd ve Auld, 2003). Temel amaç; kentsel mekanları, yaşamak, ziyaret etmek ve tüketmek için ilginç mekanlar haline getirmektir. Bu nedenle post endüstriyel kentte, boş zamanların özgünlüğü, çeşitliliği ve kalitesine özel önem verilmektedir. Kültürel sermaye olarak anılan; müzeler, sanat galerileri, tarihi yapıların restorasyonu, iyi tasarlanmış yaya caddeleri, restoranlar, gece kulüpleri ve alış veriş mekanları, endüstri sonrası kentin arazi kullanımlarında rekabetçi unsurlar olarak payları hızla artan işlevlerdir. Böylesi bir süreç, kentlerde, kamusal mekanların giderek özelleşmesi, kamusal alanların gözetimi (surveillance of public spaces), güvenliği arttırmak için kontrollü erişim, yerel kültür ve coğrafyadan giderek uzaklaşan mekânsal tasarım şemaları gibi sonuçlara neden olmuştur (Lloyd ve Auld, 2003; Oğuz ve Çakci, 2011).

İnsan yaşamının; çalışma yaşamı ve iş ilişkileri üzerinden kurgulandığı günümüzde, iş ve boş zamanın arasındaki ilişki de değişmiştir. Bu değişimin başlangıcında Protestan çalışma ahlakı gibi dini dayatmaların payı büyük olsa da, günümüzde gelinen noktada çalışmanın kutsanmasının temel nedeni karın maksimizasyonudur (Lloyd ve Auld, 2003; Karakurt, 2011). Çalışma ve üretme eylemlerinin sonsuz kar elde etmek gibi bir amaçla yapılıyor olması, boş zaman mekanlarını da birincil aktivitenin tüketim olduğu pazar alanları durumuna getirmiştir (Hunnicut, 2011; Juniu, 2005, Lloyd ve Auld 2003). Juniu (2005)'e göre modernite sonrasında boş zaman, yeni bir kültürün üretim alanı olması gerekirken, mevcut popüler kültürün tüketim alanına dönüşmüştür. Bu zamanlara yüklenen sosyalleşme, yaratıcılık ve özgürlük gibi anlamlar kaybolmaya başlarken, keyifli vakit geçirebilmek için restoran, spor salonu ve tatiller satın alınmaya başlanmıştır (Loughran, 2014). Boş zamanın, olumlu etkileri kısa süren aktiviteler ile değerlendirilmesi, bu aktiviteler sonucu kazanılan faydaya (ödüle) olan ihtiyacın kısa sürede yeniden oluşmasına sebep olmaktadır. Bu ihtiyaç giderek bir bağımlılığa ve sürekli tüketme isteğine dönüşmektedir. Devamlı yeni boş zaman değerlendirme deneyimlerinin ortaya çıkması bireyler üzerinde kendini güncelleme, yeni haz ve heyecanlar arama ihtiyacı oluşturmaktadır (Kılbaş Köktaş, 2004). Bunun sonucunda, boş zamanların belirli bir aktivite ile değerlendirilmesinde ana neden, o aktiviteyi yapıyor olmanın verdiği

tatmin ve mutluluktan ziyade, aktivitenin tüketilme / deneyimlenme isteği haline gelmektedir (Karakurt, 2011).

Endüstri sonrası kentin pazarlama stratejilerinin önemli bir bileşeni olan boş zaman değerlendirme mekanlarının sunduğu yaşam deneyimleri, yalnızca maliyetlerini ödeyebilecek durumda olanlar için (çoğunlukla turistler, yaratıcı beyinler, profesyoneller vb.) geçerlidir. Hiç kuşkusuz boş zaman konusunda diğer mal ve hizmetler için söz konusu olduğundan daha fazla fırsat eşitliği, daha fazla demokrasi söz konusu değildir (Baudrillard, 2002). Gittikçe özelleşen ve metalaşan boş zaman aktivitelerinin, toplumun önemli bir kesimi (gençler, yaşlılar, evsizler, farklı etnik kimlikler, düşük gelir grupları, engelliler, çocuklar gibi) için erişilebilirliğinin imkansız değilse de sınırlılığı önemli bir kentsel sorundur. Kamusal hizmetlerin giderek özel hizmetler ile yer değiştirmesi, bu mekanların kullanıcılarının sosyal olarak da dışlandığı sonuçları yaratmaktadır (Lloyd ve Auld, 2003). Ticari rekreasyon faaliyetlerinin toplumun her kesiminin karşılayamayacağı maliyetler sunması, boş zaman değerlendirme biçimleri, deneyimin kalitesi ve memnuniyeti konularında bireyler ve sınıflar arasında eşitsizliklerin oluşmasına sebep olmuştur (Lloyd ve Auld, 2003; Juniu, 2010).

Diğer yandan birçok yazar; tüketim odaklı, pasif katılımın ön planda olduğu günümüz boş zaman değerlendirme anlayışlarının, bu maliyetleri karşılayabilenlerin kentsel yaşam kalitesine katkıları hakkında dahi önemli eleştirilerde bulunmaktadır (Lloyd ve Auld, 2003, Miles, 2010). Sosyal etkileşimin rastgeleliğinin giderek sınırlandırılması, birçok boş vakit deneyiminin ücretli bir hale gelmesi, kentlinin giderek yaşadığı kente ve diğer kentlilere yabancılaştığı bir sorunsal süreci de işaret etmektedir. Kentlerde çeşitliliği kucaklayan, özgürce ilişki kurulabilecek mekanların giderek azalması, bunun yerine sosyal olarak steril, homojen ve güvenliğin paranoya düzeyinde sağlandığı, ticari karın birincil öncelik olduğu mekanların yaygınlaşması, dezavantajlı grupların dışlanmasına, kentliler arasındaki stresin ve asosyal davranışların artmasına sebep olmaktadır. Kent giderek, gelir durumu yüksek / boş zamanı az bireylerin yaşam deneyimlerine hizmet eden bir yapıya dönüşmektedir. Wilson (1995) ve Gottdiener (1994)'e göre böylesi bir günümüz kent sistemi içerisinde kentliler ise, sahnenin, gösterinin ya da manzaranın izleyicisi, gözlemcisi ve tarayıcısı oldukları pasif, etkileşimsiz ve yalnız bireylere dönüşmektedirler. Kentlilerin, kamusal alanda aktif ve etkileşim içinde olmak yerine sürekli olarak bir

şeylere gözlerini diken, yaşamın pasif izleyicileri haline gelmiş bireyler olarak gören bir politika ve planlama anlayışının kimseye bir faydası olmayacağı ortadadır (Lloyd ve Auld, 2003).

Sosyal medya ve ağların gündelik yaşamın içine hızla sızdığı günümüzde, boş zamana yüklenen anlamlar ve içerikler ve kentsel mekandaki sonuçları hakkında yazılan ve burada derlenebilecek bir literatür olgunlaşmamıştır. Sanal gerçeklik ve boş zaman ile ilgili az sayıdaki çalışmada, dijital boş zaman değerlendirme aktiviteleri, fiziksel mekânın bir taklidi olarak görülmüş ve gerçek dünyadaki rekreasyon aktivitelerine uygulanan yöntemler ile ele alınmıştır (Spracklen, 2015). Bireylerin kimlik oluşumu ve sosyal ilişkileri üzerindeki etkileri ile popüler kültürün yaygınlaşması üzerinde durulmuştur. Juniu (2010)'un boş zaman kavramının bugün yaşadığımız dijital çağdaki durumu ile ilgili değerlendirmelerinde ise; yeni teknolojilerin insanların nasıl sosyalleştiği, ilişkiye girdiği ve iletişim kurduğu gibi konularda belirleyici durumda olmaları sebebiyle boş zamana yüklenen anlamlarda da önemli değişimler yaşandığı belirtilmektedir. Mobil iletişimde meydana gelen gelişmeler iş ve ev arasındaki net sınırları ortadan kaldırmaktadır. Bu da dolaylı olarak boş zaman ve çalışma zamanı ayrımını da etkilemektedir. Günümüzde, insanlar boş zaman aktivitelerini gerçekleştirirken aynı zamanda çalışabilmekte, çalışırken de aynı anda boş zaman aktiviteleri ile ilgilenebilmektedirler.

3.1.2. Rekreasyon kavramı

Boş zamanın bir aktivite ile değerlendirilmesi, başka bir deyişle mekânsal boyutu, rekreasyon kavramını gündeme getirmektedir. Oxford Sözlük'te rekreasyon için; "bireyin çalışmadığı zamanlarda keyif almak için gerçekleştirdiği aktiviteler" tanımı yapılmaktadır. Benzer biçimde, Howe ve Carpenter (1985), boş zamanlarda aktif veya pasif katılım sağlanan aktivitelerin tamamını rekreasyon olarak görürken, Carlson ve diğ. (1972), eğlenceli bir aktiviteden elde edilen ani doyum hissini tanımlarında öne çıkararak bireysel yönüne de vurgu yapmışlardır (Karaküçük ve Gürbüz, 2007'den). Avustralya Park ve Rekreasyon Enstitüsü de bu yaklaşımı kabul etmiş, aktivitenin içerdiği eğlence ve doyumun kişisel boş zaman tutumu ile yakından ilgili olduğunu ifade etmiştir (Veal, 2002).

Ragheb ve Tate (1993)'ye göre boş zaman değerlendirme; bireylerin özgür iradeleriyle seçtikleri ve belirli kurallara bağlı olmadan katıldıkları etkinlikler ya da

bireylerin veya grupların serbest zamanlarında gönüllü olarak katıldıkları (Cordes, 2013), keyif almak ya da bazı fiziki ve toplumsal davranışları kazanmak için yaptıkları dinlendirici ve eğlendirici aktiviteler olarak tanımlanmıştır (Yerlisu Lapa ve Ağyar, 2012). Broadhurst (2001) ise, boş zamanlarda yapmak için seçilen rekreasyonun fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal olarak farklı içeriklere sahip olabileceğini ifade etmiştir.

Torkildsen (2002); rekreasyona ilişkin tanımları çokça referans verilen kitabında derlemiştir. Buna göre Kraus (2001), rekreasyonu, oyun ve boş zaman arasındaki kaynaşma olarak görür. Neumeyer ve Neumeyer (1958), boş vakitlerde, acil bir gereklilik ya da ileriye dönük bir ödül beklentisiyle harekete geçirilmeksizin, bireysel ya da kolektif, özgürce ve haz duyarak yapılan aktiviteleri rekreasyon olarak tanımlamaktadırlar. Kraus ve Bates (1975), rekreasyonun yalnızca bir aktivite değil aynı zamanda bir deneyim boyutu da bulunduğunu eklemiştir. Yapılan aktivite ve deneyimin gönüllü bir katılım gerektirdiğini vurgulamıştır. Aktivite ve deneyimler, katılımcıların bireysel ihtiyaçlarını tatmin etmek için en uygununu seçtikleri bir alternatifler bütünüdür. Ancak, sosyal bir program olarak organize edildiklerinde, sosyal içerikli yapıcı amaçlara ulaşmak için de kullanılabilirler. Rekreasyon tanımında, Butler (1976) da aynı temayı izlemiştir: Rekreasyon bireyin boş zamanlarında, doğrudan keyif almak ya da tatmin duymak için özgürce seçerek katıldığı aktiviteler ve deneyimlerdir. Torkildsen (2002); kendi çalışmasında rekreasyonu “oyun” ile ilişkili bir bağlamda tanımlamaktadır.

Veal (2002), boş zaman ve rekreasyonla ilgili literatürde yer alan tanımları literatür özeti niteliğindeki bir makale ile derlemiştir. Bu tanımlar içerdikleri farklı konut ve boyutlara göre özetlenerek Çizelge 3.3’te verilmiştir.

Farklı meslek alanlarının rekreasyonu tanımlama ve anlama biçimleri farklılık göstermektedir. Felsefe ve sosyoloji alanlarında, rekreasyonun çeşitli boyutlarını öne çıkaran yaklaşımlar bulunmaktadır. Hümanist felsefeciler rekreasyon sonucu uyarılan olumlu ya da olumsuz duygu ve hisler üzerinden değerlendirmektedir. Bu bakış açısında, gerçekleştirilen aktivitelerin somut bir çıktısı bulunmayabilir. Çıktılar sadece duygu düzeyinde ölçülebilir. Terapatik rekreasyonda ise, tam tersi bir yaklaşım bulunmaktadır. Gerçeklenen aktivite sonrasında, öğrenme, fiziksel zindelik, sosyal uyum ve davranış kontrolü gibi çıktılar elde edilir. Nicel felsefeciler ise, “zaman” boyutuna odaklanarak rekreasyonu ele alırlar. Gündelik yaşamı, aktiviteler

için ayrılan zaman dilimlerine göre değerlendirirler. Sosyolojide ise, toplumsal yapı, gelişimi ve boş zaman ile ilişkisi konularına önem verilmektedir. Gönüllülük ilkesiyle boş zaman aktivitelerine katılımın toplumsal yapının şekillenmesine katkı sağladığı üzerinde durulmaktadır. Varoluşçu felsefede, rekreasyona katılım ile bireyin kendini tanıma, kimlik oluşturma ve kendini doğrulama imkanı bulacağı ifade edilmektedir. Boş vakitlerde gerçekleştirilen etkinlikler birey için varoluştan gelen bir ihtiyaçtır ve tatmin edilmelidir (Kılbaş Köktaş, 2004; Karaküçük ve Gürbüz, 2007).

Çizelge 3.3: Farklı yazarların rekreasyon tanımları (Veal, 2002’den üretilmiştir.).

Tanımlarda Öne Çıkan Boyutlar	Yazarlar
Zihnin Anlık Durumu	Royal Australian Institute Of Parks And Recreation (1980),
Sınırlanmamışlık, Seçme Özgürlüğü, İsteğe Bağlılık, Katılmamayı Seçme Özgürlüğü, Kültürel ve Fiziksel Çevre Etkilerinden Bağımsız, İçsel Motivasyon	Royal Australian Institute Of Parks And Recreation (1980), Brightbill (1960), Clawson Ve Knetsch (1974), Cushman Ve Laidler (1980), Godbey (1985), Hamilton-Smith (1985), Kaplan (1975), Neumeyer Ve Neumeyer (1958), Parker (1976), Parrv Ve Long (1988), Yukic (1970), Dumazedier (1960),
Bireysel, Zihinsel ve Ruhani Tutumlar	Royal Australian Institute Of Parks And Recreation (1980), Cushman Ve Laidler (1980), Pieper (1965),
Özgür Zaman, Zorunlu İşlerden Geriye Kalan Zaman, Serbest Zaman, Görelî Özgürlük	Royal Australian Institute Of Parks And Recreation (1980), Brightbill (1960), Countryside Recreation Research Advisory Group (1970), Dumazedier (1974), Fairchild (1970), Giddens (1964), Gist Ve Fava (1964), Godbey (1985), Gross (1963), Hamilton-Smith (1985), Lundberg Ve diğ. 1934, Murphy (1974), Parker (1976), Parrv Ve Long (1988), Williams (1961), Yukic (1970)
Ücretli Çalışma Dışındaki Zaman	Kelly (1972), Lundberg Ve diğ. 1934, Murphy (1974), Patmore (1983), Roberts (1978), Williams (1961)
İnsan Deneyimleri, Deneyimin Kalitesi,	Cushman Ve Laidler (1980), Hamilton-Smith (1985), Kelly (1987), Patmore (1983),

Çizelge 3.3 (devamı): Farklı yazarların rekreasyon tanımları.

Tanımlarda Öne Çıkan Boyutlar	Yazarlar
Memnuniyet, Haz, Tatmin, Eğlence, Öğrenme, Rahatlama, Çeşitlilik,	Cushman Ve Laidler (1980), Dumazedier (1960), Dumazedier (1974), Kaplan (1975), Patmore (1983)
Gerçeğin Arayışı, Kendini Keşfetme	Gray (1971), Pieper (1965)
Bağlılık, Yoğunluk	Kaplan (1975)
Aktif ya da Pasif	Neumeyer Ve Neumeyer (1958)
Kişisel Gelişim ve Faydalar	Cushman Ve Laidler (1980), Gist Ve Fava (1964), Kaplan (1975), Pieper (1965)
Toplumsal Gelişim	Dumazedier (1960), Gist ve Fava (1964),

Kılbaş Köktaş (2004) ise, “başlangıçta amaçlanmaksızın ya da dışarıdan güdülenmeksizin, kişinin kendisi için yaptığı herhangi etkinlikler düşüncesi olarak gelişen rekreasyon, bireyin özgür zamanında zevk almak ya da bazı fiziki, toplumsal ve duygusal davranışları kazanmak için yaptığı etkinlikler ve deneyimler” olarak tanımlamaktadır. Rekreasyonun doyuma ve iyi olmaya doğru gelişen bir “duygu” olarak ele alınmasıyla farklılaşan bir yaklaşımdır. Bu duygunun içeriğinde ise, üstünlük, güçlülük, canlılık, kabul görme, başarı, kişisel değer ve zevk alma gibi psikolojik ihtiyaçlar yer almaktadır.

Karaküçük ve Gürbüz (2007) boş zaman değerlendirmeyi “kent orjinli” olarak tanımlayıp, kente özgü yaşam biçimlerinin, kent kültürünün benimsenmesi ve içselleştirilmesinde rekreasyonun önemine vurgu yapmaktadırlar. Tanımlardan yola çıkarak boş zaman değerlendirme aktiviteleri için çeşitli ortak özellikler tanımlamışlardır. Bunlar; gönüllülük ilkesine dayanması, kişiye özgürlük hissi vermesi, kontrolün bireyde olması, kendine ait boş bir zaman diliminde yapılması, bir faaliyet ile ilişkili olması, tembelliği barındırmaması, zevk ve neşe vermesi, yaşamın monotonluğu ve rutininden kurtarması, anlık tatmin duygusu yaratması, öznel olup her birey için anlamı, içeriği ve tercihinin farklı olması, genellikle bireysel ve toplumsal faydalar barındırması, toplumsal olarak takdir görmeyen aktiviteleri içermemesidir.

Her ne kadar planlama disiplinde “rekreasyon” denildiğinde genellikle yeşil alanlar, parklar vb. açık kamusal mekanlar akla gelse de, kelime anlamı boş vakitlerin çeşitli aktiviteler ile değerlendirilmesidir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007). Yani; tiyatro , sinema, spor müsabakası seyretmek, dışarıda yeme - içme,

alışveriş merkezlerinde vakit geçirme, spor ve piknik yapmak gibi aktivitelerin bütünü rekreasyon aktivitesidir. Kent planlamada, bu aktivitelerin her biri için ayrı birer tanım / gösterim bulunduğundan, kavram karışıklığından kaçınmak için tezin birçok yerinde “boş zaman değerlendirme” kullanılmıştır.

3.2. Boş Zaman Aktivite Çeşitleri ve Farklı Kaynaklardaki Sınıflamalar

Boş zamanın çok geniş bir yapı olması, farklı kültürlerde farklı aktivitelerin öne çıkması, çalışma ve boş zaman ayrımının giderek azalıyor olması, hangi aktivitelerin boş zaman değerlendirme olarak kabul edileceğiyle ilgili zorlukları da beraberinde getirmektedir. Boş zaman aktiviteleri; çalışılan disipline, konuya, ölçeğe ve araştırma birimine göre farklı biçimlerde kategorize edilebilmektedir (Iwasaki, 2007; Rodriguez, 2011). Aktif ya da pasif (Okumuş, 2002), ev içinde ya da dışında (Tribe, 1995; Akgül, 2011) gibi kategorik sınıflamaların dışında kentsel mekandaki işlevlere göre ayrılan (sanatsal / sosyal, sportif / fiziksel, eğlenceye dayalı, kültürel miras ve turistik rekreasyon vb.) sınıflamalar da bulunmaktadır.

Tribe (1995)'in üçlü sınıflamasına göre (evde yapılan, ev dışında yapılan, turizm ve seyahat) : evde yapılan rekreatif etkinlikler; müzik dinlemek, televizyon video izleme, okumak, bahçe işleri, oyun oynamak, egzersiz yapmak ve hobilerle uğraşmaktır. Ev dışındaki aktivitelere örnek olarak ise; sportif etkinliklere katılım, eğlenceli aktiviteleri izlemek, hobilerle uğraşmak, çeşitli kentsel mekanları ziyaret, dışarıda birşeyler yiyip içmek ile bahis ve kumar oynamak verilmiştir. Seyahat ve turizm ise bir yerde konaklamak, ve turizm amaçlı ziyaretleri içermektedir.

Karaküçük (2014)'e göre boş zaman değerlendirme aktiviteleri, bireylerin etkinliklere katılmadaki amaç, istek ve zevklerine göre sınıflandırılmaktadır. Bu konular kişiden kişiye çokça çeşitlilik gösterdiği için, yapılan sınıflamalarda uzlaşa yoktur. Amaçlarına göre rekreasyonu; dinlenme, kültür, sanat, toplumsal / sosyal ilişki kurma, sportif ve turistik amaçlı boş zaman değerlendirme faaliyetleri olarak gruplamıştır. Diğer rekreasyon sınıflamaları ise; yaş faktörüne göre (genç, çocuk, yetişkin rekreasyonu vb.), aktivitelere katılanların sayısına göre (bireysel, grup, kitlesel, aile rekreasyonu vb.), zamana göre (mevsimsel, hafta sonu, emeklilik dönemi rekreasyonu vb.), sosyal yapıya göre (lükse, geleneksel vb.) ve aktivitelerin gerçekleştirildiği mekana göredir. Aktivitelerin yapıldığı mekanlara göre sınıflama açık ve kapalı alanlarda yapılmasına göre iki alt grubu barındırmaktadır. Açık alanda

boş zaman değerlendirme, ormanlar, yeşil alanlar ve su kenarlarındaki faaliyetleri kapsamaktadır. Genellikle kent yaşamında yüklenen stresten kurtulmak, rahatlamak ve özgürlük hissi yaşamak amacıyla yapılır. Salon sporları, sinema, tiyatro, konser, müze gibi aktiviteler ile müzik dinlemek, televizyon seyretmek, aile ve arkadaş ziyaretleri ve dinlenmek ise kapalı alanda yapılan rekreasyon faaliyetleridir.

Bir başka sınıflama ise, Akesen (1978) tarafından yapılmıştır: Ticari Rekreasyon (kar amacıyla sunulan ücretli hizmetleri de içerir.), sosyal rekreasyon (dışarıda sosyalleşme, yeme içme eylemleriyle desteklenir.), uluslar arası rekreasyon (turistik içerikli olup, boş vakitler ülke dışında değerlendirilir.), estetik rekreasyon (pasif katılım ön plandadır, sanatsal ve sportif etkinliklere seyirci olarak katılımlar.), fiziksel rekreasyon (ana amaç fiziksel aktivite ve egzersizdir.) ve orman rekreasyonudur (doğal alanlarda yapılan piknik, dağ yürüyüşü, avcılık vb. etkinlikleri barındırır.

Baud – Bovy ve Lawson (2002), rekreasyonel aktivite örneklerini de içeren ana kategorileri anlatan aşağıdaki tabloyu hazırlamışlardır (Karaküçük, 2014'ten).

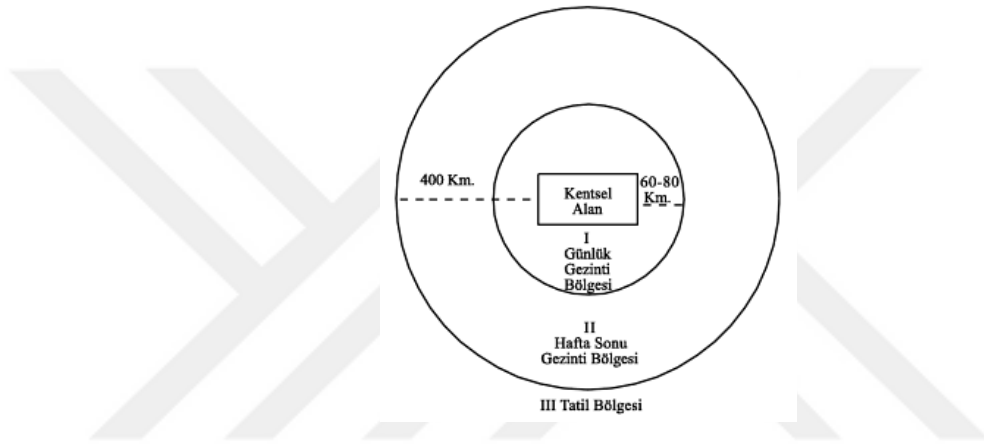
Çizelge3.4: Boş zaman aktivite kategorileri (Baud – Bovy ve Lawson, 2002).

Kategoriler	Aktiviteler
Evde Yapılan İşler	Tv izleme, okuma, müzik dinleme, bahçe işleri, hobiler.
Sosyal İçeriği Yüksek İşler	Eğlenme, dışarıda yeme – içme, partiler, arkadaş ziyaretleri.
Kültürel, Eğitici ve Artistik Meraklar	Tiyatro, sinema izleme, konserler, gösteriler, müzeleri mesleki olmayan işlere katılım.
Sportif Uğraşlar; seyirci veya katılımcı.	Golf, futbol, yüzme, tenis, bowling, dart ve jimnastik.
Gündelik (resmi olmayan) açık alan rekreasyonu	Eğlence için, deniz kenarı gibi yerlere günlük geziler, yürüyüş, piknik.
Gece konaklamayı içeren boş zaman turizmi	Seyahatler, turlar, hafta sonu tatiller, yıllık tatiller.

Simmons (1975) tarafından, kentsel rekreasyon ve kırsal rekreasyon olarak bir başka sınıflama yapılmıştır. Kentiçi boş zaman değerlendirme; kent merkezlerinde, kolay ulaşılabilen, kısa süreli açık ya da kapalı alanlarda yapılabilen faaliyetlerken, kırsal rekreasyon kentin çevresinde geniş alan gerektiren doğayla iç içe olunan aktivitelerdir. Sinema, spor, hayvanat bahçeleri, müzeler vb. etkinlikler olarak kent içi rekreatif etkinlikleri ticari yaşantıya da önemli girdiler sağlarken, kırsal

rekreasyon ise, uzun süreli olup piknik, doğa yürüyüşü, kamping, plajlarda denize girme ve kış sporları gibi etkinlikleri içermektedir. Özgüç (1984), aktivite türleri ve sürelerinin, kent merkezine mesafesine göre dağılımını gösteren şemayı (3.3) oluşturmuştur.

Bucher (1972), rekreatif etkinlik alanlarını 7 sınıfta gruplamaktadır: müzik uğraşları, dans faaliyetleri, sanat ve küçük el becerileri, spor ve oyun, sahne çalışmaları, açık hava etkinlikleri, diğer çeşitli etkinlikler / hobiler. Ergin ise 6 çeşitlik etkinlik tanımlamıştır: yaratıcı etkinlikler, spor ve oyun, öğrenme etkinlikleri, seyretme etkinlikleri, bireysel etkinlikler ve grup etkinlikleri (Karaküçük, 2014'ten).

Şekil 3.3: Kent merkezine mesafeye göre aktivite türleri (Özgüç, 1984).

Dumazedier ise (1991); sanatsal (edebiyat, sinema, tiyatro, fuar, şarkı, resim, heykel, fotoğraf gibi) entelektüel (konferanslar, radyo, TV, kitap vb.), sosyal (aile, balo, toplantılar vb.), pratik (bahçecilik, el uğraşları, gibi) ve fiziki (spor, av, yürümek vb.) etkinlik alanlarından oluşan bir sınıflama geliştirmiştir.

Yapılmış alan araştırmaları incelendiğinde; Chapin (1971), Rodríguez ve diğ. (2008), Jackson (1982) ve Jenkins and Young (2008) aktivite çeşitlerine göre bir sınıflama yaparken, Lloyd ve Auld (2002), Scott ve Willitz (1998), Jeffres ve diğ. (2009) ve Žganec ve diğ. (2011) ise ana kategoriler içerisinde çok sayıda aktivite tanımlama yolunu seçmişlerdir.

Chapin (1971); Meier (1959)'un zaman kullanım sınıflamasına dayanarak isteğe bağlı aktivite kategorileri olarak isimlendirdiği boş zaman aktivitelerini 27 sınıfa ayırmaktadır. Bu aktiviteler; eğitim, çocuk odaklı aktiviteler, aile içi iletişim, çocuk gözetim aktiviteleri, ailece dışarı çıkma, ailece yapılan diğer aktiviteler, arkadaşlar ile evde sosyalleşme, mahalle içi komşu ziyaretleri, mahalle dışı komşu ziyaretleri,

diğer sosyalleşme aktiviteleri, uyuklama - kestirme, dergi-gazete okuma, kitap okuma, kültürel aktiviteler, sinemaya gitme, televizyon izleme, radyo dinleme, hobiler ve sanatsal uğraşlar, yürüyüş, araba kullanma, sportif aktivitelere katılım, sportif aktiviteleri izleme, kent dışı tatiller, diğer rekreasyon akt., dini aktiviteler, gönüllü organizasyonlara katılım, kamusal hizmetlere katılım. Alış - veriş, evcil hayvan ile yürüyüşe çıkmak, kişisel bakım ve yemek yeme gibi aktiviteleri ise zorunlu aktivitelerin içerisinde gruplamaktadır.

Rodríguez ve diğ. (2008); boş zaman ile kentsel yaşam kalitesi ilişkisini araştırmak için 10 adet aktivite belirlemişlerdir; Spor müsabakalarına gitme(basketbol, voleybol, futbol), Kart oyunları oynama, Bilgisayar Oyunları, Sinemaya Gitme, Fotoğraf Çekme, Aile ve Arkadaşları Ziyaret, Dini Törenlere Katılım, Fiziksel Aktivitelere Bulunma.

Zganec ve diğ. (2011)'in çalışmasında, Hırvatistan'daki hane halklarının tercih ettikleri boş zaman aktiviteleri, bu aktivitelere katılımlarının öznel refah üzerindeki olumlu etkileri araştırılmıştır. Çalışmada, Hırvat kültüründe öne çıkan 15 adet boş zaman aktivitesi (sinema, tiyatro, sergiler, konserler, sportif aktiviteler, alış-veriş, restoranda akşam yemeği, bar ve gece kulüpleri, akraba ve arkadaş ziyareti, dini törenler, tesisler, kitap okumak, yürüyüş yapmak, maçlara gitmek, gezi yapmak) temel bileşenler analizi ile üç bileşenli bir yapı göstermiştir. Bunlar; aktif sosyalleşme ve dışarı çıkma, kültürel aktivite mekanlarını ziyaret ve aile ile ev içinde yapılan aktivitelerdir.

Jackson (1982) boş zaman değerlendirme aktivitelerini 11 grupta sınıflamıştır. Bunlar; egzersiz odaklı aktiviteler, takım sporları, kamping, avcılık ve balıkçılık, pasif iç mekan aktiviteleri, yaratıcı / kültürel aktiviteler, golf, sosyal aktiviteler, dağ kayağı, bireysel dış mekan rekreasyon aktiviteleri ve bireysel olmayan dış mekan rekreasyon aktiviteleridir (exercise-oriented activities, team sports, camping, hunting and fishing, passive indoor activities, non self-propelled and/or mechanized outdoor recreational activities, creative-cultural activities, golf, social activities, downhill skiing, and self-propelled and/or non mechanized outdoor recreational activities).

Lloyd and Auld (2002)'ye göre boş zaman aktiviteleri; Kitle İletişim Araçları(TV İzleme, Gazete okuma), Sosyal Aktiviteler (arkadaşları ziyaret, partilere katılım), Dış Mekan Aktiviteleri (yürüyüş, bahçe işleri), Sportif Aktiviteler (fitness, golf vb.),

Kültürel Aktiviteler (sinema, tiyatro vb.), Hobiler (koleksiyonerlik, dikiş dikmek vb.)'dir.

Scott and Willits (1998) ise dört ana grup tanımlamışlardır: sosyalleşme, yaratıcı ve artistik aktiviteler, entelektüel aktiviteler ve spor.

Johnson ve Glover (2013) ise, boş zaman değerlendirme mekanlarını, kamusal ve erişilebilirliklerine göre 4 grupta ele almıştır. Bunlar; özel kamusal mekanlar (kafeler, barlar vb.), kulüp mekanları (kamuya ait tenis kortları, buz pisti, spor salonu vb.), ortak mekanlar (özel mülkiyete olmasına karşın halk tarafından kullanılabilen piknik alanı, mesire yeri vb.) ve belirgin kamusal mekanlardır (park, meydan, basketbol sahaları vb.). Tinsley ve Eldredge (1995)'in çalışmasında, ihtiyaçların tatminine yönelik işlevlerine göre aktiviteler 11 kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; vekalet (agency), yenilik (novelty), aidiyet (belongingness), hizmet, duygusal haz, bilişsel uyarım (cognitive stimulation), kendini ifade edebilme, yaratıcılık, rekabet, başkasının yerine rekabet ve rahatlama amacıyla yapılan aktivitelerdir. Passmore ve French (2001), gençlerin katılım gösterdiği aktiviteleri 3 kategoriye indirgemişlerdir. Bunlar; başarmaya dayalı (achievement leisure), sosyalleşmeye dayalı aktiviteler ve dışarıda yapılan (time out) aktiviteleridir.

Warde ve Tampubolon (2002), sosyal kapital, ağlar ve boş zaman tüketimi arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı amaçladıkları makalelerinde, boş zaman aktiviteleri olarak; yürüme, yüzme, spor yapma, tvde spor izleme, sinemaya, tiyatroya / konsere gitme, dışarıda yeme içmeyi belirlermişlerdir.

Goldberg (2003)'ün tezinde kullanılan rekreasyon aktiviteleri; karada yapılan dış mekan aktiviteleri (camp, bisiklet, ATV, piknik, doğa yürüyüşü) ve suda yapılan dış mekan aktiviteleri (yüzme, balık tutma, botla gezinti) olarak iki gruba ayrılmıştır. Boş zaman aktiviteleri olarak ise; dışarıda yemek yeme, partilere katılma, gönüllü işler ve bahçe işleri belirlenmiştir.

Bir diğer sınıflandırmaya ise Jeffres ve diğ. (2009) çalışmasında rastlanmaktadır. Hane halklarının boş zamanlarında gittikleri mekanlar ile ilgili verdikleri 21 farklı cevap 4 faktöre indirgenmiştir. Bu faktörler; yeme içme ve sohbet mekanları, organize aktiviteler, dış mekan aktiviteleri ve ticari aktivite merkezleridir.

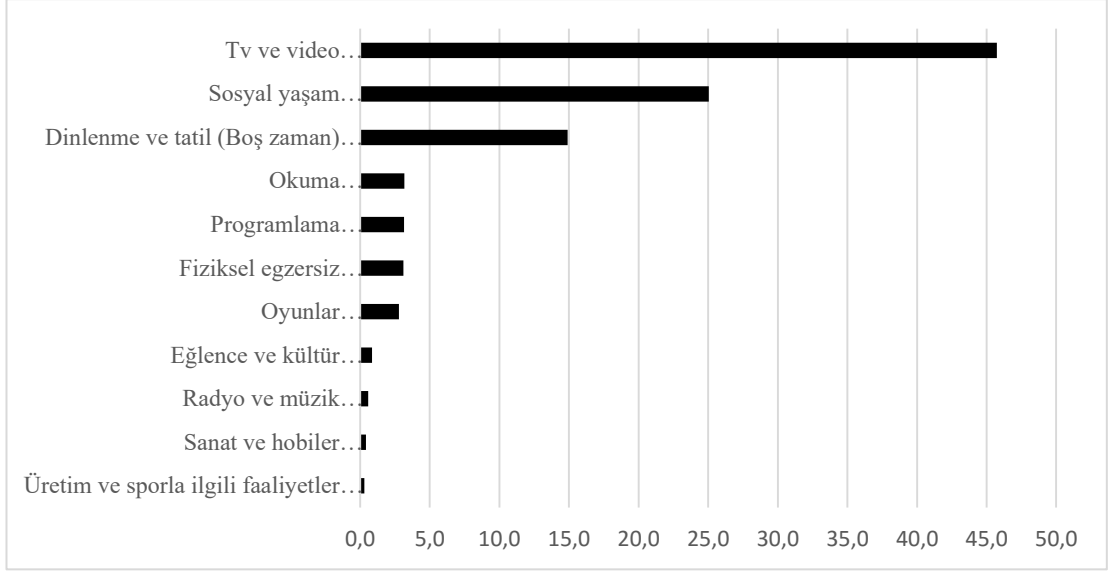
Martin ve Mason (2003), üç ana grup altında yer alan 16 aktivite tanımlamışlardır. Bu çalışmada yer alan ana gruplar; evde boş zaman, ev dışında boş zaman ve ev ya da ev dışında boş zaman aktiviteleridir.

Çizelge 3.5: Boş zaman aktivite çeşitleri (Martin ve Mason, 2003).

Evde Boş Zaman Akt.	Ev Dışında Boş Zaman Akt.	Ev veya Ev Dışında Boş Zaman Akt.
Kitap Okumak, Tv İzlemek, Müzik Dinlemek, Ev ve Bahçe İşleri, Hobiler	Rekreatif Alış Veriş, Dışarıda Yeme İçme, Sinema, Tiyatro Gibi Sosyo Kültürel Eğlenceler, Kumar, Bahis Oyunları, Aktif Spor Yapma ve Egzersiz, Deniz Kenarında Yürüyüş, Tatile Çıkmak, Gönüllü Hizmetler	Arkadaş ve Akrabalar ile Sosyalleşme, Eğitim, Yaşam Boyu Öğrenme, Dinlenme

Rereatif etkinlik alanları, Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB, 1989)'nın araştırmasında 5 grupta ele alınmıştır: 1. Deniz ve kum: Kanoculuk, deniz motorları, yüzmeye, zıpkınla balıkçılık, Yatçılık, Rüzgar sörfü, Dalgıçlık, Kürek, Su Kayağı, 2. Dağcılık ve Kış Sporları: Dağcılık, buz dansı, kaya tırmanışları, kar futbolu, buz festivali, buz heykeltıraşlığı, alp kayağı, yelkenli kayak, kuzey disiplini, 3. Tabiat ve Yeşil Turizmi: arıcılık, botanik, gençlik kampları, avcılık, madencilik, nehir yolculuğu, hayvan eğiticiliği, balıkçılık, salcılık, jeoloji, çiftçilik, ornitoloji, 4. Sosyal hayat ilişkileri: müzik festivalleri, briç, sıcak hava balonculuğu, rallicilik, paraşütçülük, sağlık çiftliği, paten, tenis, okçuluk, 5. Kültür sanat ve el işleri: uçak modelciliği, çiçek tanzimi, takı tasarımı, astroloji, astronomi, el işleri, sinema, dans, müzik, fotoğrafçılık, satranç, heykelticilik.

TÜİK tarafından 2014-2015 yıllarını kapsayacak biçimde hazırlanan zaman kullanım istatistiklerinde, boş zamanlarda yapılan aktiviteler, mekânsal bir ayırım gözetmeksizin aşağıdaki grafikteki gibidir.

Şekil 3.4: Zaman kullanım istatistiklerinde boş zaman (TÜİK, 2015).

Grafiğe göre, Türkiye’deki hane halklarının boş zamanlarının büyük bir kesimini televizyona bağımlı bir biçimde evlerinde geçirdikleri görülmektedir. Konut dışında gerçekleştirilen boş zaman aktiviteleri ise; sosyal yaşam, fiziksel egzersiz, hobiler, eğlence ve kültür, sanat, hobiler ve spor kategorileriyle temsil edilmiştir.

Farklı sınıflamalar ile ilgili literatür araştırmasından sonra Karaküçük (2014) boş zaman değerlendirme etkinlik alanlarını yediye ayırmıştır. 1- Müzik faaliyetleri (enstrümanlı, orkestralı, solo, koro vb.), 2- Spor faaliyetleri (takım, ferdi, doğa, mücadele ve zihin sporları gibi), 3- Oyunlar (her yaş kesimi için eğitsel oyunlar), 4- Dans (halk oyunları, modern ve ritmik danslar gibi), 5- Sanat ve hüner gerektiren faaliyetler (plastik, deri, grafik, seramik, metal, fotoğraf, resim, ahşap gibi), 6- Mekan dışı faaliyetler (kamp kurmak, piknik yapmak, gibi), 7- İlimi ve kültürel faaliyetler (edebiyat çalışmaları, tiyatro, bilimsel tartışmalar vb).

Sosyal bilimlerin neredeyse bütün alanlarıyla ilişkili bir kavram olması dolayısıyla, gerek kavramsal gerekse uygulamaya yönelik bir çok çalışmada boş zaman aktiviteleri çok farklı kategorilerde değerlendirilmiştir. Özetle; aktivitenin özelliğine, kentsel mekandaki konumuna ve arazi kullanım türüne, katılımcıların çeşidine, amaç ve isteklerine, aktivite sonucunda elde edilen kazanım ve faydalara, tasarlanan araştırmanın, amaç, kapsam, ölçek ve verilerin elde edilebilirliklerine göre çeşitlenen kabullerden yola çıkılarak formüle edilebildikleri görülmüştür.

3.3. Boş Zaman ve Kentsel Yaşam Kalitesi İlişkisi

3.3.1. Boş zaman gereksinimi ve boş zamanın faydaları

Kentsel mekanlardaki boş vakit değerlendirme faaliyetlerinin yeterli, çeşitli, kaliteli, adil ve erişilebilir bir biçimde sunulması kent bilimin temel hedeflerinden biridir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007). 1992 yılında kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı'nın 7. maddesinde yer alan Spor ve Dinlenme başlığında “yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun her birey için spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması” temel hak olarak kentlilere tanınmıştır.

Çeşitli ölçek, içerik, zaman dilimi ve coğrafyalarda yapılmış kentsel yaşam kalitesi çalışmalarında boş zamanın kentsel yaşam kalitesi üzerinde önemli bir etkisi gözlenmiştir. Boş vakitlerdeki artış, kentlinin çalışma biçimindeki değişimler, günlük yaşantın yarattığı stres ve sağlık sorunları ile tüketimi özendiren kentsel ekonomik büyüme politikaları gibi faktörlerin etkisiyle boş zamanların çeşitli aktiviteler ile değerlendirilmesine olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır (Veal, 2002).

Boş zaman ihtiyacı olarak da anılan bu ihtiyaç, bireyin rekreasyonun yokluğunda eksilen psikolojik ve fiziksel tatmininin bir ifadesidir. Bireyleri herhangi bir boş zaman etkinliğine yönlendiren gereksinimler çeşitli yazarlar tarafından ele alınmıştır. Kılbaş (2004); iletişim, bütünleşme gruplaşma, ödünlenme, eğitim, gözlem ve kültürel etkileşimi rekreasyon ihtiyaçları olarak tanımlarken, Torkildsen (2005) ise; yeni deneyimler, farkındalık ve kimlik geliştirme, sorumluluk ve sosyal etkileşim, zihinsel aktivite, yaratıcılık, gönüllü hizmet ve fiziksel aktivite ihtiyaçları üzerinde durmuştur.

Karaküçük ve Gürbüz (2007)'ye göre boş zaman değerlendirmeye duyulan ihtiyaçları 6 grupta toplamak mümkündür.

1- Fiziksel İhtiyaçlar: Hareket etme ihtiyacı olarak somutlaşmaktadır. Kemik ve kas gelişimine olumlu katkılar sağlar, kalp ve akciğer hastalıklarından korunmada yardımcı olur. Çocuk ve gençlerin bu alışkanlığı kazanması, ilerleyen dönemlerde sağlıklı nesillerin yetişmesi için önemlidir. İhtiyaç duyulan fiziksel aktiviteler, yaşa, cinsiyete, fiziksel koşullar ve sağlık durumuna göre değişkenlik göstermektedir.

2- Sosyal Gereksinimler: İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır. Sosyal etkileşimler kurarak, yalnızca yeni insanlar tanıyıp, ilişkilerimizi geliştirmez, bir şeylere katılma ve saygınlık ihtiyaçlarımızı da gidermeye çalışırız. Rekreatif etkinlikler sosyalleşmenin en iyi yollarından biridir. Bireyin kimlik oluşumuna olumlu katkılar sağlayan boş zaman değerlendirme aktiviteleri, sosyal ilişkilerinin gelişmesine, statülerinin artmasına ve iş yaşamına doğru uzanan faydalara sebep olur.

3- Psikolojik İhtiyaçlar: Zorunlu aktiviteler ile geçirilen vakitlerde bireyler stres yüklenir, psikolojik olarak yorulur. Stresten uzaklaşma ve dinlenme ihtiyacı, bireyleri boş zaman aktivitelerine yönlendirmektedir.

4- Kişisel Beceri ve Yetenek Gelişimi: Bireyler rekreasyonel aktivitelerle katılarak, kendilerini geliştirme ihtiyaçlarını tatmin ederler. Çocukluk yıllarında oyunlar ile kazanılan yetenekler, ilerleyen yıllarda keskinleştirilmesi gereken bir ihtiyaca dönüşmekte, sanat ve spor alanlarında gelişime neden olmaktadır.

5- Duygusal İhtiyaçlar: Bireylerin duygusal yönden tatmin olma, keyif alma, eğlenme, rahatlama ve yarış içinde olma ihtiyaçları boş zaman aktivitelerine katılımlarında yönlendiricidir. Katılım sağladıkça bireylerde boş zaman aktiviteleriyle ilgili tutumlar (attitude) gelişmeye başlar. Örneğin basketbol oynamaktan keyif alan biri, futbol maçı izlemeye katlanamayabilir. Ya da genel olarak spordan hoşlanan biri, sanatın çeşitli dallarından hoşlanmayabilir. Bu tür tutumlar, duygusal ihtiyaçlarımıza en iyi cevap veren aktiviteleri deneyimledikçe gelişmektedir.

6- Toplumsal Gereksinimler: Rekreasyon faaliyetleri sayesinde, toplumun farklı kesimleri bir araya gelebilmekte, sosyal ilişki ve hoşgörü kültürü gelişmektedir. Diğer yandan, toplumsal yaşamı şekillendiren kuralları öğrenmek ve uygun davranışlar sergileyebilmek açısından toplumu eğitici bir rolü de bulunmaktadır.

Tillman (1974) ise, bireylerin en önemli boş zaman ihtiyaçlarını sıralamıştır: Macera, rahatlama, kaçış ve fantezi içerikli yeni deneyimler; Hatırlanma ve kimlik; Emniyet (açlık, susuzluk ve acıdan uzak olma); Egemenlik (Diğerlerini yönetme, başkasının yaşamında söz sahibi olma); Sosyal ilişki, etkileşim; Zihinsel aktivite (algılama ve kavrama isteği); Yaratıcılık; Başkalarına hizmet etme (ihtiyaç duyulma ihtiyacı); Fiziksel aktivite ve egzersiz. (Torkilsen, 2005'ten)

Veal (2002) ihtiyaç ve arzu arasında kesin bir çizgi bulunduğunu belirterek, toplumsal bir ihtiyacın hükümetlerce karşılanmasının bir zorunluluk olduğunun altını çizmiştir. Yazara göre; kişisel arzulardan farklı olarak toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında bir keyfilik söz konusu olmamalıdır. Bu ihtiyaçları karşılayamayan toplumsal sistemlerin yeterli / adil olduğu söylenemez. Bu noktada “ihtiyaç”ın tanımlanış şeklini Veal (2002) çokça önemsemiştir. Veal (2002) gibi Torkildsen (2005) de, insanları boş zamanlarını değerlendirmeye motive eden, boş zaman deneyimlerini oluşturan şeylerin anlaşılması için, rekreasyon planlayıcılarca insan ihtiyaçlarının iyi bir biçimde anlaşılmasının gerektiğini söylemiştir. İnsan ihtiyaçlarını nesnel biçimde kapsayan bir sınıflama / tanımlamanın bulunmadığını söyleyen yazarlara referansla (Doyal and Gough, 1991), ihtiyacın günlük kullanımda kafa karıştırıcı bir içeriğe sahip olduğunu belirtmiştir. Rekreasyon ihtiyaçları, yönlendiricileri (drivers) ve motivasyonu arasındaki psikolojik süreçleri tariflemiştir. Bireyin psikolojik denge durumunda (homeostasis), ihtiyaçlar bu dengeyi bozan güçler iken, yönlendiriciler, bireyi kaybolan denge haline kavuşması için yönlendiren güçlerdir. Taylor (1959); Mercer (1975), Bradshaw (1972), Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi (1943), Motivasyon Teorisi (Iso Hala, 1980) ve Marksist teorideki ihtiyaç tanımlarını değerlendirmiştir. Taylor (1959)’un kolektif ihtiyaçları içeren tanımını, Mercer (1975) ve Bradshaw (1972)’nin sosyal ihtiyaçlar sınıflamasındaki normatif ihtiyaçlar grubunu, merkezi hükümet ve yerel yönetimleri boş zaman stratejileri ve politikaları geliştirme konusunda harekete geçirebilecek ihtiyaçlar olarak kabul etmiştir. Maslow (1954)’un ihtiyaçlar hiyerarşisini ise, fazlasıyla birey odaklı olması nedeniyle eleştirmiştir (Veal, 2002). Bu teoriden hareketle yürütülen araştırmalarda tespit edilen ihtiyaçların (kendini gerçekleştirme ve beğenmenin sadistler ve psikopatlar da öne çıkan bir özellik olduğunu belirterek) hangilerinin uygun ve ne ölçüde karşılanabilir olduğuyla ilgili pratik sorunlar bulunduğunu belirtmiştir. Motivasyon teorisinden ihtiyaçlara yaklaşımda ise, ihtiyaçlar, tatmin ve memnuniyetin bir sonucu olarak görülmektedir. Veal (2002) bu yaklaşımın da politik karar verme süreçlerini yanlış / eksik yönlendirebileceğini belirtmiştir. Marksist yaklaşımda ise, kapitalist sistemin kurumlarında güdülenen ve çoğunlukla sürekli tüketime yönlendiren ihtiyaçların sahte ihtiyaçlar olduğu, bireylerin ve toplumların gerçek boş zaman ihtiyaçlarının belirlenebilmesi için sosyal yapıda köklü bir dönüşüme gerek duyulduğu söylenmektedir. Veal (2002), hedeflenen dönüşüm gerçekleşse de, kapitalist sistemdeki devletin neyin boş zaman ihtiyacı olarak

tarifleneceği sorununun, sosyalist devlet sisteminde de varlığını koruyacağını savunmuş ve doğu bloğu ülkelerinde de hangi boş zaman aktivitelerinin kentlilere sunulacağı sorununun bulunduğunu ifade etmiştir. Doyal ve Cough (1991) ise, görelisi (relativist) teorileri referans vererek; kendi ihtiyaçlarının yalnızca bireyler ve benzer özellikler gösteren gruplarca bilinebileceği, bu nedenle evrensel bir ihtiyaç tanımının yapılamayacağını söylemektedirler. Bu nedenle devletin ihtiyaçları karşılamadaki rollerini pazar sistemine terk etmesi gereklidir. Yazarlar serbest piyasa yapısındaki bir ihtiyaç sisteminde politikaların doğru ve uygunluğunu ölçmeye yarayacak normların bulunmamasını eleştirerek, değer ve hak sistemlerinden ihtiyaçlara uzanan bir model kurgulamışlardır. İlk olarak minimal düzeyde de olsa, bir sosyal sistemin, üyelerinin etkin bir biçimde yaşamlarını sürdürebilmeleri için çeşitli şekillerde ciddi zararlar görmesini engellemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Evrensel ihtiyaçları iki kategoride ele almışlardır. İlkinde hayatta kalma, emniyet ve sağlık yer alırken, ikinci kategori ise otonomi, eğitim, öğrenme ve katılım yer almaktadır (Torkildsen, 2005). Doyal ve Cough (1991)'in ihtiyaçlar listesinde boş zaman bulunmasa da Veal (2002), yeterli boş zaman miktarı ve aktivite kaynaklarının, evrensel ihtiyaçların karşılanmasında tatmin edici (satisfier) olarak önemli rolleri olduğuna dikkat çekmiştir.

Torkildsen (2005) çok çeşitli ihtiyaç tanımlarını boş zamanla ilişkili olarak değerlendirmiştir. Bu değerlendirmesine; Bradshaw (1972)'nin toplumsal ihtiyaçları dört grupta incelediği çalışmasıyla başlamıştır. Bunlar normatif, hissedilen, dile getirilen ve mukayeseli ihtiyaçlardır. Çeşitli yazarlarca bunlara; yaratılan ihtiyaçlar (created needs), değişen ihtiyaçlar (changing needs) ve sahte ihtiyaçlar (false needs) gibi türler eklenmiştir. Bu ihtiyaçların belirlenmesi, boş zaman aktivite çeşitlerinin ve içeriklerinin içinde bulunduğu toplumsal ve kültürel bağlama uygun biçimde belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

1- Normatif İhtiyaçlar: Genellikle plancı ve rekreasyon programcıları tarafından geliştirilen, “kişi başına yeşil alan” gibi kantitatif standartlar ile ölçülmektedir. İhtiyaçların yalnızca bu gruptaki yöntemlerle ölçülmesi, çoğu zaman nüfusun büyük bir kısmının beklentilerinin karşılanamaması sorununa neden olmaktadır. Bradshaw (1972)'ye göre bu norm ve standartları geliştiren plancılar, mühendisler, politikacılar ve akademisyenler toplumun çok küçük elit bir grubudur.

2- Hissedilen İhtiyaçlar (felt needs): Bireylerin henüz dile getirmedikleri arzularıdır. Genellikle bireyin yapmayı düşündüğü şeylerdir. Bu türden ihtiyaçlar öğrenilmiştir ve genellikle sahip olmaya alıştıklarımızı isteriz. Bir çok örnekte bu ihtiyaçlar, bireyin boş zaman imkanlarıyla ilgili bilgi ve algısıyla sınırlıdır.

3- Dile getirilen İhtiyaçlar (expressed needs): Bireylerin gerçekten katıldıkları aktivitelerdir. hissedilen ihtiyaçların hayata geçmiş halleridir. Bir rekreasyon planlamasında yalnızca dile getirilen ihtiyaçlara göre programlar belirlenirse, yeni gelişmeler ve topluluğu ileri taşıyacak potansiyeller ortaya çıkarılamayabilir. Diğer yandan, ihtiyaçlara yönelik araştırma tasarımlarında; sadece aktivitelere katılanların dile getirdikleri ihtiyaçların tespit edildiği istenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilir.

4- Mukayeseli İhtiyaçlar: Bir boş zaman değerlendirme aktivitesi ya da kurumun kendisini bir başkasıyla karşılaştırmak için kullandığı göstergelerdir. İyi bir uygulamaları her yerde ve her durumda aynı sonuçları vereceğinin bir garantisinin bulunmadığı unutulmamalıdır.

5- Yaratılan İhtiyaçlar: Politika uygulayıcı ve rekreasyon plancıları yeni boş zaman olanakları yaratmalıdırlar. Bunlar, bireylerin daha önce katılım gösterdikleri aktivitelerin gelişmiş / uzantısı niteliğinde sunulan yeni aktivitelerdir. Kısaca, başkası tarafından organize edilen ve katılımcılarca kucaklanan hizmet ve aktivitelerdir.

6- Sahte İhtiyaçlar: Toplumun ihtiyaçlarına hizmet edecek ihtiyaçlar toplum tarafından bireye empoze edilmektedir. Özellikle tüketimin artırılmasına yönelik sahte ihtiyaçlar (yeni daha hızlı bir cep telefonu ve bilgisayar gibi) sıklıkla yaratılmaktadır.

7- Değişen İhtiyaçlar: Özellikle aile yaşam döngüsü çalışmalarında (Rapoport ve Rapoport, 1975) boş zaman ihtiyaçlarının değişkenliği çokça incelenmiştir. Çocukluktan yaşlılığa kadar geçen bütün bireysel ve aile evrelerinde boş zaman aktivite tercihleri ve motivasyonu değişim göstermektedir (Torkildsen, 2005).

Kamusal mekanları sokaklar ve meydanlar olarak ele alan İnceoğlu ve Aytuğ (2009), bu mekanlardaki kullanıcı gereksinimlerini, rahatlık, dinlenme, aktif / pasif katılım, keşfetme, hareket etme, yakın ilişki, estetik ve temel fizyolojik ihtiyaçlar olarak ele almıştır.

İhtiyaçlarına bağlı olarak belirli bir boş zaman aktivitesi için motive olan birey, aktivite sonrasında elde ettiği “faydalar (ödülleri)” sayesinde kentsel yaşam kalitesinin yükseldiğini hissetmektedir (Veal, 2002). Bu faydalar en genel biçimiyle fiziksel, sosyal, psikolojik, kişilik geliştirici, duygusal ve toplumsal faydalar biçiminde gruplanabilir (Karaküçük ve Gürbüz, 2007). Nadirova (2000) bu faydaları; rahatlama, iş ve aile hayatını sevme ve doğayı sevme gibi kısa süreli faydalar ile kentsel yaşam kalitesini ve yaşam doyumunu artırma gibi uzun süreli faydalar biçiminde bir ayırım ile ele almıştır. California State Parks (2005); rekreasyonun faydalarını, sağlık üzerindeki faydalar ve sosyal faydalar olarak iki gruba ayırmıştır. Sağlık üzerindeki faydalar; obezite, diyabet, kalp krizi, kanser ve kemik erimesi risklerini azaltması, beklenen yaşam ömrünü uzatması, kas ve iskelet sistemini geliştirmesi gibi fiziksel faydalar ile depresyon ve stresi azaltması, yaşamdan memnuniyeti artırması, kişisel ve ruhsal gelişime olumlu katkı sağlaması gibi ruhsal faydaları içermektedir. Sosyal faydalar ise; suç oranlarını azaltması, aile bağlarını kuvvetlendirmesi, kültürel ve sosyal uyumu artırması, engelli ve yaşlıların kente entegrasyonunu sağlaması, gençlerin gelişimi ve iyi alışkanlıklar edinmesini sağlaması gibi konular ile ilişkili olarak ele alınmıştır. Akgül (2011); Bammel ve Bammel (1996)’dan aktarımında boş zaman değerlendiriminin işlevsel açıdan 6 önemli faydasından bahseder; fiziksel açıdan; sağlıklı bir yaşlılık, yaşamdan zevk alma, iş yaşamında verimlilik, sosyal açıdan; yeni arkadaşlıklar edinme, aile bağlarının gelişimi; rahatlama açısından; stresi azaltma, günlük yaşantıdan uzaklaşma, eğitici olarak; ilgi alanları hakkında bilgi edinme, öğrenme hazzı, psikolojik açıdan; başarıya hissini tatmini, duygusal dengenin sağlanması ve estetik bakımdan ise yapılı ve doğal çevredeki güzelliklerin gözlenmesi, beğeni düzeyinin gelişimi olarak açıklamıştır. Chan ve diğ. (2012) boş vakitleri değerlendirmenin yaşam kalitesi üzerinde; sağlık, sosyalleşme, kişisel gelişim, kimlik, özgürlük, arkadaşlık ilişkileri geliştirme, kişisel yeteneklerin gelişimi ve sosyo-kültürel bilgi birikimi gibi olumlu etkileri bulunduğunu belirtmişlerdir.

Genel olarak, boş zaman faydaları, birey ya da topluluğun katıldığı aktiviteler ile daha iyi bir duruma kavuşması, daha kötüye gitmesinin engellenmesi ya da tatmin edici psikolojik deneyimlerin keşfedilmesini içermektedir (Driver ve Burns 1999). Edginton ve diğ. (2001); fiziksel, sosyal, psikolojik, bireysel ve toplumsal olarak sınıfladığı bu faydalara örnek olarak, liderlik, problem çözme yeteneklerini

geliştirmesi, kendine güveni arttırması, kültürel farkındalık yaratması, bireyler ve gruplar arasında ilişkileri geliştirmesi, yeni aktivitelerin deneyimlenmesi, fiziksel sağlığın gelişimi, toplum memnuniyeti, toplumsal entegrasyon ve etnik kimliklerin kabulünü vermiştir. Zganec ve diğ. (2011)'e göre, bireyler boş zaman aktivitelerine yönelerek sosyal ilişkiler geliştirir, olumlu duygular edinir, yeni yetenekler kazanır, farklı konularda bilgi sahibi olur ve böylelikle yaşam kaliteleri gelişir. Johnson ve Backman (2010), çeşitli kaynaklarda bahsedilen boş zaman faydalarını özetlemişlerdir; sağlık üzerindeki faydalar, fiziksel ve psikolojik faydalar, kimlik oluşumuna katkılar, sosyal, ekonomik, organizasyonel katkılar ve kentsel sürdürülebilirliğe katkılardır.

Boş zamanın bireylerin yaşam kaliteleri üzerindeki faydaları, kişilerin ihtiyaç ve beklentilerine göre farklılık göstermektedir. Baker ve Palmer (2006) boş zamanın faydalarını; kişisel gelişim, aile bağlarının güçlenmesi ve kültürel farkındalığın artması olarak tanımlamıştır. Rodriguez (2011), içsel ödül beklentisi (intrinsic rewards), keyifli vakit geçirme, sosyal deneyimler, streten uzaklaşma ve yaşamdan duyulan tatmin duygusundaki artışları boş zaman faydaları olarak vurgulamıştır. Jenkins ve Young (2008) ise bu faydaları sağlık, obezite ve stres gibi sosyal sorunların aşılması, yeni sosyal ilişkilerin kurulması, kendini gerçekteşirme ve doğa ve çevre ile ilgili deneyimleri arttırma gibi konular ile ilişkilendirmiştir. Lloyd ve Auld (2003), sosyal dışlanma ve sosyal eşitersizlikler gibi kentsel sorunların aşılmasında boş zaman aktivitelerinin önemli katkılar sağladığını belirtmişlerdir. Chan ve diğ. (2012), boş zamanın yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini sağlık, sosyalleşme, kişisel gelişim, kimlik, özgürlük, arkadaşlıkların pekiştirilmesi, kişisel yeteneklerin arttırılması ve çevre ve kent hakkında bilgi sahibi olma olarak özetlemektedirler.

Tercih edilen boş zaman aktivitesinin türüne göre elde edilen faydalar da farklılık gösterebilmektedir. Kültürel içerikli boş zaman aktivitelerinin faydaları üç farklı düzeyde ele alınmıştır: Bireysel, toplumsal ve kentsel düzeydeki faydalar. Galloway (2006), Grossi ve diğ. (2011) ve Hoynes (2003)'e göre bireysel faydalar; zihinsel aktivitede, psikolojik durumda ve beklenen ömürde artışlara neden olmaktadır. Kişinin kendine güvenmesine, kendini beğenmesine (self esteem) ve potansiyelini harekete geçirmesine yardımcı olmaktadır. Toplumdaki çeşitlilik, yaşamın her alanındaki yaratıcılık ve dayanışma hissi (Hoynes, 2003), toplumların

güçlendirilmesi, sosyal uyum ve içerme, sosyal yapının yenilenmesi, yeni sosyal ağ imkanlarının sağlanması (Galloway, 2006) ve yaşam boyu öğrenme imkanlarının artırılması ise toplumsal etkilerdir (Grodach ve Sideris, 2007). Kentsel ölçekteki faydalar ise; turistlerin kente çekilmesi, kent imajı, ekonomik kalkınma, hane halklarının konut yeri tercihleri (Grodach and Sideris, 2007), kent kaynaklarının optimum kullanımı ve sermaye birikim süreçlerinin yönetimi (Grossi ve diğ. 2011), siyaset ve sivil toplum gibi yaşamın diğer alanlarına aktif katılımın artırılması (Haynes, 2003) ve istihdam olanaklarının artırılmasıdır (Galloway, 2006). Düzeyi değişmekle birlikte, bu faydalar diğer boş zaman aktiviteleri için de geçerli olabilmektedir (Veal, 2002).

Kültürel aktivitelerin kentlilerin yaşamı üzerindeki olumlu etkileri, bir çok kent yönetimini kültürel stratejiler ve uygulamalar geliştirmeye yöneltmiştir. Grodach ve Sideris (2007), bu stratejileri üç grupta ele almaktadır: girişimci, yaratıcı ve ilerici (progressive) stratejiler. Girişimci stratejiler kültürel etkinlikler yoluyla kente gelen turist sayısını arttırmayı ve böylelikle kentsel ekonomiyi kalkındırmayı hedeflerken, yaratıcı ve ilerlemeci stratejiler çeşitli kültürel sunumlar yoluyla kentteki yaşanılabilirliği arttırmayı hedeflemektedir. Yaratıcı ve ilerlemeci stratejiler arasında hedef gruplar açısından bir farklılık bulunmaktadır. Yaratıcı stratejiler; kentteki yaşam kalitesi imajını yükselterek, kent dışından gelecek yaratıcı beyinleri kentte yaşamaya ikna etmeyi amaçlamaktadır. İlerlemeci stratejiler ise, mevcut kentlilerin yaşam deneyimlerini yükseltme amacını taşımaktadır. İngiltere örneğinde, yeşil alanların, spor ve kültürel aktivitelerin adil dağılımı, etkinliği, verimliliği, sosyal, çevresel ve ekonomik etkileri ile diğer aktivitelere katılımı da özendirilen ara bulucu rolleri, kentin yaşam kalitesi hedeflerinin tutturulmasında yerel kültürel stratejilerin en önemli katkısı olarak görülmektedir (Gilmore, 2004; Veal, 2002). handan hoca makale

Boş zaman değerlendirme aktiviteleri sunum biçimleri (özel / kamusal / karma) ne olursa olsun, faydaları kamusal içeriğe sahip aktivitelerdir. Veal (2002), bir sanat merkezindeki herhangi bir sanat performansı ve bir parkın toplumsal faydasını açıklamıştır:

“Birey sanatsal bir etkinliğe katıldığında, performanstan aldığı keyif sayesinde bireysel tatmine ulaşır. Bu aktivitelere katıldıkça, birey giderek kültür ve sanatın destekçisine dönüşür ve yenilerini talep eder. Kültür endüstrilerinin ön planda olduğu

bir kentin, içinde bulunduğu topluma yaşam kalitesi, yaratıcılık ve ekonomik dışsallıklar gibi çok çeşitli katkıları vardır. Benzer şekilde, parkta vakit geçiren bir birey bireysel ihtiyaçlarına bağlı olarak bir tatmin duygusu yaşamaktadır. Bunun dışında parkın çevresindeki binalarda dışsal faydalar olarak gayrimenkul fiyat artışları yaşanır. Değeri artan gayrimenkullerin vergileri de artar. Böylelikle parkın dışsal faydaları tekrardan kamuya geri dönmüş olur. Diğer yandan parkın yanından yürüyerek ya da araçlarıyla geçenler, güzel bir manzaradan faydalanarak keyifli bir seyahat gerçekleştirirler. Bu seyahatin kişi başına faydası oldukça düşük gözükse de milyonların yaşadığı bir kentte kamusal faydanın gerçekleşmesi bakımından önemlidir. Son olarak ise, kentlerdeki parklar, havayı temizleyerek kirlilik oranlarının düşmesine neden olmaktadır.”

Bu açıklamalar sonrasında Veal (2002) ormanlar, kent parkları, spor alanları, tarihi ve kültürel değeri olan alanlar ve milli parkları karma hizmetler olarak ele almıştır. Bu hizmetler; doğrudan kullanıcılara sunduğu faydalardan dolayı özel mal ve hizmetler iken; dolaylı, gecikmeli ve kümülatif faydalarından ötürü de kamusal mal ve hizmetlerdir. Bu nedenlerle özel sektör eliyle de gerçekleştirilse, kamunun boş zaman aktivitelerini sübvansane etmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bir kamu kurumu olarak Kanada Park ve Rekreasyon Kurumu (1997); boş zaman faydalarını özetledikleri The Benefits Catalogue’da bir matris oluşturarak bu faydaları kişisel, sosyal, ekonomik ve çevresel faydalar olarak kategorize etmişlerdir.

Çizelge 3.6: Boş zaman aktivitelerinin faydaları (Canadian Parks and Recreation Association, 1997).

Faydalar / Çıktılar	Kişisel	Sosyal	Ekonomik	Çevresel
Bireysel Sağlık	X			
İnsani Gelişim	X			
Yaşam Kalitesi	X	X		
Asosyal Davranışların Azaltılması	X	X	X	
Toplum ve Aile Bağları		X	X	
Ekonomik Gelişim			X	
Ekolojik Süreklilik				X
Maliyetleri Azaltma			X	

Bireysel Sağlık ile ilgili faydalar; beklenen yaşam ömründeki artış, yaşlılıkta kimseye muhtaç olmama, kalp krizi ve kanser riskini azaltma, şekerin düşürülmesi, sırt ve iskelet sistemi problemlerini önleme, ruh sağlığı ve bütünlüğü, fiziksel, sosyal ve ruhsal terapiler ile yeteneklerin korunması, yeniden kazanılmasını içermektedir.

İnsani Gelişime katkıları ise; çocuk ve gençlerin motor, sosyal, entelektüel ve yaratıcılık yeteneklerinin geliştirilmesi, erişkinlerin daha önce kullanmadıkları potansiyellerinin harekete geçirilmesi ve manevi duyguların kazanılmasıyla ilgilidir.

Boş zaman aktiviteleri; kişinin kendini tanıması, ifade etmesi, kimlik oluşumu, yaşam memnuniyeti ve başkalarına ihtiyaç duymadan hayatını sürdürebilme yetenekleri kazanmasını sağlayarak Yaşam Kalitesini yükseltmektedir.

Yalnızlık, yabancılaşma, izole olma hislerini, suç ve ırkçılık gibi uygunsuz davranışların önüne geçerek Asosyal Davranışların Azaltılmasında olumlu katkılar sağlamaktadır.

Güçlü Aile Bağları ve Sağlıklı Toplumların oluşmasına ise; sosyal yetenekleri geliştirme, liderlik hissi aşılama, kendi kendine yeten komşuluk birimlerinin oluşması, tarih ve çevre bilinci kazanılması ve topluluğun haysiyet (community pride) kazanması yönleriyle katkıda bulunmaktadır.

Boş zaman aktivitelerine katılım, sağlığa olumlu etkileriyle sağlık masraflarını, aile bağlarına katkı sağlayarak aile hizmetleriyle ilgili maliyetleri, suç ve uygunsuz davranışları önleyerek ise kentteki güvenlik hizmetleriyle ilgili Maliyetleri Azaltmaktadır.

Boş zaman aktiviteleri, kent ekonomisi için de temel sektörlerden biridir. Yeni iş alanlarının yaratılması, çeşitli yatırımların ve turistlerin kente çekilmesi, yeni istihdam olanaklarının yaratılması, farklı sektörlerdeki çarpan etkisi, gelir ve gayrimenkul fiyatlarındaki artışa bağlı olarak vergiler ve vergilerin kamuya hizmet olarak geri dönüşlerindeki artışlara neden olmaktadır.

Son olarak ise; habitatı ve biyoçeşitliliği koruyarak, hava kalitesini yükselterek, çevre bilincini arttırarak, afet risklerini azaltarak ve bireyleri doğa ile bir araya getirerek manevi yaşantılarını geliştirerek çevresel katkılarda bulunmaktadır.

Parklar, sokaklar, rekreasyon alanları ve kütüphaneler gibi kamusal hizmetlerin kentten canlılığı, konfor düzeyi ve ekonomisine olumlu etkileri bulunmaktadır.

(Johnson ve Backman (2010). Bir çok kamusal hizmetin harcanan zaman, para ve çaba açısından etkinlikleri, mesafeye bağlı olarak azalmaktadır. Bu durum kentsel varlıkların ve yaşam kalitesinin dağılımı / dağıtımını sorununu gündeme getirmektedir. Erkip (1997), bu hizmetlerin dağıtımındaki adalet ve uygunluğun hane halkı geliri üzerinde gizli çarpan etkisine (hidden multiplier effect) sahip olduğunu belirtmiştir. Toulmin (1988) de kent yönetimlerinin her bir komşuluk alanının yaşanılabilirliğini artırma hedeflerinin gerçekleşmesinde, dezavantajlı durumdaki mahallelerdeki hizmet sunumlarının içeriğinin önemine vurgu yapmaktadır. Bu nedenle kamusal hizmet alanlarının ve bu hizmetlerin sağlanacağı toplumun özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Erkip (1997); kaynakların miktarı (amount of resources), erişilebilirliği, maliyetleri, nüfusun yapısı, dağılımı, kentlinin tüketim kalıpları ve kamu hizmeti ihtiyaçları ile alternatif hizmetlerin varlığının bu tür alanların normlara ve ihtiyaçlara uygun ve eşitlikçi bir anlayışla planlanmasına girdi sağladığını belirtmiştir.

Iveson (1998), günümüz kentinde değişen anlamlarına göre dört farklı kamusal mekandan bahsetmekte, her birinin farklı düzeylerde de olsa erişilebilirlik ve eşitlik sorunları barındırdığını belirtmektedir. İlk tür olan, seremoni ve tören mekanları (ulusal ya da kentsel kutlamaların yapıldığı devlete ait, büyük sivil alanlar), devlet eliyle organize edilen aktiviteler dışında kamuya açık ve erişilebilir değildir. İkinci tür olan komşuluk merkezi niteliğindeki kamusal alanlarda ise, komşuluk alanında yer alan bireylerin homojen ve standart oldukları kabul edilmekte, aynı değer yargıları, ihtiyaçları ve hakları savunmayanlar ise dışlanmaktadır. Üçüncü model olan liberal modelde ise, tüketicinin özendirildiği çağdaş, çok işlevli mekanlarda, sosyal farklılıklar korunmakta, açıklık ve herkes tarafından erişilebilirlik sağlanmış olsa da belirli kalıplara ve kültürel normlara uygun davranışların sözü verilmelidir. Kurallara uygunluk önemlidir. Son model olan çoklu kamu modelinde ise, liberal modeldeki açık ve çeşitlilik kendini korumakta, çok farklı kültürel davranış kalıpları desteklenmektedir. Ancak, maddi ve ekonomik kaynakların dağıtımındaki eşitsizlikler, kamusal mekanların kullanımı ve erişimini dışsal olarak etkilemekte, sınırlandırmaktadır (Lloyd ve Auld, 2003).

Günümüzde, özellikle Türkiye’de alışveriş merkezleri boş zamanların değerlendirildiği mekanların başında gelmektedir. Sorkin (1992), alışveriş merkezlerinin günümüz kentindeki yükselen önemine vurgu yaparak bu mekanları

“kentnin güvenli, temiz ve daha kontrollü bir şekilde yeniden paketlenmesi” olarak tanımlamaktadır (Lloyd ve Auld, 2003’ten). Oğuz ve Çakci (2010)’un, alış veriş merkezlerinin yükselen önemiyle ilgili literatür değerlendirmelerinde; bu mekanların çok farklı kullanıcıları çeken buluşma mekanları olması ve bu yönleriyle giderek parkların ve açık mekanların yerini almaları önemsenmiştir. AVM’ler hem faydacı (utilitarian) hem de hazcı (hedonistic) aktivitelerin bir arada bulunduğu mekanlardır. Bu mekanlarla ilgili algıların oluşumunda alış veriş eyleminin kendisinin verdiği tatmin duygusunun yanında bu eylemi gerçekleştirirken AVM içerisindeki başka aktiviteler ile de ilişki içerisinde olmanın (egzersiz, fitness, arkadaşlarla sosyalleşme, yeni insanlarla karşılaşma, sinemaya gitme, sergi ve şovları izleme vb.) önemli bir faktör olduğu gözlenmiştir. Kısaca bireyler, ihtiyaçlarını karşılamak için alış veriş eylemini gerçekleştirdikten sonra dahi rekreasyonel amaçlı olarak alış veriş merkezlerinde vakit geçirmeye devam edilmektedir. Bu yönüyle diğer boş zaman aktivitelerinden farklı olarak birey alış veriş eyleminde, sadece mevcut ihtiyaçları ile değil, yeni ihtiyaçları keşfetme motivasyonu ile davranış geliştirmektedir.

3.3.2. Boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi ilişkisinde öne çıkan konular

Boş zaman değerlendirme ile kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalar Driver ve diğ. (1978)’e göre üç ana kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki parklar ve açık yeşil alanların konut sahiplerine sağladığı ekonomik katkıları araştırmaktadır (Hammer ve diğ. 1974; Hendon, 1977). İkinci gruptaki çalışmalar rekreasyonun fiziksel katkılarına ve değerine odaklanırken (Ulrich, 1978), son grupta ise Marans ve Fly (1981)’e göre en geniş alana sahip çalışmalar olan kentsel mekandaki boş zaman değerlendirme faaliyetleriyle ilgili hane halkı algıları ve değerlendirmeleri yer almaktadır. Algı ve değerlendirmeye yönelik ampirik araştırmalarda; boş zaman ve rekreasyonun algılanan faydaları, (Davis, 1973; Bassett ve Driver, 1975), hane halklarının boş zaman aktivitesi tercihleri (Kaplan ve Wendt, 1972; Peterson, 1967) ve komşuluk alanındaki rekreasyon aktivitelerinin komşuluk alanının ve hane halklarının kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkisi (Lansing ve diğ., 1970; Schuman ve Gruenberg, 1972) olmak üzere üç konunun öne çıktığı görülmektedir. Farklı kullanıcı gruplarının ihtiyacına cevap verebilen boş zaman değerlendirme aktivitelerinin varlığı yanında, aktivitelerin yeterliliği, aktivite çeşitliliği ve aktivitelerin gerçekleştirildiği mekanlar arasındaki ilişkiler de önemsenen diğer konulardır (Marans; 1971, Schuman ve Gruenberg, 1972; Burby,

1976). Bireylerin rekreasyon aktiviteleri tercihleri, bu aktivitelerle ilgili algıları ve konut çevresinin yoğunluk, gürültü, trafik gibi özellikleri arasındaki ilişkiler ise Mandell ve Marans (1972) ve Knopf (1976)'ın çalışmalarıyla araştırılmıştır. Bu çalışmaların bir çoğunda kentliler içerisinde çeşitli yöntemler ile seçilen örnekleme belirli bir rekreasyon alanı hakkındaki algılarıyla ilgili soruların yer aldığı bir anket ya da görüşme formu tekniği kullanılmıştır (Marans ve Fly; 1981).

Diğer yandan nüfus sayımları gibi ikincil verileri kullanarak boş zaman değerlendirme mekanlarının çeşitli kullanıcı grupları için yeterliliğini araştıran çalışmalarda bulunmaktadır. Mitchell ve Lovingood (1976) Güney Carolina, Kolumbiya'daki araştırmalarında, düşük sosyo ekonomik statüye sahip hane halklarının yaşadığı kent merkezlerinin kent çevresindeki banliyölere göre park yoğunluğu cinsinden ölçülen rekreasyon kaynakları açısından daha iyi hizmet sunduğunu göstermiştir. Diğer yandan; NRPA (1974)'ün 25 farklı kentteki yüksek yoğunluklu kent merkezlerinde yaptığı araştırmada, yoksulluk sınırının altındaki hane halkı sayısı arttıkça, açık yeşil alan, dış mekan rekreasyon tesisleri, park ve rekreasyon işlerinde çalışan personel sayılarında azalma olduğunu göstermiştir. Gold (1974) ise rekreasyon hizmetleri sunumu ile dezavantajlı gruplar arasında bir ilişki bulunmadığını göstermiştir (Marans ve Fly, 1981).

Gözlem ve uzman görüşlerine dayalı araştırmalarda ise çoğunlukla çocukların mahalledeki parkları kullanım düzeyleri incelenmiştir. Brower ve Williamson (1972), Gold (1974), Gray ve Brower (1977) ve Burby (1976)'nın gözlemlerine göre mahalledeki suç, vandalizm, trafik, temizlik, belirli rekreasyon alternatiflerinin varlığı ve konut alanlarına mesafesi kullanım düzeylerini etkilemektedir (Marans ve Fly, 1981).

Kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesinde kentte yaşayan bireylerin boş zaman ihtiyaçları ve boş zaman aktivitelerine katılarak elde ettikleri faydaların önemli bir rolü bulunmaktadır. Johnson ve Backman (2010) boş zaman değerlendirme mekanlarının kentteki yaşam kalitesine “zenginlik katma” potansiyelinin 20. yüzyılın başındaki rekreasyon hareketine kadar temelenen bir gerçeklik olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle kentte yaşayanların, kentteki boş zaman değerlendirme mekanlarının kendi ihtiyaç ve beklentilerine uygunluğuyla ilgili algı ve memnuniyetinin araştırılması, yüksek yaşam kalitesi deneyimi sunma hedefindeki kentlerdeki karar vericiler için büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte kamusal mekanların hangi

boyutlarında ne tür iyileştirmeler ve yatırımlar yapılırsa, kentlinin yaşam kalitesi algısının yükseleceğiyle ilgili kabul gören bir yöntem ise bulunmamaktadır (Beck, 2009). Boş zaman ile kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişki kullanıcı algısına yönelik yaklaşım ve modellerin içerisinde de farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Bireysel refah ve sağlık düzeyinde “doğrudan” araştırılabildiği gibi (Beard ve Ragheb, 1980; Kim ve diğ., 2010) komşuluk alanından memnuniyetin bir boyutu olarak, dolaylı bir biçimde de araştırılabilmektedir (Johnson ve Backman, 2010; Marans ve Mohai, 1991). Kentte yaşayanların boş vakit deneyimleriyle ilgili fikirleri, çeşitli faktörlerin etkisiyle birbirlerinden farklılaşmaktadır. Bu nedenle boş zaman aktiviteleri ile kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişki de birey düzeyinde farklılıklar göstermektedir. Bu ilişkide, kişinin ve ailesinin demografik özellikleri, boş zaman miktarları, bireysel motivasyonları ve sınırlayıcıları, boş zamanlarını değerlendirdikleri mekanların çeşitli özellikleriyle ilgili algıları, tercih ettikleri aktivite çeşitleri ve aktivitelere katılım sıklıkları, aktivitelerden memnuniyet düzeyleri, yaşadıkları kentsel mekanın çeşitli özelliklerini nasıl algıladıkları ve yaşamın boş zaman dışındaki boyutları ile ilgili memnuniyetleri belirleyici rol oynamaktadır. Bu kısımda, ilerleyen bölümlerde açıklanacak araştırma modeline doğrudan girdi sağlayan bu faktörler ve alt bileşenleriyle ilgili yapılmış çalışmalar ve sonuçlarına yer verilerek modeldeki değişkenlerin tanımlanması hedeflenmiştir.

3.3.2.1. Kişisel özellikler ve hane halklarının demografik yapısı

Algıya yönelik birçok sosyal bilim araştırmasında olduğu gibi boş zaman ile kentsel yaşam kalitesi ilişkisini araştıran çalışmalarda da bireye özgü koşullara ve hane halklarının demografik yapı özelliklerine göre sonuçlar farklılaşabilmektedir. Torkildsen (2005), Jenkins ve Young (2008) ve Hribrenik ve Mussap (2010)’ın çalışmalarında; yaş, yaşam döngüsü, gelir, sosyal statü, iş durumu, cinsiyet, medeni durum gibi demografik yapı özelliklerinin grupları arasında boş zaman ve kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet açısından farklılıklar bulunmuştur. Zumbo (2003) ve Iwasaki (2007) ise yaşam koşulları, sınırlayıcıları, ihtiyaç ve beklentileri farklı olan bireylerin ve kültürlerin boş zaman ve kentsel yaşam kalitesiyle ilgili değerlendirmelerinin farklılık gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Kim ve diğ. (2010), literatürde öne çıkan bazı konuların (boş zaman bıkkınlığı ve boş zaman aktivitelerine katılım), kendi çalışmalarında anlamlı değişkenler olarak kendini göstermemesini açıklarken, nüfusun farklı kesimlerinin boş zamanı farklı biçimlerde

anladığını ve yanıtladığını vurgulamışlardır. Rojek (1989) ise; statü, cinsiyet, fiziksel sağlık, yaş gibi bireysel özelliklerin memnuniyet üzerinde yalnızca kategorik ayrımlar yaratmak gibi bir etkisi bulunmadığını ifade etmiştir. Bireysel ve demografik özelliklerinden ötürü, aktivitelere katılımı sınırlanan, erişebilirlik sorunları yaşayan çok sayıda birey ve toplumsal grup olduğunu hatırlatmaktadır.

Henderson ve diğ. (2002); cinsiyet, eğitim durumu ve gelir düzeyinin boş zaman aktivitesi tercihlerinde ayırıcı bir değişken olduğunu kanıtlamışlardır. Shinew ve diğ. (1996) ise , değişkenlerin afroamerikalıların boş zaman davranışlarındaki etkisini incelemişlerdir. Çalışmaya göre, yüksek sosyal sınıfa mensup kadın ve erkekler aynı boş zaman aktivitelerini tercih ediyorken, sosyal statü düştükçe kadın ve erkeklerin aktivite tercihi davranışları farklılaşmaktadır.

Sylvia- Babiak ve Caldwell (2006), erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre aktif boş zaman aktivitelerine daha sık katılım gösterdiklerini bulmuşlardır.

Diğer sosyo, demografik faktörlerin de boş zaman üzerinde ayırıcı etkisi bulunduğu çalışmalarla kanıtlanmıştır. Çalışan bireylerin çoğunlukla stresten uzaklaşmaya imkan tanıyan aktivitelere yönelmesi (Trenbeth ve Dewe, 2002), yaşlıların sosyal etkileşimi maksimize eden boş zaman aktivitelerini tercih etmesi (Auld ve Case, 1997; Tinsley ve diğ. 2002), kentsel yaşam kalitesiyle yüksek ilişkili araştırma sonuçları olarak özetlenmiştir (Zganec ve diğ., 2011). Zganec ve diğ. (2011)'nın çalışmasında ise, yaş ve cinsiyet kategorileri arasında boş zaman aktivitelerine katılım açısından anlamlı bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışmaya göre; genç erkekler aktif rekreasyon ve dışarıda yeme içme aktivitelerine kadın ve yaşlılara göre daha sık katılmaktadır. Genç kadınlar ise, yaşlı erkeklere göre, kültürel aktivitelere ve ev içindeki aktivitelere daha çok katılmaktadır. Çalışmada bütün boş zaman aktiviteleri 31-60 yaş grubundakilerin öznel refah algısını pozitif yönde etkilemektedir. 61 yaş üzerindeki bireyler için, kültürel aktivitelere katılım ve aile ile yapılan aktiviteler, genç kadınlar için ise aktif sosyalleşme ve dışarıda yapılan etkinlikler öznel refahı etkilemektedir. İlginç bir başka sonuç ise, yaşlıların kentsel yaşam kalitesi algılarının gençlere göre daha düşük olmasıdır.

Oğuz (2000), Ankara'daki üç parkta 955 kişi ile görüşerek, kullanıcı profili, rekreasyon davranışları ve parkların çeşitli özelliklerinden memnuniyetlerini araştırmışlardır. Bu çalışmaya göre, park tercihlerinde cinsiyet ayırt edici bir

değişken değildir. Bekarlar evlilere göre parkları daha fazla ziyaret etmektedir. Park kullanımını ile yaş grupları arasında da ilişkiye rastlanmıştır. Eğitim durumu açısından ise, ilkokul mezunları ile lise ve üniversite mezunlarının kullandıkları parklar birbirinden anlamlı düzeyde farklıdır. Benzer duruma gelir kategorileri arasında da rastlanmıştır.

Goldberg (2003)'ün araştırmasında (Montgomery / Amerika), komuneden ve boş zamandan memnuniyetin kişisel ve demografik özelliklere göre nasıl farklılaştığı belirlenmiştir. Bu çalışmada kullanılan kişisel yaşam değişkenini, komşuluk alanında yaşama süresi, Montgomery'de yetişkin arkadaş sayısı ve akraba sayısı oluşturmaktadır. Demografik özelliklerle ilgili ise, yaş, ırk, evlilik durumu, eğitim durumu ve konut sahiplikleri incelenmiştir. Bu değişkenler kontrol değişkeni olarak modele dahil edildiğinde, komşuluk alanından memnuniyet regresyon modelinin ilişki düzeyinin yükseldiği görülmüştür.

3.3.2.2. Birey merkezli boş zaman özellikleri

“Birey merkezli boş zaman özellikleri (person centered leisure attributes)” (Lloyd ve Auld, 2002) olarak tanımlanan boş zaman motivasyonu, boş zaman bıkkınlığı ve boş zaman sınırlayıcılarının, boş zaman memnuniyeti ile ilişkisi, psikoloji ve sosyoloji literatürlerinde sıkça araştırılan bir konudur. Bu çalışmalar, bireylerin boş zaman değerlendirme faaliyetlerinden memnuniyetlerinde, faaliyetin ve gerçekleştirildiği mekanın ve çevresel koşulların yanında, faaliyeti gerçekleştiren kişiye özgü içsel koşulların da etkin olduğuna vurgu yapmaktadır. Boş zaman motivasyonu, ilk olarak Beard ve Ragheb (1983) tarafından geliştirilen boş zaman motivasyonu ölçeği ile ölçülmüştür. Bu ölçek, bireyin rekreatif faaliyetleri kullanımına etki eden faktörleri belirlemeye yöneliktir. Bu faktörler entelektüel, sosyal, yeterlilik / uzmanlık ve uyarıcı / kaçınma faktörleridir. Bireyin ilgi alanlarıyla ilgili bilgi seviyesini artırma, sosyalleşme, yetenek gerektiren alanlarda (çeşitli sporlar, sanat vb.) pratik yapma ve gündelik hayatın stresinden uzaklaşma gibi motivasyonları, bu faktörlere örnek olarak verilebilir. Boş zaman bıkkınlığı, boş zaman deneyimiyle ilgili arzulanan / beklenen katkı ve uyarılma ile gerçekte elde edilen / algılanan katkı arasındaki farklılık olarak tariflenirken, boş zamanların arzulanan etkinliklerle değerlendirilememesinin nedenleri ise boş zaman kısıtlayıcılarıdır. Boş zamanların istenildiği gibi değerlendirilememesinde öne çıkan faktörler; yapısal, kültürel,

bireysel ve bireyler arası faktörler gibi isimler ile farklı çalışmalarda incelenmiştir (Godbey ve diğ. 2010; Aslan, 2002; Oh ve diğ. 2001). Bu faktörlere örnek olarak; zamansızlık, maddi durumun el vermemesi, ailevi sorumluluklar ve ilişkiler, kentteki boş zaman değerlendirme tesislerinin yetersizliği ya da uzak olması verilebilir. Kim ve diğ. (2010), boş zamana ilişkin bireysel özelliklerin ön planda tutulduğu çalışmalarında, boş zaman bıkkınlığı (leisure boredom) ve boş zaman sınırlayıcılarının (constraints), boş zaman memnuniyeti ve öznel refah algısı üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir. Bir çok çalışmada (Oh ve diğ., 2001; Lee ve McCormick, 2004; Iso-Ahola ve Weissinger, 1990; Hawkins ve diğ., 2004), iki değişkenin de yaşamdan ve boş zamanlardan memnuniyet ile ters yönlü ilişkide olduğu görülmüştür (Kim ve diğ., 2010).

3.3.2.3. Mekansal Özellikler

Boş zaman aktivitelerine ilişkin mekânsal özelliklerin bireylerce nasıl yorumlandığı, kişilerin aktivitelere katılımını ve aktivitelerden memnuniyetleri yoluyla yaşam kalitelerini etkilemektedir (Marans ve Mohai, 1991; Lloyd ve Auld, 2003). Her bir aktivitenin kendine özgü özellikleri bulunduğu gibi, temizlik, bakımlılık, güvenlik, gürültü, erişebilirlik, otopark imkanı, hizmet kalitesi, büyüklük, yeterlilik, çeşitlilik, konfor, estetik ve tasarım ile diğer mekanlar ile entegrasyon gibi çeşitli boş zaman değerlendirme mekanları için geçerli ortak özellikler de belirlenebilmektedir (Kısar Koramaz, 2010; Marans ve Mohai, 1991).

Gehl (1987), kentsel mekandaki aktivitelere ilişkin üçlü gruplamasında, opsiyonel ve sosyal aktiviteler olarak belirlediği boş zaman değerlendirme aktivitelerinin sağladığı sosyal etkileşim olanaklarının, kentler için hayati önem taşıdığını belirtmiştir. Kentliler, sosyal etkileşimlerde bulunarak uyarılmakta ve ilham almaktadırlar. Sosyal etkileşimin, kalitesi, yoğunluğu ve içeriğinin mekan tasarımcıları ve plancılar tarafından çeşitli müdahaleler ile yönlendirilebileceğini iddia ederek, mekan tasarımlarının sosyal etkileşime olanak tanıdığı oranda olumlu olarak nitelendirilebileceğini vurgulamıştır (Lloyd ve Auld, 2003).

CABE, 2007 yılında kentlerdeki kamusal mekanların kalitesi ile kentteki yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışma başlatmıştır (Beck, 2009). Bu çalışmada ele alınan kamusal mekanlar; parklar, meydanlar, sokaklar ve çocuk oyun alanlarıdır. Yüksek kaliteye sahip kamusal mekanların buldukları bölgeye ve kente

ekonomik (gayrimenkul değerlerindeki artışlar, ücretsiz kamu hizmetleri sayesinde tasarruflar), sosyal (komşuluk ilişkilerinin güçlenmesi, fiziksel ve ruhsal sağlık, çocuk gelişimi, sivil toplum aktivitelerine katılımın artması) ve çevresel açılardan (iklim değişikliğinin etkilerinin ve kirlilik düzeylerinin azaltılması) önemli değerler yükledikleri belirtilmiştir. Düşük kalitede, bakımsız ve iyi yönetilmeyen mekanların ise bulunduğu yerleşmeye vandalizm, asosyal davranışlar ve çevresel kirlilik sorunları gibi olumsuz etkileri bulunmaktadır. Beck (2009)'un CABE'nin kentsel yaşam kalitesiyle ilgili çok sayıdaki çalışmasını değerlendirerek vardığı sonuç, fiziksel ve ruhsal refahın, kentsel yaşam kalitesinin ve yaşamdan memnuniyetin yükseltilmesinde parklar ve açık mekanların önemli rollere sahip olduğudur. Bununla birlikte kamusal mekan kalitesi ile kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi sistematik bir biçimde araştırmaya imkan tanıyacak evrensel bir yöntemin bulunmayışının, sonuçların genellenebilirliği ile ilgili önemli sorunlara neden olduğu da ifade edilmektedir. Bu saptama, Johnson ve Backman (2010)'un boş zamanın kentsel yaşam kalitesi üzerindeki potansiyel etkilerini ölçecek bir gösterge sisteminin eksikliğini eleştirilerine paralellik göstermektedir. Beck (2009)'a göre; ulusal ya da yerel bir çok veri setinde kamusal mekanların güvenlik, bakımlılık, tasarım, işlev, kullanıcı dostu olması ve konfor boyutları ve bu boyutlardan memnuniyetler ölçülmüştür. Kamusal alanlarla ilgili geliştirilen bu değişkenler ile, yaşanan yer ile ilgili hane halkı algısı, konuttan memnuniyet ve mekan ve insanlara bağlılık (attachment) arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu yazar incelediği çalışmalar üzerinden özetlemiştir. Özellikle kamusal mekanların bakımlılığı ve güvenliği bir çok çalışmada kentsel yaşam kalitesiyle yüksek ilişkili faktörlerdir. Bireylerin rekreasyon aktivitelerine katılımlarıyla yeşil alanın arazi kullanımdaki oranı arasında anlamlı ilişki gözlenmiştir. bu mekanların çekiciliği de bireylerin kentsel yaşam kalitesi değerlendirmelerine olumlu etkide bulunmaktadır.

Lloyd ve Auld (2003)'ün kamusal mekanlar olarak boş zaman değerlendirme mekanlarının günümüz kentinde değişen rolleriyle ilgili makalesinde, yaya ve bisiklet kullanıcılarının özendirilmesinin, çocuklar ve yaşlılar için daha uygun boş zaman değerlendirme koşullarının yaratılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca kamusal kaynakların, algılanabilir büyüklükte ve yerel boş zaman değerlendirme mekanlarının üretimine yoğunlaşması ve çeşitliliği ve kapsayıcılığı yükseltmeyi hedefleyen mekânsal yönetim modelleri ile kullanıcıların daha fazla

sosyal etkileşim içerisinde olması sağlanmalıdır. Böylelikle, kullanıcıların boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili fikirleri olumlu yönde etkilenebilir.

Boş zaman memnuniyeti literatürüne en önemli katkılardan birini mekan değişkenini ekleyerek Lloyd ve Auld (2002) yapmıştır. Çokça referans verilen çalışmalarında boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi memnuniyetinin birey merkezli boş zaman değişkenlerinin yanında, boş zaman mekanlarının özelliklerinden de çokça etkilendiğini öner süren bir model geliştirmişlerdir. Bu çalışmadaki değişkenlerden biri çevresel kalitedir. Boş zaman değerlendirme mekanlarının; hava, su, gürültü, çöp, trafik ve iklimsel koşullarıyla ilgili kalite değerlendirmeleri ve bu konulardaki nesnel göstergeleri ile ölçülmüştür.

Mackay ve Crompton (1990) konuya rekreasyon yönetimi perspektifinden yaklaşarak boş zaman değerlendirme mekanlarının hizmet kalitesine odaklanmıştır. Bu yaklaşımda, mekanların / tesislerin çeşitli özellikleri yanında, mekanda çalışan personel, sunulan mal ve hizmet ve boş zaman değerlendirme mekanının yönetim kalitesi de değerlendirilmektedir. Bu çalışmada ele alınan mekan tesis özellikleri; görsel çekicilik / estetik, konfor, erişilebilirlik ve mekanların açılış kapanış saatlerinin kullanıcılara uygunluğudur.

Cavnar ve diğ. (2003) çok farklı rekreasyon tesislerinin kalitesinin değerlendirilmesini ve birbirleriyle karşılaştırılmasını sağlayan bir grup gösterge tanımlamışlardır. Her bir aktivite türünün kalitesi farklı göstergeler ile ölçülmektedir. Bu çalışmada yer alan göstergeler; temizlik, bakımlılık, yeterlilik, güvenlik, erişilebilirlik, çekicilik ve aktivite çeşitliliğidir.

Kim ve diğ. (2013)'ün boş zaman değerlendirme mekanlarının nesnel değerlendirme ölçütleriyle ilgili literatür araştırmalarında ise; estetik, temizlik, bakımlılık, güvenlik, sosyal çevre koşulları, genel şartlar, çekici unsurların ve hizmetlerin varlığı, konum, görünürlük, varlık / yokluk, yeterlilik, kalabalık, alan yönetimi ve kuralları özelliklerinin, bu mekanların kalite ölçütleri olarak sıklıkla kullanıldıkları görülmektedir.

Oğuz (2000)'un çalışmasında üç farklı parkın çeşitli özelliklerinden memnuniyet araştırılmıştır. Parkların görsel öğeleri, peyzajı, su ve yeşille iç içe olmayı sağlayan barışçıl atmosferi en çok memnun olunan konulardır. Restoran vb. tesislerin hizmet kalitesi, engellilere uygun tasarımların bulunmaması, bakımsızlık, güvensizlik ve

uygunsuz kullanıcı davranışları ise en çok şikayet edilen konulardır. Parklarda yer alması beklenen aktiviteler olarak, kültürel aktiviteler, botanik bahçeleri ve kütüphane öne çıkmıştır. Kullanıcıların %77'si bu tür aktiviteler ile sağlanacak daha iyi hizmetler için daha fazla para ödemeye razıdır.

Kırsar Koramaz (2010)'un İstanbul'daki yeşil alanların kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini incelediği çalışmasında ise; parklar ve yeşil alanların büyüklük, temizlik, bakımlılık, parkta yer alan peyzaj öğeleri ve doğal alanlar, aktivite çeşitliliği, yürüyüş ve spor olanakları, güvenlik, içinde bulunduğu konut alanıyla ilişkileri ve geçmişe oranla nasıl bir değişim geçirdiğinin hane halkları tarafından nasıl algılandığı araştırılmıştır. Çalışma sonucunda, geçmişe kıyasla İstanbul'da daha güzel, daha çok park bulunduğu, parklarda daha çok aktivitenin yer aldığı; parkların komşuluk alanını güzelleştirdiği, güvenliği arttırdığı ve beklentileri karşıladığı; bu alanların yeterli, bakımlı ve güvenli mekanlar oldukları ifade edilmiştir.

Erkip (1997), Ankara'daki park ve rekreasyon alanlarının sunum özellikleri ve dağılımını inceledikleri araştırmalarında; bu alanlardan faydalanma düzeyinin (utilization) ölçülmesinde iki faktör grubunun (hizmet faktörleri ve kullanıcı faktörleri) belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Hizmet faktörleri olarak; mesafe ve erişebilirlik (yolculuk süreleri), konfor (trafik düzeyleri), aktiviteleri çeşitleri, kalitesi ve estetiği (güvenlik, fiziksel çekicilik, bakımlılık) kullanılmıştır. Çalışmada belirlenen kullanıcı karakteristikleri ise; yoğunluk ve homojenite, ortalama yaş, cinsiyet dağılımı, aile yapısı ve büyüklüğü, gelir eğitim düzeyi, araç sahipliği ve kişilerin yapmaktan hoşlandıkları aktivitelerdir. Açıklanan değişkenlere göre 4 hipotez geliştirilmiştir. 1- Hane halklarının demografik özellikleri parklardan faydalanma düzeylerini etkilemektedir. 2- Araç sahipliğine göre, komşuluk alanı dışındaki parkların kullanımı artarken, konut sahipliği arttıkça mahalledeki parklara olan bağlılık ve kullanım artmaktadır. 3- Mahalledeki parklardan faydalanma düzeyi mesafe ile ilişkilidir. 4- Parkların kalitesi, parktan faydalanma düzeyi ve memnuniyeti etkilemektedir, mesafenin faydalanma düzeyi üzerindeki etkisi parkların kalitesine göre farklılaşabilir. Çalışmada; mahallelerin nüfus yoğunlukları ve mevcut park alanlarının bir fonksiyonu olacak biçimde kota örnekleme yöntemiyle hane halkı anketleri yapılarak, hipotezleri test edecek veriler elde edilmiştir. Çapraz tablolar ve ki kare testleriyle sınanan hipotez sonuçları incelendiğinde, gelir arttıkça parklardan faydalanma düzeyi artmakta mesafe ve

parklardan faydalanma arasında ters yönlü doğrusal bir ilişki bulunmakta, araç sahipliği arttıkça kentteki diğer park ve rekreasyon alternatiflerini kullanma düzeyi artmaktadır. Hane halkı büyüklüğü, yaş grupları, hanedeki çocuk sayısı, hanedeki çalışan sayısı ve parklardan faydalanma düzeyleri arasında ise çalışma sonucunda bir ilişkiye rastlanmamıştır. Parklardan faydalananın düzeyleri ile park kalitesi (park alanı ve hizmete açılma yılına göre) arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Bir parkın bulunduğu mahallenin dışından gelen kullanıcıların parkın çeşitli özellikleriyle ilgili algılarıyla faydalanma düzeyleri arasında ise ilişkiye rastlanmıştır. Çalışmada araştırılan bir diğer konu ise, parkların kullanım amaçlarıdır. Rahatlama ve yenilenme, yeşil ile iç içe olma gibi sebepler pasif dış mekan rekreasyonuna Ankara özelindeki ilgiyi göstermektedir. Çocukları gezdirmek, spor tesislerini kullanmak, eğlence, arkadaşlarla toplanma ve boş vakitleri değerlendirme ise daha az amaçlanmaktadır. Rekreasyon alanlarıyla ilgili en az memnun olunan konular, tesislerin yetersizliği, kirlilik ve gürültü sorunları ile tesislerde sunulan hizmetlerin yetersizliğidir.

3.3.2.4. Aktivite tercihleri, boş zaman aktivitelerine katılım ve boş zaman aktivitelerinden memnuniyet

Kentsel yaşam kalitesi ve boş zaman arasındaki ilişkinde; hane halklarının boş zaman aktivite tercihleri, bu aktivitelere katılım sıklıkları ve boş zamanlarını değerlendirdikleri aktivitelerden memnuniyet düzeyleri en çok kullanılan değişkenlerdir. Komünite düzeyindeki memnuniyet çalışmalarında; bu değişkenlerin tamamını içeren çalışmalar bulunduğu gibi; biri ya da bir kaçını araştıran çalışmalar da bulunmaktadır. Çoğunlukla rekreasyon ve psikoloji alanlarında yapılmış öznel refah araştırmalarında ise, bu değişkenlerin kentsel yaşam kalitesi ile ilişkisine değil, birbirleriyle olan ilişkilerine odaklanılmıştır.

Iwasaki (2007), hane halklarının boş zaman değerlendirme tercihlerinde kültürlerinden gelen özellikler ve değer yargılarının önemini farklı kültürler ve toplumlardan örnekler ile açıklamıştır. Dünyanın farklı kentlerinde yürütülen çok sayıdaki çalışmada boş zaman değerlendirme tercihlerinin farklı biçimlerde sınıflanmasının normal bir durum olarak görülmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Zganec ve ark. (2011), aktivite ve ihtiyaç teorilerinden örnekler vererek rekreasyona katılım ve kentsel yaşam kalitesi ilişkisini özetlemişlerdir. Aktivite teorisine göre;

boş zaman aktivitelerine katılım arttıkça, öznel refah algı düzeyi yükselmektedir (Lemon ve diğ., 1972; Rodriguez ve diğ., 2008). Fiziksel aktivitelerde bulunanların öznel refah algılarının daha yüksek olduğu (Leung ve Lee, 2005) ve sağlıkla ilgili yaşam kalitesinin olumlu etkilediği (Wendel – Vos ve diğ. 2004) kanıtlanmıştır. Robinson ve Martin (2008)'in çalışması ise, mutlu insanların daha aktif bir yaşamları olduğunu ve aktivitelere daha sık katılan kişiler olduklarını göstermiştir. İhtiyaç teorisinde ise, birey çeşitli boş zaman ihtiyaçlarını karşılamak için bir aktiviteye yönelir. Aktiviteyi gerçekleştirdikten sonraki tatmin düzeyi ise öznel refah algısını etkilemektedir (Diener ve Lucas, 2000; Rodriguez ve diğ., 2008).

Tinsley ve Eldredge (1995), boş zaman deneyimleri sonrasında tatmin edilen ihtiyaçlarından ötürü bireylerin sağlık ve refah algılarının yükseldiğini göstermişlerdir.

Rodriguez ve diğ. (2008), rekreasyona daha çok vakit ayıran ve daha fazla tatmin hissi yaşayan bireylerin kentsel yaşam kalitesinden memnuniyetlerinin daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır.

Lloyd ve Auld (2002) ise; boş zaman aktivitelerini 6 kategoriye ayırarak çalışmalarını kurgulamışlardır. Bunlar; kitle iletişim araçları, sosyal aktiviteler, dış mekan aktiviteleri, spor aktiviteleri, kültürel aktiviteler ve hobilerdir. Bu çalışmada sosyal aktivitelerin (arkadaş ziyareti, arkadaşlarla ev dışında sosyalleşme) öznel refahla pozitif yönlü bir ilişkide olduğu görülmüştür.

Kentte sunulan boş vakit aktivitelerinin çokluğu, tek başına kentsel yaşam kalitesini yükseltmemektedir. Kentte rekreasyon olanaklarının artması olumlu bir durum olmakla birlikte, bunun bireylerin yaşam kalitelerine yansımaları için, bireylerin katıldıkları boş zaman deneyiminden tatmin olmaları gerekmektedir (Lloyd ve Auld, 2003). Aktivitenin türü değişse de bireyler bir aktiviteye katıldıklarında, bir tatmin / tatminsizlik duygusu yaşamaktadırlar. Kültürel aktivitelerde, çeşitli konularda bilgi düzeyini geliştirme, heyecan, zihnin dinlendirilmesi; spor ve fiziksel aktivitede sağlıklı ve mutlu hissetme; açık yeşil alanlarda stresten uzaklaşma, aile bağlarını güçlendirme; alış veriş ve dışarıda yeme içme etkinliğinde ise kendini ödüllendirme gibi farklı tatminler yaşanabilmektedir. Bu tatminin (memnuniyetin) düzeyi, yaşam kaliteleriyle ilgili değerlendirmelerinde etkin rol oynamaktadır (Kim ve diğ. 2010, Johnson ve Backman, 2010; Marans ve Mohai, 1991). Gehl (1987) gibi yazarlar,

tüketen günümüz kentinde bu tatminin daha uzun süreli olması için aktif katılımın sağlanabileceği, çok daha geniş kesimleri kapsayıcı aktivitelerin planlanması gerektiğini belirtmektedir.

Boş zaman mekanlarından ve rekreasyondan memnuniyet; Beard ve Ragheb (1980)'in geliştirdikleri *Boş Zaman Memnuniyeti Ölçeği (Leisure Satisfaction Scale)* ile birlikte çokça araştırılan bir konuya dönüşmüştür. Boş zaman değerlendirme mekanlarının kullanıcılarının, aktivitelerden elde ettikleri faydalar üzerinden memnuniyet düzeylerini ölçen ve bu memnuniyetleri gruplayan bir ölçektir. Bu ölçekte çok sayıda memnuniyet değişkeni altı faktöre indirgenmiştir. Bunlar elde edilen faydalara referansla; psikolojik, eğitici, sosyal, rahatlatıcı, fiziksel ve estetik faktörlerdir. Ölçeğin çokça kullanılan kısa versiyonunda, hane halklarına; “Boş zamanımda yaptığım aktiviteler kendime güvenimi artırır. / Boş zamanımda yaptığım aktiviteler yeni şeyler öğrenmemi sağlar. / Boş zamanımda yaptığım aktiviteler sosyal ilişkilerimin gelişmesini sağlar.” gibi 24 ifadeye ne ölçüde katıldıkları sorulmaktadır. Daha sonraki analizlerde kullanılmak üzere faktör analizi ile yukarıda ifade edilen faktörler ya da faktörlerin toplam puanı olacak şekilde genel boş zaman memnuniyet puanı bulunmaktadır.

Goldberg (2003)'ün Montgomery / Amerika'daki boş zaman / komuniteden memnuniyet araştırması ile Kim ve diğ. (2010)'un Bloomington'daki araştırmalarında boş zaman memnuniyeti Beard ve Ragheb (1980)'in Boş Zaman Memnuniyeti Ölçeği 'nin kısa versiyonu ile ölçülmüştür. Boş zaman memnuniyeti ile ilgili olarak yöneltilen 24 önermeye kullanıcılar yanıtlar vermiş ve bu 24 yanıtın ortalaması ölçek puanını oluşturmuştur. Diğer yandan, Marans ve Mohai (1991), çok çeşitli arazi kullanımların boş zaman değerlendirme kapsamına girdiği günümüz kentlerinde, boş zaman memnuniyeti ölçeği gibi tekil bir konsept ile memnuniyet ölçümlerinin standartlaştırılmasını eleştirmiş ve aktivitelere özgü alternatif ölçümlerin önemine vurgu yapmıştır.

Henry (1998), aktivite kategorilerine göre boş zaman memnuniyetinin içerdiği konuların farklılaşabildiği Yetişkin Boş Zaman İlgi Profili (Adolescent Leisure Interest Profile) isimli bir ölçek geliştirmiştir. Alt ölçekler olarak ifade edilen on adet aktivite türü belirlenmiştir: egzersiz aktiviteleri, sosyal aktiviteler, yaratıcı aktiviteler, spor aktiviteleri, aile aktiviteleri, dış mekan aktiviteleri, rahatlatıcı aktiviteler, entelektüel aktiviteler, kulüp ve organizasyon aktiviteleri ile diğer aktiviteler.

Kişilere öncelikle boş zamanlarında hangi aktiviteler ile ilgilendikleri ve bu aktiviteleri hangi sıklıkta yaptıkları sorulmaktadır. İlgi duyulan ve düzenli olarak yapılan aktivitelerle ilgili olarak ise, bu aktiviteleri neden yaptıkları, ne kadar başarılı oldukları, ne kadar keyif aldıkları ve kimler ile yaptıkları sorulmaktadır. Özetle; katılım sağlanan her bir aktiviteden memnuniyet, keyif alma düzeyi üzerinden ölçülmektedir (Trottier ve diğ. 2002'den).

Zumbo (2003), Prince George, British Columbia'da 1997 yılında kamusal hizmetlerin kullanımı, yeni tesis ihtiyaçları, tesislerden memnuniyet ve kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Belediye tarafından sunulan teknik altyapılar (çöp toplama, su ve kanalizasyon hizmetleri) sonrasında en çok kullanılan hizmetler park ve rekreasyon hizmetleri ve kütüphanelerdir. Geliştirilmesi istenen hizmetlerin başında yolların bakım ve onarımı ile kentin tanıtımıyla ilgili faaliyetler gelmektedir. Kentlilerin %57'si gençler için daha fazla rekreasyon olanağının sağlanmasını talep etmiştir. Hane halkları, ödenen vergiler ile sağlanan imkanlardan en çok kütüphaneler ve parklar hakkında olumlu fikirlere sahiptirler. Yol bakımı ve toplu taşıma ise en az olumlu bakılan hizmetlerdir. Vergilerden kamusal hizmetler için ayrılan payların yol bakım ve onarımı ile gençler için rekreasyon aktiviteleri için artırılması talep edilmiştir. Gelecek dönem bütçelerinde ise, müzik ve tiyatrolara ayrılan payın azaltılması yönünde fikir beyan etmişlerdir. Çalışmada yaşamın bütününden memnuniyet 7'li likert üzerinden ortalama 5.8 puan alırken, mutluluk ve kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet ortalamaları 5.6'dır. Gençler (19-39 yaş) ve yaşlıların (40 yaş ve üzeri) memnuniyet puanları arasında anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Kentteki kamusal hizmet tesisleriyle ilgili 59 farklı algılanan memnuniyet ve mutluluk düzeyi sorusunun %53'ünde iki grubun yanıtları açısından anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu düzeylerin 30'unda yaşlılar gençlere göre daha memnundur. Ancak genel mutluluk, genel yaşam memnuniyeti ve kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet bakımından gruplar arası anlamlı farklılık bulunmamaktadır. İkinci olarak kamusal hizmetlerden memnuniyet, bu tesisler için harcanan kaynaklarla ilgili algı, kullanım sıklıkları, harcama tercihleri ve talep düzeyleri arasındaki ilişki korelasyon analiziyle incelenmiştir. Buna göre kamusal hizmetlerden memnuniyet ile bu hizmetlere ayrılan kaynaklarla ilgili algılar arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Hizmetlerin kullanımı ile bu hizmetlere ayrılan kaynaklarla ilgili algılar arasında ise bir ilişkiye rastlanmamıştır. Kullanım

sıklığı ile hizmetlerden memnuniyet ve kentte daha fazla yer alması istenen hizmetler arasında ise, düşük de olsa ilişkiler bulunmuştur. Yaşamdan memnuniyet ve yaşamın diğer alanlarından memnuniyet arasındaki regresyon analizinde 14 farklı yaşam alanının yaşamdan memnuniyetin varyansını açıklama oranı %55'tir. Bu alanlardan kendini beğenme (self esteem) en kuvvetli tahmin edici olurken ($B= 0,57$), mekanla ilgili alanların (konut, rekreasyon, yaşam çevresi, ulaşım) modelde anlamlılıklarının bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Yaşamın çeşitli alanlarından memnuniyet ile kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet arasındaki ilişkide ise, sırasıyla; yaşam standartları, kendini beğenme, iş olanakları ve konutun coğrafi konumu değişkenleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Zumbo (2003), Prince George, British Columbia'da, bir önceki çalışmasından 2 yıl sonra (1999 yılında) 440 hane halkıyla görüşerek boş zaman aktivitelerine katılım, öznel refah ve sağlık arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bu çalışmada hane halklarından, listedeki 51 boş zaman aktivitesinden yapmaktan hoşlandıklarını işaretlemeleri istenmiştir. Bu aktiviteler mevsimlerine göre *sonbahar ve kış aktiviteleri* ve *ilk bahar ve yaz aktiviteleri* olarak sınıflanmıştır. Çalışmada boş zaman memnuniyetini ölçmek için ise Beard ve Ragheb (1980)'in geliştirdiği boş zaman memnuniyeti indeksindeki soruların 51'inden faydalanılmıştır. Yaşamın çeşitli boyutlarından memnuniyet ve demografik özellikleri ortaya çıkarmak için 17 soru yöneltilmiştir. Yaşamın bütününden memnuniyet ise tek bir soru ile ölçülmüştür. *The Benefits Catalogue*'da tanımlanan faydalar modele dahil edilmiş ve hane halklarının sosyal, bireysel, ekonomik ve çevresel faydaların tamamını yaptıkları aktivitelerde algıladıkları görülmüştür. Boş zaman memnuniyetiyle ilgili sorulardan 6 farklı indeks oluşturulmuştur. Bunlar; fiziksel, eğitici, psikolojik, sosyal, rahatlatıcı ve estetik açıdan memnuniyet indeksleridir. Çalışmada listelenen 51 boş zaman aktivitesinden mevsimlere ve aktiviteyi gerçekleştirirken bireyin aktif katılımına göre dört indeks geliştirilmiştir. Bu çalışmada tercih edilen aktiviteler çoğunlukla pasif olarak katılınan ya da oturularak yapılan aktivitelerdir. Bu aktivitelerde mevsimsel olarak kullanım farklılıklarına rastlanmamıştır. Diğer yandan aktif katılınan ve harekete teşvik eden aktiviteler ise çoğunlukla ilk bahar ve yaz aylarında tercih edilmektedir. Yaşamın diğer boyutlarından memnuniyette eş - aile ilişkileri en memnun olunan alan iken, yerel yönetimden memnuniyet en düşük puanı almaktadır. Yaşamın bütününden memnuniyet ve kentsel yaşam kalitesinden

memnuniyet ise, 7'li likertte sırasıyla 5.5 ve 5.4. puan ile yükseğe yakın çıkmıştır. Çalışmada, diğer değişkenlerde olduğu gibi sağlık değişkeninde de çeşitli indeksler (8 adet) geliştirilmiştir. Yapılan korelasyon analizinde bütün boş zaman fayda indekslerinin sağlık indekslerinin beşi ile ilişkisi çıkmıştır. Psikolojik faydalar ile ruh sağlığının iyiliği arasında en yüksek korelasyona rastlanmıştır. Fiziksel aktivitelere katılanlar ile genel yaşam kalitesi ve sağlık memnuniyetleri arasında kuvvetli bir ilişki görülmüştür. Pasif katılan aktiviteler ile sağlık indeksleri arasında ise bir ilişkiye rastlanmamıştır. Sağlık ile ilişkide mevsimlere göre önemli farklılıklar görülmemiştir. Yaşamın Bütününden Memnuniyet, Kentsel Yaşam Kalitesinden Memnuniyet ve Algılanan Mutluluk ile bütün indeksler arasında ayrı ayrı, ve bütün indeksler modele katılarak yapılan regresyon analizlerinde, boş zaman faydalarından psikolojik faydalar ve estetik faydaların yaşamın bütününden memnuniyetin %24'ünü açıkladığı anlamlı ilişkiye rastlanmıştır. Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyette ise, psikolojik faydalar, estetik faydalar ve imkanların çeşitliliği varyansın %23'ünü açıklamaktadır. Psikolojik faydalar, mutluluk modelinde % 16 açıklayıcılığa sahiptir. Bütün değişkenler modele katıldığında ise, boş zaman faydalarının bağımlı değişkenler ile ilişkileri oldukça düşük seviyelerde kalmıştır.

Oğuz (2000)'un çalışmasında, Ankara'daki parklarda en sık yapılan boş zaman değerlendirme aktiviteleri; oturup çevreyi seyretmek, yürüyüş ve koşu, restoran ve kafelerde oturup bir şeyler içmektir. Bireylerin parkları ziyaret etme amaçları ise; temiz hava almak, dinlenmek, yeşille ve suyla buluşmak, arkadaşlarla vakit geçirmek ve kentsel yaşamın stresinden uzaklaşmaktır.

Oğuz ve Çakci (2010)'un değişen gündelik yaşantı içerisinde Ankara'daki hane halklarının boş zaman ve rekreasyon tercihleriyle ilgili araştırmasında, park ve açık alanlardan alışveriş merkezlerine doğru bir yönelim olduğu ortaya çıkmıştır. Bu tercihte alışveriş merkezlerinde bir çok işlevin kompakt bir biçimde yer alması, iklim kontrolü ve güvenlik özelliklerinin etkili faktörler oldukları görülmüştür. Sonuçların tanımlayıcı istatistikler ve frekans tablolarıyla sunulduğu, 2007 yılında 831 hane halkı ile gerçekleştirilen araştırmada; bireylerin hafta sonları ve akşam yemeğinden sonraları boş zaman olarak tanımladıkları, büyük bir kısmının (%62.5) bu zamanları evde geçirdiği, %3'ünün dış mekan rekreasyonuna, %10'unun ise alışveriş merkezlerine yöneldiği görülmüştür. En çok yapılan aktivite televizyon izlemektir. Yalnızca %5.2 spor, %1.8 ise yürüyüş yaparak rekreasyona aktif katılım

sağladıklarını belirtmiştir. Son on yılda kullanıcıların %25'i alışveriş merkezlerini daha fazla kullanmaya başlarken, kent çeperindeki banliyölerde yaşayanların ise aynı oranda park ve yeşil alan kullanımları artmıştır. Kadınlar alışveriş merkezlerine erkeklere göre daha fazla gitmektedirler. Genel olarak açık mekan kullanımı az olmakla birlikte, mahalle parkları ve kent parklarının kullanım oranları birbirine yakındır (%27.4, %23.8). Çalışanın ilginç sonuçlarından biri de kişisel yaşantıda ve yaşam mekanlarındaki değişimlere bağlı olarak bireylerin boş zaman davranışlarının değiştiğinin farkında olmalarıdır (%52).

Lee ve diğ. (2014), Kore'de apartman dairelerinde yaşayan yaşlı bireylerin boş zaman aktivitelerine katılımlarıyla yaşam kaliteleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. 155 katılımcıdan, 10'ar dakikalık dilimlerden oluşan bir zaman günlüğüne (time diary), son 48 saat içerisinde yaptıklarını ve sürelerini not etmeleri istenmiştir. Buna göre en çok yapılan aktivite, kitle iletişim araçlarını kullanmaktır. Korelasyon analizi sonucunda yaşam kalitesinin kitle iletişim araçları ($r=0.2$), spor, dış mekandaki boş zaman aktiviteleri (0.23) ve hobiler (0.24) ile anlamlı ilişkisine rastlanmıştır. Yaşamın diğer boyutlarından memnuniyet ile aktiviteler arasındaki ilişki de benzer sonuçlara işaret etmektedir. Demografik değişkenlerin kontrol değişkeni olarak eklendiği hiyerarşik regresyon analizinde ise, kitle iletişim araçları, dini aktiviteler, spor, dış mekan aktiviteleri ve hobilerin modelin en iyi tahmin edicileri oldukları görülmüştür. Demografik değişkenler, modelin açıklayıcılığını önemli oranda arttırmıştır (%14.3'ten %23.9'a). Bu değişkenler arasında ise, hobiler en güçlü tahmin edicidir.

Boş zaman aktiviteleri ile kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi araştıran bir diğer çalışma ise, Riddick ve Stewart (1994)'e aittir. Çoklu regresyon analizi sonucunda, boş zaman ve rekreasyon aktivitelerine katılım arttıkça, yaşamdan memnuniyet düzeyi yükselmektedir. İki değişken arasındaki ilişki gelir ile yaşamdan memnuniyet arasındaki ilişkiye dahi yüksektir (Godlberg, 2003'ten).

Rodríguez ve diğ. (2008)'in çalışması, aktivite ve ihtiyaçlar teorilerini boş zaman aktiviteleri özelinde karşılaştırma amacı taşımaktadır. Boş zaman aktivitelerine katılım ile boş zaman aktivitelerinden memnuniyetten hangisinin yaşamdan memnuniyet üzerinde daha etkili olduğu araştırılmıştır. Çalışmada 3 ana soru bulunmaktadır;

- Yaşamdan memnuniyetin tahmininde bazı rekreasyon aktivitelerine katılım diğerlerine göre daha mı önemlidir?
- Boş zaman, bir aktivite ile değerlendirilirken bazı psikolojik ihtiyaçların karşılanması kişilerin yaşamdan memnuniyetlerinde etkili midir?
- Aktivite teorisi ile ihtiyaçlar teorisi arasında yaşamdan memnuniyetin tahmini açısından bir fark var mıdır?

Midwest komşuluk biriminde 633 anket yapılmıştır. Boş zaman aktivitelerine katılım sıklıklarını ölçmek için, hane halklarına 10 adet aktiviteye (oyunlara katılım, yemek pişirme, kart oyunları, bilgisayar oyunları, sinemaya gitme, fotoğraf çekmek, aile ve arkadaşları ziyaret, dini törenlere katılım, egzersiz amaçlı yürüyüş - koşu, yüzme, ağırlık kaldırma) katılım sıklıkları sorulmuştur. İhtiyaç değişkenini ölçmek için ise; beş farklı konudaki (fiziksel aktivite ihtiyacı, sosyal ihtiyaçlar, özerklik ihtiyacı, aile ile birliktelik ihtiyacı ve yapabilirliklerini geliştirme ihtiyacı) memnuniyetlerini sıralamaları istenmiştir. Çalışma sonucunda kişilerin bilgisayar oyunları ile yürüyüş ve koşu aktivitelerine katılımı ne kadar çok ise yaşamdan memnuniyetlerinin o derece yüksek olduğu görülmüştür. Bu yönüyle aktivite teorisini desteklemektedir. Diğer yandan dört farklı konudaki ihtiyaçlar (sosyal, özerklik, aile birlikteliği, fiziksel fitness) ile yaşamdan memnuniyet arasında ilişki bulunduğu da görülmektedir. Bu yönüyle de ihtiyaçlar teorisini destekleyen sonuçlar ortaya çıkmıştır.

3.3.2.5. Kentsel mekandaki diğer arazi kullanımlar ve yaşamın diğer boyutlarıyla ilişkisi

Boş zaman değerlendirme mekanları, boşlukta, çevresinden izole birer ada değildir. Kentsel mekan içerisinde yer alan konut alanları, ulaşım bağlantıları, çalışma mekanları ve diğer boş zaman değerlendirme mekanları ile sıkı ilişkiler içerisinde. Benzer şekilde kentte yaşayanlar da, kentte farklı işlevlere sahip bir çok mekan, belirli zaman dilimlerinde deneyimlemiş ve zihninde bu mekanlar ile ilgili bir senteze ulaşmıştır. Rekreasyon mekanlarını kullanan bireyin, bu mekanlar ile ilgili fikirleri, diğer kentsel mekanlar (konutun yakın çevresi, mahalle ya da kent bütünü gibi) hakkındaki algılarından etkilenmektedir (Marans ve Stimson, 2011). Örneğin; birey yaşadığı kentte kendini güvende hissetmiyorsa, bu güvensizlik boş zaman aktiviteleri ile ilgili yargılarına da yansıtılabilmektedir. Çeşitli çalışmalarda (Lansing

ve Marans, 1969; Marans, 2003, Kısar Koramaz, 2010), farklı mekânsal ölçeklerde, kentsel mekanın çeşitli özellikleri (temiz hava ve su, iklimsel koşulları, trafik, çöplerin toplanması, otopark imkanları, yaşam maliyetleri, erişilebilirlik) hakkındaki kullanıcı algılarının da modellere dahil edildiği görülmektedir.

Sirgy ve diğ. (2000), komuneden ve komüne dışındaki yaşam alanlarından memnuniyetlerin algılanan kentsel yaşam kalitesini nasıl etkilediğini açıklayan bir model geliştirmişlerdir. Komüne dışındaki yaşam alanları; aile yaşantısı, fiziksel zindelik, gelir, yaşam standartları, sağlık, evlilik ve aile yaşantısı gibi alanlarla ilgiliyken, komüne boyutu ise bireyin içinde bulunduğu komüneyle ilgili algısıyla ilişkilidir. Komüneyle ilgili konular; yerel yönetimden, kar amacı gütmeyen hizmetlerden ve iş hizmetlerinden memnuniyet ile ilişkilidir. Yerel yönetimin hizmetlerinden memnuniyet ise, önemli görülen spesifik bir yerel yönetim hizmetinden (örneğin parklar ve rekreasyon alanları) memnuniyet tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle yazarlar, yaşamdan memnuniyet ile spesifik yerel yönetim servisleri arasındaki ilişkinin, yerel yönetim servislerinden genel memnuniyet ve komüne düzeyindeki genel memnuniyet üzerinden, dolaylı bir biçimde kurulduğunu savunmaktadırlar. Özetle; boş zaman değerlendirme gibi kamusal hizmetlerin yaşamdan memnuniyet ile ilişkisi, yaşamın diğer boyutları ve komuneden memnuniyetin arabulucu etkisi (mediating effect) ile ortaya çıkmaktadır.

Vredgdenhil ve Rigby (1987)'nin genel komüne memnuniyeti ölçeği (generalized community satisfaction scale), Adelaide ve Munno Parra'da sırasıyla 622 ve 385 kişi ile anket yapılarak sınanmıştır. Hane halklarından, aktivite türlerine göre gruplanan sorulara göre, komşuluk alanının çeşitli özelliklerinden memnuniyetlerini puanlamaları istenmiştir. Faktör yükleri 0.5'ten büyük olan soruların anlamlı kabul edildiği analizde (faktör analizi - varimax döndürme) 25 sorunun 1. faktöre yüklendiği görülmüştür. Bu faktöre genel komüne memnuniyeti faktörü ismi verilmiştir. İkinci faktör; rekreasyon tesisleri (11 soru) ve üçüncü faktör ise belediye hizmetleridir (5 soru). Yazarlar, rekreasyon ve belediye hizmetleri faktörlerine yüklenen soruları çalışmalarında sunmazken, genel boş zaman memnuniyeti faktörüne yüklenenden sorular şu şekildedir: "Yaşamak ve çocuk yetiştirmek için mükemmel bir yer. Sıkıcı, yıkıp yeniden yapılacak kadar kötü bir komşuluk alanı. Gurur duyulacak bir yer. Güney Avusturalya'nın en çekici mekanları burada. Bu

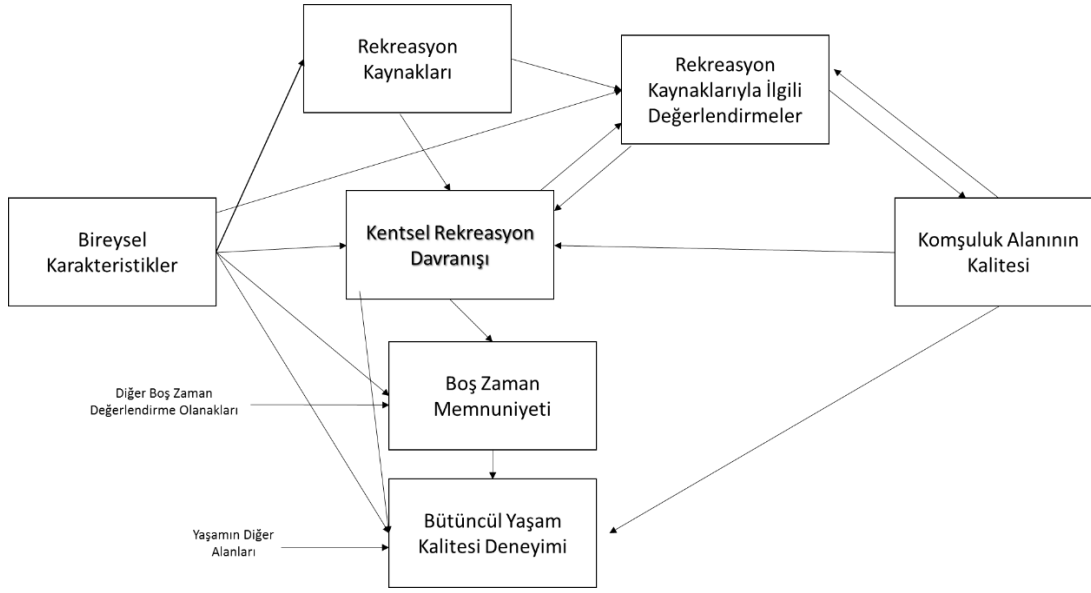
çevre insanı depresyona sokar. Bu mahallede yaşam kalitesi düzeyi çok düşük. Bu mahalle kimsenin umurunda değil, bu duruma da şaşmamak gerekir. Bu mahallede yapacak çok şey var. Konforlu rahatlatıcı bir yer. Burası Güney Avustralya'nın yüz karası. Çocuklar için bu banliyö çok kötü bir yer. Bu mahallede yeterli mahremiyet sağlanmıyor. Bu mahallede yaşamak gerçekten üzüntü verici. Bu banliyö oldukça temiz bir yerleşme. İnsanların bu mekanda yaşamaktan memnun duyduklarını düşünmek gerçekten çok saçma. İyi hisler uyandıran bir alan. Yaşamak için ilginç bir yer. Aileler için bu banliyö biçilmiş kaftan. Bu mahallede yaşadıklarını söylerken insanlar gururlanmalı. Bu mahallede yaşamak tehlikelidir.” Ölçeğin doğruluğu için gerekli geçerlilik testleri oldukça başarılı bir yapıya işaret etmektedir (Cronbach's Alpha = 0.97). Çalışmada komşuluk alanlarının kentsel ve kentsel / kırsal yapılarına göre faktör yüklerinin değiştiği gözlenmiştir. Buradan yola çıkılarak komşuluk alanından memnuniyetin mekandan mekana farklılık gösterebileceği tartışılmıştır.

3.3.2.6. Boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi ilişkisini araştıran örnekler

Boş zaman aktivitelerinin bir yerleşmenin yaşam kalitesine olumlu etkilerinin bulunduğu çokça söylenen ancak özellikle mekan bilimlerinde az sayıda çalışma ile kanıtlanmış bir konudur.

Bu konudaki modelleme çalışmalarının ilki, Marans ve Rodgers (1975)'in, nesnel koşullar, öznel deneyimler ve konut alanından memnuniyeti içeren yaşam kalitesi modelinden türetilmiştir. Bu model; bireyin yaşadığı konut çevresinden memnuniyetinin, o çevrenin çeşitli özellikleriyle ilgili değerlendirmelerine bağlıdır. Kişinin konut çevresiyle ilgili değerlendirmeleri ise iki faktörden etkilenmektedir; çevreyi nasıl algıladığı ve çevreyle ilgili değerlendirmelerini oluştururken kullandığı standartlar. Diğer yandan bireyin karakteristik özellikleri ise algı, değerlendirme ve karşılaştırma standartlarının oluşumunda içsel olarak ayırt edici bir rol oynamaktadır. Bu modelin bir uzantısı olarak, yaşamın diğer alanlarıyla birlikte konut çevresinden memnuniyet, bireyin kentsel yaşam kalitesi deneyimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir.

Marans ve Fly (1981) bu modeli rekreasyon alanları özelinde genişletmiştir. Bu genişletilmiş model; bireyin rekreasyon davranışı, çeşitli rekreasyon aktiviteleri, bu aktiviteler ile ilgili bireylerin değerlendirmeleri, konut çevresi ve yaşamın bütününden memnuniyet arasındaki karşılıklı ilişkileri içermektedir.

Şekil 3.5: Marans ve Fly (1981)'in rekreasyon ve kentsel yaşam kalitesi modeli.

Modele göre kentsel rekreasyon davranışında dört faktör etkilidir. Bunlardan ilki olan *bireysel karakteristikler*, bireye özgü sosyo ekonomik ve demografik koşulların bireylerin rekreasyon aktivitesi tercihlerini yönlendirme durumudur. İkinci olarak, rekreasyon davranışı, yaşam çevrelerindeki rekreasyonel imkanlar ve aktivite alternatiflerinin varlığı (*rekreasyon kaynakları*) ile ilişkilidir. Bu imkanlar fiziksel tesisler olabildiği gibi, çok amaçlı tesislerde yürütülmekte olan farklı rekreasyon programları da olabilmektedir. Rekreasyonel kaynaklar, Marans ve Rodgers'ın modelindeki konut çevresine özgü nesnel özelliklerinden biridir. Üçüncü olarak, *konut çevresinin kalitesi* ait diğer özellikler olarak isimlendirilen grup, konut çevresine rekreasyon aktiviteleri dışındaki özellikleri (yoğunluk trafik, suç, gürültü vb.) içermektedir. Bu gruptaki değişkenler nesnel ve öznel olabilmektedir. Konut çevresiyle ilgili gürültü, suç, kalabalık hissi gibi bireysel algılar, konut çevresinde yer alan rekreasyon mekanlarının kullanım düzeyini etkilemektedir.

Son olarak ise, bireyin kentte yer alan *rekreasyon kaynaklarıyla ilgili değerlendirmeleri* rekreasyon davranışı üzerinde etkiye sahiptir. Modelde görüldüğü gibi, buradaki neden sonuç ilişkisinin yönü değişebilmektedir. Karşılıklı bir ilişki, birlikte değişim söz konusudur. Kısaca; bireyin yakın çevresinde yer alan rekreasyon mekanlarıyla ilgili hisleri, o mekanları kullanım düzeylerini etkilemektedir. Diğer yandan; bireyler, bu mekanları kullandıkça bu mekanlar hakkındaki yargıları değişmektedir.

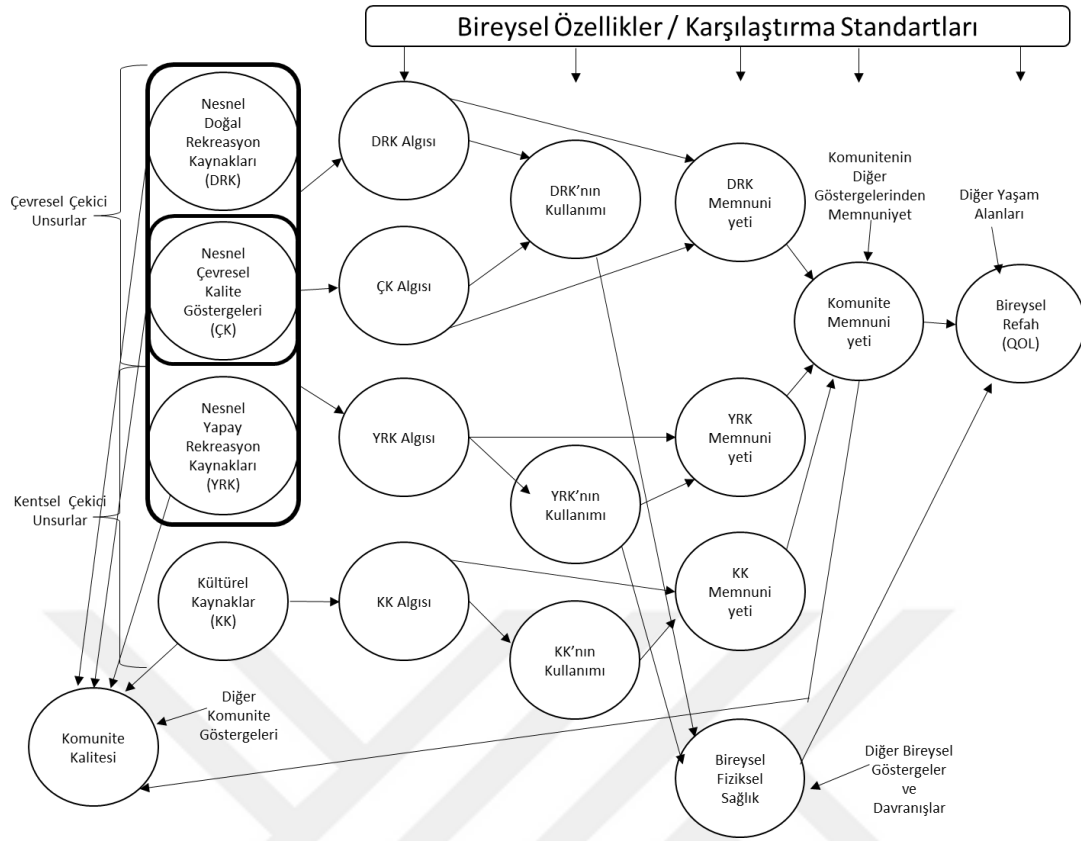
Bireyin rekreasyon davranışı ise, boş zamanları hakkındaki genel memnuniyet düzeyini etkilemektedir. Boş zaman memnuniyeti olarak kavramsallaştırılan bu durum, yalnızca kentte yapılan rekreasyon aktivitelerini değil, evde yapılan aktiviteleri ve genel olarak kişinin yaşamındaki boş zamanlarından memnuniyeti de içermektedir.

Bireyin komşuluk alanında yer alan rekreasyon imkanlarıyla ilgili değerlendirmelerinin, komşuluk alanının geneliyle ilgili memnuniyet değerlendirme üzerindeki belirleyici etkisi modelde yer alan bir başka boyut olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modelde yer alan başka bir ilişkide ise; boş zamanlardan memnuniyet, yaşamın diğer alanlarından memnuniyet ile birlikte bireysel refah ve yaşamın bütününden memnuniyeti etkilemektedir.

Son olarak ise; boş zamanlardan memnuniyet ve yaşamın bütününden memnuniyet sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerine göre bireysel düzeyde farklılıklar göstermektedir. Bireylerin çeşitli özelliklerine göre, rekreasyonel kaynakların varlığı ve yeterliliği değişebildiği gibi, farklı sosyo-ekonomik ve demografik grupların rekreasyonel kaynaklarla ilgili değerlendirmeleri de farklılaşabilmektedir.

Marans ve Fly (1981)'in Rekreasyon ve Kentsel Yaşam Kalitesi modelleri sonrasında; Marans ve Mohai (1991); komşuluk alanının kalitesi ile boş zaman değerlendirme arasındaki ilişkinin literatürde, önemli bulunmakla birlikte kapsamlı biçimde çalışılmamış bir konu olduğunu vurgulamış ve bu ilişkiyi farklı düzeylerde araştıran bir model geliştirmişlerdir. Marans'ın, öznel ve nesnel göstergeleri bir arada kullandığı, kentsel yaşam kalitesi araştırmalarının komünite refahı ve memnuniyeti alanında yer alan komşuluk alanından ve kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet modellerinin bir versiyonu olan bu modelden, bu tez çalışmasının model oluşturma kısmında önemli bir yol gösterici olarak sıklıkla faydalanılmıştır.

Şekil 3.6:Rekreasyon kaynakları ve kentsel yaşam kalitesi modeli (Marans ve Mohai, 1991).

Bu model iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci kısımda bireysel refahı etkileyen çevresel ve kentsel çekici unsurlarla (amenities) ilgilenilmektedir. Modelin bu kısmının araştırma birimi bireylerdir. İkinci kısımda ise, bu unsurların boş zaman değerlendirme mekanları olarak ele alınan komünitenin kalitesiyle ilişkisi ele alınmaktadır. Bu kısımda daha makro ölçektir. Araştırma birimi komünitedir. Modelde yer alan her bir bileşen çok sayıda değişken setinden meydana gelmektedir. Örneğin dairelerden birinde yer alan nesnel yapıllı çevrede yer alan rekreasyon kaynakları; komşuluk alanında yer alan çok sayıda ve birbirinden farklı rekreasyon alternatiflerinden (parklar, spor alanları, çocuk oyun alanları vb.) meydana gelmektedir. Benzer şekilde komüniteden memnuniyet, bireyin içinde yaşadığı komşuluk alanının farklı boyutlarıyla ilgili çok sayıda soruya verilen yanıtların bileşimidir (composite).

Modelde, Marans'ın Campbell ve diğ. (1975)'in modelinin üzerine geliştirdiği kendi modellerinde yer alan, kentsel yaşam kalitesinin öznel boyutlarına ve yaşamın farklı alanlarıyla ilişkilerine de yer verilmiştir. Literatürde çokça yeri bulunan bu modellerde; bireyin yaşamıyla ilgili değerlendirmelerinin yaşamın farklı boyutlarıyla

(aile yaşamı, sağlık, iş yaşantısı, finansal koşullar vb.) ilgili değerlendirmelerinden etkilendiği kabulü vardır. Ayrıca, bireyin yaşam kalitesi, yaşadığı fiziksel çevreyle ilgili farklı düzeylerdeki (konut, komşuluk alanı, kent gibi) algılarıyla ilişkilidir. Bireyin ve hane halklarının karakteristikleri, bireylerin yaşam kalitesiyle ilgili değerlendirmelerde bulunurken karşılaştırma yaptıkları standartlar ve koşullar ve belirli bir yaşam alanıyla ilgili nesnel koşulları yansıtan göstergeler de modelin diğer bileşenleridir.

Marans ve Mohai (1991)'in kavramsal olarak kurguladıkları Rekreasyon ve Kentsel Yaşam Kalitesi Modelinin ilk bölümünde de bireysel refaha katkı sağlayan yaşam alanlarıyla ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Bu anlamda Campbell ve diğ. (1976)'nın modeliyle aynı yaklaşıma sahiptir. Bireylerin yaşadıkları **yerleşmeden (komüniteden) memnuniyetleri** adı geçen yaşam alanlardan bir tanesidir. Kişilerin yaşadıkları komüniteden memnuniyetleri; komşuluk alanının çok çeşitli ve farklı özellikleri hakkındaki memnuniyetleri ile somutlaşmaktadır. **Çevresel ve kentsel çekici unsurlar (amenity)** bu özelliklerden ikisidir. **Çevresel çekici unsurlardan memnuniyet** (environmental amenities), modelde, **doğal rekreasyon kaynaklarından memnuniyet – DRK Memnuniyeti** (ormanlar, plajlar, göller, nehir kıyıları, dağ yürüyüşü parkurları vb. mekanlardan memnuniyet) ile temsil edilmişken, **yapılı çevrede yer alan rekreasyon kaynaklarından memnuniyet – YRK Memnuniyeti** (parklar, spor alanları, çocuk oyun alanları, yarış pistleri, hobi mekanları vb.,) ve **kültürel kaynaklardan memnuniyet-KK** (Sinema, Tiyatro, AVM'ler, Opera, Tarihi kent merkezleri, Kültür Merkezleri vb.) ise komşuluk alanının **kentsel çekici unsurlarıdır** (urban amenities). Bireyin kentsel ve çevresel çekici unsurlarla ilgili değerlendirmeleri, bu boş zaman değerlendirme mekanlarını **kullanım sıklıkları** ve bu mekanların çeşitli özellikleriyle ilgili **algı düzeylerinden** etkilenmektedir.

Modelde yer alan nesnel göstergeler; **çevresel kalite göstergeleri - ÇK** (objective environmental quality attributes), **doğal rekreasyon kaynakları – DRK** ve insan eliyle üretilmiş, **yapılı çevrede yer alan rekreasyon kaynakları - YRK** olarak mekan temelli konuları içermektedir. Burada rekreasyon kaynaklarından ayrılacak biçimde çevresel kalite göstergeleri olarak bir değişkenin tanımlandığı görülmektedir. Yerleşmedeki hava, su kalitesi, yağış miktarları, gürültü, ortalama sıcaklıklar, yoğunluk, bitki örtüsü gibi yerleşmeye özgü çevresel kalite göstergeleri,

bu konulardaki birey algısını ve o yerleşmede yer alan doğal rekreasyon kaynaklarının kullanım düzeyini etkilemektedir. Yazarlar; dağ yürüyüşü sırasında nehirden gelen su akıntısının sesinin duyulabileceği sessiz bir ortamın varlığı ile duyulamayacağı düzeyde gürültülü bir ortam arasında, yürüyüş algısı ve yürüme sıklığı açısından farklılıklar bulunduğunu bu duruma örnek olarak vermektedirler.

Modelde ayrıca, boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili algı ve farkındalığın, mekanların kullanımı üzerinde doğrudan etkisi olduğu belirtilmiştir. Yapılmak istenen aktivitenin komşuluk alanındaki varlığı ve koşulları hakkında bilgi sahibi olmak, kullanım düzeyini etkilemektedir. Bu farkındalık, aktiviteyi kullanmasalar bile, hane halklarının aktivite hakkındaki genel algı düzeylerini de etkilemektedir.

Rekreasyon kaynaklarının kullanımını bireysel refah ve psikolojik etkilerinin yanında **bireyin fiziksel sağlığı** üzerinde de tek başına ve doğrudan etkiye sahiptir.

Modelin **ikinci kısmında** ise, çevresel ve kentsel çekici unsurların yerleşmenin toplam kalitesi üzerindeki etkisine yer verilmiştir. Nesnel Doğal Rekreasyon Kaynakları, Nesnel Yapılı Çevrede Yer Alan Rekreasyon Kaynakları, Kültürel Kaynaklar ve Nesnel Çevresel Kalite Göstergeleri ve Komuniteden Memnuniyet 'ten meydana gelen bu unsurlar; bir yerleşmenin toplam kalitesini oluşturmada ve planıcı ve karar vericilere farklı komşuluk alanları arasında mekânsal karşılaştırmalar yapmak ya da bir yerleşmenin toplam kalitesinin zaman içerisindeki değişimini ortaya koymakta kullanışlı bir ölçme yöntemi sunmaktadır. Burada -net bir biçimde açıklanmasa da- komünite kalitesinin; soyut bir yapı olarak ele alınıp, yukarıda tanımlanan unsurların bir toplamı olduğu anlaşılmaktadır.

Kavramsal bir model olması nedeniyle, modelde yer alan değişkenlerin tanımları, nasıl ölçüleceği ve hangi aktivitelerin hangi rekreasyon kaynaklarının içerisine girdiği konularında yazarlar yeterli ve detaylı bilgi vermemişlerdir. Modelin bir mekânsal birimde uygulanması için yerleşme ölçeği, yerleşmeye özgü koşullar, ölçme birimi, örneklem seçimi, nesnel verilerin varlığı, yeterliliği ve değişkenlerin nasıl ölçüleceği gibi konularda detaylı araştırma tasarımlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Marans ve Mohai (1991)'in boş zaman aktivite kaynakları ve kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişki üzerine geliştirdikleri kavramsal modelin test edildiği bir alan araştırmasına literatürde rastlanmamıştır. Diğer yandan, değişken isimleri ve modellerin kapsamı değişmekle birlikte Lloyd ve Auld (2002), Johnson ve Backman

(2010), Kim ve diğ. (2010), Sirgy ve diğ. (2008), Goldberg (2003), Kısar Koramaz (2010)'un alan çalışmaları, Marans ve Mohai (1991)'in çizdiği kavramsal çerçevenin sınırlarına yaklaşabilen örneklerdir.

Lloyd and Auld (2002)'a göre boş zaman aktiviteleri hem öznel refah hem de komşuluk alanının yaşam kalitesiyle ilişkilidir. Hem nesnel hem de öznel göstergelerle ölçülmüş, mekan (place centered) ve kişi odaklı (person centered) boş zaman özellikleri (attributes) tanımlayarak kentsel yaşam kalitesi ile ilişkisini araştırmışlardır.

Çizelge 3.7: Kişi ve mekan odaklı boş zaman özellikleri (Lloyd ve Auld, 2002).

Objektif Kriterler		Subjektif Kriterler
Mekan	Boş Zaman Aktivitelerinin Kullanımı	Boş Zaman Kaynaklarından Memnuniyet Çevresel Kaliteden Memnuniyet
Kişi	Boş Zaman Aktivitelere Katılım	Boş Zaman Tutumları Boş Zaman Memnuniyeti

Araştırmada yer verilen kişi odaklı öznel boş zaman göstergeleri; boş zaman memnuniyeti (leisure satisfaction) ve boş zaman tutumları'dır (leisure attitude). Mekan odaklı öznel boş zaman göstergeleri ise; boş zaman kaynaklarından memnuniyet (satisfaction with leisure resources) ve çevresel kaliteden memnuniyettir (satisfaction with the quality of the environment). Mekan odaklı nesnel boş zaman göstergeleri boş zaman aktivitelerinin kullanımı (use of leisure resources) iken, kişi odaklı nesnel boş zaman göstergeleri olarak ise boş zaman aktivitelere katılım (leisure participation) belirlenmiştir. Lloyd ve Auld (2002), boş zaman aktivitelerinin yaşam kalitesine etkisini incelemek için dört araştırma sorusu geliştirmişlerdir:

- Mekan Odaklı Boş Zaman Göstergelerinin Yaşam Kalitesini tahmin etme becerisi ne düzeydedir?
- Kişi Odaklı Boş Zaman Göstergelerinin Yaşam Kalitesini tahmin etme becerisi ne düzeydedir?
- Kişi ve Mekan Odaklı Boş Zaman Göstergeleri arasındaki interaktif ilişkinin Yaşam Kalitesi üzerinde bir etkisi var mıdır?
- Demografik özelliklerin Kişi ve Mekan Odaklı Boş Zaman Göstergeleri ve Yaşam Kalitesi'ne etkisi nedir?

Brisbane, Queensland (Avustralya)'de tabakalı örnekleme yöntemi ile seçilen 571 hane halkına anket uygulanmıştır. Çalışmada yer verilen her bir değişken için literatürde geliştirilen çeşitli ölçekler arasından seçim yapılmıştır. Ankette yer alan sorular, seçilen ölçekler için geliştirilen sorulardan faydalanılarak hazırlanmıştır. Boş zaman tutumları; Ragheb ve Beard (1982) tarafından geliştirilmiştir. Üç farklı bileşenden oluşmaktadır: bilişsel, duygusal ve davranışsal tutumlar. Bireylerin boş zaman hakkındaki genel bilgi ve inanç düzeyi bilişsel bileşeni oluştururken, boş zaman hakkındaki olumlu ve olumsuz hisleri , duygusal bileşeni oluşturmaktadır. Davranışsal bileşenler ise, bireylerin boş zaman aktiviteleri ile ilgili geçmişte günümüzde ve ileride yapmaya niyetli olduğu eylemleri içermektedir. Boş zaman aktivitelerine katılımı ölçmek için öncelikle, kentliler için önemli olabilecek boş zaman aktiviteleri belirlenmiştir. Bu süreçte, McKenie's Leisure Activities Blank – LAB (1975) ve Avustralya İstatistik Ofisi'nin raporlarından faydalanılarak 6 adet aktivite kategorisi oluşturulmuştur. Bunlar; Kitle İletişim Araçları (TV İzleme, Gazete okuma), Sosyal Aktiviteler (Arkadaşları Ziyaret, Partilere Katılım), Dış Mekan Aktiviteleri (Yürüyüş, Bahçe İşleri), Sportif Aktiviteler (Fitness, Golf vb.), Kültürel Aktiviteler (Sinema, Tiyatro vb.) ve Hobilerdir (Koleksiyonerlik, Dikiş Dikmek vb.). Bir diğer öznel değişken olan boş zaman memnuniyeti ise, önceki kısımlarda detayları açıklanan Boş Zaman Memnuniyeti Ölçeği (Beard ve Ragheb, 1980) ile ölçülmüştür. Boş zaman kaynaklarının kullanımı ve memnuniyeti ile ilgili ölçümlerde ise, Marans ve Mohai (1991)'in “Doğal, Yapay ve Kültürel Boş Zaman Kaynakları” olarak isimlendirdiği üçlü sınıflama kullanılmıştır. Bu gruplar kullanılarak, “Boş Zaman Aktiviteleri Kullanım Ölçeği” ve “Boş Zaman Aktivitelerinden Memnuniyet Ölçeği” geliştirilmiştir. Bir diğer değişken olan Çevresel Kalite Algısını ise, Marans ve Mohai (1991)'in modelinde yer alan çevresel ve kentsel çekici unsurlar (environmental and urban amenities) hakkında örnek verirken kullandıkları temiz hava, su, gürültü, çöp, trafik ve iklim konularındaki hane halkı algılarını, beşli likert ölçek ile ölçmüşlerdir. Kentsel yaşam kalitesi çalışmada, bir yapı olarak ele alınmıştır. Yaşamdan memnuniyet, mutluluk ve moral değişkenlerinin bu yapının bileşenleri olduğu kabul edilmiştir. Yaşamdan memnuniyet, çok boyutlu ele alınıp 8 soru ile araştırılırken, mutluluk ve moral için birer soru sorulmuştur. Çalışmada yer alan son değişken grubu; demografik değişkenlerdir. Yaş, eğitim, gelir, iş durumu, evlilik durumu, hane halkı karakteristikleri, cinsiyet ve mobilite değişkenlerinden oluşmaktadır.

Çalışmadaki sorulara yanıt aramak için bütün değişkenler (ölçekler) dahil edilerek, bağımlı değişkenin kentsel yaşam kalitesi olduğu hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Bu model kentsel yaşam kalitesinin %14.8'ini açıklamaktadır. Boş Zaman Memnuniyeti ($\beta=0.335$) ve Boş Zaman Aktivitelerine Katılım ($\beta=0.206$) modelin en güçlü tahmin edicileridir. Diğer bir deyişle kişi odaklı boş zaman göstergeleri ile kentsel yaşam kalitesi arasında pozitif yönlü bir ilişki varken, mekan odaklı göstergeler ile anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

İkinci aşamada ise, değişkenleri temsil eden ölçeklerin ortalama değerleri değil, alt bileşenleri ile kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Hiyerarşik regresyon analizi uygulanarak, ilişkisi bulunan ana değişkenlerin hangi boyutlarının kentsel yaşam kalitesi ile en çok ilişkide olduğu tespit edilmiştir. Buna göre; sosyal aktivitelere katılım, boş zaman aktivitelerinin psikolojik boyutlarından memnuniyet, davranışsal boş zaman tutumlarının kentsel yaşam kalitesi ile yüksek ilişkide oldukları saptanmıştır. Kitle iletişim araçlarının kullanımı, bilişsel boş zaman tutumları, boş zaman aktivitelerinin estetik boyutlarından memnuniyet ise orta düzeyde anlamlı değişkenlerdir. Davranışsal boş zaman tutumları hariç diğer değişkenlerin kentsel yaşam kalitesi ile pozitif yönlü doğrusal bir ilişkisi bulunmuştur.

“Kişi ve Mekan Odaklı Boş Zaman Göstergeleri arasındaki interaktif ilişkinin yaşam kalitesi üzerinde bir etkisi var mıdır?” sorusuna yanıt aramak için bu değişkenlerin alt bileşenleri arasında ikili ilişkilere bakılmıştır. Çoklu doğrusallık sorununu aşmak için böyle bir yol izlenmiş ve değişken çiftlerinin kentsel yaşam kalitesiyle ilişkileri hiyerarşik regresyon analizi ile araştırılmıştır. Alt bileşen çiftleri arasındaki dört etkileşimin yaşam kalitesi üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Boş zaman aktivitelerine katılım ve boş zaman memnuniyeti arasındaki etkileşim kentsel yaşam kalitesi modelinin varyansı üzerinde anlamlı bir açıklayıcılığa sahiptir. Boş zaman memnuniyeti arttıkça yaşam kalitesi orta bir düzeyde (0.9) yükselirken, boş zaman aktivitelerine katılım sıklığı da modele dahil edildiğinde kentsel yaşam kalitesi düzeyinde önemli bir artış (2.6) olmaktadır. Bu sonuçtan yola çıkarak yazarlar; kentsel yaşam kalitesi ile boş zaman memnuniyeti arasındaki ilişkinin, boş zaman aktivitelerine katılım sıklığı ile doğrusal ve pozitif yönlü bir ilişki içerisinde olduğunu belirtmektedirler. Benzer şekilde boş zaman memnuniyeti ile boş zaman kaynaklarından memnuniyet ve boş zaman kaynaklarından memnuniyet ile boş

zaman aktivitelerinin kullanım sıklığı ilişkileri de kentsel yaşam kalitesi üzerinde artan bir etki yaratmaktadır. Diğer yandan boş zaman aktivitelerine katılım ile boş zaman aktivitelerini kullanım sıklığı ilişkisi, kentsel yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sonuçlara göre yazarlar; mekan odaklı boş zaman aktivitelerinin birbirleriyle ilişkili olarak kentsel yaşam kalitesi üzerinde etkide buldukları yorumuna varmışlardır.

Son olarak; demografik özellikler ile kentsel yaşam kalitesi standart regresyona sokulduğunda 3 değişkenin beta değerlerinin anlamlı olduğu görülmektedir: cinsiyet, yaş ve sosyo-ekonomik statü. Yüksek sosyo - ekonomik statüdeki kişilerin yaşam kaliteleri de yüksektir. Yaşlıların yaşam kalitesi algısı daha düşüktür. Bu değişkenlerden yaş ve cinsiyet, kontrol değişkeni olarak modele dahil edilip, yukarıdaki regresyon analizleri yeniden gerçekleştirildiğinde, varyans açıklama oranı ve beta kat sayıları büyük oranda artış göstermiştir.

Lloyd ve Auld (2002)'nin çalışması; hem kentsel yaşam kalitesi, hem de boş zaman literatürlerindeki tartışmaları (öznel – nesnel, bireysel refah / komşuluk alanından memnuniyet, tutum, katılım, memnuniyet ölçekleri gibi) tek modelde ele alarak araştırmış olması ile literatürdeki tartışmaları genişletmiş ve referans yayınlardan biri haline gelmiştir.

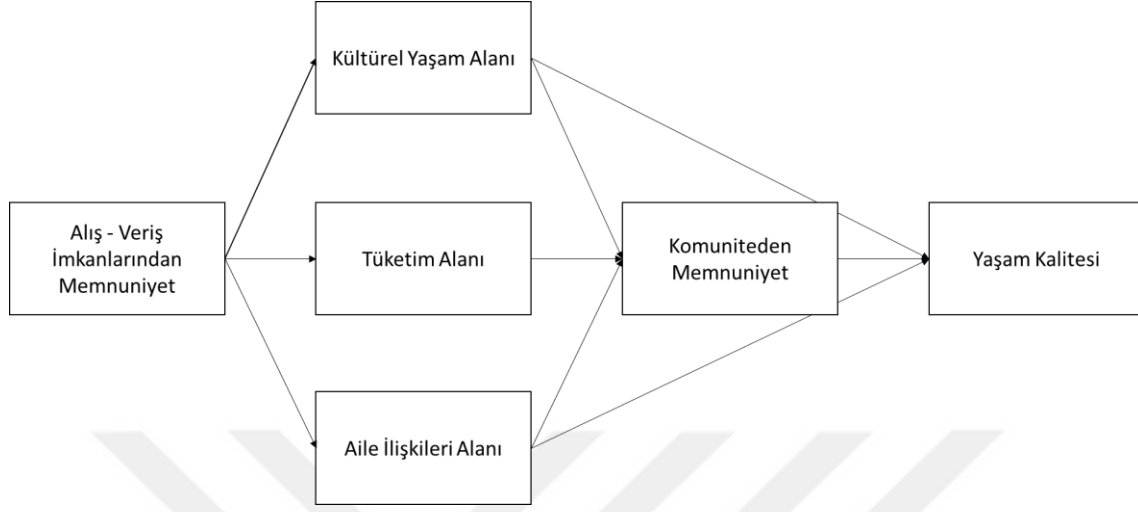
Johnson and Backman (2010), literatürde çoğunlukla boş zaman ve boş zaman aktivitelerinden memnuniyetin yaş ve cinsiyete bağlı olarak nasıl değiştiğiyle ilgili çalışmaların bulunduğunu, komşuluk alanından memnuniyetin bir bileşeni olarak boş zaman aktivitelerinden memnuniyetin yaşam kalitesi ile ilişkisinin ise çok az sayıda çalışmada yer bulunduğunu eleştirmişlerdir. Güney Karolina'da, kentsel ve kırsal yerleşmeleri karşılaştırarak, boş zaman aktivitelerinden memnuniyet ile kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Tabakalı sistematik örnekleme yöntemiyle 299 kişiye posta yoluyla anket uygulanmıştır. Çalışmada iki temel hipotez bulunmaktadır;

- Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet ile kentsel yaşam kalitesi arasında güçlü bir ilişki vardır.
- Komşuluk alanının türüne göre (kırsal / kentsel) kentsel yaşam kalitesi önemli farklılıklar göstermektedir.

İlk hipotezi test etmek için, kominiteye ait 7 adet memnuniyet boyutunun (komşuluk işlerine katılım, fiziksel çevre, boş zaman değerlendirme alternatifleri, eğitim fırsatları, ekonomik koşullar, yerel yönetim ve komşuluğa ait hizmetler, sosyal olanaklar ve komşuluk türü) kentsel yaşam kalitesi ile ilişkisi çoklu regresyon analizi ile araştırılmıştır. Her biri çok sayıda sorudan oluşan komşuluk alanından memnuniyet değişken yapılarının, içsel geçerlilikleri yüksek olup aynı yapıyı ölçtükleri kanıtlanmıştır (Cronbach's Alpha ≥ 0.80). Regresyon analizi sonucunda, boş zaman değerlendirme alternatiflerinden memnuniyet ile kentsel yaşam kalitesi arasında ise bir ilişki bulunamamıştır. Diğer bir deyişle, kentsel yaşam kalitesi üzerinde boş zaman değerlendirme alternatiflerinden memnuniyetin bir rolüne rastlanmamıştır. Kentsel yaşam kalitesiyle ilişkisi kanıtlanan değişkenler; sosyal olanaklar, fiziksel çevre ve komşuluk işlerine katılımıdır ($R^2 = 0.284$). Diğer yandan, kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet ile boş zaman değerlendirme alternatiflerinden memnuniyet arasında birlikte değişimin var olduğu korelasyon analizi ile görülmüştür. Ancak, regresyon analizinin korelasyona göre açıklayıcılığının daha yüksek olması nedeniyle, boş zaman alternatiflerinden memnuniyetin, yaşam kalitesinin bir tahmin edicisi olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte, çalışmanın tartışma kısmında, boş zaman alternatiflerinden memnuniyetin yaşam kalitesi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunda ısrar edilmiştir. İkinci hipotez için ise, komşuluk türü kategorileri (kırsal yerleşme, küçük kasaba, banliyö ve kentsel yerleşme) arasındaki anlamlı farklılıklar ANOVA ile test edilmiştir. Kırsal yerleşmeler ile banliyöler arasında yaşam kalitesinden memnuniyet açısından anlamlı farklılıklar gözlenmiştir.

Sirgy ve diğ. (2008), kominite hizmetlerinden memnuniyet, komunitenin bütününden memnuniyet, yaşamın diğer boyutlarından memnuniyet ve yaşamın bütününden memnuniyet arasındaki ilişkileri kavramsallaştıran bir dizi hipotezi Fenway komşuluk biriminde (Boston), 204 hane halkı ile görüşerek araştırmışlardır. Çalışmada kominite hizmetleri olarak belirlenen; konut alanları, eğitim, sağlık, belediye hizmetleri, istihdam olanakları, dini tesisler, kamu güvenliği, alışveriş imkanları, ulaşım ve boş zaman değerlendirme mekanlarının her biri, bir üst seviyede yer alan ve ilgili olduğu düşünülen yaşam alanlarını (iş yaşamı, aile yaşamı, tüketim alanı, kültürel refah, boş zaman, manevi yaşantı, sosyal yaşantı, finansal alan, sağlık ve çevre) etkilemektedir. İlgili yaşam alanları ise, komiteden genel memnuniyeti

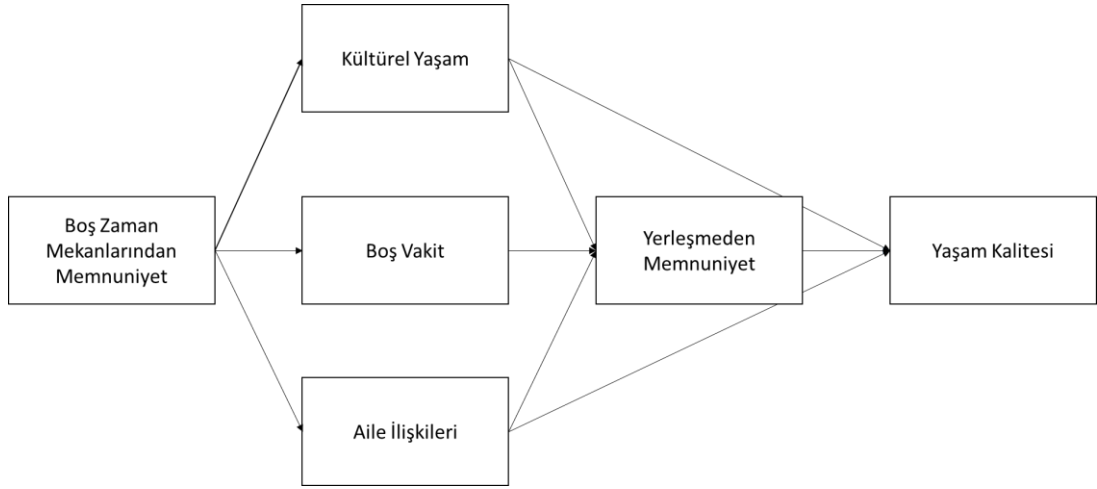
ve yaşam kalitesinden memnuniyeti etkilemektedir. Örneğin; komşuluk alanındaki alış veriş olanaklarından memnuniyet ile yaşam kalitesinden memnuniyet arasındaki ilişkinin modeli aşağıdaki gibidir.

Şekil 3.7: Alışveriş imkanlarından memnuniyet ve yaşam kalitesi ilişkisi (Sirgy ve diğ. 2008).

Bu modele göre, komşuluk alanı içerisinde erişilebilir mesafede yer alan alış veriş merkezleri, dükkanlar, perakende ticaret birimleri gibi yatırımların komşuluk alanından memnuniyet üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bu hizmetlerin bulunmadığı komşuluk birimlerinde yaşayanların tüketim yaşantılarıyla ilgili memnuniyetleri düşmektedir. Diğer yandan, alış veriş eylemi bireysel olduğu kadar toplumsal sonuçlar da içermektedir. Aile ile keyifli vakit geçirmeyi sağladığı için, aile yaşantısına olumlu katkı sunar. Diğer yandan, her bir komşuluk biriminin içerisinde o alana özgü yerel dükkanların bulunmasının kültürel alana da katkıları bulunmaktadır. Kültürel alan, aile yaşantısı ve tüketim yaşamındaki memnuniyetler ise, komuniteden genel memnuniyeti etkilemektedir. Bu yaşam alanları, komşuluk alanından memnuniyeti etkiledikleri gibi, yaşam kalitesi üzerinde de doğrudan etkilere sahiptir.

Bu araştırmada yer alan komşuluk birimi hizmetlerinden, bizim çalışmamız ile ilgili olan bir diğer hizmet ise, boş zaman değerlendirme mekanlarından memnuniyettir. Öncelikle, yaşam alanlarından; kültürel yaşam, boş zaman ve aile yaşamı alanlarından memnuniyeti etkilemektedir. Bu alanlardaki memnuniyetler ise hem komşuluk alanından hem de yaşam kalitesinden memnuniyet ile ilişkilidir.

Şekil 3.8: Boş zaman değerlendirme mekanlarından memnuniyet ve yaşam kalitesi ilişkisi (Sirgy ve diğ. 2008).

Her bir yaşam alanı için (konut alanları, eğitim, sağlık, belediye hizmetleri, istihdam olanakları, dini tesisler, kamu güvenliği, alışveriş imkanları, ulaşım ve boş zaman değerlendirme mekanları), modeldeki ilişkiler yapısal eşitlik modeli yöntemleriyle araştırılmıştır. Burada ise; bizim çalışmamız ile ilgili olan sonuçlara yer verilmiştir. Buna göre; komşuluk alanındaki alışveriş imkanlarından memnuniyet, tüketim alanı ve kültürel alanın iyi bir tahmin edicisiyken, aile yaşantısı ile anlamlı bir ilişkisine rastlanmamıştır. Tüketim alanının komşuluk alanından memnuniyetin tahmin değişkeni olduğu gözlenirken, aile yaşantısı için bu durum söz konusu değildir. Aile ilişkileri alanı, komüniteden memnuniyet ile ilişkili olmasa da, yaşam kalitesinden memnuniyetin önemli bir tahmin edicisi olmuştur. Son olarak, kültürel yaşam alanının ise, hem komşuluk alanından hem de yaşam kalitesinden memnuniyette önemli bir tahmin edici olduğu görülmüştür. Boş zaman değerlendirme mekanlarından memnuniyet ile ilgili hipotez testleri incelendiğinde ise; kültürel yaşam alanı ve boş vakitler ile anlamlı ve pozitif yönlü ilişkileri bulunduğu görülmüştür. Aile yaşantısı için ise, zıt yönlü anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Boş vakitler, komşuluk alanından ve yaşam kalitesinden memnuniyette anlamlı birer tahmin ediciyken, kültürel yaşam alanı yalnızca komşuluk alanından memnuniyet üzerinde etkilidir. Son olarak ise; komşuluk alanından memnuniyetin, yaşam kalitesinden memnuniyet üzerinde zayıf bir tahmin edici olduğu gözlenmiştir. Bu sonuçlar göstermektedir ki, komşuluk alanındaki hizmetler ile komşuluk alanından memnuniyet arasında hem doğrudan, hem de dolaylı (yaşamın diğer boyutları üzerinden) bir ilişki bulunmaktadır. Sonuç olarak; diğer değişkenlerle yapılan testler

de dahil edilerek, komşuluk alanından memnuniyetin yaşam kalitesinin önemli bir tahmin edicisi olduğu ifade edilmiştir.

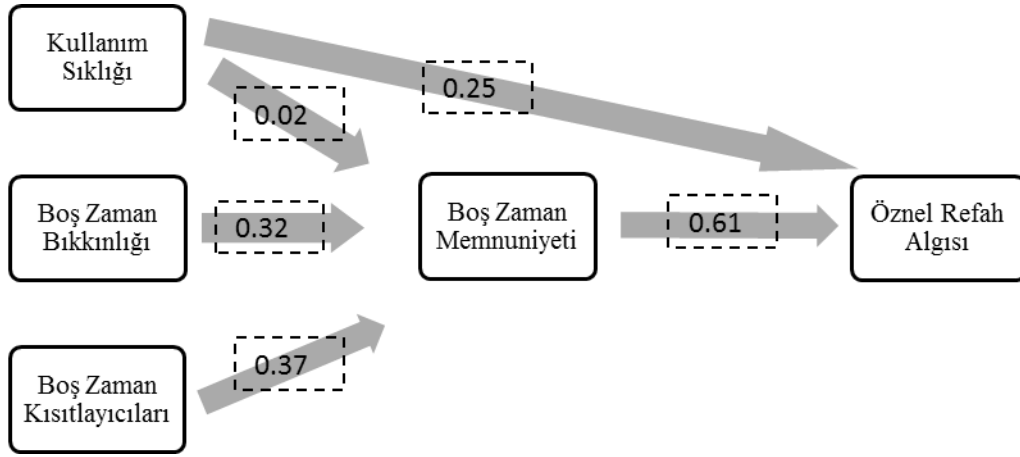
Kim ve diğ. (2010), boş zaman değişkenleri ile bireylerin öznel refah algıları arasındaki ilişkiyi araştırmak için üç adet araştırma sorusu geliştirmişlerdir;

- Boş zaman aktivitelerine katılım sıklığı, boş vakit bıkkınlığı (leisure boredom) ve boş vakit kısıtlayıcılarının (Leisure Constraints), boş zaman aktivitelerinden memnuniyet üzerinde etkisi var mıdır?

- Boş zaman memnuniyeti, bireylerin öznel refah algılarını etkiler mi?

- Boş zaman değişkenleri ile bireylerin öznel refah algıları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Çalışmadaki sistematik rassal örnekleme metodu ile Amerika'daki küçük ölçekli bir kasabadan (Bloomington) 535 örnek seçilmiş, ancak 172 adedi çalışmaya destek vermiştir. Bu araştırmada yer alan değişkenleri ölçmek için çoğunluğu sağlık bilimleri ve psikoloji literatürlerinde yer alan ölçeklerden faydalanılmıştır. Ragheb (1989)'un Boş Zaman Katılımı Ölçeği (Leisure Participation Scale), Boş Zaman Bıkkınlığı Ölçeği (Iso-Ahola ve Weissinger, 1990), Raymore ve diğ. (1993)'ün Algılanan Boş Zaman Sınırlayıcıları, Beard ve Ragheb (1980)'in Boş Zaman Memnuniyeti Ölçeği ve Öznel Refahı ölçmek için ise Yaşamdan Memnuniyet Ölçeği (Diener ve diğ., 1985) kullanılmıştır. Yazarlara göre; anket sonuçları incelendiğinde, adı geçen ölçeklerin içsel geçerlilikleri (Cronbach's Alpha) nispeten düşük düzeyde kalmıştır. Çalışmada yer alan boş zaman değişkenleri ile boş zaman memnuniyeti arasındaki ilişkiyi görmek için lineer regresyon analizi yapılmıştır. Buna göre; yalnızca boş zaman sınırlayıcıları ile boş zaman memnuniyeti arasında ters yönlü ($\beta = -.197$, $R = 0.201$) anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Boş zaman memnuniyeti ile öznel refah algısı arasında ise pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin varlığı, boş zamanlarından memnun kişilerin yaşamlarıyla ilgili olumlu fikirlere sahip olduğunu göstermektedir ($\beta = .506$). Son olarak ise; boş zaman aktivitelerine katılım sıklığı, boş zaman bıkkınlığı, boş zaman kısıtlayıcıları ve boş zaman memnuniyeti ile öznel refah algısı arasındaki ilişkileri ortaya koymak adına, açıklayıcı değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri birlikte hesaba katan Yol / İz Analizi (Path Analysis) uygulanmıştır.

Şekil 3.9: Boş zaman bileşenleri ve bireysel öznel refah ilişkisi modeli (Kim ve diğ. 2010).

Bu analizin sonuçlarına göre, boş zaman bıkkınlığı ve boş zaman kısıtlayıcılarının boş zaman memnuniyeti üzerinde doğrudan ortalama bir etkisi varken, aktivitelere katılım sıklığının bir etkisi bulunmamaktadır. Boş zaman memnuniyeti ile öznel refah algısı arasında ise doğrudan güçlü bir ilişkiye rastlanmıştır. Çalışmadaki dolaylı ilişkiler incelendiğinde ise, boş zaman kısıtlayıcılarının boş zaman memnuniyeti üzerinden öznel refah üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Modelin uygunluğunu arttırmak için sonradan dahil edilen bir ilişki olarak; boş zaman memnuniyeti üzerinde bir etkisi gözlenmeyen boş zaman aktivitelerine katılım sıklığının, öznel refah algısını doğrudan zayıf düzeyde etkilediği ortaya çıkmıştır.

Goldberg (2003)'ün Montgomery / Amerika'da yaptığı çalışmada, boş zaman aktiviteleri (katılım ve memnuniyet) ile komuneden memnuniyet ilişkisi ve bu ilişkinin bireysel ve demografik özelliklere göre nasıl farklılaştığı araştırılmıştır. Tabaklı örnekleme ile seçilen 144 örnekleme, hane halkı anketleri yapılmıştır. Elde edilen verilerle tanımlayıcı istatistikler verilerek, boş zaman aktivitelerine katılım, en çok memnun olunan boyutlar gibi konularda fikir sahibi olunmuştur. Komuneden memnuniyet bağımsız değişkeninin ilgili olduğu konuları araştırmak için, boş zaman aktivitelerine katılım, boş zaman memnuniyet ölçeği, dış mekan rekreasyon aktivitelerine katılım, kişisel ve demografik özellikler (komşuluk alanında yaşama süresi, komunedeki arkadaş ve akrabaların sayısı) bağımsız değişkenleri kullanılmıştır. Aktivitelere katılım sıklıkları ve boş zaman memnuniyeti ölçeklerinin kompozit skorları (Cronbach's Alpha) içsel geçerliliği yüksek ölçeklerin varlığını işaret etmektedir. Stepwise metodu ile kişisel ve demografik özelliklerin kontrol

değişkeni olarak kullanıldığı regresyon modelinde, kentte ikamet süresi, boş zaman aktivitelerine katılım sıklığı, boş zaman memnuniyeti ve kentte yaşayan arkadaş sayısı değişkenleri, komuneden memnuniyetin tahmin edicileri olarak belirlenmiştir (Regresyon Katsayısı = 0.278). Ölçekler haline getirilen ve komuneden memnuniyet ile anlamlı düzeyde ilişkisi bulunan bağımsız değişkenleri meydana getiren alt kategorilerin ayrı ayrı komuneden memnuniyet ile olan ilişkisine korelasyon analiziyle bakılmıştır. Boş zaman aktivitelerine katılım kategorileri arasında bahçe işleri, gönüllü hizmetler ve dışarıda yeme içme anlamlı ve orta düzeyde bir ilişkiyi tariflerken, partilere katılmanın komuneden memnuniyet üzerinde bir etkisine rastlanmamıştır. Benzer şekilde; boş zaman memnuniyet ölçeğinin alt kategorileri ile komuneden memnuniyet ilişkisi incelendiğinde bütün değişkenlerin (estetik, psikolojik, eğitici, rahatlatıcı, sosyal ve fiziksel) komuneden memnuniyet üzerinde etkili oldukları görülmüştür.

4. MATERYAL VE YÖNTEM

4.1. Araştırma Modeli

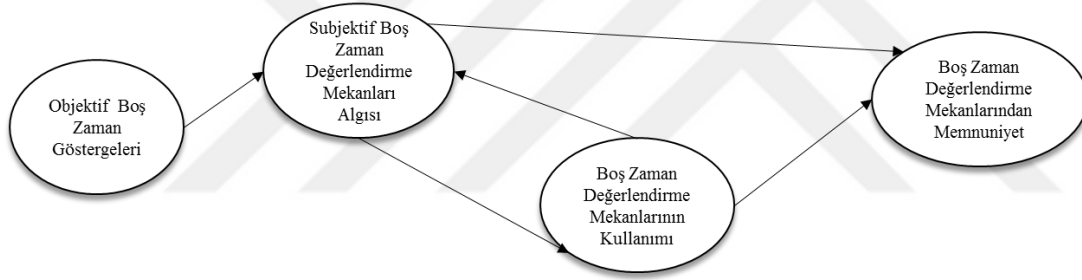
Kentsel yaşam kalitesi ve boş zaman literatürlerinde tez konusu ile ilgili öne çıkan teorik tartışmalar ve örnek çalışmalardan faydalanılarak, İstanbul için boş zaman değerlendirme mekanlarının kentlinin yaşam kalitesine etkilerini araştırmak için yol gösterici olacak bir model kurgulanmıştır.

Tez modelinin farklı literatürlerden beslendiği üç temel özelliği bulunmaktadır.

- Objektif ve Subjektif Göstergelerin Bir Aradılığı: Kentsel yaşam kalitesi literatürünün tarihsel gelişim sürecinde İskandinav ve Amerikan Okulları'nın etkisiyle, yaşam kalitesinin öznel mi yoksa nesnel mi bir kavram olduğu çokça tartışılmıştır. Bugün gelinen noktada hem objektif verilerin hem de öznel algıların yaşam kalitesi çalışmalarında yer almasının mümkün ve gerekli olduğu ortaya çıkmıştır (Bkz. Çizelge A.3: Öznel ve Nesnel Göstergelerin Bir Arada Kullanıldığı Örnekler). Araştırma modeli; Türkiye'deki elde edilebilirlikleri ölçüsünde iki türden göstergelyi de içermektedir.
- Mekansal Ölçeklere Duyarlılık: Özellikle Pacione ve Marans'ın çalışmalarında kentsel yaşam kalitesinin kent, semt, mahalle ve konut gibi çeşitli mekânsal düzeylerde hane halklarınca farklı biçimlerde değerlendirildiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle bütüncül bir kentsel yaşam kalitesi araştırmasının hangi mekânsal düzeyleri içerdiği tanımlanmalıdır. Araştırma modelinde hane halklarından yaşadıkları ve boş zamanlarını değerlendirdikleri kentsel mekanlarla ilgili fikirleri kent ve semt düzeylerinde somutlaştırılarak istenmiştir. Bu ayrımın işe yararlığı, kent ve semt ölçeklerinde farklılaşan araştırma sonuçlarıyla ilerideki bölümlerde açıklanmaktadır.
- Mekana – Kişiyeye Özgünlük: Algıya dayalı kentsel yaşam kalitesi araştırmalarının neredeyse tamamı, kişiyeye özgü sosyo-demografik

değişkenlerin, kentsel mekanların çeşitli özellikleri ve kentsel yaşam kaliteleriyle ilgili değerlendirmelerinde ayırt edici, sınıflayıcı değişkenler olarak önemli olduğunu göstermiştir. Lloyd ve Auld; mekan ve kişi odaklı yaklaşımları boş zaman değerlendirme alanına genişletmişlerdir. Bu çalışmada da benzer bir yaklaşım izlenmiştir. Kişiler ve hane halklarına özgü genel demografik değişkenlerin yanında, boş zaman değerlendirme biçimlerini anlamaya yönelik değişkenler de modelde içerilmiştir. Mekana özgü göstergeler ise; spor alanları, parklar ve yeşil alanlar, kültürel tesisler, yeme - içme mekanları ve alışveriş mekanları olarak sınıflanarak, nesnel ve öznel veri türünde elde edilmiş ve sunulmuştur.

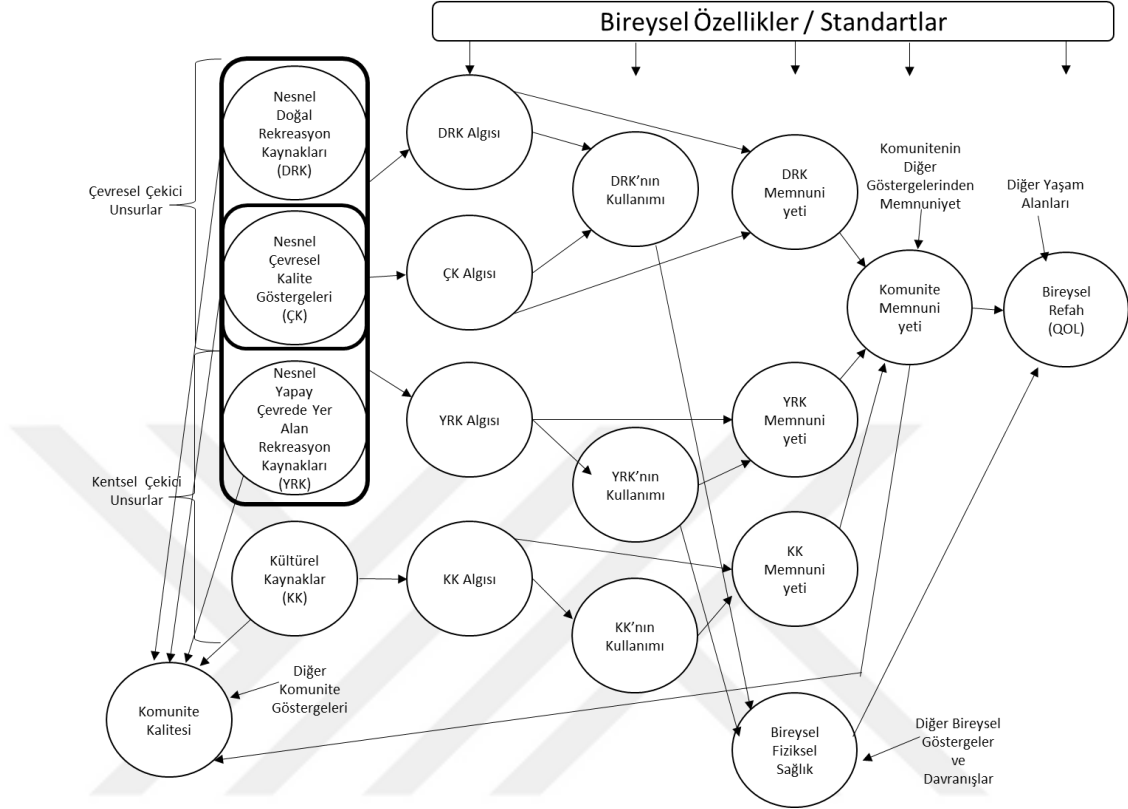
Tasarlanan model; öncelikle bir kentsel yaşam kalitesi modeli olduğu için, bu alandan araştırmalarda çokça kullanılan objektif gösterge - subjektif algı - davranış/kullanım - subjektif memnuniyet bileşenlerinden oluşan yaklaşım benimsenmiştir.

Şekil 4.1: Kentsel yaşam kalitesi ve boş zaman aktiviteleri modelleme yaklaşımı.

Bu yaklaşıma göre, ölçülmüş objektif gösterge olarak temsil edilen kentsel mekanın çeşitli koşulları / gerçekliği, bireyin kentsel mekanı kullanım düzeyi ile birlikte bireyin algı düzeyini belirlemektedir. Diğer yandan algı düzeyi de kullanım ile karşılıklı bir ilişki içerisinde. Burada kullanım düzeyi algı düzeyinin bir nedeni değildir. Kullanımla birlikte bu değerlendirmeler farklı bir düzeye çıkabilse de, mekanları kullanmadıkları durumda da bireylerin mekanlar hakkında fikir ve değerlendirmeleri bulunmaktadır. Bu sebeptendir ki mekanla ilgili algı ve kullanım düzeyleri bir arada mekan memnuniyetini etkilemektedir. Tez çalışmasının giriş kısmında belirtilen motivasyonla; kentsel mekan olarak boş zaman değerlendirme mekanları üzerinde yoğunlaşmıştır.

Modelin biçimsel sunumunda ve değişkenlerin adlandırılmasında ise Marans ve Mohai (1991)'in komünite düzeyindeki yaşam kalitesi ile rekreasyon alanları ilişkisini teorik olarak tartıştıkları modelden faydalanılmıştır (Bkz sf: 106).

Şekil 4.2: Rekreasyon Kaynakları ve Kentsel Yaşam Kalitesi Modeli (Marans ve Mohai, 1991).

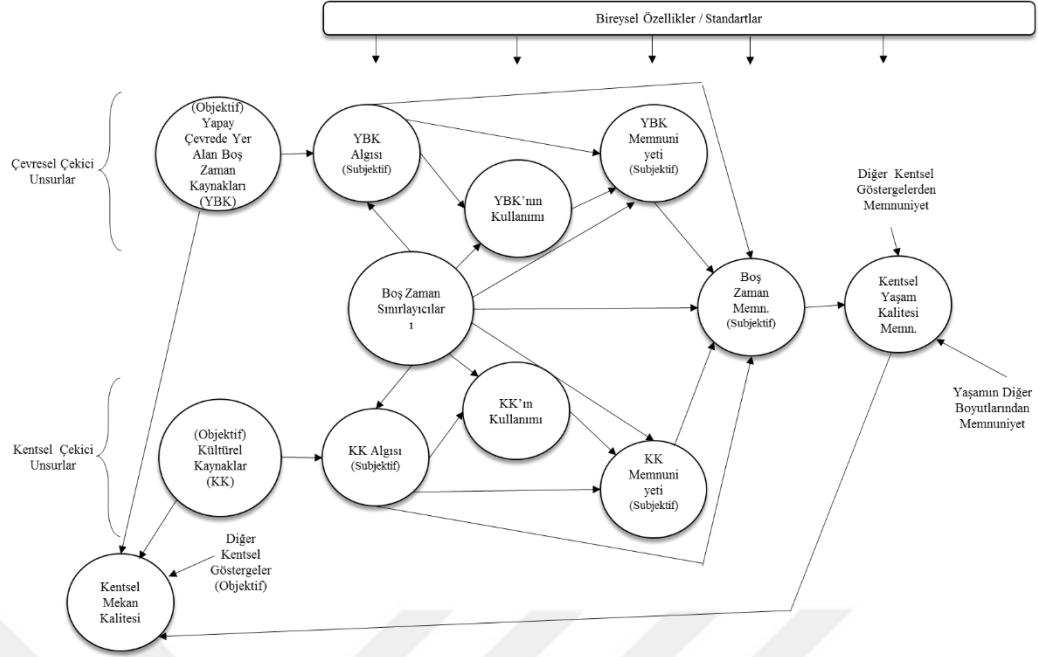
Bu modele göre komüniteden memnuniyet; kentsel ve çevresel çekici unsurlar (amenity) olarak iki ayrı düzlemde hem nesnel veriler hem de öznel algıları içerecek biçimde ele alınmalıdır. Çevresel çekici unsurlar (environmental amenities); doğal ve yapısal çevrede yer alan rekreasyon kaynakları olarak iki kategoriye sahiptir. *Doğal rekreasyon kaynakları*; ormanlar, plajlar, göller, nehir kıyıları, dağ yürüyüşü parkurları vb. mekanlardan oluşmaktadır. *Yapısal çevrede yer alan rekreasyon kaynakları* ise; parklar, spor alanları, çocuk oyun alanları, yarış pistleri, hobi mekanları vb alanları içermektedir. Kentsel çekici unsurlar ise; kültürel kaynaklar olarak isimlendirilen sinema, tiyatro, avm'ler, opera, tarihi kent merkezleri, kültür Merkezleri'nden oluşmaktadır. Çevresel çekici unsurlar düzleminde yer alan nesnel göstergelerden *çevresel kalite göstergeleri* ise; doğal ve yapısal çevrede yer alan rekreasyon kaynaklarının bulunduğu ortamdaki hava, su kalitesi, yağış miktarları, gürültü, ortalama sıcaklıklar, yoğunluk, bitki örtüsü gibi yerleşmeye özgü

göstergelerdir. Bu model; doğal, yapay ve kültürel rekreasyon kaynaklarıyla ilgili objektif veriler ve çevresel kalite göstergelerinin, bu alanlarla ilgili kullanıcı algılarının oluşmasında etkili olduğunun altını çizerek, nesnel ve öznel veriler arasında ilişki kurmaktadır.

Bununla birlikte model ile ilgili geniş kapsamlı açıklamalar; rekreasyon mekanlarıyla ilgili kullanıcı algıları, mekanların kullanım düzeyleri, rekreasyon mekanlarından memnuniyet ve yaşamdan memnuniyet kısımlarında yoğunlaşmaktadır. Yazarlara göre; bireyin kentsel ve çevresel çekici unsurlarla ilgili memnuniyet düzeyleri; yapay, doğal ve kültürel rekreasyon mekanlarını kullanım sıklıkları ve bu mekanların çeşitli özellikleriyle ilgili algı düzeylerinden etkilenmektedir. Rekreasyon kaynaklarının çeşitli özellikleriyle ilgili algı düzeyleri ile bu mekanları kullanım düzeyleri arasında ise karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır.

Açık bir biçimde tanımlanmamakla birlikte; Komünite Kalitesi'nin ise; Nesnel Doğal Rekreasyon Kaynakları, Nesnel Yapılı Çevrede Yer Alan Rekreasyon Kaynakları, Kültürel Kaynaklar, Nesnel Çevresel Kalite Göstergeleri ve Komüniteden Memnuniyet değişkenlerinden oluşan ve komşuluk alanları arasında mekânsal karşılaştırmalar yapabilmek ya da bir yerleşmenin toplam kalitesinin zaman içerisindeki değişimini ortaya koyabilmek amacıyla önerilmiş bir değişken olduğu anlaşılmaktadır.

Bu teorik modelin bir mekânsal birimde araştırma modeline dönüşebilmesi için gerekli olan yerleşme ölçeği, yerleşmeye özgü koşullar, ölçme birimi, örneklem seçimi, nesnel verilerin varlığı, yeterliliği ve değişkenlerin nasıl ölçüleceği gibi konuları içeren yöntemsel tartışmalar sonrasında; İstanbul'a özgü bir biçimde model yeniden kurgulanmıştır (Bkz. Şekil 4.3).

Şekil 4.3: İstanbul için kentsel yaşam kalitesi ve boş zaman ilişkisi araştırma modeli. Araştırma modelinin Marans ve Mohai (1991)'in modelinden çeşitli farklılıkları bulunmaktadır.

Amerika'da doğal rekreasyon alanlarının tarihsel olarak özel bir öneme sahip olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bu mekanlarda yapılan outdoor aktiviteler boş zaman değerlendirmenin önemli bir parçasıdır. İstanbul'da ise doğal rekreasyon kaynakları sınırlı miktarda ve talep açısından önemli dalgalanmalara sahiptir. Bu nedenle modelde doğal rekreasyon kaynakları çalışmanın dışında bırakılmıştır.

Saha araştırması aşamasında, boş zaman değerlendirme mekanları beş kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Bu kategoriler; Spor Alanları, Parklar ve Yeşil Alanlar, Kültürel Tesisler, Yeme – İçme Mekanları ve Alış Veriş Mekanlarıdır. Spor alanları, parklar ve yeme içme mekanları kullanıcıların hem buldukları semtten hem de İstanbul'un farklı noktalarında faydalanabilecekleri aktiviteler olarak değerlendirilmiştir. Kültürel tesisler ve alış veriş mekanları ise her semtte bulunmadığı için yalnızca kent ölçeğinde var olan aktiviteler olarak değerlendirilmiştir. Aktiviteler için yapılan semt – kent ayrımı anket uygulamasının sağlıklı biçimde işlemesi açısından önemsenmiştir. Belirlenen boş zaman aktivitelerinden Spor Alanları ile Parklar ve Yeşil Alanlar modelde yer alan Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarını oluşturmakta, diğer aktiviteler ise Kültürel Kaynaklar grubunda yer almaktadır. Ülkemizde komşuluk alanı ölçeğinde

yeterli miktarda veri bulunmaması ve İstanbul kent bütününe içeren bir araştırmada, alandan ölçümlerle elde edilmesinin zorluklarından ötürü Nesnel Çevresel Kalite Göstergeleri de modelin dışında bırakılmıştır.

Tez çalışmasında Marans ve Mohai (1991)'in modelinden farklı olarak kent düzeyindeki yaşam kalitesi de araştırılmaktadır. Bu nedenle komünite düzeyinde memnuniyet değişkeni; hem kent hem de komünite memnuniyetini içerecek biçimde *kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet* olarak yeniden adlandırılmıştır.

Halihazırda oldukça geniş olan tez çalışmasını kontrol edilebilir seviyede tutabilmek için, çoğunlukla mekânsal ekseninde kalınmaya çalışılmıştır. Bu nedenle bireysel refah ve bireysel fiziksel sağlık ile ilişkilere modelde yer verilmemiştir. Bununla birlikte bireysel demografik özellikler karşılaştırma standartları olarak modelde yer almıştır.

Boş zaman literatürü incelendiğinde; bireylerin boş zaman mekanlarını diledikleri gibi kullanamamalarına sebep olan bir takım sınırlayıcıların algı, kullanım ve memnuniyet düzeyleri üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu nedenle boş zaman sınırlayıcıları olarak yeni bir gösterge grubu modele eklenmiştir.

Tez modelindeki çemberler değişkenleri, oklar ise değişkenler arasındaki ilişkilerin yönlerini göstermektedir. “Objektif” değişkenler; çeşitli kurumlardan elde edilen verilerin konu bağlamında yeniden düzenlenmesiyle elde edilirken, geriye kalan değişkenler hane halkı anketi sonucunda elde edilmiştir. Modelde yer alan değişken grupları içerisinde çok sayıda alt değişken / gösterge yer almaktadır. Modeldeki ana değişkenler, alt bileşenleri, veri türleri ve ölçekleri hakkındaki bilgiler aşağıda tanımlanmıştır.

4.2. Modelde Yer Alan Değişkenlerin Tanımlanması

Objektif Boş Zaman Göstergeleri:

Çalışma başlangıcında hedeflenen objektif veriler ile elde edilebilen veriler arasında farklılıklar bulunmaktadır. İstanbul'daki boş zaman aktivitelerinin konum bilgileri, ulaşım ağı, mahalle sınırları, nüfusları, sokak rayiçleri gibi tez çalışmasının özünü oluşturan veriler elde edilebilmiş; iklim, gürültü, hava kirliliği ve suç gibi objektif çevresel göstergelerin ise bir kısmı bütün İstanbul'u içermemeleri, bir kısmı kamuya açık olmamaları, bir kısmı ise böyle bir verinin hiç toplanmamış olması

gereçekleriyle elde edilememiştir. (Çalışmada kullanılan objektif göstergeler, alt grupları, veri türleri ve kaynakları için s: 130'a bakınız)

Bu veriler kullanılarak İstanbul'daki boş vakit aktiviteleri harita üzerinde işaretlenmiş, boş zaman aktivitelerinin konumları, mekânsal dağılım özellikleri, mahalle alanı içerisinde boş zaman aktivitelerinin payı, kişi başına boş vakit aktivitesi miktarı, mahalledeki boş vakit aktivitelerine ortalama mesafeler ve boş zaman aktivitelerinin hizmet alanları hesaplanmıştır.

Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynakları (YBK) ve Kültürel Kaynaklar (KK) Algısı:

Yukarıda tanımlanan beş farklı boş zaman değerlendirme mekanının çeşitli özellikleriyle ilgili hane halklarının algısı beşli likert ile oluşturulmuş ifadelerle ölçülmüştür. Boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili algıların ölçüldüğü konular Çizelge 4.1'de yer almaktadır.

Çizelge 4.1:Yapılı çevre boş zaman kaynakları ve kültürel kaynaklar algısı.

	Sayı / Miktar	
FİZİKSEL ÖZELLİKLER	Çeşitlilik	
	Büyüklik	
	Alternatiflilik	
İMAJ	Kalabalık / Yoğunluk Hissi	
	Rahatlık / Konfor	
	Çekicilik / Estetik Güzellik	
	Güvenlik	
	Maliyet / Ödenebilirlik	
	Mahalle İmajına Katkı	
ERİŞİLEBİLİRLİK	Hizmet Kalitesi	
	Yaya Erişimi	
	Engelli Erişimi	
	Bisiklet ile Erişim	
ÇEVRESEL KALİTE	Farklı Sosyal Gruplar için Erişilebilirlik	
	Gürültü	
	Kirlilik	
	Temizlik ve Bakım	
SOSYAL BİLEŞENLER	Belediye Hizmetleri	
	Sosyalleşme / Buluşma Mekanı	
	Yeni Arkadaşlıklar İmkanı	
	Komşuluk İlişkilerine Katkı	
	Aile Bağlarını Güçlendirme	

özel (anket) –
kent ve semt ölçeklerinde

Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynakları ve Kültürel Kaynakların

Kullanımı:

Her bir boş zaman aktivitesiyle ilgili hane halklarına kullanım sıklıkları, bir defa kullandıklarında ne kadar zaman geçirdikleri, bir ay içerisinde bütçelerinden ne kadar para ayırdıkları ve en çok kullandıkları mekanlar hakkında kapalı uçlu sorular yöneltilmiştir.

Çizelge 4.2:Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları ve kültürel kaynakların kullanımı.

Aktiviteleri Kullanım Sıklığı	öznel + nesnel (anket) / ölçekten bağımsız
Aktivitelere Ödenen Ücretler	
Aktivitelerde Geçirilen Ortalama Zaman	
Aktivite Tercihi	

Bu kategorideki verilerin türü; bireylerin yanıtları olması yönüyle subjektif ancak zaman, mekan ve para cinsinden birimler içermeleri yönüyle de objektiftir.

Boş Zaman Sınırlayıcıları:

Literatürde; erişim zorluğu, pahalılık, yeterli zamana sahip olmama, boş vakit değerlendirme tesislerinin yetersizliği ve kişiye özgü nedenler ile kişilerin boş vakitlerini diledikleri gibi değerlendirememelerinin boş zaman memnuniyeti üzerinde etkisi olabildiği görülmüştür. Anket föyünde bu konu başlıklarını içerecek biçimde hane halklarından, katılım düzeylerini beşli likert ölçekle belirtmelerinin istendiği ve aşağıdaki konuları içeren ifadeler oluşturulmuştur.

Çizelge 4.3: Boş zaman sınırlayıcıları.

Erişim Zorluğu	/ ölçekten bağımsız (anket) öznel
Kişisel Sebepler	
Pahalılık	
Zamansızlık	
Tesis Yetersizliği	

Boş Zaman Memnuniyeti:

Modelde boş zaman memnuniyeti iki farklı şekilde ele alınmıştır. İlkinde *mekânsal bir yaklaşım ile*; hane halklarının beş farklı boş zaman aktivitesi hakkındaki kent ve semt ölçeğindeki memnuniyet düzeyleri ayrı ayrı beşli likert ölçeği ile ölçülmüştür.

Elde edilen veriler YBK ve KK gruplarına göre ayrıştırılmış ve ortalama skorları hesaplanmıştır. Böylelikle YBK Memnuniyeti ve KK Memnuniyeti puanları elde edilmiştir. İkincisinde ise boş zaman bir *zaman dilimi ve zihnin anlık durumu* olarak ele alınmış, bireylerin genel olarak sahip oldukları boş zamanlar ve bu zamanlarda yaptıklarından memnuniyetleri ölçülmüştür.

Çizelge 4.4: Boş zaman memnuniyeti.

Değişkenler	Ölçekler		
YBK Memnuniyeti	kent ve semt	(anket)	özel
KK Memnuniyeti	ölçeğinde		
Boş Zaman Memnuniyeti	ölçekten bağımsız		

Kentsel Yaşam Kalitesinden Memnuniyet:

Kentsel Yaşam Kalitesinden Memnuniyeti ölçmek için hane halklarından yaşadıkları semtten ve İstanbul'da yaşamaktan memnuniyet düzeylerini beşli likert ölçeğinde belirtmeleri istenmiştir. Bu değerlendirmelerin ortalaması alınarak kentsel yaşam kalitesi puanı hesaplanmıştır.

Çizelge 4.5: Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet.

Semt Memnuniyeti (Mikro Çevre)	(anket)	Özel
Kent Memnuniyeti (Makro Çevre)		

Diğer Kentsel Göstergelerle İlgili Değerlendirmeler:

Modelin bir diğer temel bileşeni olan Diğer Kentsel Göstergeler, hane halklarının yaşadıkları semt ve kent bütünü ile ilgili çeşitli konu başlıklarından oluşmaktadır. Literatürde; hem boş zaman aktiviteleri hem de kentsel yaşam kalitesi ile ilişki içerisinde olan diğer kentsel göstergeler; çevre kalitesi, erişilebilirlik, güvenlik, yaşam maliyetleri ve belediye hizmetleridir (Çizelge 4.6).

Bireysel Özellikler / Karşılaştırma Standartları:

Bir çok sosyal araştırmada olduğu gibi Boş Zaman X Kentsel Yaşam Kalitesi Modeli'nde de görüşme yapılan kişilerin ve hane halkı üyelerinin bireysel / demografik özellikleri araştırma konularından birini oluşturmaktadır. Bu çalışmada görüşmenin yapılacağı kişiye ait özellikler; demografik, sosyal, ekonomik özellikler, konut geçmişi ve bireye özgü boş zaman özellikleri olmak üzere beş başlıkta

toplanmıştır. Her bir özelliğe ait toplanacak göstergeler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Çizelge 4.6: Diğer kentsel göstergelerle ilgili değerlendirmeler.

Çevre Kalitesi	Estetik, Gürültü, Bakımlılık, Çevre Temizliği, Hava Kirliliği Kalabalık Hissi	Öznel (anket) / kent ve semt ölçeklerinde
Erişilebilirlik	Yaya, Bisiklet Ve Engelli Erişim Kolaylığı, Trafik Sıkışıklığı, Otoparklar, Kentin Diğer Alanlarına Özel Araç Ve Kamusal Ulaşım Kolaylığı	
Güvenlik	Genel Güvenlik, Gece Güvenliği, Kadınlar Ve Çocuklar İçin Güvenlik İle Trafik Güvenliği	
Belediye Hizmetleri	Altyapı Kesintileri, Çöp Toplama, Yol Ve Kaldırımların Bakımı, Bilgi Edinme/Şeffaflık, Sağlık, Eğitim Ve Güvenlik Hizmetlerinden Memnuniyet	
Yaşam Maliyetleri	Hayat Pahalılığı, Konuta Yapılan Masraflar Ve Ulaşım Maliyetleri	

Çizelge 4.7: Bireysel özellikler / karşılaştırma standartları

Demografik Özellikler	Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum, Konutta Yaşayan Kişi Sayısı, Hanede Yaşayanların Akrabalık Derecesi	Öznel + nesnel (anket) – ölçekten bağımsız göstergeler
Sosyal Düzey	Eğitim Durumu, Çalışılan Sektör, Çalışma Süresi, Meslek	
Ekonomik Düzey	Hanehalkı Geliri, Araç Sahipliliği	
Konut Geçmişi	Konutta Yaşama Süresi, Önceki Konutun Yeri, Taşınma Sebebi, İstanbul'da Yaşama Süresi	
Bireye Özgü Boş Zaman Özellikleri	Hafta İçi Boş Zaman Miktarı Haftasonu Boş Zaman Miktarı	

Yaşamın Diğer Boyutlarından Memnuniyet:

Kentsel Yaşam Kalitesi ile Boş Zaman Memnuniyeti arasındaki ilişkiyi doğru biçimde açıklanabilmesinde yaşamın kentsel mekan dışındaki diğer boyutları ile ilgili konuların da rolü bulunmaktadır. Bireylerin iş, aile, okul yaşantıları, sağlık

durumları, arkadaşlık, komşuluk, akrabalık ilişkileri ve yaşam standartları hakkındaki değerlendirmeleri, kentsel mekan ve boş zaman mekanlarıyla ilgili değerlendirme düzeylerini etkileyebilmektedir. Bu nedenle yaşamın diğer boyutları ile ilgili hane halkı memnuniyeti de modele dahil edilmiştir. Beşli likert ölçekte hane halklarından bu boyutlar hakkındaki memnuniyetlerini puanlamaları istenmiştir.

Çizelge 4.8: Yaşamın diğer boyutlarından memnuniyet.

İş / Okul Yaşantısı	özel (anket) – ölçekten bağımsız değerlendirmeler
Aile Yaşantısı	
Sosyal İlişkiler	
Sağlık	
Yaşam Standartları	

Diğer Objektif Kentsel Göstergeler:

Bu başlık altındaki göstergeler için alanda anket için görevli şehir ve bölge planlama öğrencilerinin görüşlerinden faydalanılmıştır. Görevlendirildikleri anket kümeleri ve yakın çevresinin; *hava kirliliği, insan ve yapı yoğunluğu, sokaklar ve yapıların bakımlılığı ve estetiği, ulaşım kolaylığı, trafik durumu, otoparklar, yaya, bisiklet ve engelli erişimi* konularında beşli likert ölçek ile hazırlanmış ifadelerle puan vermeleri istenmiştir. Elde edilen puanlar toplanmış ve anket kümesinin diğer kentsel göstergeler puanı olarak analizlere dahil edilmiştir. Böylelikle bu konularda ülkemizde yerel ölçekte olmayan objektif veriye yaklaşılarak modelin zenginleştirilmesi hedeflenmiştir.

Kentsel Mekan Kalitesi:

Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarından Memnuniyet, Kültürel Kaynaklardan Memnuniyet, Boş Zaman Memnuniyeti, Kentsel Yaşam Kalitesinden Memnuniyet ve Diğer Objektif Kentsel Göstergelerle ilgili anket puanları ve uzman görüşleri haritalama teknikleri kullanılarak görselleştirilmiş ve İstanbul'un farklı mekanları arasında karşılaştırmalar yapılmıştır.

4.3. Objektif Veri Kaynakları ve Anket Araştırması Örneklem Planı

Çalışmada iki tür veri kullanılmıştır: nesnel ve öznel veriler. Bu kısımda verilerin elde edilmesinde izlenen yöntemler açıklanmıştır.

4.3.1. Objektif verilerin elde edilmesi

Araştırma modelinde yer alan objektif veriler için çeşitli özel sektör ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla iletişime geçilip tez çalışmasının özünde yer alması hedeflenen objektif veriler elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan nesnel veriler, alt grupları, veri türleri ve hangi kurumlardan elde edildikleri aşağıdaki tablodan izlenebilmektedir.

Çizelge 4.9: Objektif veriler, türleri ve kaynakları.

Kurumlar	Veri Kategorileri	Alt Kategorileri	Veri Türü
İBB Planlama Müdürlüğü	Sosyo-Kültürel Aktiviteler	Sinemalar, Tiyatrolar, Festival Alanları, Konser Salonları, Kültür Merkezleri, Kütüphaneler, Müzeler, Sanat Galerileri	CBS Ortamında “Point”
	Spor Aktiviteleri	Sadyum, Futbol Sahası, Halı Saha, Yüzme Havuzu, Hipodrom, Basketbol Sahası, Voleybol Sahası, Tenis Kortu, Spor Tesisi, Spor Kompleksi, Atletizm Pisti, Binicilik, Atış Poligonu, Buz Pisti	CBS Ortamında “Point”
	Alış-Veriş Mekanları	Alış Veriş Merkezleri	CBS Ortamında “Point”
	Ulaşım	Ana Taşıt Aksları, Toplu Taşıma Durakları, Toplu Taşıma Güzergah Bilgisi	CBS Ortamında “Point” ve “Line”

Çizelge 4.9 (devamı): Objektif veriler, türleri ve kaynakları.

Kurumlar	Veri Kategorileri	Alt Kategorileri	Veri Türü	
İBB Ulaşım Planlama Müdürlüğü	İstanbul Ulaşım Ağı Veri Tabanı	Yol Türleri, Yol Kademeleri, Hız Sınırları, Tek Yön/Çift Yönler, Dakika Bilgisi	CBS Ortamında “Line”	
	Trafik Yoğunluk Sensörleri Hız Verisi	600 adet sensörden dört farklı mevsimdeki birer güne ait ortalama hızlar	CBS Ortamında “Point” ve Excel Tabloları	
	Otobüs Durak Noktaları		CBS Ortamında “Point”	
	Güncel Sınırları	Mahalle	Mahaller, Mahalle alanları, Askeri Alanlar, Ormanlar	CBS Ortamında “Poligon”
	İBB Ulaşım Anketleri		Mahalle Bazında Otomobil Sahipliği, Hanehalkı Geliri	Excel Tablosu
	Sosyo-Kültürel Aktiviteler		Kültür ve Kongre Merkezleri, Kütüphaneler, Sinemalar, Tiyatrolar, Sergi Salonları, Müzeler	
“BAŞARSOFT”	Spor Aktiviteleri	Basketbol, Futbol, Golf, Voleybol Sahaları, Buz Pisti, Hipodrom, Spor Kulübü, Spor Merkezi, Spor Salonu, Spor Tesisi, Stadyum, Tenis Kortu, Yarış Pisti, Yüzme Havuzu.	CBS Ortamında “Point”, “Line” ve Excel Tablosu	
	Alış-Veriş, Yeme ve Eğlence Mekanları	Bar, Çiğ Köfteci, Dondurmacı, Fast Food, Fırın, Pastane, Kafe, Kuyumcu, Lokanta, Pizza, Zincir Marketler		
	Yeşil Alanlar	Mesire, Piknik Alanları, Ormanlık Alanlar, Parklar ve Diğer Yeşil Alanlar, Kıyı Kenar Çizgisi		
	Yerleşim Lekesi	Her Mahallenin Yerleşilebilir Alan Büyüklüğü		
TÜİK	Mahalle Nüfusları	2014 Yılı İstanbul Mahalle Nüfusları	PDF Tablosu	

Çizelge 4.9 (devamı): Objektif veriler, türleri ve kaynakları.

Kurumlar	Veri Kategorileri	Alt Kategorileri	Veri Türü
İTÜ	Doğal Yapı Verileri	Ormanlar, Göller	CBS Ortamında “Point” ve “Poligon”
	Yerleşim Lekesi		
	Donatı Alanları	Yeşil Alanlar, Okul Bahçeleri, Sağlık ve Eğitim Alanları.	

Elde edilen veriler, ArcGIS, SPSS ve Excel programlarında birbirine entegre edilmiş ve mahalle düzeyinde çalışmaya elverişli bir “Boş Zaman Aktiviteleri Veri Tabanı” oluşturulmuştur.

4.3.2.Hanehalkı anketi için örnekleme yönteminin belirlenmesi

Örnekleme yönteminin belirlenmesinde; “İstanbul’da Konut Alanlarında Fiziksel Çevre Kalitesi Analizi” isimli araştırmada (Bölen ve diğ., 2006) kullanılan yöntemin, güncel veriler ile yeniden üretilmesidir. Tabakalı örnekleme yönteminin aşamaları aşağıda özetlenmiştir;

- Mahalle nüfusları ve alanları verisi kullanılarak her bir mahalle için *brüt nüfus yoğunlukları* hesaplanmıştır. Bütün İstanbul için bu yoğunlukların medyan değeri 141,46 kişi / ha. olarak bulunmuştur. Alt dörde bölenler (en düşük yoğunluğa sahip %25’lik kısmın başlangıç noktası) 41,44, üst dörde bölenler (en yüksek yoğunluğa sahip %25’lik grubun başlangıç noktası) ise 292,79 olarak hesaplanmıştır.

ÜstDAR (üst dörde bölen)= 292,79 kişi /ha

Medyan= 141,46 kişi /ha.

AltDAR (alt dörde bölen)= 41,44 kişi /ha.

Bu dağılımdan yola çıkılarak mahalleler brüt nüfus yoğunluklarına göre 3 gruba ayrılmıştır;

Çizelge 4.10: Yoğunluklarına göre mahalle grupları (2014 Yılı).

Düşük Yoğunluklu Mahalleler	0 - 41,44 kişi / ha.
Orta Yoğunluklu Mahalleler	41,45 - 292,79 kişi / ha.
Yüksek Yoğunluklu Mahalleler	292,80 kişi/ha ve üzerinde

- İstanbul’daki her bir sokağa ait rayiç değerlerin Excel ortamında veri girişleri tamamlanmış, her bir mahalledeki sokak rayiçlerinin ortalaması alınarak **mahalle**

ortalama rayiç değerleri hesaplanmıştır. Bu veri kullanılarak bütün İstanbul için medyan rayiç değer, 546,95 TL.olarak hesaplanmıştır. Alt dörde bölen, 194,84 TL. iken, üst dörde bölenler 1382, 33 TL. olarak bulunmuştur.

ÜstDAR= 1382,33 TL.

Medyan= 546,95 TL.

AltDAR = 194,84 TL.

Bu dağılımdan yola çıkarak İstanbul mahalleleri sokak rayiçlerine göre 3 gruba ayrılmıştır;

Çizelge 4.11: Arazi değerlerine göre mahalle grupları (2014 Yılı).

Düşük Arazi Değerine Sahip Mahalleler	0 - 194,84 TL.
Orta Arazi Değerine Sahip Mahalleler	194,85 - 1382,33 TL.
Yüksek Arazi Değerine Sahip Mahalleler	1382,34 kişi/ha ve üzerinde

- Bu gruplar elde edildikten sonra; İstanbul mahalleleri için Ortalama Sokak Rayiçleri ve Brüt Nüfus Yoğunluklarına göre $3 \times 3 = 9$ grup oluşturulmuştur. Bu gruplar;

- Düşük Yoğunluklu - Düşük Arazi Değerine Sahip,
- Düşük Yoğunluklu - Orta Arazi Değerine Sahip,
- Düşük Yoğunluklu - Yüksek Arazi Değerine Sahip,
- Orta Yoğunluklu - Düşük Arazi Değerine Sahip,
- Orta Yoğunluklu - Orta Arazi Değerine Sahip,
- Orta Yoğunluklu - Yüksek Arazi Değerine Sahip,
- Yüksek Yoğunluklu - Düşük Arazi Değerine Sahip,
- Yüksek Yoğunluklu - Orta Arazi Değerine Sahip,
- Yüksek Yoğunluklu - Yüksek Arazi Değerine Sahip

mahalleler olarak adlandırılmıştır. CBS ortamındaki mahalleler veri setine her bir mahalleye ait bu eşsiz veri eklenmiş ve “Örneklem Özellikleri” olarak isimlendirilmiştir.

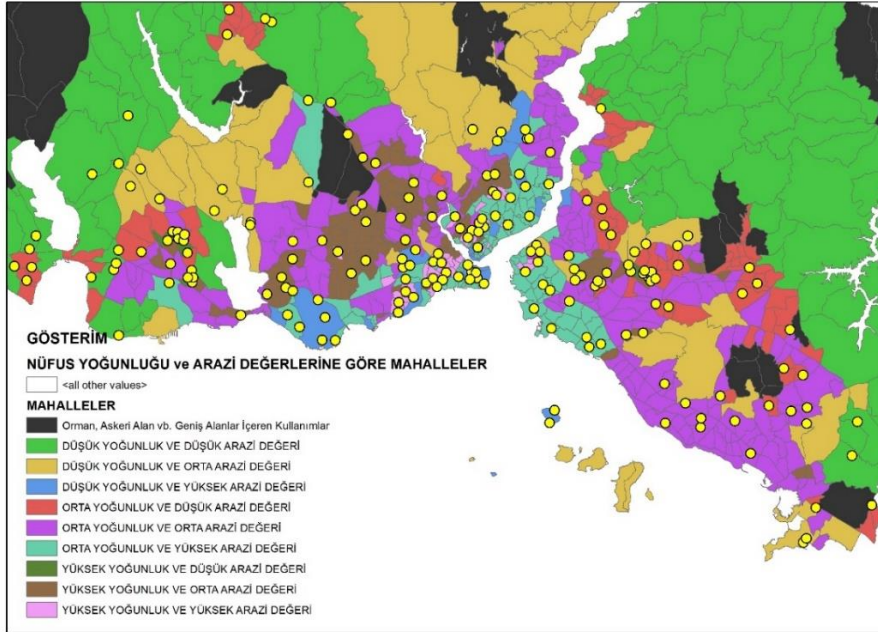
- İstanbul’da yer alan bütün binaları gösteren CBS veri tabanı ile mahalleler veri tabanı Örneklem Özellikleri’ne göre ilişkilendirilerek, İstanbul’daki herhangi bir binanın yukarıda üretilmiş gruplardan hangisine düştüğü görülebilmektedir. İstanbul’daki her bina yukarıdaki gruplardan birine atanmıştır. Bu ilişkinin

kurulması, mekansal rassal bir örneklem seçimi açısından önem taşımıştır. *ArcGIS Sampling Design Tool* kullanılarak, her gruptan birbirlerine en az 500 metre mesafede 22 adet örneklem kümesi seçilmiştir. Toplam 200 noktanın her biri bir binayı göstermektedir. Her bir noktanın çevresinde yer alan 6 adet farklı binada anket yapılması planlanmıştır. Hangi 6 binada anket yapılacağı, Elif Kısar Koramaz'ın (2010) doktora tezinde kullandığı yöntem ile belirlenmiştir:

“Seçili bina başlangıç noktası olmak üzere anketörden saat yönünde ilerlemesi ve her bir binada 1'er tane anket olmak üzere, aynı rotayı izleyerek anket sayısını 6'ya tamamlaması istenecektir. Anket yapmaya her bir konut binasının 2. katındaki hanelerden başlanacak, eğer o katta anket yapılamazsa bir üst kata geçilecektir.”

Böylelikle toplamda 1200 hane ile görüşülerek anket çalışmasının tamamlanması hedeflenmiştir. Her birinde altışar adet anketin yapılacağı noktaların mekansal dağılımları; nüfus yoğunlukları ve arazi değerlerine göre ayrılmış mahalleler ile birlikte Şekil 4.4'ten izlenebilmektedir.

Anketörler ile farklı günlerde iki defa görüşülerek, tez konusu, anketin içeriği, hane halklarına yaklaşım ve davranış yöntemleri konularında birer saatlik eğitim verilmiştir. Bu eğitimler sonrasında 15 Mayıs – 15 Haziran 2015 tarihleri arasında 10 adet şehir planlama öğrencisinin yardımıyla toplamda 1188 adet anket tamamlanmıştır.

Şekil 4.4: Örneklem noktalarının mekansal dağılımları (2015).

5. İSTANBUL KENTİ'NDE KENTSEL YAŞAM KALİTESİNİN YÜKSELTİLMESİNDE BOŞ ZAMAN AKTİVİTELERİNİN ROLÜ

Kentsel yaşam kalitesi ile boş zaman değerlendirme aktiviteleri arasındaki ilişki, objektif ve subjektif olmak üzere iki farklı analiz ekseninde açıklanmıştır.

5.1. İstanbul'daki Yerleşmelerin ve Boş Zaman Aktivitelerinin Objektif Veriler Üzerinden Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde tez modelinde yer alan objektif göstergelere bağlı olarak İstanbul kentiyile ilgili farklı mekansal ölçeklerde karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılmıştır. Böylelikle çeşitli kurumlardan elde edilmiş ikincil veri düzeyinde, İstanbul'daki boş zaman değerlendirme mekanları sunumları arasındaki farklılıkların ortaya koyulması hedeflenmiştir.

Metodoloji bölümünde sunulan veri tabanına göre; mekansal dağılım açısından İstanbul'daki boş zaman değerlendirme aktivitelerini destekleyen hizmetlerin hitap ettiği nüfus ve alan açısından ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Mahallelerde yer alan her bir rekreasyon aktivitesi (aktif yeşil alanlar ve spor alanları) ortalama 30,2 hektarlık bir mahalle alanına ve mahallede yaşayan 3421 kişiye hizmet etmektedir. Bir kültürel aktivite için hizmet sunulan alan 46,6 hektar, hizmet sunulan nüfus ise 6923 kişidir. Alışveriş ve yeme içme birimleri incelendiğinde ise, 15 hektar ve 933 kişi rakamları ile karşılaşılmaktadır. Nüfus ve alan cinsinden, hizmet sunumu açısından en iyi durumdaki aktiviteler; alışveriş ve yeme içme mekanları iken, boş zaman değerlendirme aktiviteleri arasında en yetersiz sunuma sahip aktivite grubu sosyal ve kültürel aktivitelerdir.

Anadolu Yakası'nda bir rekreasyon aktivitesi Avrupa Yakası'ndakine kıyasla daha geniş alanda, daha düşük nüfusa hizmet vermektedir (Çizelge5.1). Avrupa Yakası'nda ise, rekreasyon aktivitelerinin daha “yoğun” bir kullanıma sahip oldukları söylenebilir. Benzer durum, alışveriş mekanları için de geçerlidir. Sosyal ve kültürel aktiviteler için ise; hem hizmet nüfusunun hem de hizmet alanının Anadolu Yakası'nda daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu tablo, Anadolu

Yakası'na kıyasla Avrupa Yakası'nın boş zaman değerlendirme aktivite sunumları açısından daha zengin bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Çizelge 5.1: Aktivite türlerine göre hizmet sunulan nüfus ve alan özellikleri (2016).

	Park-Spor		Kültürel Tesisler		Alish Veris-Yeme İçme	
	Nüfus	Alan(ha.)	Nüfus	Alan(ha.)	Nüfus	Alan(ha.)
Anadolu Yakası	3206	33,41	6887	51,86	931	15,81
Avrupa Yakası	3551	28,20	6945	43,51	934	14,67
Kıyı Yerleşmeler	2336	19,91	4399	32,45	798	13,98
İç Yerleşmeler	4173	37,27	8675	56,50	1026	15,88
En Olumlu Mahalleler	20,52	2,03	4,1	0,1	1	0,1
En Olumsuz Mahalleler	25061	467,96	65724	716,25	7086	442,66

Benzer bir değerlendirme denize kıyısı bulunan mahalleler ile iç yerleşmeler arasında yapıldığında; kıyı yerleşmeler bütün aktivite kategorileri için, iç kesimlerdeki mahallelere göre daha avantajlı durumdadır. Aktivite sayıları fazla ve hizmet alanları daha küçüktür.

Boş zaman değerlendirme kategorileri açısından en olumlu ve en olumsuz durumdaki beş mahalle için istatistiksel farklılıklar (Mann Whitney U Test: sig. < 0,05) çok daha derindir. Hizmet sunulan nüfus ve alan özelliklerine göre rekreasyon alanları açısından en olumlu durumdaki mahalleler Fatih, Sarıyer, Şişli ve Beykoz ilçelerinde yer seçerken, kültürel aktiviteler ve alışveriş mekanları açısından en olumlu mahalleler ise Beyoğlu ve Fatih ilçelerinde yer almaktadır.

5.1.1. Boş zaman aktivitelerinin kentsel mekandaki dağılımı

Boş zaman değerlendirme aktivitelerinin kentsel mekandaki dağılımı için haritalandırma (mapping) ve coğrafi dağılımı ölçen teknikler kullanılmıştır. Coğrafi veri tabanındaki boş zaman değerlendirme aktiviteleri, mahalle sınırları ve ulaşım ağı verileri ile çakıştırılmış ve görselleştirilmiştir.

İstanbul'da rekreasyon amaçlı kullanılan spor alanları ve aktif yeşil alanların oldukça yaygın bir dağılım gösterdikleri görülmektedir. Aktif yeşil alan ve spor alanları, Avrupa Yakası'nda kısmen homojen bir dağılım gösterirken Anadolu Yakası'nda kıyı şeridi ile D-100 karayolu arasında yoğunlaşmıştır (Şekil 5.1).

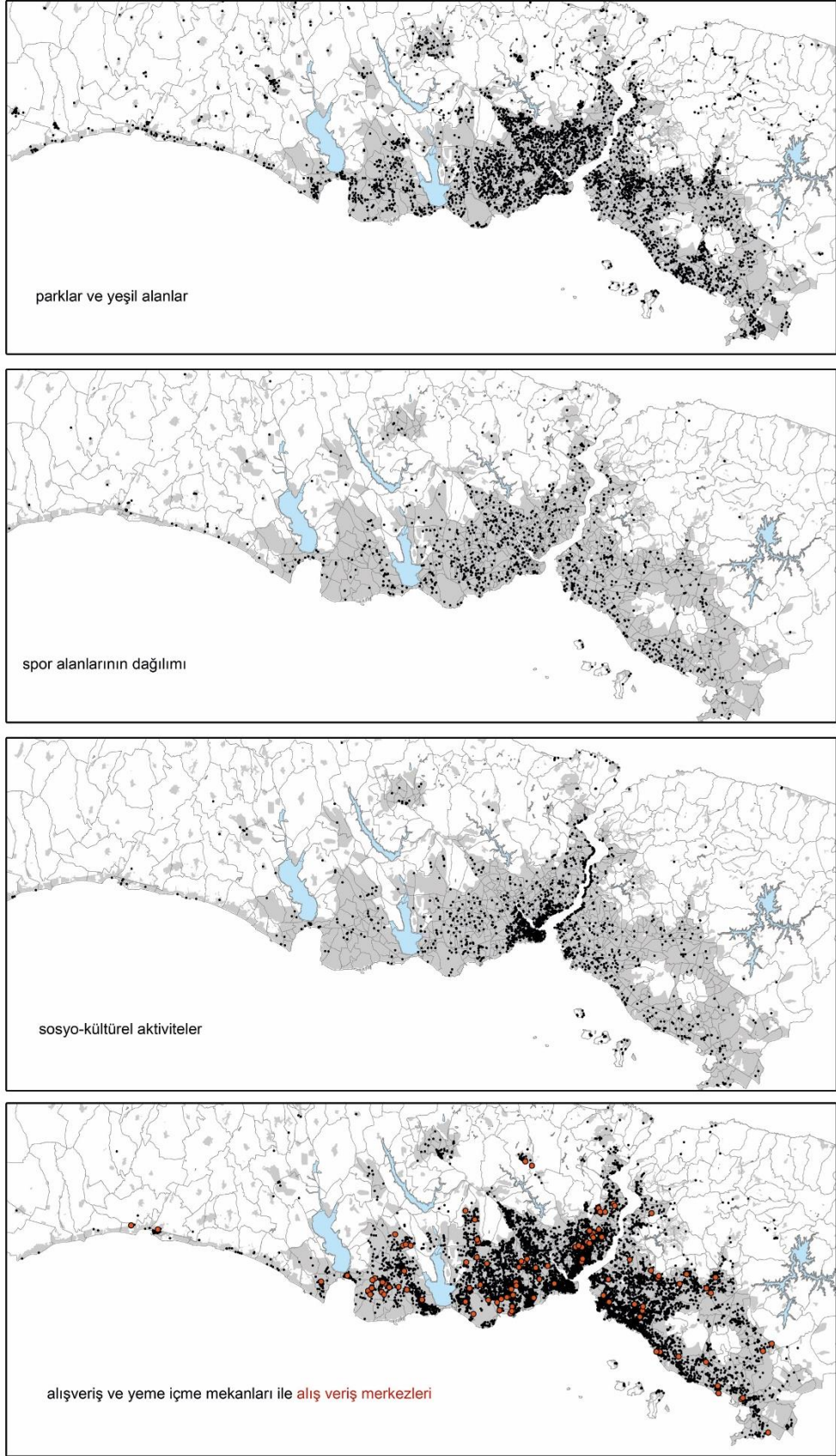
Sosyal ve kültürel tesislerin daha çok tarihi bölgede bir üçgen oluşturarak yoğunlaştığı gözlenmektedir (Enlil ve diğ., 2011). Beyoğlu, Fatih, Üsküdar ve Kadıköy kültürel aktiviteler açısından önemli merkezlerdir.

Alışveriş ve yeme içme aktiviteleri; sosyo-kültürel aktiviteler ile birlikte kentsel merkezlerde yoğunlaşmıştır. Aktivite sayısı açısından en zengin grubu oluşturan bu faaliyetlerin yoğunluğu çeperlere doğru azalmaktadır.

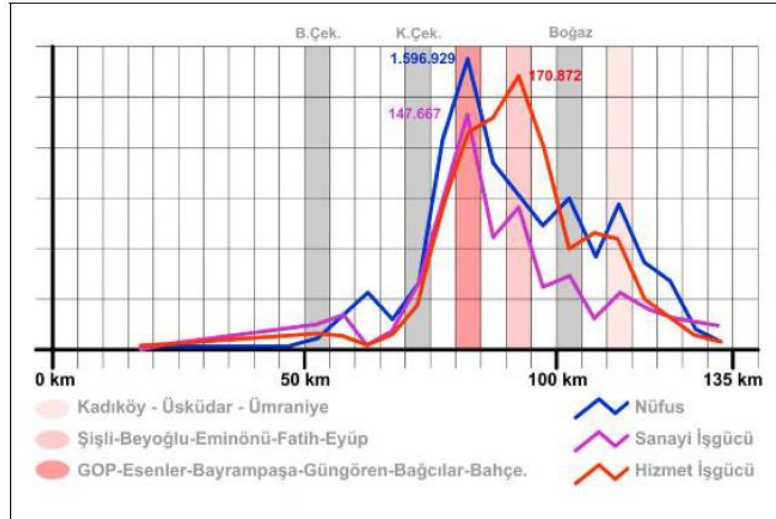
Günümüzde alışveriş merkezlerinin de boş zamanları geçirme konusunda bir alternatif haline geldiği bilinmektedir (Shields, 2003; Erkip, 2003; Lloyd ve Auld, 2003). AVM'ler bünyelerinde barındırdıkları çok çeşitli kullanımlar (günlük alış - veriş, rekreatif alış-veriş, yeme-içme, fitness / spor, çocuk oyun alanı, park, lunapark, marina vb.), iklimsel koşullardan korunmayı sağlayan tasarımları, otopark olanakları ve ana ulaşım aksları üzerinde konumlanmaları nedeniyle kentlilerin boş vakitlerini değerlendirmelerinde cazip koşullar yaratmış ve hızla benimsenmişlerdir. İstanbul'da AVM'lerin, yerseçimi açısından, Şişli, Bakırköy ve Beylikdüzü'ndeki ana akslarda kısmen bir yoğunlaşma gözlene de genellikle dağınık bir yapı sergiledikleri söylenebilir.

Boş zaman değerlendirme aktiviteleri açısından kentsel arazi kullanım içindeki payı en yüksek olan ve bir çoğu özel sektör tarafından sağlanan alış veriş ve yeme içme imkanları, arz talep ekseninde değerlendirildiğinde, tüketim odaklı boş zaman değerlendirme faaliyetlerine doğru bir yönelimin kentte yerleşik bir duruma dönüştüğü söylenebilir. Rekreatif ve sosyo-kültürel hizmet sunumlarındaki yetersizlik ve mekansal eşitsizliklerin boşluğunu, tüketime yönelik alış veriş ve yeme içme mekanları doldurmuştur. Ancak kentlinin boş zaman gereksinimleri çok çeşitlidir ve tüketime yönelik bir aktivite grubunun bu ihtiyaçları tek başına karşılayabilmesi mümkün değildir. Bir çok kültürde toplumsal gelişimin anahtarı olarak görülen rekreasyon ve sosyo - kültürel aktivitelerin alış veriş aktiviteleri ile ikame edilmesi, bu aktivitelere özgü faydaların (sağlık, stres azaltma, fiziksel ve ruhsal gelişim, sosyal ilişkiler, istihdam vb.) yakalanamamasına neden olmaktadır. Bu faydaların kentsel mekanın çeşitli noktaları için azlığı, yokluğu ve dengesiz dağılımı ise, kentten duyulan tatmini ve yaşam kalitesi algısını olumsuz etkilemektedir.

İstanbul'da yaşayanların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri dört temel fonksiyonun (aktif yeşil alanlar, spor alanları, kültürel tesisler ve alışveriş merkezleri) mekansal yapısı (coğrafi merkezleri, gelişme aksları ve merkez çevresindeki yayılma düzeyleri) "Measuring Geographic Distribution" kullanılarak ArcGIS 10.2. programında analiz edilmiştir. Scott ve Vanikas (2010), nokta verinin mekansal karakterini anlamada bu analizlerin kullanışlı olduğunu vurgulamıştır. Farklı yıllardaki dağılımlar ya da bir yapının farklı kategorilerinin mekansal dağılım karakterleri arasında karşılaştırma yapmakta çokça kullanılmaktadır. "Mean Center", noktaların iki boyutlu koordinatlarının ortalamalarını hesaplayarak geometrik merkezlerini bulmaya, "Directional Distribution" standart sapmalara göre coğrafi merkez çevresindeki kümelenen noktaların bir elips yardımıyla dağılım yönlerini tayin etmeye, "Standart Distance" ise, coğrafi merkezden bir standart sapma uzaklıktaki aktiviteleri belirlemede kullanılmaktadır (Şekil 5.2).

Şekil 5.1:Boş zaman değerlendirme aktivitelerinin kentsel mekandaki konumları (2016).

Şekil 5.3: Metropolitan alanın nüfus ve işgücü yapısı (İMP, 2006).

Kent uzun yıllardır kuzeye doğru genişleyen bir yerleşme lekesine sahip olsa da, boş zaman değerlendirme alternatiflerinin halen eski yerleşme lekesi ve çevresinden uzaklaşmadıkları görülmektedir. Özellikle kültürel aktivitler ve rekreasyon alanlarının merkez bağımlılığı, coğrafi orta noktanın Galata-Eminönü arasında konumlanmasıyla kendini göstermektedir. Erişilebilirlik ve ulaşım aksları üzerinde konumlanmanın alış veriş merkezleri açısından bir yer seçim yönlendiricisi olması, coğrafi merkezlerinin D-100'e oldukça yakın bir noktada konumlanması sonucunu doğurmuştur.

5.1.2. Hizmet alanları ve erişilebilirlik analizi

Hizmet alanları analizi ile kentteki ulaşım sistemi ve yol ağına bağlı olarak boş zaman değerlendirme aktivitelerinin erişilebilirlikleri hesaplanmıştır. Planlama pratiğinde çokça kullanılan erişilebilirlik çemberleri metodu, hizmet alanlarını gerçekte olduğundan çok daha geniş bir alanda ölçmektedir. Hizmete erişimi sağlayan yol ağı üzerinden gerçekçi bir ölçüm yapıldığında ise, hizmet alanlarının daraldığı görülmektedir (de Smith, Goodchild ve Longley, 2007).

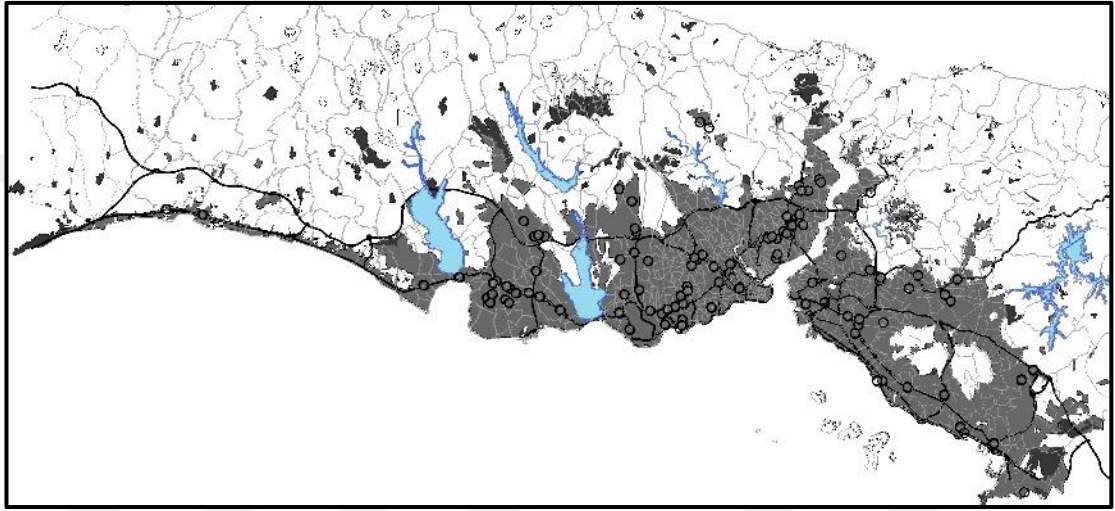
Literatürde “catchment area” ve “service area” gibi isimler alan bu yöntem, özel ve kamusal yatırımların yer seçimi için pazardaki mekansal boşlukları ve hizmet sorunu yaşayan kentsel mekanları tespit etmek için sıkça kullanılan bir yöntemdir (de Smith, Goodchild ve Longley, 2007). Bu yöntem, alış-veriş merkezleri ve sosyo-kültürel tesisler için yeni yatırım alanlarının tespiti olarak düşünülebileceği gibi, parklar ve spor alanları gibi kamusal kullanımlar için, yerel yönetimlerin öncelikle donatı

eksikliklerini gidermesi gereken alanların belirlenebilmesini sağlayan kullanışlı bir araçtır.

Bu analiz için, ArcGIS 10.2. yazılımının “Network Analyst“ uzantısı kullanılmıştır. Veri olarak, İBB Ulaşım Planlama Müdürlüğü’nden alınan “İstanbul Yol Ağı” verisi temel alınmış ve bir “Yol Ağı Veri Seti (Network Dataset)” oluşturulmuştur. Bu veri setinde İstanbul’daki her bir yola ait; tek, çift yönler, yol türleri, yol kademeleri, yolun ilgili bölümündeki ortalama taşıt hızları ve yaya-taşıtların ayrımı verileri depolanmaktadır. Bu data hem yaya hem de taşıt ağı olarak düzenlenmiştir. Yaya ağı, yürüme mesafesindeki spor ve park alanlarının hizmet alanlarının belirlenmesinde kullanılırken, taşıt ağı ise alışveriş merkezleri ve sosyo-kültürel aktiviteler gibi taşıt ile gidilen ve süre ile ölçülen hizmet alanlarının belirlenmesinde kullanılmıştır. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde hizmet alanlarının yoğunlukla alışveriş merkezleri, sinema ve tiyatrolar ile parklar ve yeşil alanlar için araştırıldığı görülmüştür. Bu çalışmalardan yola çıkılarak AVM için 15 ve 30 dakikalık iki aşamalı sürüş mesafeleri (Yiğitcanlar ve diğ. 2007), Sinema ve Tiyatro için 20 dakikalık sürüş mesafesi (Dodona Research, 2010; Ham, 2014), Parklar ve Spor Alanları için ise 500 ve 1000 metrelik yürüme mesafeleri (Koppen ve diğ. 2014; Mavoa ve diğ. 2009, Çetiner, 1972) baz alınarak hizmet alanları belirlenmiştir. Müze, sanat galerisi, festival alanı, konser salonu gibi sosyo-kültürel tesisler İstanbul’da yaşayanlar dışında, bölge ve ülke ölçeğinde ziyaretçi çeken aktivitelerdir (Kirschberg, 1996; Boter, 2005). Bu nedenle; kent ölçeği ile sınırlı bu çalışmada sosyo-kültürel aktiviteler olarak yalnızca kent içerisindeki sinema ve tiyatroların hizmet alanları hesaplanmıştır.

Hizmet alanları açısından İstanbul’daki AVM’lerin doygunluğa ulaştıkları görülmektedir. Kuzeyde, parçacıl gelişme gösteren yerleşimler haricinde, AVM’lere ulaşım özel araç ile ortalama 15 dakika ve altındadır (Şekil 5.3). Diğer bir deyişle, boş zamanını alışveriş merkezinde geçirmek isteyen bir kentli, 15 dakikalık bir mesafede bu ihtiyacını karşılayabilmektedir. Şişli-Bakırköy ve Beylikdüzü’nde yer alan ve birbirine yakın konumlanmış AVM’lerde ise pazar alanlarının birbirlerinin üzerine bindiği (overlap) bir durum söz konusudur. Ortak pazar, alışveriş merkezleri yatırımcıları için dezavantajlı bir durum olsa da kentliler açısından alışverişe yönelik boş zaman değerlendirme alternatiflerinin zenginliği anlamına gelmektedir. Bununla birlikte; Türkiye’de son yıllarda sayıları hızla artan alışveriş merkezleri, kentsel

yaşam açısından çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar arasında; çoğunlukla kentsel doku ile ilişki kurmadıkları, güvenlik ve yaratılan yapay ortam dolayısıyla gerçek bir kamusal nitelik taşımadıkları, açık kamusal alan kullanımlarını özel iç mekânlara taşıdıkları, geleneksel kent merkezinde gelişen kentsel aidiyet hissini yaratmadıkları (Özaydın ve Firidin Özgür, 2009), taşıt odaklı yaşam biçimlerini özendirdikleri, sadece tüketime yönelik aktiviteleri barındırdıkları, toplumun bütün kesimlerine hitap etmedikleri, sosyal ve mekansal ayrışmaları arttırdıkları (Ecemiş Kılıç ve Aydoğan, 2006) sayılabilir.

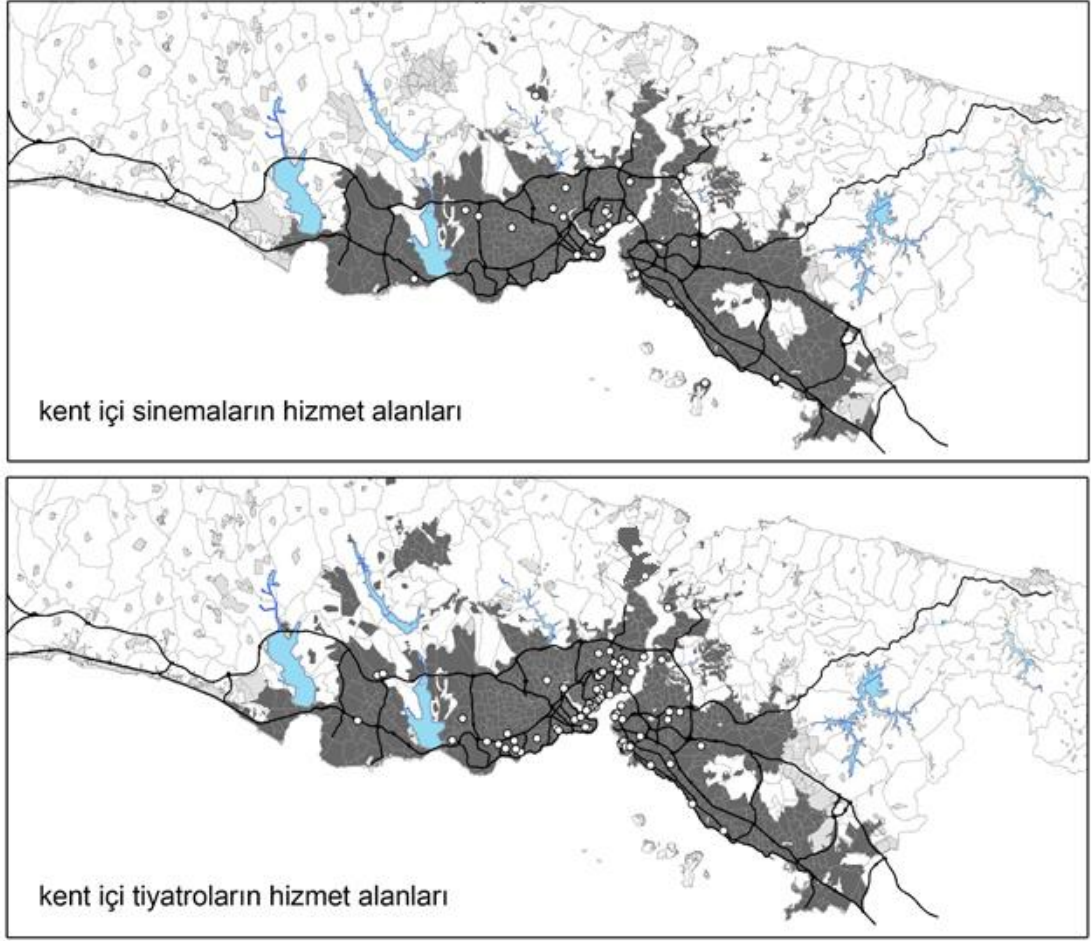
Şekil 5.4: Alışveriş merkezlerinin hizmet alanları (2016).

Bir alışveriş merkezi içerisinde yer almayan sinema ve tiyatroların yirmi dakikalık sürüş mesafesine göre hizmet alanlarını gösteren yukarıdaki haritalara göre, aralarındaki fark çok az olmakla birlikte tiyatrolar, sinemalara göre daha geniş bir alana hizmet etmektedirler. Bununla birlikte; AVM'ler içerisindeki sinema salonları değerlendirmeye katıldığında, İstanbul'da sinema açısından hizmet sorunu yaşayan bir yerleşme alanı bulunmadığı görülmektedir (Şekil 5.4).

Kenteki kültür yaşamına zenginlik katan ve toplumun bir çok kesimi tarafından erişilebilir durumdaki kent içi sinemalar, alışveriş merkezlerine yenik düşmektedir. Emek, Alkazar, Rüya, Lale, Sinepop, Süreyya, Ataköy Atrium, Bahçelievler Holidayplex Ünverdi, Beykoz Kavacık Acarkent, Çengelköy Maxi, Nişantaşı Movieplex, Ortaköy Feriye, Sefaköy Coloni Cinemarine, Silivri Maxi, Teşvikiye AFM, Tuzla Sahil, Bakırköy 74, Bakırköy İncirli, Bakırköy Renk, Broadway, Kadıköy Hollywood, Karagömrük Feza ve Şişli Kent sinemaları bir dönem İstanbul kent kültürünün önemli birer parçası olmuş, ancak, alışveriş merkezlerinin yükselişi

ile birlikte kapanan salonlardır (URL-5). Bununla birlikte; Broadway Sineması, Moda Sineması, Süreyya Sineması (Kadıköy) örneğinde olduğu gibi tiyatro ve opera salonlarına dönüşerek (Tiyatro Ak'la Kara, Moda Sahnesi, Süreyya Operası) kentteki kültürel yaşantıya katkı sağlamaya devam eden örnekler de mevcuttur. Kent merkezleri; alışveriş merkezleri ile rekabette sinema salonları yönünden yenik düşse de, salonların büyük bir kısmının kent merkezinde bulunduğu tiyatrolarda gösteri ve seyirci sayılarında son yıllarda meydana gelen artışlar sevindirici gelişmelerdir.

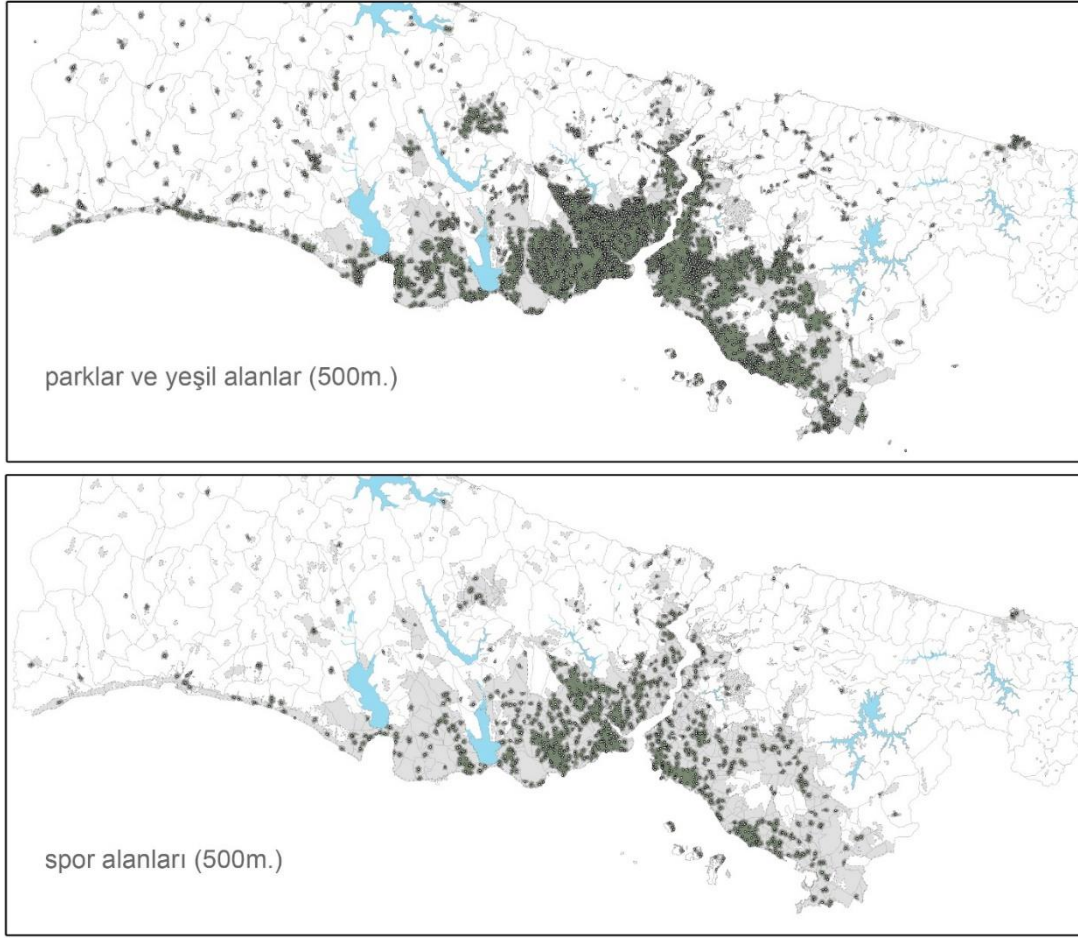
Bir kültür aktivitesi olarak sinemanın alışveriş merkezi içerisinde olması ve şehir içinde olması arasında bireye sağladığı faydalar (stresten uzaklaşma, farklı konular hakkında bilgi sahibi olma, arkadaşlık ve aile ilişkilerini geliştirme) açısından büyük farklılıklar bulunmayabilir. Toplumsal faydaları ve kente katkıları açısından ise; sinema ve tiyatro gibi işlevlerin kentsel mekanda başlı başına birer işlev olarak yer almaları ve kentsel yaşam deneyiminin kalitesini yükseltmeleri önemli bir ihtiyaçtır. Kent dediğimiz karmaşık ilişkiler sistemine zenginlik katan öğelerin başında gelen bu işlevlerin, sınırlı erişim ve kamusal alan sunan AVM'ler içerisinde sunulması eşitlik ve mekansal adalet sorunlarının yanında kentin topyekün kültürel birikimi ve gelişimini de geriletken bir tehdit ortamı yaratmaktadır.

Şekil 5.5: Sinema ve tiyatroların hizmet alanları (2016).

Anadolu yakasındaki kent içi sinema ve tiyatro salonları halen optimum erişim mesafesinde kentsel alanın büyük bir bölümüne hizmet sunmaktadırlar. Sinema açısından Sultanbeyli ve Sancaktepe'nin doğu mahalleleri, Tuzla'nın kuzeyi ile Şile hizmet sorunu yaşayan alanlardır. Sultanbeyli ve Sancaktepe'nin doğusu, Pendik ilçesinin kuzeyinde yer alan Yenişehir ve Sanayi mahalleleri ile Tuzla / Aydınli Mahallesi ise tiyatro hizmetinden optimal koşullarda yararlanamayan mahallelerdir (Şekil 5.5).

Avrupa Yakası'nda ise Büyükçekmece Gölü'nün batısındaki yerleşimlerin kent içi tiyatro ve sinema aktivitelerinden yararlanamadıkları görülmektedir. Sinema açısından Arnavutköy, tiyatro açısından ise Sarıyer'in kuzeyindeki mahallelerin hizmetlere ulaşımında diğer yerleşme alanlarına göre sorunlara sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 5.6: Aktif yeşil alanlar ve spor alanlarının hizmet alanları (2016).

Yerleşik alan ile birlikte incelendiğinde; İstanbul'da rekreasyon hizmetinden faydalanamayan çok sayıda mahalle bulunduğu görülmektedir. Yürüme mesafesinde bütün yerleşik alana hizmet vermesi gereken bu aktivitelerden özellikle spor alanlarının kentin büyük bir kısmında yetersiz hizmet sunumuna sahip olduğu görülmektedir (Şekil 5.6). İç mahalleler ve çeperler park, yeşil alan ve spor donatıları açısından oldukça dezavantajlı durumdadırlar. Çocuk parkı ölçeğindeki parkların da etkisiyle daha geniş alana hizmet sunsa da; farklı kullanıcı türleri için bir çok mahalle ve semtte yeterli park ve yeşil alanın sunulmadığı görülmektedir. Ev dışındaki boş vakitler için çok çeşitli alternatifleri en az maliyetle ve kolayca erişilebilir bir biçimde gerçekleştirmeyi sağlayan ve kentlerin temel ihtiyaçları arasında yer alan rekreasyon alanlarının, bütün kentsel mekana eşit düzeyde hizmet sağlayacak biçimde planlı ve kademeli bir biçimde dağılım göstermemesi ciddi bir sorundur. Çocukların oyun ile eğitimi ve gelişimi, gençlerin zararlı alışkanlıklardan ve suçtan uzak durması, yaşlıların kendilerini hala toplumun bir parçası olarak hissetmeleri, mahalledeki sosyal ilişkilerin ve aidiyet hissinin gelişmesi, kent sağlığının

korunması, çevresel sürdürülebilirlik ve gayrimenkul fiyatlarının kontrolü gibi bir çırpıda sayılabilecek faydalardan kentlilerin büyük bir kısmının mahrum bırakılması, İstanbul kentindeki yaşam kalitesi açısından önemli bir tehdittir.

Yakın geçmişteki kentsel olaylarda da şahit olduğumuz tüketim mekanlarını rekreasyona tercih eden, serbest piyasa sisteminde ekonomik açıdan güçlülerin reklam ve pazarlama araçlarıyla manipüle ettikleri boş zaman taleplerine çanak tutan bakış açılarının, üretmekte ısrarcı olduğu mekansal düzen, kısa süreli ekonomik faydalar için geçmişten gelen kültürel zenginlikleri tahrip etmekte, kentin genlerine işleyen yaşam biçimlerini ve alışkanlıkları değiştirmekte, bireysel ve toplumsal gelişime katkı sağlayacak aktivite türlerinin kentsel mekandaki mevcudiyetlerini giderek azaltmaktadır.

5.1.3. Diğer objektif kentsel göstergelerle ilgili uzman görüşleri

Araştırma modelinde yer alan “diğer objektif kentsel göstergeler” bu tez kapsamında uzman görüşleri olarak kabul edilmiş meslek insanı adaylarının fikir ve değerlendirmelerinden elde edilmiştir. Alanda anket çalışması için görevlendirilen şehir ve bölge planlama bölümü öğrencilerine, anket yapacakları noktalarla ilgili değerlendirmelerde bulunmaları için *hava kirliliği, insan ve yapı yoğunluğu, sokaklar ve yapıların bakımlılığı ve estetiği, ulaşım kolaylığı, trafik durumu, otoparklar, yaya, bisiklet ve engelli erişimi* konularında beşli likert ölçek ile hazırlanmış ifadelere puan vermeleri istenmiştir. 195 adet anket kümesi için elde edilen verilere SPSS programı yardımıyla faktör analizi uygulanmış ve üç temel faktörün varyansın %66’sını açıkladığı bir yapı ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki tabloda (5.2) faktör analizi sonuçları sunulmuştur.

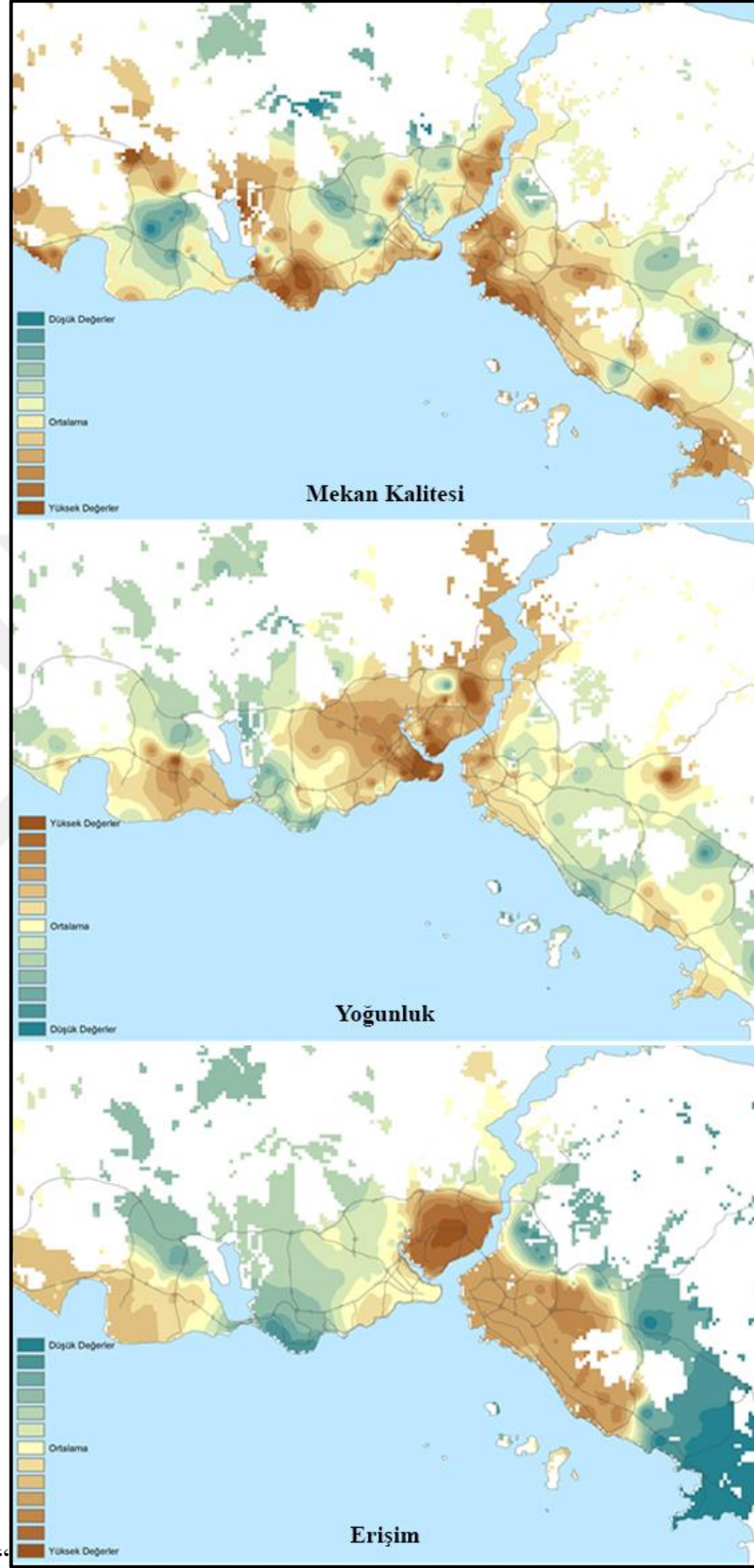
İlk faktör olarak isimlendirilen “Mekan Kalitesi” anket noktaları ve yakın çevresindeki yapılı çevre ve peyzaj öğelerinin mekansal düzenine ilişkin soruların yüklendiği bir faktördür. Yerleşme alanındaki kalabalık hissi, yoğun yapılaşma, trafik sıkışıklığı ve otopark yetersizliğinden ötürü sokaklarda oluşan araç yoğunluğu konuları ise, kısaca “yoğunluk” olarak isimlendirilerek özetlenen ikinci faktörde yer almıştır. Son faktörde ise, yerleşmenin insan ve engelli dostu bir yerleşme olarak yaya, bisikletli ve engellilerin erişim ve dolaşımına uygunluğuyla ilgili konuları açıkklar biçimde “erişim” olarak isimlendirilmiştir (Ek B.9).

Çizelge 5.2: Diğer objektif kentsel göstergeler için faktör analizi.

FAKTÖR İSİMLERİ	Anket Soruları	Bileşenlerin Değerleri		
		1	2	3
Mekan Kalitesi	Estetik Yapılar	,704		
	Kaldırımlarda Ağaç ve Peyzaj Öğeleri	,745		
	Düzenli Konut Bahçeleri	,602		
	Sokakların Kalitesi	,648		
	Hava Kirliliği	,552		
	Binaların Temizlik ve Bakımlılığı	,784		
	Kaldırımların Temizlik ve Bakımlılığı	,803		
	Park ve Meydanların Tem. ve Bakımlılığı	,712		
	Sokakların Temizlik ve Bakımlılığı	,800		
Yoğunluk	Nüfus Yoğunluğu		,856	
	Yapı Yoğunluğu		,597	
	Trafik Yoğunluğu		,888	
	Otopark Sorunları		,769	
Erişim	Yaya ve Bisiklet ile Erişim			,852
	Engelli Erişimi			,816

Not: 0,40'tan büyük olan bileşen değerleri çizelgede gösterilmiştir. KMO= 0,861, Bartlett's Test of Sphericity = 0,000, Rotasyon Yöntemi: Varimax.

Bu faktörlerin kentsel mekandaki dağılımlarını haritalamak için; ArcGIS 10.2. ortamında IDW (Inverse Distance Weighted) yöntemi kullanılarak oluşturulan mekansal interpolasyon tekniklerinden (Şekil 5.7) faydalanılmıştır. Mekansal interpolasyon; mekânın çeşitli noktalarına ait verileri kullanarak veri bulunmayan alanlardaki değerleri tahmin etmeye yarayan bir yöntemler grubudur. IDW; açıklayıcı bir interpolasyon tekniği olup, kesin olarak değeri bilinmeyen bir noktanın yaklaşık değerinin, bilinen noktaların belirli bir uzaklığa göre ağırlıklı ortalamaları alınarak tahmin edilmesidir (Mitas ve Mitasova, 1999).

Şekil 5.7: Diğer objektif kentsel göstergeler.

Kentsel göstergelerin mekansal dağılımından görüldüğü gibi, kentin belirli noktalarında süreklilik gösteren bir desen okunabilmektedir. Kentsel göstergeleri oluşturan faktörlerin skorları merkezi alanlarda yüksek iken çeperlerde azalmaktadır. Mekan Kalitesi; Sarıyer, Şişli, Arnavutköy, Bakırköy, Kadıköy, Üsküdar, Pendik ve Tuzla ilçelerinde en yüksek puanlara sahiptir. Arnavutköy hariç bu ilçelerin tamamı denize kıyısı bulunan ilçelerdir. Önceki bölümlerdeki analizler ile birlikte düşünüldüğünde, İstanbul'da mekan kalitesi yüksek yerlerin rekreatif kullanımlar açısından da zengin olduğu görülmektedir.

Anketörlerin algıladıkları insan, yapı ve trafik yoğunluğu ise farklı bir dağılım deseni göstermektedir. Avrupa Yakası'nda Fatih, Beyoğlu, Beşiktaş ve Şişli ilçeleri yoğunluk algısının en yüksek değerlere ulaştığı yerleşmelerdir. Anadolu Yakası'nda ise Sancaktepe ilçesinde en yüksek değerlere ulaşılmaktadır. Bu bölgedeki yüksek katlı ve gabarili yeni konut inşaatlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yaya, bisiklet ve engelli dostu yerleşimlere ait yüksek puanlara ise çoğunlukla Anadolu Yakası'nın büyük bir kısmı ile Avrupa Yakası'nda boğazın kuzeyine doğru olan yerleşimlerde rastlanmaktadır. Anadolu Yakası'nda Pendik'in doğusundan itibaren hızla düşmektedir. Avrupa Yakası'nda ise Fatih Bakırköy'de düşmekte, Büyüçekmece'nin batısında yeniden ortalamanın üzerinde değerlere yükselmektedir.

5.1.4. Nesnel verilerle yapılan analizlere ilişkin genel değerlendirmeler

Tezin bu kısmında; İstanbul kentindeki boş zaman değerlendirme mekanlarının mevcut durumu, mekansal dağılımı, erişilebilirliği ve hizmet alanları analizleri ile kentsel mekanı yansıtan diğer objektif kentsel göstergelerle ilgili değerlendirmeler analitik bir çerçevede sunulmuştur.

Spor alanları ve açık yeşil alanlardan meydana gelen rekreasyon alanları; kentsel alanda en çok yayılma gösteren aktiviteler olmakla birlikte büyük bir kısmı 1. Çevre Yolu ile kıyı arasında konumlanmıştır. Bu aktivitelerin coğrafi merkezleri de 1. Çevre Yolu'nun deniz tarafında, tarihi yarımadadır. Spor salonu ve halı saha gibi özel sektör yatırımlarını da içermesi nedeniyle spor alanları, 1. Çevreyolu'nun kuzeyine sıçramış olmakla birlikte süresiz bir dağılım göstermektedir. Mahalle düzeyinde veri kullanılarak rekreasyon alanlarının hizmet nüfusları ve mahalledeki hizmet alanları incelendiğinde; Avrupa Yakası'ndaki mahallelerin Anadolu

Yakası'ndakilere kıyasla daha "yoğun" bir boş zaman değerlendirme aktivitesi sunumuna sahip oldukları görülmüştür. Kıyı yerleşimler ile iç kesimlerdeki boş zaman değerlendirme faaliyetleri arasında hizmet nüfusları açısından anlamlı bir fark bulunmazken, kıyı yerleşimlerin hizmet alanları iç kesimlerdekilere göre daha dardır. Diğer bir deyişle Avrupa Yakası'nda ve kıyıdaki yerleşim alanlarında yaşayanlar boş zaman değerlendirme mekanları açısından Anadolu Yakası'ndakilere ve iç yerleşmelere göre daha şanslıdır. Gündüz ve gece nüfus farkının yüksek olduğu, turizm aktivitelerinin yoğun biçimde yer seçtiği ve yüzölçümü bakımından nispeten küçük mahalleler, rekreasyon aktiviteleri açısından en zengin mahallelerdir. Kentin tarihi çekirdeği aynı zamanda rekreasyon mekanlarının da en yoğun bulunduğu yerdir. Merkezden uzaklaştıkça rekreasyon aktivitelerinin hizmet alanlarının optimal koşulların oldukça dışına çıktığı görülmektedir. Yerleşim lekesi içerisinde rekreasyon hizmetinden yararlanamayan, bu aktivitelere erişim sorunu yaşayan çok sayıda alan bulunmaktadır.

Sosyo-kültürel aktiviteler (sinemalar, tiyatrolar, festival alanları, konser salonları, kültür merkezleri, kütüphaneler, müzeler ve sanat galerileri), Fatih – Şişli – Kadıköy üçgeni içerisinde, coğrafi merkezleri Galata-Eminönü arasında olacak biçimde konumlanmışlardır. Bu aktivitelerin merkeze bağımlılığının önemli göstergelerinden biri de boş zaman değerlendirme aktiviteleri arasında en dar yayılma alanına sahip aktivite olmasıdır. Merkezden uzaklaştıkça hizmet nüfusları ve alanları dramatik bir biçimde azalmaktadır. Çoğu kent çeperinde yer alan, 460 adet mahallede hiç bir sosyo kültürel aktivite bulunmamaktadır. Sosyo-kültürel aktivitelerin hizmet nüfusu ve alanları bakımından -rekreasyon aktivitelerine paralel biçimde- Avrupa Yakası ve kıyı yerleşmeler, Anadolu Yakası ve iç mahallelere göre daha zengindir. Bu aktiviteler açısından en iyi durumdaki mahalleler, aynı zamanda turistlerin ziyaret destinasyonlarıdır. En kötü durumdaki mahalleler ise; her iki yakada kent çeperinde konumlanmış mahallelerdir. Aktivitelerin konumları ve hizmet koşullarına paralel biçimde, aktivitelere erişebilirliği en yüksek mahalleler Beyoğlu, Şişli ve Beşiktaş'ın kıyı kesiminde yer almaktadır. Tüm bu sonuçlar İstanbul için, merkezini tarihi yarımadanın oluşturduğu güçlü bir "kültürel odak" tariflemektedir. Bu odağın büyük oranda kente gelen ziyaretçilere yönelik sunum biçimlerini içerdiği görülmektedir (World Culture Forum, 2015). Yol ağı üzerinden ölçülen hizmet alanlarına göre ise, sinema ve tiyatro gibi turistlerden ziyade kentlilere hizmet eden sosyo-kültürel

aktivitelere kentsel mekanın büyük bir kısmından optimum yolculuk süreleri içerisinde erişilebilmektedir. Bununla birlikte; son yıllarda kent içindeki sinemaların yerini alışveriş merkezlerindeki salonlar almaktadır. Bu durumun, kent merkezlerindeki kullanım zenginliğini tehdit edebilecek boyutlara erişme riski, kent ile ilgili kültürel politika ve yatırımların yönlendirilmesinde göz önünde bulundurulması gereken bir gerçekliktir.

Çok sayıda kullanımı alternatifli bir biçimde sunma, iklimsel koruma ve taşıt ile erişim konusunda avantajlara sahip alışveriş merkezleri, giderek kent merkezleriyle yarışır duruma gelmektedirler. Bu aktivitelerin büyük oranda kentin kısmen dışında ana ulaşım güzergahları üzerinde belirli aralıklarla yer seçtikleri görülmektedir. Bu aktivitelerin coğrafi merkezlerinin 1. Çevre Yolu üzerinde, diğer boş zaman değerlendirme mekanlarına göre batıda yer aldığı görülmektedir. AVM'lerin yerleşim süreçlerinde de sıklıkla kullanılan hizmet alanları analizine göre; İstanbul'da en çok 30 dakika araç kullanarak bir alışveriş merkezine ulaşamayacak yerleşim alanı bulunmamaktadır. Bu sonuç AVM yatırımları açısından İstanbul'un ulaşılmış olduğu doygunluğun bir göstergesidir.

Boş zaman değerlendirme mekanlarının kentsel mekandaki dağılım ve erişilebilirlikleri göstermiştir ki, kent uzun yıllardır çepere ve kuzeye doğru genişlese de, kentlinin yaşam deneyiminde oldukça önemli bir yere sahip olan boş zaman değerlendirme imkanları aynı yönde ve oranda gelişme göstermemektedir. Yeni gelişen konut siteleri, her ne kadar sosyal alanları kendi bünyelerinde barındırıyor olsa da, farklı profil ve statüye sahip kentlilerin bir araya gelebileceği, tanışma mekanlarına, kamusal taşıyan “kentsel” nitelikteki boş zaman değerlendirme mekanlarına ihtiyaç duyulduğu ortadadır. Kentsel gelişim yalnızca artan nüfusun konut ihtiyacının ve ulaşım taleplerinin karşılanmasına yönelik alanlar ve ulaşım modlarının sunulması olarak ele alınmamalıdır. Planlamanın; mekansal adalet, toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesi, konforlu ve kolay erişilebilen kentsel mekanlar yaratmak gibi üstün kamu yararına yönelik ilkelerinin uygulamadaki karşılıkları olarak boş zaman değerlendirme mekanlarının bütün kentlinin hakkı olduğu, politika geliştiriciler ve uygulayıcılarca yeniden hatırlanmalıdır.

Kentsel mekanın yaşam kalitesiyle ilişkili olduğu öngörülen boş zaman değerlendirme aktiviteleri dışındaki diğer özelliklerini belirlemek için ise; şehir ve

bölge planlama bölümü mezun ve öğrencilerinin gözlemsel etüdlerinden faydalanılmıştır.

Anket yapmakla sorumlu oldukları kentsel mekanın çeşitli özellikleriyle ilgili beşli likert ölçekte yapmış oldukları değerlendirmeler açımlayıcı faktör analizine tabi tutulmuş ve diğer objektif kentsel göstergeler grubunu temsil eden üç faktör oluşturulmuştur. Bunlar; mekan kalitesi, yoğunluk ve erişim olarak isimlendirilmiştir.

Faktör skorlarından hazırlanan interpolasyon haritalarında; mekan kalitesi açısından Sarıyer, Şişli, Arnavutköy, Bakırköy, Kadıköy, Üsküdar, Pendik ve Tuzla ilçeleri; yoğunluk açısından Fatih, Beyoğlu, Şişli, Beşiktaş ve Sancaktepe’de yüksek puanlar gözlenmiştir. Erişim kolaylığı açısından ise; Anadolu Yakası’nda Kadıköy ve Pendik arasındaki geniş kentsel alan ile, Avrupa Yakası’nda Sarıyer’den Fatih’e kadar olan kıyı kesiminde yaya, bisiklet ve engelli erişimi açısından yüksek puanlar verilmiştir.

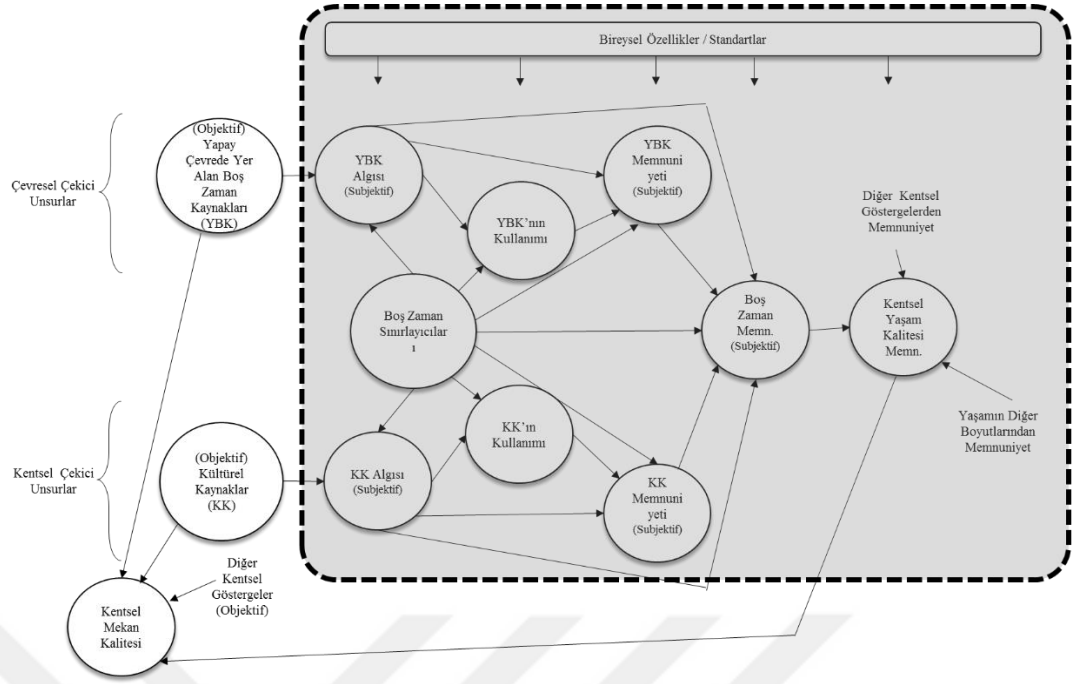
Yapılan diğer objektif kentsel göstergelere ait üç faktörün, mahalle kategorilerine göre de anlamlı farklar içerdiği anlaşılmıştır. Mekan kalitesi faktörüne; düşük yoğunluklu ve orta düzeyde arazi değerine sahip mahallelerde, diğer mahalle kategorilerine göre daha yüksek puanlar verilmiştir. Bu gruptaki mahalleler genellikle; Kadıköy, Üsküdar, Beşiktaş ve Şişli gibi aynı zamanda boş zaman kullanımlarının da yoğunlaştığı ilçelerde yer almaktadır. Yoğunluk faktörü ise; yüksek yoğunluklu ve yüksek arazi değerine sahip mahalleler ile düşük yoğunluklu ve düşük arazi değerine sahip mahallelerde, diğer mahallelerin bir çoğuna göre anlamlı düzeyde yüksektir. Erişim açısından ise tam tersi bir durum söz konusudur. Düşük yoğunluklu ve düşük arazi değerine sahip mahalleler ve yüksek yoğunluklu yüksek arazi değerine sahip mahallelerin, diğer mahalle kategorilerine kıyasla anlamlı düzeyde düşük erişim puanlarına sahip oldukları görülmüştür. Bu gruptaki mahalleler çoğunlukla; Arnavutköy, Sarıyer, Büyükçekmece, Sancaktepe, Beykoz, Tuzla, Çekmeköy, Şile, Esenyurt ve Ümraniye ilçelerinin bir kısım mahalleleridir.

Tezin nesnel verilerle yapılan analizlerinde kullanılan ikincil verinin niteliğinden kaynaklanan bazı sınırlayıcılar bulunmaktadır. Nüfusun mekansal dağılımı ile ilgili mahalle altı ölçeklerde veri bulunmadığı için, hizmet alanları analizi (network analyst), kentsel mekandaki nüfus dağılımına dair bir girdi içermemektedir. Bu

nedenle, elde edilen hizmet alanlarının büyüklükleri alan içerisinde yaşayan nüfusa göre değişmemektedir. Hizmet lekesi içerisindeki yol sayıları nüfus ve yapı yoğunluğu ile doğru orantılı bir değişim gösteriyor olsa da, mesafe ve süre cinsinden erişilebilirlik üzerindeki etkisi minimum seviyededir. Nüfusun hizmet alanı üzerindeki etkisi mahalle nüfusları ve alanları ile aktivite sayıları arasındaki karşılaştırmalar ile ayrıca verilmeye çalışılmıştır. Mahalle altı ölçeklerde (bina ya da ada) uygun verinin elde edilmesi durumunda erişilebilirlik ve nüfusa göre tek bir hizmet alanı analizi yapılabilir. Diğer yandan; diğer objektif kentsel göstergeler olarak belirlenen; hava kirliliği, insan ve yapı yoğunluğu, sokaklar ve yapıların bakımlılığı ve estetiği, ulaşım kolaylığı, trafik durumu, otoparklar, yaya, bisiklet ve engelli erişimikonularında da veri bulmakta güçlük çekildiği için, alandaki meslek insanlarının gözlemsel etüdlere bağlı olarak değerlendirmeler yapılabilmektedir. Bu konularla ilgili başkaca ölçüm ve veri toplama yöntemleri geliştirilerek örneklem sayısı ve gözlemlerin öznelliğinden kaynaklanan sorunlar giderilebilir.

5.2. Hane halklarının İstanbul'daki Boş Zaman ve Kentsel Yaşam Kalitesiyle İlgili Değerlendirmeleri

Araştırmanın ikinci kısmında; anket uygulaması sonucunda hane halklarının subjektif yanıtları kullanılarak yapılan analizler sunulmuştur. Şekil 5.8.'de görülen, ilişkiler ve yapıların anlamlılığı; faktör, regresyon, ANOVA analizleri ve ölçek geliştirme tekniklerinden faydalanılarak test edilmiştir.

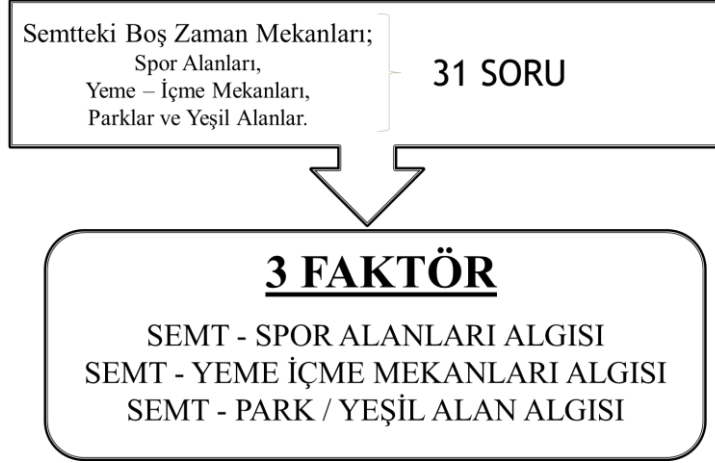

Şekil 5.8: Tez modelinin öznel kısmı.

5.2.1. Boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili kullanıcı algısı

Anket föyünde hane halklarından; *kentteki* spor alanları, park ve yeşil alanlar, yeme içme mekanları, kültürel tesisler ve alışveriş mekanları ile *semtteki* spor alanları, parklar ve yeşil alanlar ve yeme içme mekanlarının çeşitli özellikleri hakkında değerlendirmelerde bulunmaları istenmiştir. Bu değerlendirmelerden yola çıkılarak boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili iki adet faktör analizi yapılmıştır: Semtteki Boş Zaman Değerlendirme Mekanları Algısı ve İstanbul'daki Boş Zaman Değerlendirme Mekanları Algısı.

Hane halklarının yaşadıkları semtte yer alan boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili hane halkı algılarını ölçmek için 31 ifadeyi puanlamaları istenmiştir. Bu puanların İç Tutarlılık Kat Sayısı / Cronbach's Alpha = 0,922 olup faktör analizine uygun bir yapının varlığını göstermektedir.

Şekil 5.9: Semtteki boş zaman değerlendirme mekanları algısı için faktör analizi.

“Direct Oblimin” döndürme yöntemi kullanılarak yapılan faktör analizi sonucunda (Çizelge 5.3), semtte yer alan boş zaman değerlendirme aktivitelerinin çeşitli özellikleriyle ilgili hane halkı algılarının üç faktörden etkilendiği görülmüştür. Bunlar; semtte yer alan spor alanları, semtte yer alan yeme içme mekanları ve semtte yer alan park ve yeşil alanlarla ilgili algılardır. Boyut indirgenmiş bu yapının varyans açıklama oranı %52,315’tir (KMO= 0,929, Bartlett’s Test of Sphericity = 0,000).

Her bir faktöre yüklenen sorulardan da görülebileceği gibi net bir ayırım bulunmaktadır. Soruların birden fazla faktörde toplanmasıyla ortaya çıkan binişiklik sorunları döndürme işlemiyle giderilmiştir.

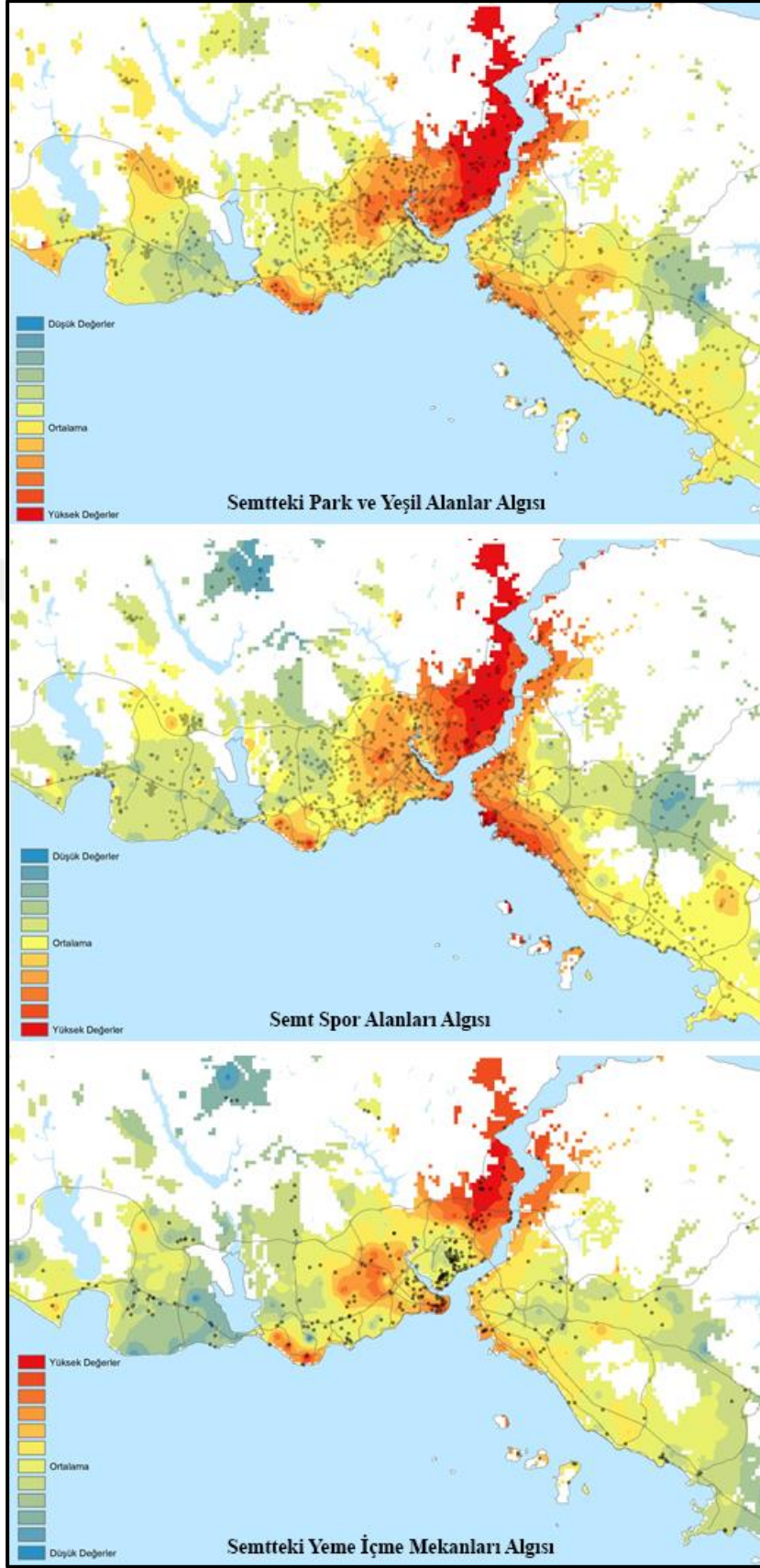
ArcGIS 10.2 yazılımında IDW (Inverse Distance Weighted) interpolasyon tekniği kullanılarak (Şekil 5.10) faktör analizi sonucunda ortaya çıkan skorlar haritalanmıştır. Bu haritaya göre; kıyılarıdaki semtlerde, boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili kullanıcı algılarının yüksek değerler aldıkları görülmektedir. Boğaziçi kesiminde yaşayanlar bütün aktivitelerde en yüksek algı puanlarına sahiptir. Kıyılarından ve kent merkezinden uzaklaştıkça algı puanları düşmektedir.

Çizelge 5.3: Semt BZDM algısı faktörlere yüklenen sorular.

FAKTÖR İSİMLERİ	Anket Soruları	Bileşenlerin Değerleri		
		1	2	3
Semtteki Spor Alanları Algısı	Alternatiflik (Spor Alanları)	,800		
	Yeterlilik (Spor Alanları)	,789		
	Güvenlik (Spor Alanları)	,775		
	Temizlik ve Bakım (Spor Alanları)	,756		
	Mekansal Kalite (Spor Alanları)	,756		
	İmaj (Spor Alanları)	,749		
	Erişebilirlik (Spor Alanları)	,716		
	Sosyal İlişkiler (Spor Alanları)	,667		
	Sosyal Fayda (Spor Alanları)	,650		
	Sosyal İçerme (Spor Alanları)	,635		
Semtteki Yeme İçme Mekanları Algısı	İmaj (Yeme İçme)		,827	
	Ürün Hizmet Kalitesi (Yeme İçme)		,815	
	Temizlik ve Bakım (Yeme İçme)		,773	
	Konfor (Yeme İçme)		,773	
	Sosyal İlişkiler (Yeme İçme)		,587	
	Alternatiflik (Yeme İçme)		,518	
	Yeterlilik (Yeme İçme)		,457	
	İmaj_2 (Yeme İçme)		,425	
Park ve Yeşil Alanlar Algısı	Erişebilirlik (Yeme İçme)		,407	
	Temizlik (Park ve Yeşil Alanlar)			,820
	Ürün ve Hizmet Kalitesi (Park ve Yeşil Alanlar)			,808
	İmaj (Park ve Yeşil Alanlar)			,780
	Sosyal İçerme (Park ve Yeşil Alanlar)			,758
	Güvenlik (Park ve Yeşil Alanlar)			,742
	Sosyal İlişkiler (Park ve Yeşil Alanlar)			,673
	Sosyal Fayda (Park ve Yeşil Alanlar)			,672
	Alternatiflik (Park ve Yeşil Alanlar)			,666
	Yeterlilik (Park ve Yeşil Alanlar)			,664
Erişebilirlik (Park ve Yeşil Alanlar)			,614	

Not: 0,40'tan büyük olan bileşen değerleri çizelgede gösterilmiştir. KMO= 0,929, Bartlett's Test of Sphericity = 0,000.

Boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili hane halkı algısını temsil eden faktörler yalnızca semt ölçeğinde ele alınmamıştır. Kentte yer alan boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili hane halkı algıları da ikinci faktör analizi ile ölçülmüştür (Şekil 5.11). Bu analiz için hane halklarına İstanbul kentindeki beş farklı boş zaman değerlendirme mekanı kategorisi hakkındaki görüşleri, semtteki boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili ifadelerle benzer ifadeler ile sorulmuş ve puanlamaları istenmiştir.

Şekil 5.10: Semtteki boş zaman değerlendirme mekanları algısı.

Şekil 5.11: Kentteki boş zaman aktiviteleri algısı için faktör analizi.

Elde edilen puanlar ile yapılan açımlayıcı faktör analizinde yeme içme mekanlarıyla ilgili sorular nedeniyle uygun bir faktöriyel çözüm üretilememiştir. Ortaya çıkan faktörlerin isimlendirilmesinde zorluklar, bir sorunun birden fazla faktöre yüklenmesi gibi sorunlar oluşmuştur. Bu nedenle binişiklik sorunu taşıyan sorulardan başlanarak yeme içme faktörleri algısıyla ilgili sorular analizden çıkarılmaya başlanmıştır. Bütün sorular çıkarılıp, “Direct Oblimin” döndürme metodu kullanıldığında İstanbul kentindeki boş zaman değerlendirme mekanlarının çeşitli özellikleriyle ilgili hane halkı algısının üç faktörden etkilendiği anlamlı bir çözüm üretilebilmiştir (Cronbach’s Alpha=0,897). Bu faktörler; sosyo-kültürel mekanlar algısı, alışveriş mekanları algısı ve rekreasyon mekanları algısıdır. Semtteki boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili hane halkı algısında spor alanları ve yeşil alanlar iki ayrı faktörken, kent boş zaman algısında bu aktivitelerle ilgili algının tek faktörde toplandığı görülmüştür. Bu faktöre “rekreasyon mekanları algısı” ismi verilmiştir.

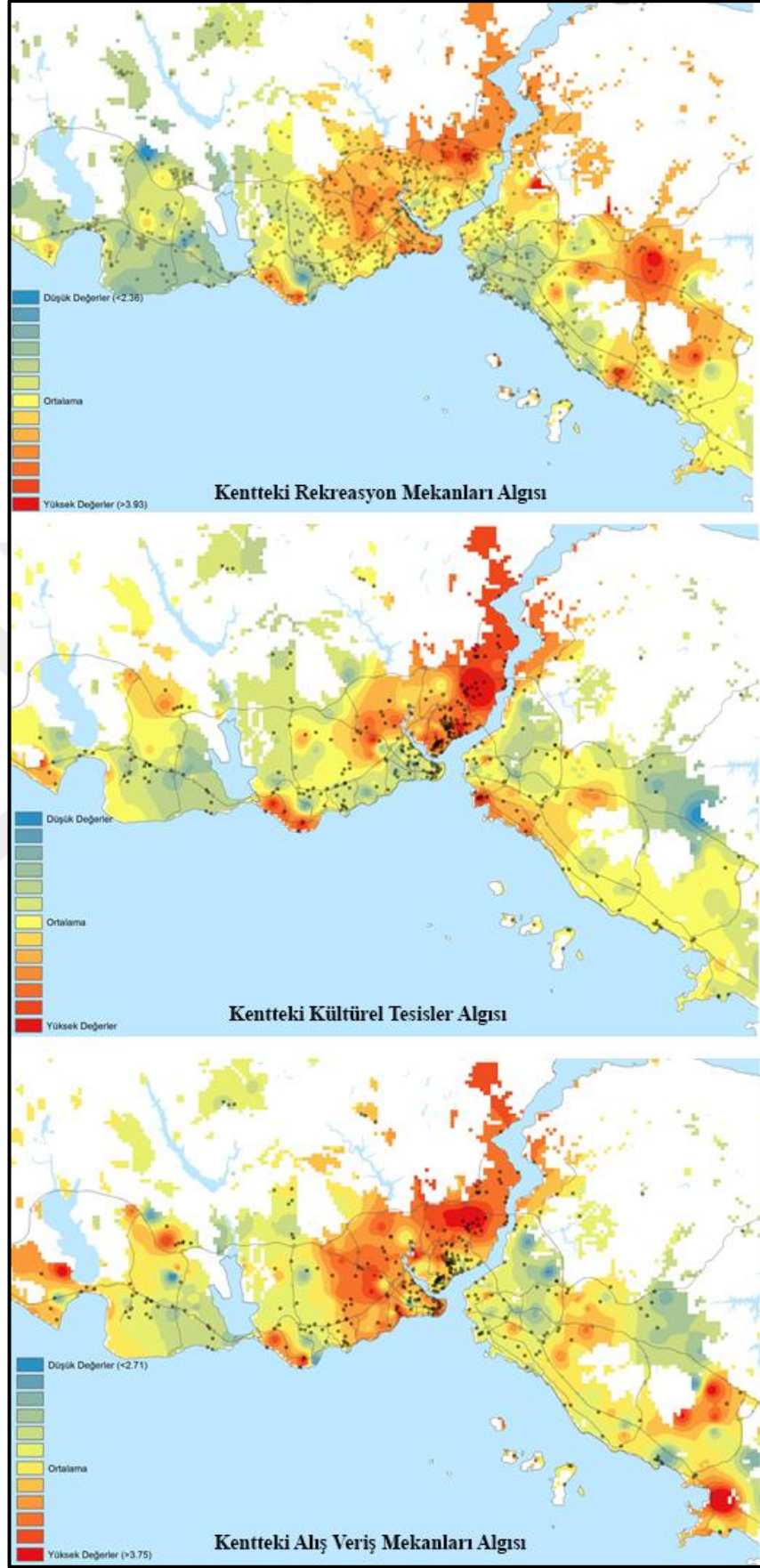
Kentsel mekanın tamamına hizmet eden açık yeşil alanların büyük bir kısmının içerisinde açık spor alanlarını da barındırıyor olması insanların zihinlerinde park alanı denince spor yapılan mekanlar, spor alanı denince de parkta yapılabilecek bir aktivite algısı yaratmaktadır. Bu nedenle bu aktivitelerin çeşitli özellikleriyle ilgili benzer değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu da aynı faktörde toplanmalarına neden olmuştur. Üç faktörün varyans açıklama oranı; %43,03’tür. Faktörler ve yüklenen sorular aşağıdaki tablodaki gibidir.

Çizelge 5.4: Kentteki boş zaman aktiviteleri algısı faktör analizi sonuçları.

FAKTÖR İSİMLERİ	Anket Soruları	Bileşenlerin Değerleri		
		1	2	3
Kent Rekreasyon Mekanları Algısı	İmaj (Spor Alanları)	,782		
	Yeterlilik (Park ve Yeşil Alanlar)	,766		,340
	Temizlik (Park ve Yeşil Alanlar)	,725		
	Sosyal İçerme (Spor Alanları)	,723		
	Yeterlilik (Spor Alanları)	,721		
	Temizlik (Spor Alanları)	,711		
	İmaj (Park ve Yeşil Alanlar)	,698		
	Sosyal İçerme (Park ve Yeşil Alanlar)	,645		
	Erişebilirlik (Park ve Yeşil Alanlar)	,639		
	Erişebilirlik (Spor Alanları)	,623		
	Sosyal İlişkiler (Spor Alanları)	,617		
	Sosyal İlişkiler_2 (Park ve Yeşil Alanlar)	,518		
	Sosyal İlişkiler_1 (Park ve Yeşil Alanlar)	,379		
	Kültürel Tesisler Algısı	Ürün ve Hizmet Kalitesi (Kültürel Tesisler)		,723
Temizlik (Kültürel Tesisler)			,695	,311
Sosyal İlişkiler (Kültürel Tesisler)			,689	
Konfor (Kültürel Tesisler)			,688	,306
Maliyet_3 (Kültürel Tesisler)			,652	
İmaj (Kültürel Tesisler)		,378	,637	,353
Yeterlilik (Kültürel Tesisler)			,604	
Alternatiflik (Kültürel Tesisler)			,544	
Alışveriş Mekanları Algısı	Ürün ve Hizmet Kalitesi (Alışveriş Mek.)	,337		,735
	Konfor (Alışveriş Mek.)		,307	,720
	Sosyal İlişkiler_1 (Alışveriş Mek.)	,374		,688
	Temizlik (Alışveriş Mek.)			,681
	Sosyal İlişkiler_2 (Alışveriş Mek.)	,333		,610
	İmaj (Alışveriş Mek.)	,376		,571
	Kalabalık (Alışveriş Mek.)			,483
	Maliyet_3 (Alışveriş Mek.)			,360
	Erişebilirlik_2 (Alışveriş Mek.)			,354

Not: 0,35'ten büyük olan bileşen değerleri çizelgede gösterilmiştir. KMO= 0,886, Bartlett's Test of Sphericity = 0,000.

Bu faktörlerin kentsel mekandaki dağılım ve farklılaşmaları, IDW mekânsal interpolasyon yöntemleriyle üretilmiş aşağıdaki haritalardan izlenebilmektedir (Şekil 5.12.).

Şekil 5.12: Kentteki BZDM algısının mekânsal dağılımı.

Hane halklarının İstanbul kent bütünündeki boş zaman değerlendirme mekanları için yapmış oldukları değerlendirmeler ile yaşadıkları semtteki boş zaman mekanları için değerlendirmeleri arasında farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Spor ve yeşil alan sorularının yüklendiği kentteki rekreasyon mekanları algısı faktörüne Anadolu Yakası'ndaki kıyı yerleşmelerde oturanlar düşük puanlar vermişlerdir. Ancak bu kişiler, semtlerindeki park ve yeşil alanlar hakkında olumlu fikre sahiptirler. Benzer bir durum tarihi yarım adadaki kullanıcıların spor alanlarıyla ilgili değerlendirmelerinde de geçerlidir. Semtlerindeki spor alanlarıyla ilgili olumlu bir algıları bulunurken, kent genelindeki spor alanlarına düşük puanlar vermişlerdir. Buna karşın; kıyıdan uzaklaştıkça rekreasyon mekanlarıyla ilgili puanlarda bir yükseliş gözlenmektedir. Bu alanlarda yaşayanlar, semtlerindeki park ve yeşil alanları yetersiz bulurken, İstanbul genelini rekreasyon mekanları açısından– büyük oranda kıyı yerleşmeleri de düşünerek- yeterli ve olumlu görmektedirler.

Kentteki alışveriş mekanlarıyla ilgili değerlendirmeler, Avrupa Yakası'nda Anadolu Yakası'na göre daha yüksek puanlara sahiptir. Bu durumun oluşmasında alışveriş merkezlerinin Anadolu Yakası'na kıyasla Avrupa Yakası'nda yoğunlaşmasının önemli bir payı bulunmaktadır. Anadolu Yakası'nda yüksek puan verilen noktaların genellikle az sayıdaki alışveriş merkezi çevresinde yer aldığı gözlenmiştir.

Kentte yer alan kültürel tesislere ilişkin algı puanlarının ise; bu tesislerin büyük oranda yer seçtikleri merkez alanlarda yükseldiği görülmektedir. Kadıköy, Beşiktaş, Mecidiyeköy, Sarıyer, Şişli, Beyoğlu ve Bakırköy en yüksek algı puanlarına sahip yerleşmelerdir. Kültürel aktivite yoğunluğunun yüksek olduğu Tarihi Yarımada'da ise; kültürel tesislerle ilgili değerlendirmelerin düşük puanlara sahip olduğu gözlenmiştir. Böylesi bir durum; bu mekanların çoğunlukla turistler tarafından kullanılması, bu alanda yerleşik nüfusun az olması ve bu alandaki yerleşik nüfusun gelir seviyesi nedeniyle çoğunlukla ücretli girişe sahip bu mekanların kullanım düzeylerinin düşük olması ile açıklanmıştır.

Semt ve kent ölçekleri için yapılan iki ayrı faktör analizi sonucunda beş farklı aktiviteyle ilgili toplam 60 sorunun 6 faktörle temsil edilebildiği bir yapı ortaya çıkmıştır.

Şekil 5.13: Anket sorularının modeldeki değişkenlere dönüşümü.

Bu faktörlerden semtteki spor alanları algısı, semtteki yeşil alanlar algısı ve kentteki rekreasyon mekanları algısı; *yapılı çevrede yer alan boş zaman değerlendirme kaynaklarını* temsil eden faktörler olarak belirlenirken, semtteki yeme içme mekanları algısı, kültürel tesisler algısı ve alışveriş mekanları algısı ise *kültürel kaynaklar* olarak isimlendirilmiştir.

Şekil 5.14: Faktörlerin modeldeki değişkenlere dönüşümü.

İlerleyen kısımlardaki analizlerde bu değişkenler, belirlenen 6 faktörün skorları ile temsil edilmiştir. Faktör analizlerine ilişkin SPSS sonuçları Ek B.1a ve Ek. B. 1b'de verilmiştir.

5.2.2. Boş zaman değerlendirme mekanlarının kullanımı

Ankette; boş zaman değerlendirme mekanlarının hangi sıklıkta kullanıldığı, bu aktiviteler için hane halkı bütçesinden bir ayda ayrılan ortalama para, bir boş zaman aktivitesi bir defa kullanıldığında ortalama kaç saat geçirildiğine ilişkin davranış kalıplarını anlamaya yönelik sorular yer almaktadır. Bu sorulardan elde edilen yanıtlar aktivite türlerine göre gruplanarak yapılı çevrede yer alan boş zaman

değerlendirme kaynakları kullanımı ve kültürel kaynaklar kullanımı puanları elde edilmiştir (Şekil 5.15.).

Şekil 5.15: Boş zaman mekanlarının kullanım puanlarının hesaplanması.

İlerleyen kısımlarda, değişkenler arasındaki ilişkilerin araştırılmasında yapılı çevrede yer alan boş zaman değerlendirme aktiviteleri ve kültürel kaynaklar için hesaplanan ortalama puanlar kullanılmıştır.

Çizelge 5.5: Boş zaman mekanlarının kullanımıyla ilgili özet veriler.

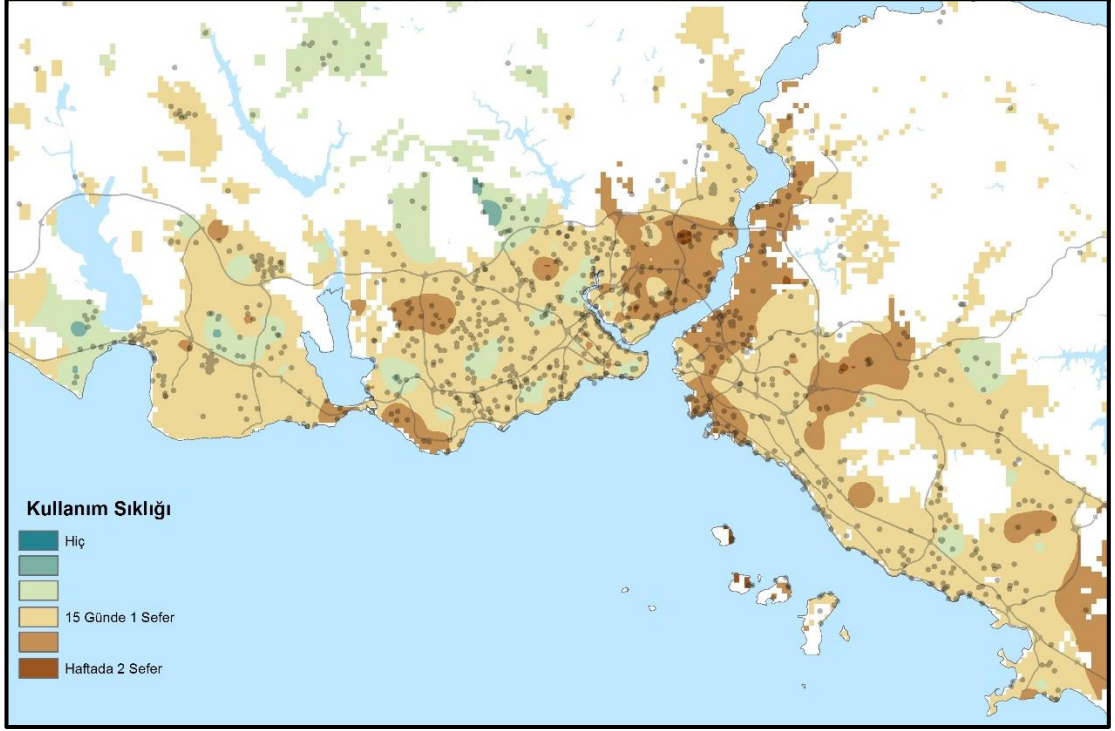
Aktivite	Kullanım Sıklığı		Aktivite için Aylık Ort. Harcama (TL)		Aktivitede Geçirilen Ort. Süre (SAAT)	
	Ort.	Medyan	Ort.	Medyan	Ort.	Medyan
Spor Alanları	Ayda bir defa	Ayda bir defa	50,00	“0”	1,04	1,00
Park ve Yeşil Alan	Ayda bir defa	Ayda bir defa	<i>sorulmadı</i>	<i>sorulmadı</i>	2,46	2,00
Yeme İçme Mek.	Haftada bir defa	Haftada bir defa	284,47	200,00	1,83	2,00
Kültürel Tesisler	Ayda bir defa	Ayda birden daha az	87,21	50,00	1,73	2,00
Alış Veriş Mek.	Ayda bir defa	Ayda bir defa	242,67	150,00	2,08	2,00
Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Akt.	Ayda bir defa	Ayda bir defa	50,00	“0”	1,75	1,00
Kültürel Kaynaklar	Ayda bir defa	Ayda bir defa	204,78	133,33	1,88	2,00

Bu ortalamalara göre (Çizelge 5.5) İstanbul’daki hane halkları; Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Değerlendirme Faaliyetlerini ortalama ayda bir defa kullanmakta, ayda ortalama 50,00 TL. harcamakta ve bir kez kullandıklarında ortalama 105 dakika vakit geçirmektedirler. Kültürel Kaynaklar ise ortalama ayda bir defa kullanılmakta, ayda ortalama 204,78 TL. harcanmakta ve bir kez kullanıldıklarında ortalama 113 dakika vakit geçirilmektedir.

En çok para harcanan aktivite yeme içme aktivitesiyken, en çok park ve yeşil alanlarda vakit geçirilmektedir. En sık yapılan aktivite ise dışarıda yeme içme

aktivitesidir. İstanbul'daki hane halkları yemek yemek ya da bir şeyler içmek amacıyla ortalama haftada bir defa kentsel mekanı kullanmaktadırlar.

Boş zaman değerlendirme mekanlarının kullanımını temsil eden değişkenlerin kentsel mekandaki dağılım ve farklılaşmaları, IDW mekânsal interpolasyon yöntemleriyle üretilmiş aşağıdaki haritalardan izlenebilmektedir (Şekil 5.16).

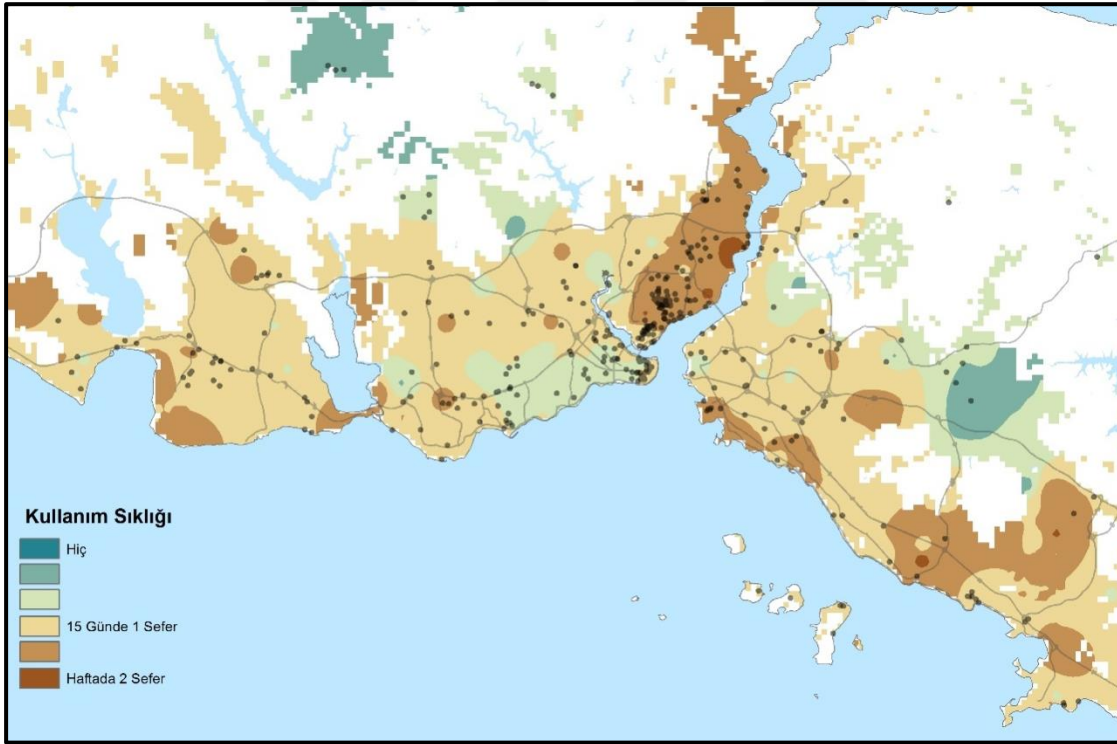

Şekil 5.16:Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları kullanım sıklığı.

Çalışmada yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları olarak gruplanan spor alanları ve yeşil alanların kullanım sıklıkları harita üzerinden karşılaştırıldığında; boğaz kıyısında yükselen bir kullanım gözlenmekle birlikte, kentin çeperlerinde de yükselen kullanım oranları görülebilmektedir. Avrupa Yakası'nda Halkalı Merkez ve Atakent Mahallelerinde gözlenen yüksek kullanım oranlarının bu bölgedeki toplu konut alanlarındaki ortak mekanlar ve Çamlık Parkı, Hayat Parkı gibi geniş kentsel açık alanlardan kaynaklandığı söylenebilir. Gaziosmanpaşa ilçesinde yer alan Şemsipaşa, Fevzi Çakmak ve Bağlarbaşı mahalleleri ve yakın çevresindeki yüksek kullanım oranlarının ise; Sedat Balkanlı Parkı ve Spor Tesisleri, Gaziosmanpaşa Stadyumu, Bayrampaşa Şehir Parkı ve Vialand Tema Parkı'na yakın konumlanmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

Anadolu Yakası'nda D-100 karayolunun kuzeydoğusunda yer alan Ataşehir, İçerenköy ile Ümraniye'deki Altınşehir, Dudullu, Necip Fazıl mahallelerinde de

ortalama haftada iki sefer park ve spor alanlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu bölgelerde kısmen toplu konut alanlarındaki ortak kullanım alanları, kısmen de Osmangazi Korusu ve Sosyal Tesisleri, Ülker Arena, Yeditepe Üniversitesi çevresindeki piknik alanları ve kuzey ormanlarına yakınlık nedeniyle kullanım oranlarının yükseldiği söylenebilir. Maltepe Gülsuyu ve Gülensu Mahalleleri ise doğusunda yer alan derenin kenarında konumlandırılan geniş park ve mesire alanları (2 Temmuz Parkı, Boğaziçi Parkı) bu bölgede yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarının kullanımını arttırmaktadır. Pendik'te ise Kurtköy'de ve kuzeydoğusundaki mahallelerde yer alan toplu konut alanlarında fitness merkezleri ile komşuluk birimi ölçeğinde park ve yeşil alanlar çokça bulunmaktadır. Batıda yer alan Aydos Ormanı'ndaki piknik ve mesire alanları da kullanım alternatiflerini arttırmaktadır. Tuzla İlçesi, Aydınli ve Orhanlı Mahalleleri'nde ise kuzeydoğu kesimindeki toplu konut alanları ve Hacetderesi Milli Parkı'nın etkisiyle park ve spor alanları kullanımının yüksek olduğu söylenebilir.

Şekil 5.17: Kültürel kaynakları kullanım sıklığı.

Kentteki kültürel kaynaklar olarak ele alınan kültür tesisleri, alışveriş ve yeme içme mekanlarının kullanımında ise belirli bir kalıp gözlenmemektedir. Yarattığı ekonomik çekicilik nedeniyle merkez alanlarda yer seçen kültürel tesisler ve yeme içme mekanları, kentin bir çok farklı noktasından kullanıcı çekmektedir. Alışveriş

merkezleri ise D-100 ve TEM çevresinde, toplu ulaşım güzergahları üzerinde ve genellikle özel araç ile uzak mesafelerden erişim sağlanabilecek biçimde yer seçtiklerinden, kentin çeşitli noktalarında farklı kullanım düzeylerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bir ücret ödenerek kullanılabilen kültürel kaynakların mekânsal özelliklere göre değil, bireysel / demografik özelliklere göre farklılaşan bir kullanım düzeyine sahip oldukları düşünülmektedir. Bu sebeple; yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları ve kültürel kaynakların kullanım sıklığının, bireysel / demografik özelliklerin kategorileri arasındaki farklılıkları tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) ile test edilmiştir (Çizelge 5.6).

Çizelge 5.6: Kültürel kaynaklar kullanım sıklığı varyans analizi.

Değişken	Kategorileri	Levene Testi	F İstatistiği	P İst.	Kategorik Farklar
Eğitim Durumu	Okumamış Okur Yazar İlköğretim Lise Lisans Lisansüstü	0,311	63,001	0,000	Lise ve sonrasındaki okulları bitirenler; ilköğretim ve öncesindeki okulları bitirenlere göre daha sık kullanılmaktadır.
Hane Geliri	0-600 601-1000 1001-2000 2001-3000 3001-5000 +5001	0,009	33,780	0,000	Gelir arttıkça kullanım sıklığı artmaktadır. bütün gelir grupları arasında yüksekteki grubun düşük gruba göre kullanım sıklığı fazladır.
Cinsiyet	Kadın Erkek	0,494	10,771	0,001	Kadınlar erkeklere göre daha sık kullanılmaktadır.
Medeni Durum	Bekar Evli Boşanmış Dul Diğer	0,008	47,916	0,000	Bekarlar evli ve dullar göre daha çok kullanılmaktadır.
Çalışma Durumu	Çalışıyor Ev Hanımı Emekli Öğrenci Çalışmıyor / İş Arıyor	0,000	31,871	0,000	Öğrenciler bütün gruplara göre; çalışanlar ev hanımı, emekli ve çalışmayanlara göre, çalışmayanlar emeklilere göre daha sık kullanılmaktadır.
Çalışılan Sektör	Kamu Özel Serbest Meslek Çalışmayan / Öğrenci	0,763	6,214	0,000	Serbest meslek çalışanları diğer bütün gruplardan daha az kullanılmaktadır.
Konut Mülkiyeti	Ev Sahibi Kiracı Diğer	0,370	2,701	0,068	Farklılık Yoktur

Görüldüğü gibi kültürel kaynakların kullanım sıklığı, ankete cevap veren bireylerin ve hanenin çeşitli özelliklerine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Yüksek gelir grubunda yer alan, eğitilmiş kesimin kültürel kaynakları kullanım sıklığı daha yüksektir. Şekil 5.17.'deki mekânsal dağılımın dağınıklığının nedeni; bu alanlarda

ankete cevap verenlerin yüksek eğitim ve gelir seviyesindeki kişiler olmasıdır. Analiz sonucunda; kadınların erkeklere, bekarların evli ve dullara, öğrencilerin diğer bütün kategorilere, çalışanların ev hanımı, emekli ve çalışmayanlara, çalışmayanların emeklilere göre kültürel kaynakları kullanım sıklığı daha fazladır. Serbest mesleğe sahip kişiler, diğer bütün meslek gruplarına kıyasla daha az boş vakte sahip olmalarının da etkisiyle kentteki kültürel kaynakları daha nadir kullanmaktadırlar.

Çizelge 5.7:Yapılı çevrede yer alan boş zaman kayn. kullanım sıklığı ANOVA.

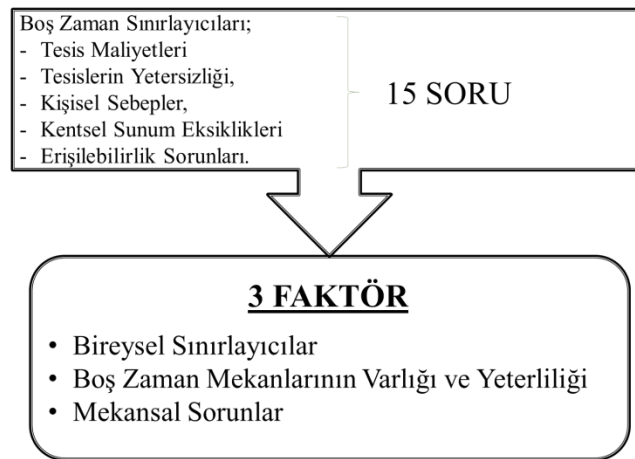
Değişken	Kategorileri	Levene Testi	F İstatistiği	P İst.	Kategorik Farklar
Eğitim Durumu	Okumamış Okur Yazar İlköğretim Lise Lisans Lisansüstü	0,214	8,108	0,000	İlköğretim mezunlarının lise, lisans ve lisansüstü mezunlarına göre kullanım düzeyi düşüktür.
Hane Geliri	halkı 0-600 601-1000 1001-2000 2001-3000 3001-5000 +5001	0,531	3,559	0,003	600-1000 ve 1001-2000 TL gelir grubundakilerin 3001-5000 ve +5001 TL grubundakilere göre kullanım sıklığı daha düşüktür.
Konut Mülkiyeti	Ev Sahibi Kıracı Diğer	0,210	3,116	0,045	Ev sahipleri, diğer mülkiyet grubundakilere göre daha çok kullanmaktadırlar.
Medeni Durum	Bekar Evli Boşanmış Dul Diğer	0,289	4,234	0,002	Bekarlar Evlilere göre daha çok kullanmaktadırlar.
Çalışma Durumu	Çalışıyor Ev Hanımı Emekli Öğrenci Çalışmıyor / İş Arıyor	0,040	3,650	0,006	Öğrenciler, çalışanlara göre daha sık kullanmaktadırlar.
Çalışılan Sektör	Kamu Özel Serbest Meslek Çalışmayan / Öğrenci	0,346	2,581	0,052	Farklılık Yoktur
Cinsiyet	Kadın Erkek	0,993	0,074	0,786	Farklılık Yoktur

Kültürel kaynakların kullanımında öne çıkan bireysel özelliklerden gelir ve eğitim durumu kategorileri, yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarının kullanım düzeyinde de anlamlı farklılıklara sahiptir (Çizelge 5.7). Bununla birlikte kültürel kaynaklarda bütün kategoriler arasında anlamlı farklılık bulunurken, yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarının kullanımında kategoriler arasında farklılıklara rastlanmıştır. İlköğretim mezunlarının lise ve sonrasındaki okullardan mezun olanlara göre yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarını kullanım düzeyi daha

düşüktür. 3001 TL'nin üzerinde gelire sahip olanlar, 2000 TL'nin altında gelire sahip olan ailelere göre park ve spor alanlarını daha sık kullanmaktadırlar. Ev sahipleri kiracılara, bekarlar evlilere ve öğrenciler çalışanlara göre kentsel mekandaki yapıli çevrede yer alan boş zaman kaynaklarını daha fazla kullanmaktadırlar.

5.2.3. Boş zaman sınırlayıcıları

Bireylerin boş vakitlerini kentsel mekanda istedikleri gibi değerlendirememelerinde etkili olan faktörler kentteki boş zaman deneyiminin kalitesini düşürmektedir. Özellikle boş zaman literatüründe çokça önemsenen bu konu; kentsel yaşam kalitesi bağlamında daha önce araştırılmamıştır. Ancak boş zaman memnuniyetini etkileyerek bireylerin kentsel yaşamdan memnuniyetlerin dolaylı yoldan azaltan bir değişkendir. Bu nedenle modele dahil edilmiş ve İstanbul için araştırılmıştır. Ankette; mekânsal bir ölçek ve aktivite türü belirtilmeden “boş zamanlarınızı dilediğiniz gibi değerlendirememenize neden olabilecek aşağıdaki ifadelerle katılım düzeyinizi belirtiniz.” biçimindeki genel bir soru yöneltilmiştir. Tesis maliyetleri, tesislerin yetersizliği, bireysel sebepler, aktivite sunumundaki yetersizlikler ve erişilebilirlik sorunları hakkındaki beşli likert ile sorulan 15 ifadeye verdikleri puanlar ile faktör analizi yapılmıştır (Cronbach's Alpha= 0,837). Dört adet ifade de binişiklik sorunuyla karşılaşıldığından, analizden çıkarılmıştır. Üç faktörlü ve direct oblimin metoduyla yapılan faktör çözümünün, varyansın %59,181'ini açıkladığı görülmüştür (KMO= 0,856, Bartlett's Test of Sphericity = 0,000).

Şekil 5.18: Boş zaman sınırlayıcıları sorularının modeldeki değişkenlere dönüşümü.

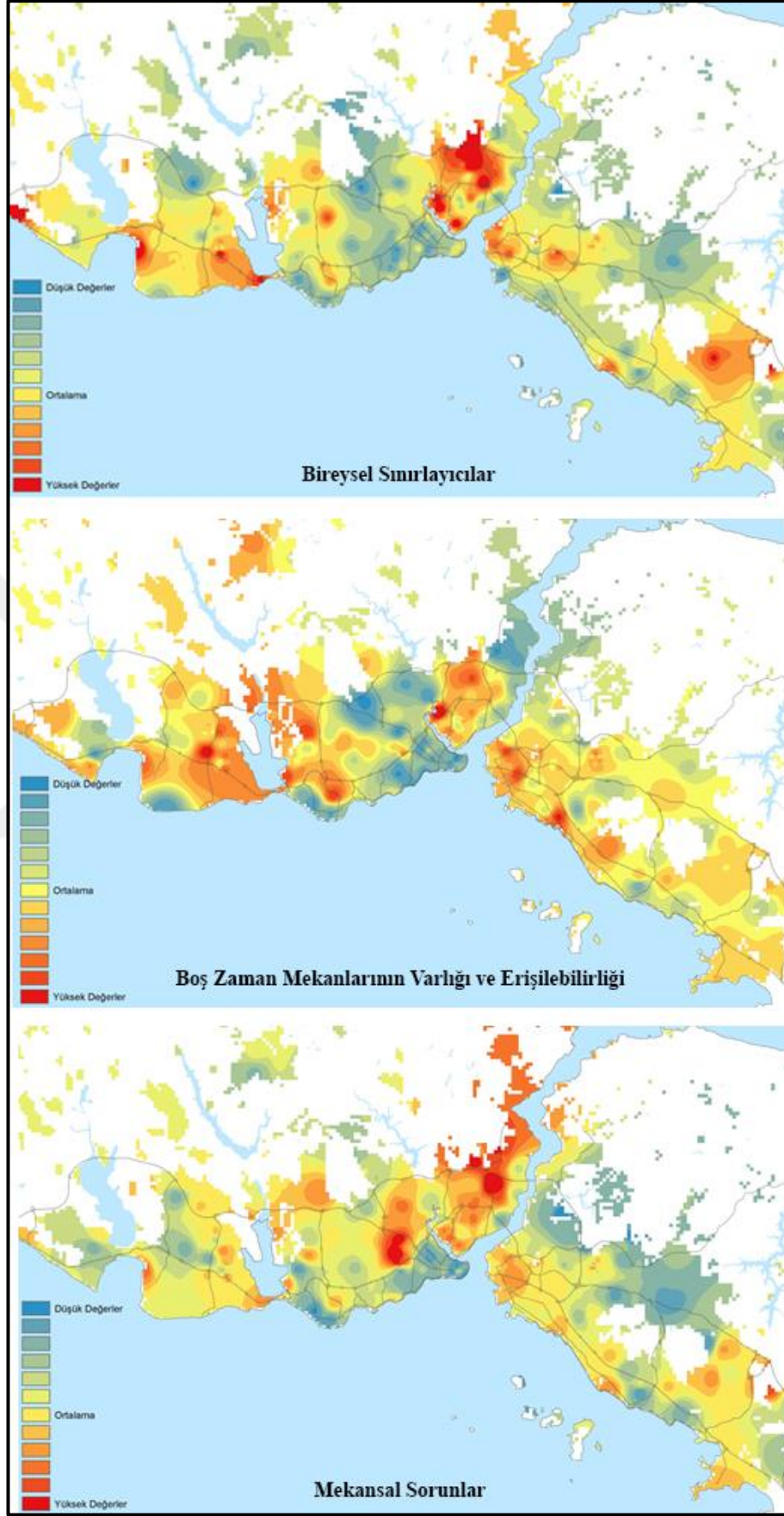
Bu faktörler; bireysel sınırlayıcılar, boş zaman mekanlarının varlığı ve erişilebilirliğiyle ilgili sorunlar ve mekânsal sorunlar faktörleridir (Çizelge 5.8).

Çizelge 5.8: Boş zaman sınırlayıcıları açımlayıcı faktör analizi.

FAKTÖR İSİMLERİ	Anket Soruları	Bileşenlerin Değerleri		
		1	2	3
Bireysel Sınırlayıcılar	Fiziksel Yetersizlik	,910		
	Sağlık Koşulları	,825		
	Yetenek Eksikliği	,795		
	İlgisizlik	,532		
	Çocuklarla Birlikte Katılıma Uygun Olmaması	,495		
	Partner Eksikliği	,481		
Boş Zaman Mekanlarının Varlığı ve Erişilebilirliğiyle İlgili Sorunlar	Erişilebilirlik Sorunları		,890	
	Tesislerin Yetersizliği		,824	
	Otopark Sorunu		,626	
	Aktiviteler Hakkında Bilgilendirme Eksiklikleri		,440	
Mekansal Sorunlar	Kalabalık			,922
	Kirlilik			,824
	Maliyet / Verimlilik			,503

Bireysel sınırlayıcılar; kişinin yapmak istediği aktiviteyle ilgili içsel imkansızlıklarıdır. Sağlık koşullarının el vermeyişi, gerekli yeteneklere sahip olmama, fiziksel özelliklerinin uygun olmayışı gibi konular bu faktörün altında toplanmıştır. Tesislerin sayı ve alternatif açısından yetersizliği, yapılmak istenen aktivitelerin yakınında otopark bulunmayışı, boş zaman değerlendirme aktiviteleriyle ilgili gerekli bilgilendirmelerin yapılmaması nedeniyle haberdar olamama ve boş zaman değerlendirme tesislerine ulaşımında yaşanan sorunlar ise; boş zaman mekanlarının varlığı ve erişilebilirliğiyle ilgili sorunlar olarak isimlendirilmiştir. Mekansal sorunlar içerisinde ise; boş zamanları değerlendirmek istenen tesislerin kirli, bakımsız, kalabalık ve pahalılığı yer almıştır (Ek B.2). Bu faktörler, boş zaman değerlendirme mekanlarının kullanımı ve boş zaman memnuniyeti regresyon modellerinde boş zaman sınırlayıcılarını temsil eden faktörler olarak kullanılmıştır.

Boş zaman sınırlayıcılarını temsil eden faktörlerin kentsel mekandaki dağılım ve farklılaşmaları, mekânsal interpolasyon yöntemleriyle üretilmiş aşağıdaki haritalardan (Şekil 5.19) izlenebilmektedir.

Şekil 5.19: Boş zaman sınırlayıcılarının mekânsal dağılımı.

Bireysel sınırlayıcılardan ötürü boş zamanlarını dilediği gibi değerlendiremeyenler, kentsel mekanda anlamlı bir dağılım göstermemektedirler. Beyoğlu, Avcılar, Üsküdar ve Kartal ilçeleri haricinde, kıyı kesimindeki yerleşmelerin bireysel sınırlayıcılar açısından düşük puanlara sahip oldukları söylenebilir.

Boş zaman mekanlarının varlığı ve erişilebilirliğiyle ilgili sınırlayıcılar ise, Anadolu ve Avrupa Yakalarında farklı bir desen oluşturmaktadır. Anadolu Yakası'ndaki yerleşmelerin merkezi alanlarında bu faktöre yüksek puanlar verilmiştir. Genellikle gelir ve eğitim durumu ortalamanın üzerinde yer alan bu grubun, boş vakitlerinde yapmak istedikleri aktiviteler, çoğunlukla kültür, sanat ve hobi ağırlıklı aktivitelerdir. Bu aktivitelerin büyük bir kısmı ise Avrupa Yakası'ndaki merkezi alanlarda yer almaktadır. Bu nedenle bu aktivitelere erişim bu alanlarda yaşayanlar için önemli bir problem olarak görülmektedir. Avrupa Yakası'nda ise kültürel aktivitelerin yoğun biçimde yer seçtiği bölgede bu faktöre düşük puanlar verildiği görülmektedir. Bu durumun tek istisnası Beyoğlu ilçesidir. Bu bölgede de otopark sorunları, kapanan kültürel tesisler, devam eden inşaat faaliyetleri, son yıllarda turist yapısında meydana gelen değişimler nedeniyle kentlinin giriştiği alternatif boş zaman değerlendirme mekanları arayışları vb. sorunlar, puanların yükselmesine sebep olmuştur. Diğer yandan; boş zaman sınırlayıcıları olarak oluşturulan sorular kent ya da semt gibi bir mekânsal düzeyde somutlaştırılmadan, genel bir biçimde sorulmuştur. Bu nedenle yüksek ve düşük puanların yorumlanmasında belirli bir aktivite ya da mekânsal ölçekle ilişkili neden sonuç ilişkisi belirtecek biçimde detaylı değerlendirmeler yapmaktan kaçınılmıştır.

Boş zaman mekanlarının kalabalık, temizlik ve bakımlılık ile ödenen ücretler ile alınan hizmet arasındaki farklılık gibi sorunlar, bir önceki faktör ile benzer bir dağılım göstermektedir. Bir farklılık olarak; Avrupa Yakası'nda da mekânsal sorun puanları artmıştır. Merkez alanlar içerisinde genellikle yüksek mekânsal sorun puanları gözlenirken, Tarihi Yarımada ve Bakırköy istisnai bir durum teşkil etmektedir.

5.2.4. Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet ve genel boş zaman memnuniyeti

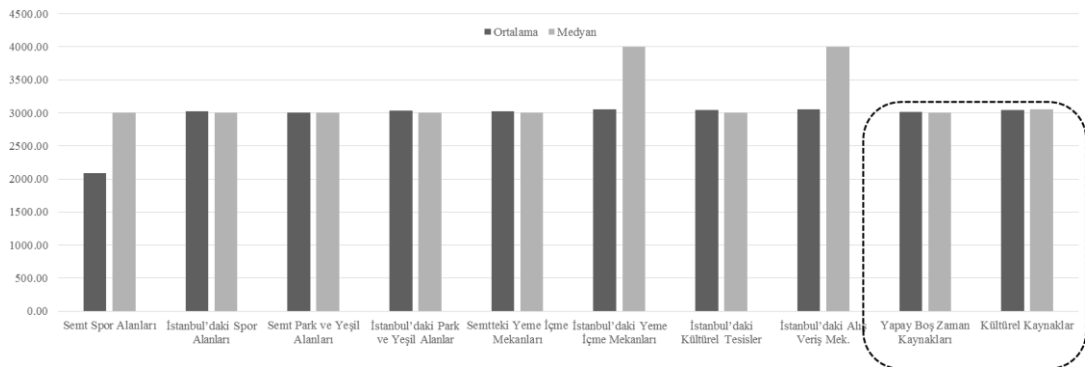
Önceki kısımlarda da belirtildiği gibi; memnuniyet, modelde iki farklı anlamıyla ölçülmüştür: boş zaman aktivitelerinden memnuniyet ve genel boş zaman memnuniyeti.

Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet; algı ve kullanım konularında olduğu gibi Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarından Memnuniyet ve Kültürel Kaynaklardan Memnuniyet olarak gruplanarak sunulmuştur.

Şekil 5.20: Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet.

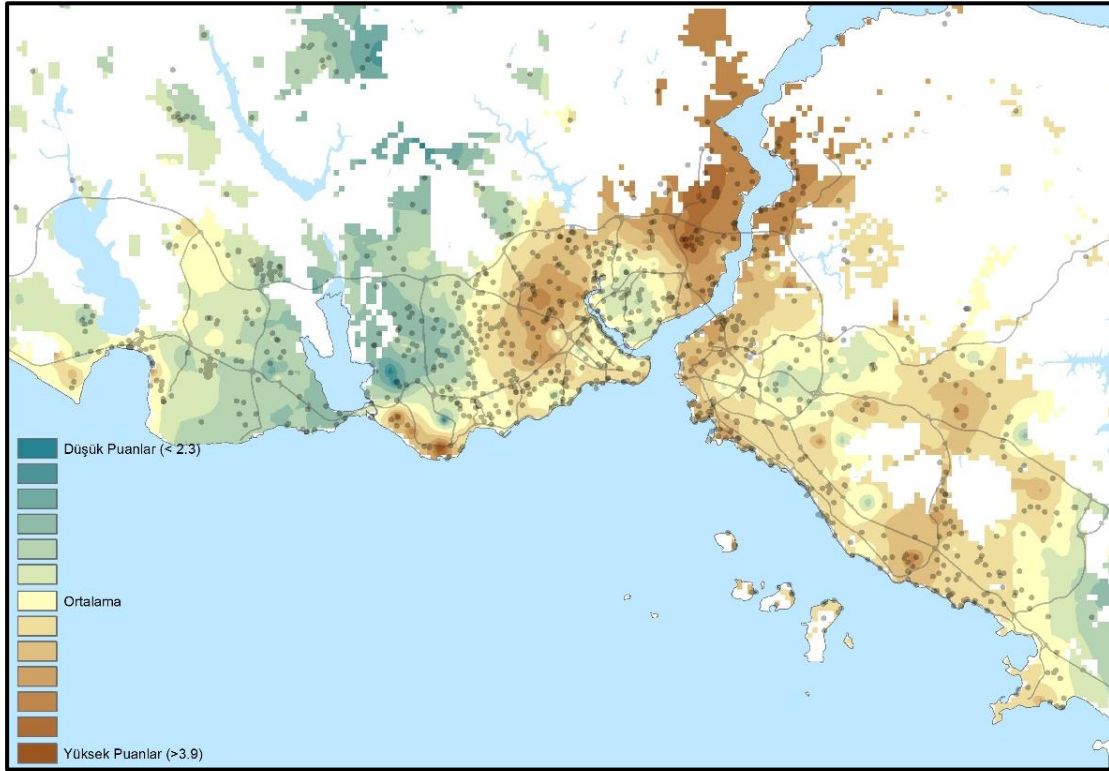
Hane halklarına; alışveriş mekanları ve kültürel tesisler haricindeki boş zaman değerlendirme mekanlarından memnuniyet düzeyleri semt ve kent ölçeğinde ayrı ayrı sorulmuştur. Alışveriş ve yeme içme mekanları için ise; her semtte bu türden mekanların bulunmayabileceği düşünülerek, yalnızca kent ölçeğindeki memnuniyet düzeyleri sorulmuştur. Verilen yanıtların ortalamaları kullanılarak yapıli çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyet ve kültürel kaynaklardan memnuniyet ortalamaları hesaplanmıştır. Şekil 5.21’de beşli likert ile ölçülen boş zaman aktivitelerinden memnuniyet puanlarına ait ortalama ve medyan değerleri sunulmuştur.

Şekil 5.21: Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet ortalamaları.

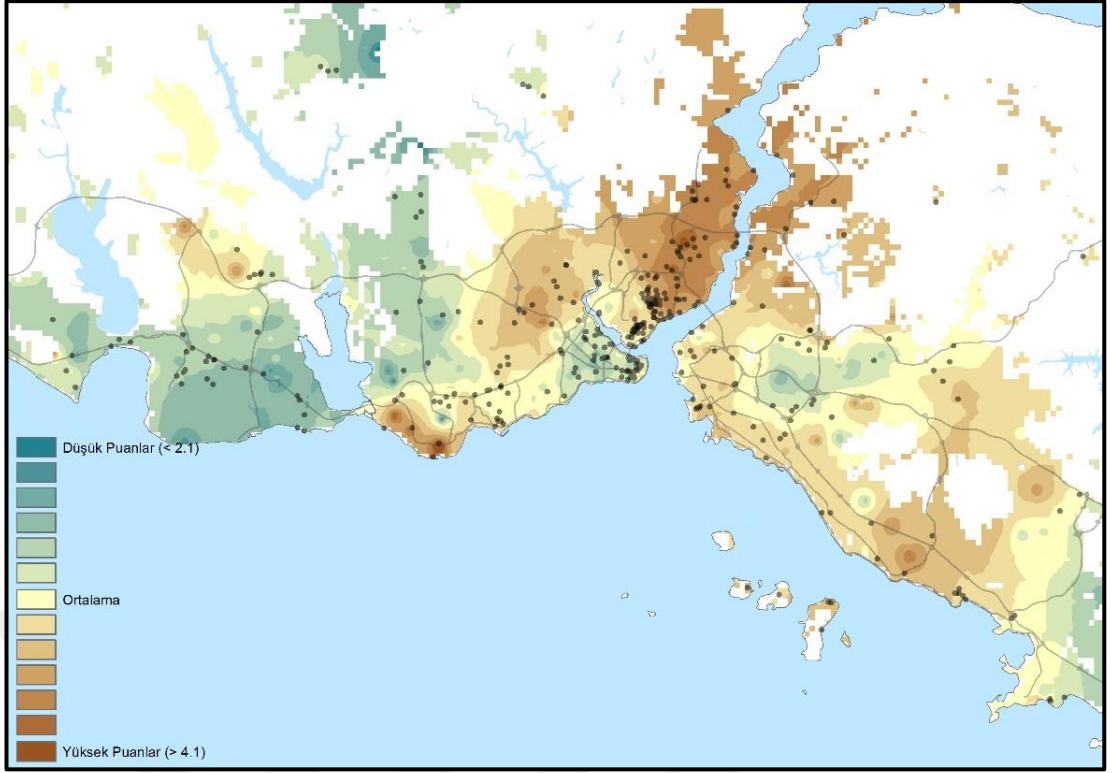
Ortalamalar üzerinden bir değerlendirme yapıldığında, kültürel kaynaklardan memnuniyet düzeyi (3,43) yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyet düzeyine kıyasla (3,14) daha yüksek olmakla birlikte iki boş zaman değerlendirme grubundan da orta düzeyde memnun olduğu söylenebilir. En çok memnun olunan aktiviteler İstanbul'daki Semt ve Yeme İçme Mekanları ve Alışveriş Mekanları iken, hane halklarının semtlerinde yer alan spor alanlarından diğer aktivitelere kıyasla daha düşük memnuniyet düzeyinde oldukları görülmüştür.

Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyet ve kültürel kaynaklardan memnuniyetin IDW mekânsal interpolasyon yöntemleriyle üretilmiş dağılım haritaları aşağıdaki gibidir.

Şekil 5.22: Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyetin mekânsal dağılımı.

Kıyı kesiminde yoğunlaşan spor ve yeşil alan kullanımlarının da etkisiyle, boğazdan dışa doğru azalan bir memnuniyet deseni ortaya çıkmıştır. Anadolu Yakası'nda Beykoz, Üsküdar, Kadıköy, Kartal ve Sancaktepe; Avrupa Yakası'nda Sarıyer, Beşiktaş, Eyüp, Fatih, Bakırköy ve Bayrampaşa İlçeleri'nde yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyet ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir.

Şekil 5.23: Kültürel kaynaklardan memnuniyetin mekânsal dağılımı.

Kültürel kaynaklardan memnuniyetin Avrupa Yakası'ndaki merkezi yerleşimlerde Anadolu Yakası'na kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 5.23). Diğer yandan yüksek memnuniyet puanları, kültürel aktiviteleri kullanım düzeyinin de düşük olduğu Fatih'te hızlı bir şekilde düşmektedir. Anadolu Yakası'nda ise Beykoz'da en yüksek memnuniyet puanları gözlenirken, D-100'ün güneyindeki yerleşmelerde ortalamanın altına düşen memnuniyet puanına sahip yerleşme bulunmamaktadır. Kartal'dan sonra kültürel kaynaklardan memnuniyet düşmektedir. Kültürel kaynakları kullanım düzeyi ile memnuniyet arasındaki ilişki haritalardan da anlaşılabilir. Kullanımın yüksek olduğu yerleşimlerde, memnuniyet puanları da yükselmektedir. Tersisi durum da geçerlidir.

Boş zaman aktivitelerinden memnuniyetle ilgili sonuçlar, kentsel mekanın çeşitli noktalarında farklılıklar göstermenin yanında, bireye ve hane halklarına ait demografik yapı özelliklerinin çeşitli kategorileri arasında da farklılaşabilmektedir. Bireyin cinsiyeti, medeni hali, eğitim durumu, çalışıp çalışma durumu, çalıştığı sektör, hane halkı büyüklüğü ve oturlan konutun mülkiyet durumuna göre memnuniyetler açısından farklılıklar, tek yönlü varyans analizi yöntemi ile araştırılmıştır. (Yaş, haftalık çalışma süresi, konutta oturma süresi, İstanbul'da

yaşama süresi ve hane halkı büyüklüğünün memnuniyet ile ilişkisi ise ilerleyen bölümlerde sunulan çoklu regresyon analizi ile araştırılmıştır.)

Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyetin bireysel / demografik özelliklere göre nasıl farklılaştığı; tek yönlü varyans analizleri için yapılmış özet sonuçlar tablosu ile sunulmuştur (Çizelge 5.9).

Çizelge 5.9:Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyet açısından bireysel demografik özelliklerdeki farklılıklar.

Değişken	Kategorileri	Levene Testi	F İstatistiği	P İst.	Kategorik Farklar
Eğitim Durumu	Okumamış Okur Yazar İlköğretim Lise Lisans Lisansüstü	0,845	3,423	0,004	Lisans mezunları ilköğretim mezunlarına göre yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından daha memnundur.
Hane Geliri	halkı 0-600 601-1000 1001-2000 2001-3000 3001-5000 +5001	0,899	8,265	0,000	600-1000 ile 2001-3000 ve üzeri gruplar; 1001-2000 ile +5001 arasında farklılıklar vardır. Gelir arttıkça memnuniyet puanı artmaktadır.
Cinsiyet	Kadın Erkek	0,115	0,538	0,463	Farklılık Yoktur
Medeni Durum	Bekar Evli Boşanmış Dul Diğer	0,648	0,795	0,528	Farklılık Yoktur
Çalışma Durumu	Çalışıyor Ev Hanımı Emekli Öğrenci Çalışmıyor / İş Arıyor	0,724	0,837	0,502	Farklılık Yoktur
Çalışılan Sektör	Kamu Özel Serbest Meslek Çalışmayan / Öğrenci	0,692	0,735	0,531	Farklılık Yoktur
Konut Mülkiyeti	Ev Sahibi Kıracı Diğer	0,047	0,904	0,405	Farklılık Yoktur

Bu tabloya göre; İstanbul'da yaşayanların yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyeti; cinsiyet, medeni durum, çalışma durumu, çalışılan sektör ve oturlan konutun mülkiyetine göre bir farklılık göstermemektedir. Eğitim durumları ve hane halkı gelirlerine göre ise memnuniyetlerde anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmüştür. Ortalamalara göre; eğitim durumu ve gelir arttıkça yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyetin arttığı söylenebilir. Lisans düzeyinde bir üniversiteden mezun olanlar, ilköğretim okulu mezunlarına kıyasla daha memnundurlar. Ortalama hane halkı geliri 600-1000 TL aralığında olan hane

halklarında yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyet; 2001-3000, 3001-5000 ve +5001 grubundakilere kıyasla daha düşüktür. Benzer şekilde; 1001 -2000 TL aralığında gelire sahip olanlar ile 5000 TL'den fazla ortalama aylık gelire sahip hane halkları arasında da anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

İkinci olarak; kültürel kaynaklardan memnuniyetin bireysel / demografik özelliklere göre nasıl farklılaştığı araştırılmıştır. Tek yönlü varyans analizlerinin sonuçları aşağıdaki tabloda özet bir biçimde sunulmuştur (Çizelge 5.10).

Çizelge 5.10: Kültürel kaynaklardan memnuniyet açısından bireysel demografik özelliklerdeki farklılıklar.

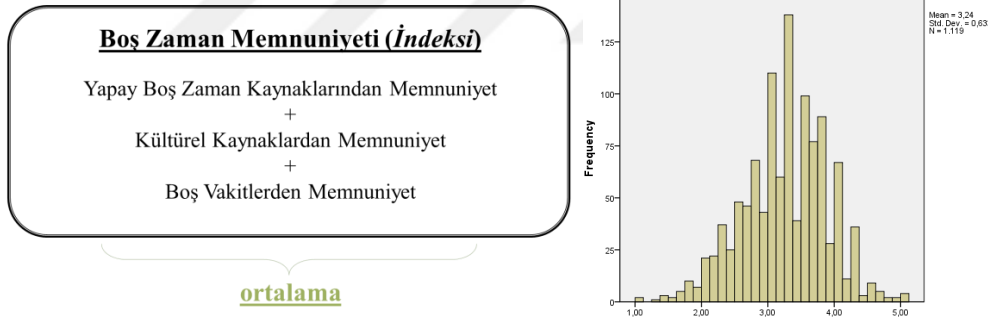
Değişken	Kategorileri	Levene Testi	F İstatistiği	P İst.	Kategorik Farklar
Medeni Durum	Bekar Evli Boşanmış Dul Diğer	0,312	2,764	0,026	Bekarlar Evlilere göre daha memnundur.
Eğitim Durumu	Okumamış Okur Yazar İlköğretim Lise Lisans Lisansüstü	0,564	12,451	0,000	İlköğretim mez.- lise, lisans, lisan üstü mezununa göre; Lise mez. – lisans mez. göre daha az memnundur.
Hane Geliri	halkı 0-600 601-1000 1001-2000 2001-3000 3001-5000 +5001	0,169	12,271	0,000	0-600, 601-1000 TL. grupları ile daha üstteki gruplar arasında farklılıklar vardır. Gelir arttıkça memnuniyet puanı artmaktadır.
Cinsiyet	Kadın Erkek	0,280	0,693	0,405	Farklılık Yoktur
Çalışma Durumu	Çalışıyor Ev Hanımı Emekli Öğrenci Çalışmıyor / İş Arıyor	0,419	1,306	0,266	Farklılık Yoktur
Çalışılan Sektör	Kamu Özel Serbest Meslek Çalışmayan / Öğrenci	0,577	0,1,497	0,214	Farklılık Yoktur
Konut Mülkiyeti	Ev Sahibi Kıracı Diğer	0,785	0,958	0,384	Farklılık Yoktur

Bu tabloya göre; İstanbul'da yaşayanların kültürel kaynaklardan memnuniyeti; cinsiyet, çalışma durumu, çalışılan sektör ve oturulan konutun mülkiyetine göre bir farklılık göstermemektedir. Medeni Durum, eğitim durumu ve hane halkı gelirlerine göre ise memnuniyetlerde anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmüştür. Bekarlar kentteki kültürel kaynaklardan evlilere göre daha memnundurlar. Ortalamalara göre; eğitim durumu ve gelir arttıkça yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından

memnuniyetin arttığı görülmüştür. İlköğretim okulu mezunlarının lise, lisans ve üniversite mezunlarına kıyasla; lise mezunlarının da lisans düzeyinde bir üniversiteden mezunu kişilere göre memnuniyet düzeyi daha düşüktür. Aylık gelir açısından 0-600 TL.; 601-1000 TL., gruplarının her birinin yer alanların bandındakiler ile 2001 TL. ve üzerinde gelire sahip olanlarla arasında istatistiksel olarak anlamlı memnuniyet farklılaşmaları bulunmaktadır. Yüksek gelire sahip olanlar kültürel kaynaklardan daha memnundurlar.

Genel Boş Zaman Memnuniyeti:

İstanbul'da yaşayan hane halklarının genel olarak boş zamanlarından memnuniyet düzeyleri ise; ortalamalar üzerinden hesaplanan yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyet, kültürel kaynaklardan memnuniyet ve ankette yer alan “genel olarak boş vakitlerinizden memnuniyet düzeyinizi belirtiniz” biçimindeki soruya verdikleri yanıtların ortalaması alınarak ölçülmüştür (Şekil 5.26.). Böylelikle hem boş zaman mekanlarıyla (leisure spaces) ilgili memnuniyet düzeyleri, hem de yaşamın bir boyutu olarak boş zaman (leisure) memnuniyetini içeren “boş zaman memnuniyeti indeksi” değişkeni oluşturulmuştur.

Şekil 5.24: Boş zaman memnuniyeti (indeksi).

Kentin farklı noktalarında çeşitlilik göstermekle birlikte ortalama boş zaman memnuniyeti beşli likerte 3,24 / “orta” düzeydedir. Bu indeksin İç Tutarlılık Katsayısı (Cronbach’s Alpha) 0,601’dir. Hair vd. (2009)’a göre sosyal bilim çalışmaları için 0,6’nın üzerindeki değerler kabul edilebilir değerlerdir. Bu sonuçlar indeksin geçerli ve normal dağılım (Şekil 5.24) gösterdiğini kanıtlamaktadır. İlerleyen bölümlerde sunulan regresyon analizlerinde normal dağılıma uyan bu değişken “Boş Zaman Memnuniyeti” olarak isimlendirilerek kullanılmıştır.

Boş Zaman Memnuniyetinin mahalle kategorileri ve bireysel / demografik özelliklere göre istatistiksel farklılıklarını ortaya koymak için varyans analizi yöntemi kullanılmıştır.

İlk olarak; arazi değerleri ve yoğunluklara göre hazırlanan mahalle kategorileri arasında boş zaman memnuniyeti açısından anlamlı farklılıklar araştırılmıştır. Memnuniyet açısından mahalle kategorilerine ait tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki tablodan izlenebilmektedir.

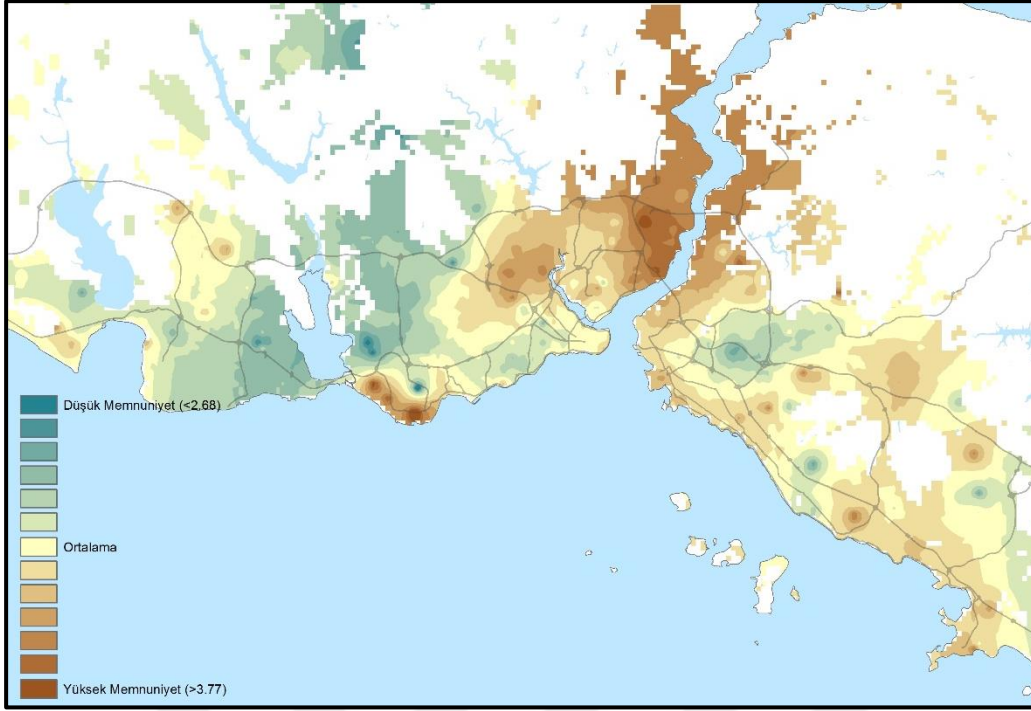
Çizelge 5.11: Mahalle kategorilerine göre boş zaman memnuniyeti.

	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Minimum	Maximum
Düş. Yoğ. Düş. Değ.	113	3,0574	,58508	,05504	1,67	4,50
Düş. Yoğ. Ort Değ.	119	3,2903	,61385	,05627	1,50	4,42
Düş. Yoğ. Yük. Değ.	129	3,4341	,72256	,06362	1,00	5,00
Ort Yoğ. Düş. Değ.	120	3,3129	,46810	,04273	2,33	4,50
Ort Yoğ. Ort Değ.	112	3,3300	,62638	,05919	1,83	5,00
Ort Yoğ. Yük. Değ.	130	3,3635	,55633	,04879	1,67	5,00
Yük. Yoğ. Düş. Değ.	127	2,9395	,64380	,05713	1,40	5,00
Yük. Yoğ. Ort Değ.	137	3,1188	,65884	,05629	1,00	4,67
Yük. Yoğ. Yük. Değ.	132	3,3147	,62629	,05451	1,75	4,83
Toplam	1119	3,2403	,63338	,01893	1,00	5,00

Bu tabloya göre; düşük yoğunluklu ve yüksek arazi değerine sahip mahallelerde yaşayanların boş zaman memnuniyeti en yüksek ortalama puana sahip iken, yüksek yoğunluklu ve düşük arazi değerine sahip mahallelerde yaşayanların ise en düşük ortalama memnuniyete sahip oldukları görülmektedir.

Geliştirilen boş zaman memnuniyeti indeksinin İstanbul'da nasıl bir dağılım ve mekânsal farklılaşma deseni ortaya çıkardığı aşağıdaki haritalar (Şekil 5.25) yardımıyla değerlendirilmiştir.

Bu haritaya göre; Avrupa Yakası'nda Şişli, Sarıyer, Levent ve Bakırköy Anadolu Yakası'nda ise Beykoz ve Üsküdar ilçelerinin kıyı ve yakın çevresindeki yerleşim alanları boş zaman memnuniyetinin en yüksek değerlerinin bulunduğu alanlardır. Ortalamanın üstünde boş zaman memnuniyetine sahip diğer alanlar ise; Kadıköy, Maltepe, Kartal, Pendik ve Tuzla'nın sahil kesimi ile, Sancaktepe, Sultangazi ve Ataşehir, Bayrampaşa ve Eyüp ilçelerindeki yerleşmelerdir.

Şekil 5.25: Boş zaman memnuniyeti indeksinin mekânsal dağılımı.

Esenyurt ve Büyükçekmece'nin güney kesimlerinde memnuniyet puanları düşükken, kuzeye doğru ortalamanın üzerinde memnuniyet puanları gözlenmektedir. En düşük memnuniyet puanları Anadolu Yakası'nda Ümraniye'nin tamamı; Kartal, Maltepe ve Tuzla'nın D-100'ün kuzeyindeki mahalleleri ile; Avrupa Yakası'nda Küçükçekmece, Arnavutköy, Avcılar ve Zeytinburnu ilçelerindeki yerleşmelerdir.

Mekansal analizler dışında; boş zaman memnuniyetinin, bireye ve hane halklarına ait demografik yapı özellikleri açısından nasıl farklılaştığıyla ilgili değerlendirmeler de yapılmıştır. Bireyin cinsiyeti, medeni hali, eğitim durumu, çalışıp çalışma durumu, çalıştığı sektör, hane halkı büyüklüğü ve oturlan konutun mülkiyet durumuna göre memnuniyetler açısından farklılıklar, tek yönlü varyans analizi yöntemi ile araştırılmıştır.

Analiz sonuçlarını gösteren özet tablo aşağıda yer almaktadır (Çizelge 5.20). Buna göre; bekarlar evlilere; en son bitirdiği okul lise, lisans ve lisans üstü olanlar ilköğretim okulu mezunlarına; serbest meslek sahipleri de diğer meslek gruplarındakilere göre boş zaman memnuniyeti açısından daha yüksek puanlara sahiptir. Aylık geliri 5000 TL ve üzerinde olan hane halkları, 0-600 TL., 601-1000 TL., 1001-2000 TL. ve 2001-3000 TL gelire sahip olanlara göre boş vakitlerinden

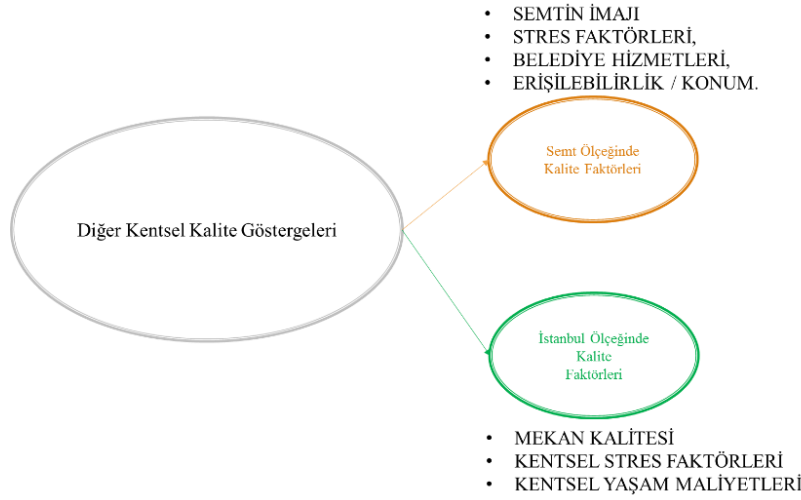
daha memnundurlar. 0-600 TL. gelire sahip hanelerin memnuniyeti, 2001 TL. ve üzerinde gelire sahip hanelere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür.

Tablo 5.12: Boş zaman memnuniyeti açısından bireysel demografik özelliklerdeki farklılıklar.

Değişken	Kategorileri	Levene Testi	F İstatistiği	P İst.	Kategorik Farklar
Medeni Durum	Bekar Evlü Boşanmış Dul Diğer	0,545	2,447	0,045	Bekarlar, evlilere göre daha memnundur.
Eğitim Durumu	Okumamış Okur Yazar İlköğretim Lise Lisans Lisansüstü	0,749	8,929	0,000	İlköğretim mezunları, lise, lisans ve lisansüstü mezunlarına göre daha düşüktür.
Hane Geliri	halkı 0-600 601-1000 1001-2000 2001-3000 3001-5000 +5001	0,624	14,035	0,000	0-600 TL. gelirlilerin, 2001 TL. ve üzerindeki gelir gruplarına göre memnuniyetleri daha düşüktür. +5000 TL geliri olanlar 3001 TL'den daha düşük gelir gruplarına kıyasla daha memnundurlar.
Çalışılan Sektör	Kamu Özel Serbest Meslek Çalışmayan / Öğrenci	0,015	4,731	0,003	Serbest Meslek sahipleri diğer bütün gruplara göre daha düşük memnuniyete sahiptir.
Cinsiyet	Kadın Erkek	0,553	0,600	0,439	Farklılık Yoktur.
Çalışma Durumu	Çalışıyor Ev Hanımı Emekli Öğrenci Çalışmıyor / İş Arıyor	0,425	1,646	0,160	Farklılık Yoktur.
Konut Mülkiyeti	Ev Sahibi Kiracı Diğer	0,570	0,356	0,700	Farklılık Yoktur.

5.2.5. Diğer kentsel kalite göstergeleri

Kentsel yaşam kalitesi ve boş zaman ilişkisi; kentsel mekanın diğer özellikleriyle ilgili göstergelerle de ilişkili bir biçimde modellenmiştir. Kentsel mekanla ilgili olarak; çevre kalitesi, erişilebilirlik, güvenlik, yaşam maliyetleri ve kamusal hizmetler konularında hem semt hem de kent ölçeğinde hane halklarından 32 ifadeye 1-5 arasında puan vermeleri istenmiştir. Bu puanlar kullanılarak iki adet faktör analizi yapılmıştır: Semt Düzeyinde Kalite Göstergeleri Faktör Analizi ve Kent Düzeyinde Kalite Göstergeleri Faktör Analizi (Şekil 5.26).

Şekil 5.26: Diğer kentsel kalite göstergeleri için faktör analizleri sonuçları.

Semt Düzeyinde Kalite Göstergeleri için yapılan faktör analizinde, hane halklarının semt düzeyinde sunulan 17 adet ifadeye verdikleri puanlar kullanılmıştır. Bu soruların dört faktöre indirgenebildiği varyansın % 62, 69'unu açıklayan bir çözüm üretilmiştir (İçsel Geçerlilik / Cronbach's Alpha = 0,808; KMO Örneklem Yeterliliği = 0,804; Bartlett Test of Sphericity sig. = 0,000). Bu faktörlere; “semtin imajı”, “stres faktörleri”, “belediye hizmetleri” ve “erişilebilirlik/konum” isimleri verilmiştir. Faktörlere yüklenen sorular Çizelge 5.13'den izlenebilmektedir.

Çizelge 5.13: Semt düzeyinde diğer kentsel göstergeler faktör analizi sonuçları.

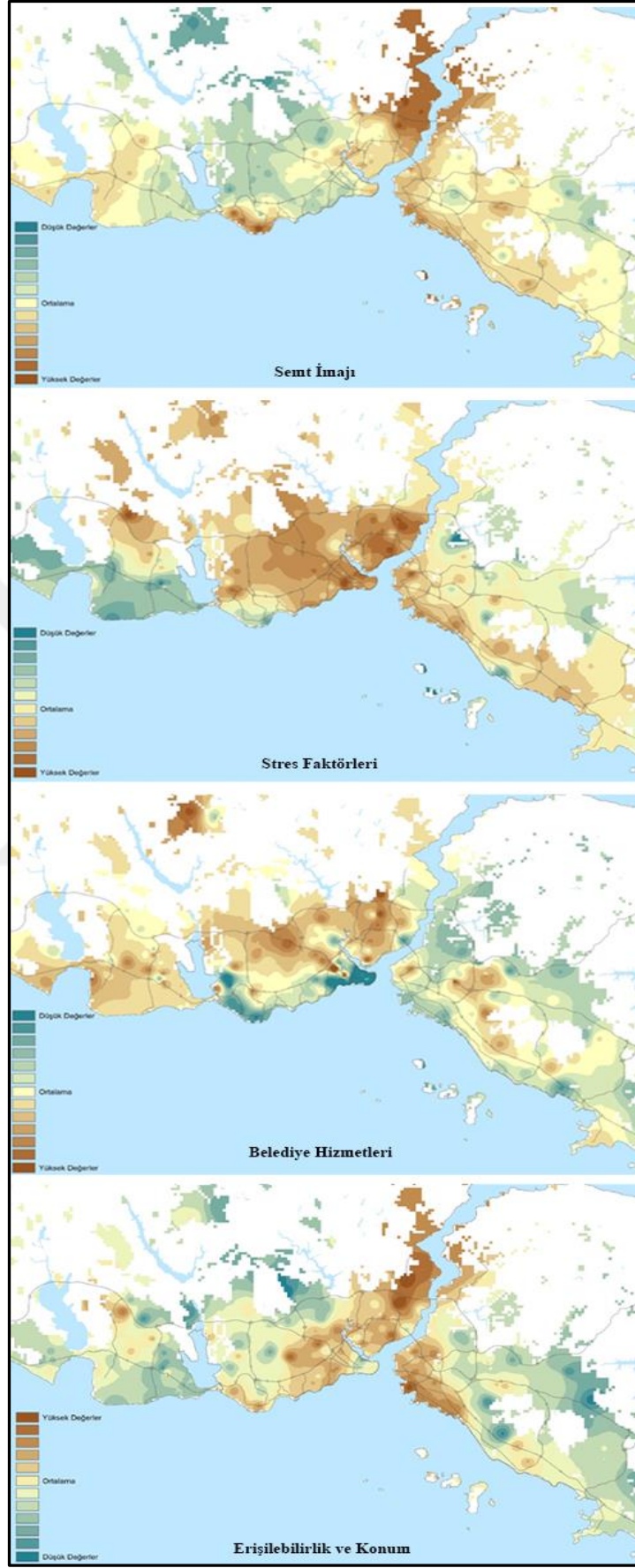
Faktör Yükleri	Anket Soruları	Bileşen Değerleri			
		1	2	3	4
Semt İmajı	Binaların Bakımlılığı	,816			
	Açık Alan Temizliği	,810			
	Genel Güvenlik	,747			
	İmaj	,712			
	Çocuklar için Güvenlik	,680			
	Trafik Güvenliği	,506			
Stres Faktörleri	Trafik Sorunları		,873		
	Gürültü		,782		
	Otopark Sorunları		,782		
Belediye Hizmetleri	Belediye Çöp Toplama Hiz. Sorunları			,863	
	Belediye Elektrik ve Su Kesintileri			,812	
Erişilebilirlik ve Konum	Erişilebilirlik (Semt Dışı)				-,853
	Erişilebilirlik (Semt İçi)				-,756
	Sağlık Tesisleri				-,608
	Eğitim Tesisleri				-,572

İlk faktör olan “Semtin İmajı”; temizlik, bakımlılık, güvenlik ve imaj konularında sorulan soruların yüklendiği bir faktördür. “Stres Faktörleri” ise; semtteki gürültü

düzeyi, otopark bulmada yaşanan sıkıntılar ve trafik sıkışıklığı gibi sorunları içermektedir (Bu sorular anket föyünde “olumsuz ifadeler” ile sorulduğu için analiz sonucundaki katsayıları pozitifdir). Diğer bir faktör de yerel yönetimin çöp toplama, yol ve kaldırım bakımı gibi hizmetlerini içeren “Belediye Hizmetlerinden Memnuniyetsizlikler”dir. Semt içerisindeki yaya erişimi, farklı semtlere ulaşım kolaylığı, semtte eğitim ve sağlık tesislerinin bulunması gibi ifadelerle verilen puanlar ise “Erişilebilirlik / Konum” faktörü olarak isimlendirilmiştir (Detaylı sonuçlar için bakınız Ek B.3.).

Her bir faktörün kentsel mekanın farklı noktalarında gösterdiği dağılım deseni faktör yükleri kullanılarak yapılan mekânsal interpolasyon haritalarından izlenebilmektedir (Şekil 5.27).

Semt düzeyindeki faktör analizi sonuçlarının mekânsal dağılımı, İstanbul’da kentsel göstergeler açısından merkez ve çeper yerleşimler arasında önemli bir farklılık bulunduğunu göstermektedir. Kentin eski yerleşimleri ve merkezi alanlar ile yakın çevresindeki konut yerleşimleri en yüksek imaj ve erişilebilirlik puanlarının bulunduğu alanlardır. Otopark, trafik sıkışıklığı ve gürültü gibi yerleşme için olumsuz özellikler içeren stres faktörleri de yoğun nüfus, aktivite ve hareketliliğe sahip merkez bölgelerde yüksek puanlara sahipken, kuzeye ve çeperlere doğru gidildikçe azalmaktadır. Belediye hizmetlerinden şikayet duyanların ise çoğunlukla birinci çevreyolunun kuzeyinde yer alan yerleşmelerde yaşadıkları görülmektedir. Üsküdar ve Beşiktaş hariç, hane halklarınınca, merkez alanlarda belediye hizmetleriyle ilgili bir sorun bulunmadığı söylenebilir. Devam eden altyapı çalışmalarının bu ilçelerdeki yüksek memnuniyetsizlikte pay sahibi olduğu düşünülmektedir.

Şekil 5.27: Semt düzeyinde kalite göstergeleri faktörleri.

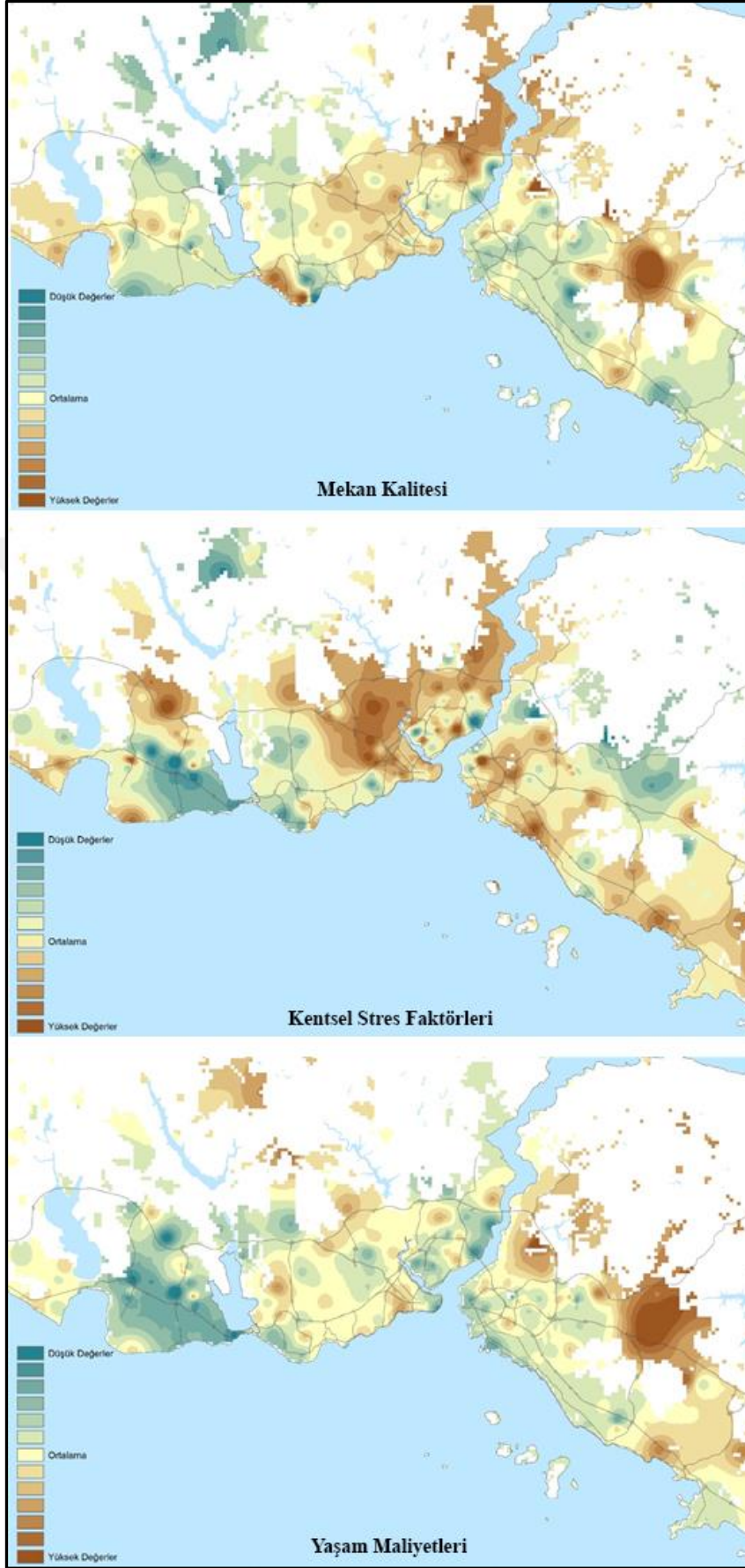
Kent Düzeyinde Kalite Göstergeleri Faktör Analizi sonucunda; hane halklarına sorulan 15 sorunun üç faktöre indirildiği, toplam varyansın % 55, 08'ini açıklayan bir çözüm kabul edilmiştir (İçsel Geçerlilik / Cronbach's Alpha = 0,705; KMO Örneklem Yeterliliği = 0,788; Bartlett Test of Sphericity sig. = 0,000). “Direct Oblimin” döndürme metoduyla birbirinden uzaklaştırılarak anlamlı bir yapı kazandırılan bu faktörlere “Mekan Kalitesi”, “Kentsel Stres Faktörleri” ve “Kentsel Yaşam Maliyetleri” isimleri verilmiştir. Faktörlere yüklenen konular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Çizelge 5.14: Kent düzeyinde diğer kentsel göstergeler faktör analizi sonuçları.

Faktörler	Anket Soruları	Bileşen Değerleri		
		1	2	3
Mekan Kalitesi	Açık Alan Temizliği	,769		
	Binaların Bakımlılığı	,760		
	Engelli Dostu	,718		
	Genel Güvenlik	,675		
	Gece Güvenliği	,675		
	Özel Araç ile Erişilebilirlik	,604		
	Kent İmajı	,599	,385	
	Toplu Taşıma ile Erişilebilirlik	,544		
Kentsel Stres Faktörleri	Trafik		,793	
	Gürültü		,732	
	Otopark		,723	
	Hava Kirliliği		,605	
Yaşam Maliyetleri	Hayat Pahalılığı			,815
	Ulaşım Maliyetleri			,812
	Konuta Yapılan Masraflar			,793

“Mekan Kalitesi” olarak isimlendirilen faktörde kentsel mekanın temizliği, bakımlılığı, erişilebilirliği, imajı, ve güvenliği gibi konulara ilişkin sorular yüklenmiştir. Kentsel Stres Faktörleri; semt düzeyindeki analizdeki ile benzer şekilde; gürültü, trafik sıkışıklığı, otopark yetersizlikleri ve hava kirliliği sorunlarını içermektedir. Ulaşım maliyetleri, hayat pahalılığı ve konut harcamaları konularındaki sorular ise “Yaşam Maliyetleri” faktörünü oluşturmaktadır (Ek B.4).

Faktör yükleri kullanılarak yapılan mekânsal interpolasyon haritaları yardımıyla bu hane halklarının yaşadıkları semt ile İstanbul bütününe yönelik değerlendirmeleri arasında büyük farklılıklar bulunduğu görülmüştür (Şekil 5.28).

Şekil 5.28: Kent düzeyinde diğer kalite göstergeleri.

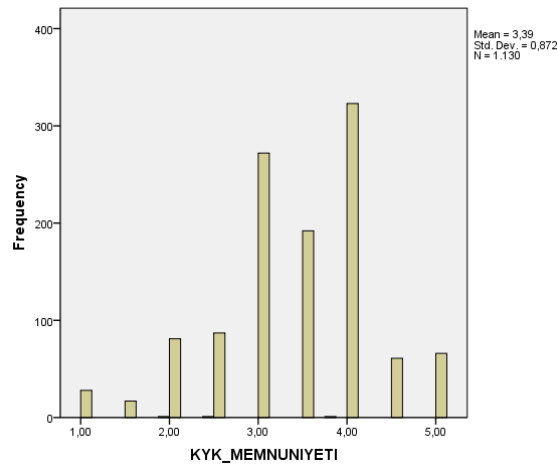
Yaşadıkları semtin iyi bir imaja sahip olduğunu belirten yerleşmelerdeki hane halkları, mekan kalitesi açısından İstanbul'un bütününe yetersiz bulmaktadırlar. Bu durumun tersi de geçerlidir. Yalnızca; semt ve kent düzeyindeki stres faktörlerine ait yanıtlarda ise; haritalarda oluşan desen açısından benzerlikler bulunmaktadır. Merkezi alanlarda yaşayanlar İstanbul'u; hava kirliliği, gürültü, trafik sıkışıklığı gibi konular açısından sorunlu bir kent olarak tanımlamaktadır. Bu faktöre verilen yüksek puanların ana akslar üzerinde yükseldiği gözlenmiştir. Nispeten merkezi, yüksek gelir ve eğitime sahip hane halklarının yaşadığı yerleşimlerde, İstanbul'da yaşamın pahalı olduğu düşünülmemektedir. Genellikle çeperlerdeki toplu konut alanlarında ve kırsal kesime yakın noktalarda yaşam maliyetlerinin “yüksek” olarak algılandığı görülmüştür.

5.2.6. Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet

Bu çalışmada kentsel yaşam kalitesinden memnuniyeti ölçmek için hane halklarına üç adet soru yöneltilmiştir. Bunlar;

- Yaşadıkları semttten memnuniyet düzeyleri,
- İstanbul'da yaşamaktan memnuniyet düzeyleri,
- Yaşamlarından genel olarak memnuniyet düzeyleri ile ilgilidir.

Bu üç sorunun ortalaması alınarak “Kentsel Yaşam Kalitesinden Memnuniyet İndeksi” geliştirilmiştir. Bu indekse göre İstanbul'da yaşayanların kentsel yaşam kalitelerinden memnuniyetlerinin ortalaması 3,38, medyan değeri 3,50'dir. İstanbullular; orta düzeyin olumluya yakın yönünde bir memnuniyet ortalamasına sahiptirler. Bu indeksin frekans dağılımı aşağıdaki grafikteki gibidir.

Şekil 5.29: Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyetin frekans dağılımı.

Grafikten de görüldüğü gibi indeks; normale yakın bir dağılım göstermektedir. İçsel Geçerlilik / Cronbach's Alpha katsayısı 0,646'dır. Bu sonuçlar indeksin geçerli ve normal dağılım gösterdiğini kanıtlamaktadır.

Kentsel Yaşam Kalitesinden Memnuniyetin mahalle kategorileri ve bireysel / demografik özelliklere göre ne tür farklılıklar içerdiği de araştırılan bir başka konudur.

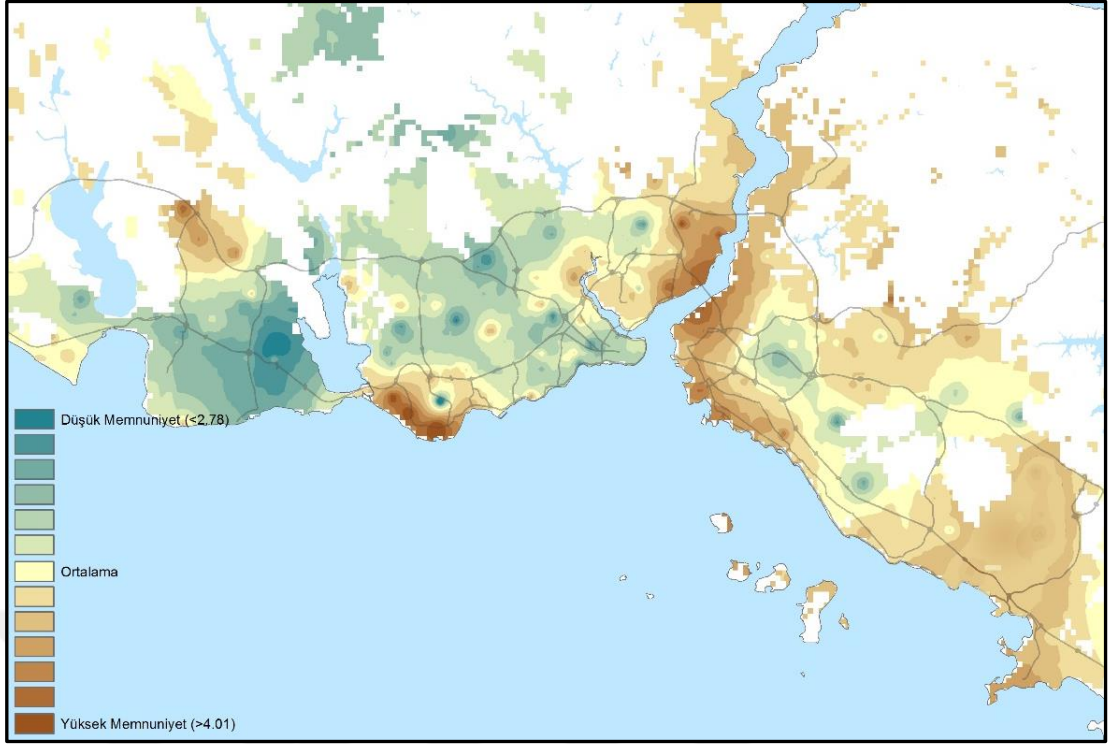
İlk olarak; arazi değerleri ve yoğunluklara göre hazırlanan mahalle kategorileri arasında kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet açısından anlamlı farklılıklar incelenmiştir. Memnuniyet açısından mahalle kategorilerine ait tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki tablodan izlenebilmektedir (Çizelge 5.15).

Çizelge 5.15: Mahalle kategorilerine göre kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet.

Mahalle Kategorileri	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata	Min.	Max.
Düş. Yoğ. Düş. Değ.	119	3,1681	,89319	,08188	1,00	5,00
Düş. Yoğ. Orta Değ.	119	3,5586	,77966	,07147	1,00	5,00
Düş. Yoğ. Yük Değ.	132	3,3939	1,05576	,09189	1,00	5,00
Orta Yoğ. Düş. Değ.	120	3,4042	,58803	,05368	2,00	5,00
Orta Yoğ. Orta Değ.	114	3,4703	,79233	,07421	1,50	5,00
Orta Yoğ. Yük Değ.	130	3,7000	,70875	,06216	2,00	5,00
Yük Yoğ. Düş. Değ.	127	3,1220	,93162	,08267	1,00	5,00
Yük Yoğ. Orta Değ.	137	3,2613	,90864	,07763	1,00	5,00
Yük Yoğ. Yük Değ.	132	3,4009	,93637	,08150	1,00	5,00
Toplam	1130	3,3857	,87234	,02595	1,00	5,00

Bu tabloya göre; orta yoğunluklu ve yüksek arazi değerine sahip mahallelerde yaşayanların kentsel yaşam kalitesinden memnuniyeti en yüksek ortalama puana sahip iken, yüksek yoğunluklu ve düşük arazi değerine sahip mahallelerde yaşayanların ise en düşük ortalama memnuniyete sahip oldukları görülmektedir.

Kentsel Yaşam Kalitesinden Memnuniyetin kentin farklı noktalarındaki dağılımı IDW interpolasyon metoduyla üretilmiş mekânsal dağılım haritalarıyla (Şekil 5.30) incelenmiştir.

Şekil 5.30: Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyetin mekânsal dağılımı.

Avrupa Yakası'nda; Sarıyer, Şişli, Beşiktaş, Bakırköy ve Büyükçekmece; Anadolu Yakası'nda ise Beykoz, Üsküdar, Kadıköy ilçelerinin çeşitli semtlerinde kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet en yüksek değerlere ulaşmaktadır. İki yaka arasında bir kıyaslama yapıldığında, Anadolu Yakası'ndaki puanların Avrupa Yakası'ndan daha yüksek seviyelerde olduğu söylenebilir. 1. ve 2. çevreyolları arasındaki genellikle hızlı göç ve imar aflarıyla gelişme gösteren kısımda kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet düşük seviyededir. Bununla birlikte 2. çevreyolunun kuzey kesiminde, kent saçağındaki kapılı sitelerin bulunduğu alanlarda ise memnuniyet puanları yeniden ortalamanın üzerine çıkmaktadır. Avrupa Yakası'nda ise Büyükçekmece'nin kuzeyindeki kapılı siteler haricinde, sahilden kuzeye doğru uzaklaştıkça en düşük memnuniyet puanlarıyla karşılaşmaktadır. Özellikle Fatih ve Zeytinburnu ilçeleri ise, kent merkezi olmalarına karşın, yaşayanların memnuniyetlerinin düşük düzeyde kaldığı ilginç örneklerdir. Diğer kısımlardaki analizler ile birlikte düşünüldüğünde; Fatih'in turizm ve konut yerleşimlerinin iç içe geçmiş yapısından ötürü hane halklarının kentsel yaşam kalitesi memnuniyetlerinin düşük düzeyde değerlendirildiği yorumu yapılabilir. Zeytinburnu'nda ise; göç nedeniyle yaşanan hızlı nüfusu artışı sonucunda sağlıksız kentleşme pratiklerini yaşamış, kent merkezine yakın bir ilçe olması nedeniyle yaşam kalitesi puanları düşük düzeydedir.

Mekansal analizler dışında; kentsel yaşam kalitesinden memnuniyetin, bireye ve hane halklarına ait demografik yapı özellikleri açısından nasıl farklılaştığıyla ilgili değerlendirmeler de yapılmıştır. Bireyin cinsiyeti, medeni hali, eğitim durumu, çalışıp çalışma durumu, çalıştığı sektör, hane halkı büyüklüğü ve oturlan konutun mülkiyet durumuna göre memnuniyetler açısından farklılıklar, tek yönlü varyans analizi yöntemi ile araştırılmıştır (Çizelge 5.16).

Çizelge 5.16: Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet açısından bireysel demografik özelliklerdeki farklılıklar.

Değişken	Kategorileri	Levene Testi	F İstatistiği	P İst.	Kategorik Farklar
Eğitim Durumu	Okumamış Okur Yazar İlköğretim Lise Lisans Lisansüstü	0,192	3,168	0,008	İlköğretim mezunlarının; lisans ve lisansüstü mezunlarına kentsel yaşam kalitesinden memnuniyeti daha düşüktür.
Hane Geliri	halkı 0-600 601-1000 1001-2000 2001-3000 3001-5000 +5001	0,772	7,517	0,000	0-600 TL. gelire sahip olanların memnuniyeti 3001 TL ve üzeri gelire sahip olanlara göre memnuniyeti düşüktür. +5001 TL gelir grubundakilerin memnuniyeti 3000 TL'nin altındaki grupların tamamından yüksektir.
Konut Mülkiyeti	Ev Sahibi Kıracı Diğer	0,696	4,232	0,015	Ev Sahipleri, Kiracılara kıyasla daha memnundurlar.
Medeni Durum	Bekar Evlü Boşanmış Dul Diğer	0,591	1,214	0,303	Farklılık Yoktur.
Çalışılan Sektör	Kamu Özel Serbest Meslek Çalışmayan / Öğrenci	0,418	1,433	0,231	Farklılık Yoktur.
Cinsiyet	Kadın Erkek	0,617	1,365	0,243	Farklılık Yoktur.
Çalışma Durumu	Çalışıyor Ev Hanımı Emekli Öğrenci Çalışmıyor / İş Arıyor	0,612	1,274	0,278	Farklılık Yoktur.

En son bitirdiği okul lise, lisans ve lisans üstü olanlar, ilköğretim okulu mezunlarına; ev sahipleri kiracılara göre kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet açısından daha yüksek puanlara sahiptir. Gelir açısından; 5000 TL ve üzerinde aylık geliri bulunan hane halkları, 0-600 TL., 601-1000 TL., 1001-2000 TL. ve 2001-3000 TL gelire sahip olanlara kıyasla kentsel yaşam kalitelerinden daha memnundurlar. 0-600 TL.

gelire sahip hanelerin memnuniyeti, 3001 TL. ve üzerinde gelire sahip hanelere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür.

5.2.7. Boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili kullanıcı algısı ve boş zaman değerlendirme mekanlarının kullanımı arasındaki ilişki

Gerek Marans ve Mohai (1991)'in modelinde, gerekse algıya dayalı diğer kentsel yaşam kalitesi çalışmalarında; aktivitelerle ilgili kullanıcı algıları ile hane halklarının aktiviteyi kullanım düzeyleri arasında karşılıklı bir ilişkinin bulunduğu belirtilmektedir.

Bu çalışma kapsamında; boş zaman değerlendirme mekanlarıyla ilgili kullanıcı algıları ve kullanım düzeyleri arasındaki birlikte değişimi test etmek için korelasyon analizleri yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda boş zaman değerlendirme mekanlarının alt gruplarına göre (yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları ve kültürel kaynaklar) yapılan 15 adet korelasyon analizinde kullanılan değişkenler sunulmuştur.

Çizelge 5.17: Algı ve kullanım ilişkisi için yapılan korelasyon analizlerindeki değişkenler.

Algı Değişkenleri			Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarını Kullanım
Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynakları Algısı	Kültürel Kaynaklar Algısı	Kullanım(Sıklığı) Değişkenleri	
• Semt Spor Alanları Algısı	• Kültürel Tesisler Algısı	• Park ve Yeşil Alanları Kullanım	Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarını Kullanım
• Semtteki Park ve Yeşil Alanlar Algısı	• Alışveriş Mekanları Algısı	• Spor Alanlarını Kullanım	
• Kentteki Rekreasyon Mekanları Algısı	• Semtteki Yeme İçme Mekanları Algısı	• Kültürel Tesisleri Kul. • Alışveriş Mek. Kul. • Yeme İçme Mek. Kul.	Kültürel Boş Zaman Kaynaklarını Kullanım

Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynakları Algısı ve Kullanımı arasında “Pearson Momentler Çarpımı” yöntemi ile yapılan altı adet korelasyon analizi sonucunda değişkenler arasında %99 güven düzeyinde anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmüştür. Korelasyon analizinde ilişkilerin gücü, sonuçların anlamlılığı açısından önemli bir belirleyicidir. Hair vd. (2009)’a göre; örneklem sayısının düşük olduğu durumlarda korelasyon katsayısı 0,2'nin altındaki durumlarda değişkenler arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Büyük örneklerde bu rakamın

anlamli bir iliŖki byklgne iŖaret edebileceği belirtilse de bu iliŖkinin düzeyi hakkında kesin bir yorum yapilmamaktadır.

Çizelge 5.18:Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları algısı ve kullanımı iliŖkisi.

		Semtteki Park ve YeŖil Alanlar Algısı	Semt Spor Alanları Algısı	Kentteki Rekreasyon Mekanları Algısı
Park ve YeŖil Alanları Kullanım	Pearson Korelasyon	,130**	,088**	,110**
	Sig. (2-tailed)	,000	,004	,000
	N	1082	1082	1065
Spor Alanlarını Kullanım	Pearson Korelasyon	,142**	,193**	,102**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,001
	N	1082	1082	1065

Yapılan altı adet korelasyon analizinde, bütün deęiŖkenlerin 0.2'nin altında korelasyon katsayısına sahip oldukları görülmektedir (Çizelge 5.18). En zayıf iliŖki, semtteki park ve yeŖil alanların kullanımı ile semtteki spor alanları algısı arasındadır. En yüksek iliŖki ise semtteki spor alanlarının kullanımı ile semtteki spor alanları algısı arasındadır. Bütün deęiŖkenler arasında pozitif yönlü birlikte deęiŖim iliŖkisi vardır. Spor ve yeŖil alanların kullanımı arttıkça bu mekanlarla ilgili kent ve semt düzeyindeki hane halklarının olumlu değerlendirmeleri de artmaktadır. Diğer yandan, bu mekanlarla ilgili hane halkı algılarının olumlu olmasından dolayı bu mekanların yüksek kullanım düzeylerinde sahip olduğu da söylenebilir.

Bu sonuçlar; literatürde ve araŖtırma modelinde belirlenen birlikte deęiŖim iliŖkisinin yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları açısından anlamlı olduğunu göstermektedir. Ancak bütün analizlerde bu iliŖkinin gücünün zayıf olduğu grlmŖtir. Diğer bir deyiŖle; yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarının kullanımında ve bu mekanlarla ilgili kullanıcı algılarının oluŖmasında etkili çok sayıda baŖka faktör de bulunmaktadır.

Kentteki kültürel kaynakların kullanımı ve algısı arasındaki iliŖkiyi araŖtırmak için dokuz adet korelasyon analizi yapılmıŖtır (Çizelge 5.19). Bu analizler sonucunda; yeme içme mekanlarının kullanım düzeyi ile bu mekanlar ile ilgili hane halkı algıları arasında bir iliŖkiye rastlanmamıŖtır. Diğer yandan yeme içme mekanlarının kullanım düzeyi ile alışveriŖ mekanları ve kültürel mekanlar arasında anlamlı, ancak zayıf bir iliŖki gözlenmektedir. Bu mekanlar içerisindeki yeme içme alanlarının kullanımın, alışveriŖ ve kültürel tesisler algısına olumlu katkıda bulunduğu söylenebilir.

Çizelge 5.19: Kültürel kaynaklar algısı ve kullanımı ilişkisi.

		Semtteki Yeme İçme Mekanları Algısı	Alışveriş Mekanları Algısı	Kültürel Tesisler Algısı
Yeme İçme Mek. Kullanımı	Pearson Correlation	-,025	,197**	,096**
	Sig. (2-tailed)	,408	,000	,002
	N	1082	1065	1065
Alışveriş Mek. Kullanımı	Pearson Correlation	-,101**	,272**	,189**
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	,000
	N	1082	1065	1065
Kültürel Tesislerin Kullanımı	Pearson Correlation	-,119**	,323**	,129**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000
	N	1081	1065	1065

Alışveriş mekanlarının kullanımı ve hane halkı algısı arasında ise %99 güven düzeyinde orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülmektedir. Benzer şekilde alışveriş mekanlarının kullanımı ile kentteki kültürel tesisler algısı arasında da zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Alışveriş merkezleri bünyesinde yer alan ve hane halkları tarafından kullanılan sinema, tiyatro ve sergi alanları gibi kültürel birimlerin bu ilişkiyi anlamlı kıldıkları söylenebilir. Bununla birlikte alışveriş mekanlarının kullanımı ile semtteki yeme içme mekanları algısı arasında zıt yönlü zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Genellikle kent merkezlerindeki alışveriş mekanlarıyla iç içe yer alan yüksek kalitedeki yeme içme mekanları ile kıyaslandığında, hane halklarının semtlerinde yer alan yeme içme mekanlarını olumsuz bir içerikte değerlendirdikleri görülmektedir. Benzer bir durum kültürel tesislerin kullanımı ile semtteki yeme içme mekanları algısı arasındaki zıt yönlü zayıf ilişki için de geçerlidir.

Kentteki kültürel tesislerin kullanımı ile alışveriş mekanları algısı arasında orta düzeyde anlamlı bir birlikte değişim ilişkisi görülmektedir. Alışveriş mekanlarının içerisindeki ya da çevresindeki kültürel tesislerin kullanım düzeyi arttıkça, alışveriş mekanlarıyla ilgili olumlu değerlendirmeler de artmaktadır. Ya da alışveriş mekanlarıyla ilgili olumlu değerlendirmeler, bu mekanların içerisinde ya da çevresindeki kültürel tesisleri daha çekici kılmakta ve kullanım düzeyini arttırmaktadır. Korelasyon analizi neden sonuç ilişkisi belirtmediği için, iki değerlendirmede İstanbul için aynı anda geçerli olabilir.

Son olarak; kültürel tesislerin kullanım düzeyiyle bu mekanlarla ilgili hane halkı algısı arasında pozitif yönlü zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Algı arttıkça kullanım, kullanım arttıkça da algı artmaktadır.

Sonuç olarak; hem yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları hem de kültürel kaynaklar algısı ve kullanımını arasındaki ilişkinin semtteki yeme içme mekanları haricinde modelde öngörüldüğü gibi karşılıklı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişki; kültürel kaynaklar açısından orta düzeyde anlamlı değerlere ulaşabilmekteyken, yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarının kullanım düzeyi ile algısı arasında ise zayıf düzeydedir.

5.2.8. Boş zaman memnuniyeti regresyon modeli

Daha önceki kısımlarda da belirtildiği gibi boş zaman memnuniyeti; boş zaman aktivitelerinden memnuniyet ve genel boş zaman memnuniyeti olarak iki farklı biçimde ele alınmış ve ölçülmüştür.

Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet:

Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet ile ilişkili faktörleri belirlemek için iki adet regresyon modeli hazırlanmıştır: Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarından Memnuniyet Regresyon Modeli ve Kültürel Kaynaklardan Memnuniyet Regresyon Modeli.

Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarından Memnuniyet'in bağımlı değişken olduğu regresyon modelindeki bağımsız değişken grupları; bireysel özellikler, yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları algısı, yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarının kullanımı ve boş zaman sınırlayıcılarıdır.

Kültürel Boş Zaman Kaynaklarından Memnuniyet'in bağımlı değişken olduğu modelde ise bireysel özellikler, kültürel kaynaklar algısı, kültürel kaynakların kullanımı ve boş zaman sınırlayıcıları bağımsız değişken gruplarını oluşturmaktadır. Bu değişken gruplarında yer alan alt değişkenler; önceki kısımlardaki faktör analizleri, ortalamalar ve indeks geliştirme çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki tabloda (5.20) çoklu regresyon modellerindeki değişkenler açıklanmıştır.

Çizelge 5.20: Boş zaman aktivitelerinden memnuniyet regresyon modellerindeki değişkenler.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken Grupları	Bağımsız Değişkenler
Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarından Memnuniyet	Bireysel Özellikler	<ul style="list-style-type: none"> • Yaş • Eğitim • Hane Halkı Geliri • İstanbul'da Yaşama Süresi • Bir Haftadaki Ort. Boş Zaman Miktarı
	Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynakları Algısı	<ul style="list-style-type: none"> • Semt Spor Alanları Algısı • Semt Yeme İçme Mekanları Algısı • Rekreasyon Mekanları Algısı
	Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarının Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> • Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarını Kullanım Sıklığı, • Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Aktivitesinde Geçirilen Ortalama Süre • Aktiviteler için Aylık Ortalama Harcama
	Boş Zaman Sınırlayıcıları	<ul style="list-style-type: none"> • Bireysel Sınırlayıcılar • Boş Zaman Mekanlarının Varlığı ve Yeterliliği • İtici Kaçındırıcı Faktörler
Kültürel Kaynaklardan Memnuniyet	Bireysel Özellikler	<ul style="list-style-type: none"> • Yaş • Eğitim • Hane Halkı Geliri • Hane Halkı Büyüklüğü • İstanbul'da Yaşama Süresi • Bir Haftadaki Ort. Boş Zaman Miktarı
	Kültürel Kaynaklar Algısı	<ul style="list-style-type: none"> • Kültürel Tesisler Algısı • Alışveriş Mekanları Algısı • Semt Yeme İçme Mekanları Algısı
	Kültürel Kaynakların Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> • Kültürel Kaynakların Kullanım Sıklığı, • Kültürel Aktivitelerde Geçirilen Ortalama Süre • Aktiviteler için Aylık Ortalama Harcama
	Boş Zaman Sınırlayıcıları	<ul style="list-style-type: none"> • Bireysel Sınırlayıcılar • Boş Zaman Mekanlarının Varlığı ve Yeterliliği • İtici Kaçındırıcı Faktörler

Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarından Memnuniyet ile ilişkili değişkenleri belirlemek için stepwise yöntemi ile yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde; altı adet bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Sosyal bilimler için yüksek bir regresyon belirleme katsayısına ($R^2 = 0,526$) sahip bu model ile ilgili bilgiler, Çizelge

5.30'da sunulmuştur. Çoklu doğrusal regresyon analizi varsayımlarını içeren analiz sonuçları Ek B.5'da verilmiştir.

Analiz sonucunda ortaya çıkan ilişkiler araştırma modeli ile tutarlılık göstermektedir. Modele giren bağımsız değişken gruplarındaki alt değişkenlerden biri ya da bir kaç regresyon analizi sonucunda iyi birer tahmin edici olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları algısı; rekreasyon mekanları algısı, semt spor alanları algısı ve semt park ve yeşil alanlar algısı değişkenleriyle temsil edilmiş ve bu değişkenlerin tamamı regresyon sonucunda yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Çizelge 5.21:Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyet için çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları.

MODEL 6	Std. Olmayan Katsayılar		Standardize Kat Sayılar	t	p	Collinearity İstatistikleri	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF
SABİT	2,869	0,059		48,72	0,00		
Rekreasyon Mekanları Algısı	0,317	0,020	0,399	15,59	0,00	0,737	1,357
Semt Park / Yeşil Alan Algısı	0,276	0,021	0,341	13,11	0,00	0,712	1,404
Semt Spor Alanları Algısı	0,076	0,020	0,095	3,890	0,00	0,807	1,240
Yapılı Çevrede Yer Alan Rekreasyon Akt. Kullanım Sıklığı	0,041	0,011	0,089	3,915	0,00	0,942	1,061
Boş Zaman Değ. Mekanlarının Varlığı ve Erişilebilirliği	-0,064	0,018	-0,081	-3,594	0,00	0,955	1,048
Hane halkı Geliri	0,035	0,013	0,065	2,768	$\frac{0,00}{6}$	0,875	1,143

Özet Analiz Sonuçları: Durbin – Watson: 1,931; VIF < 10, Tolerance >0,2; Condition Index < 100; Cook's Distance < 1; Artık Histogramları: Normal Dağılıma Uygun, QQ Plot: Doğru Üzerinde.

Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarının Kullanımı değişken grubundan ise yalnızca Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarının Kullanım Sıklığı memnuniyet ile anlamlı bir ilişki içerisindedir. Modelde; alışlageldik öznel yaşam kalitesi modellerinden farklı biçimde tanımlanan “boş zaman sınırlayıcılarının da Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarından Memnuniyet ile ilişkide olduğu görülmüştür. Bu değişken grubundaki üç faktörden yalnızca “boş zaman değerlendirme mekanlarının varlığı ve erişilebilirliği” memnuniyet ile ters yönlü ilişkidir. Sorunlar arttıkça memnuniyet azalmaktadır. Hane halkı profiline ait bireysel özelliklerden ise yalnızca hane halkı geliri Yapılı Çevrede Yer Alan Boş

Zaman Kaynaklarından Memnuniyet üzerinde pozitif yönlü anlamlı bir etkiye sahiptir. Gelir arttıkça memnuniyet artmaktadır.

İkinci olarak; Kültürel Kaynaklardan Memnuniyet ile ilişkili değişkenleri belirlemek için stepwise yöntemi ile bir başka çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. bu analizde; sekiz adet bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Regresyon katsayısının $R^2 = 0,326$ olduğu kültürel kaynaklardan memnuniyet modelinde yer alan değişkenler ve katsayıları Çizelge 5.22'de sunulmuştur. Çoklu doğrusal regresyon analizi varsayımlarını içeren analiz sonuçları ekler kısmında (Ek B.6) verilmiştir.

Çizelge 5.22: Kültürel kaynaklardan memnuniyet için çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları.

MODEL 6	Std. Olmayan Katsayılar		Std. Katsayılar	t	p	Collinearity İstatistikleri	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF
SABİT	3,098	,112		27,68	,000		
Kültür Tesisleri Algısı	,181	,022	,251	8,224	,000	,737	1,357
Semt Yeme İçme Mek. Algısı	,187	,021	,258	- 8,923	,000	,823	1,215
AVM Algısı	,126	,020	,176	6,384	,000	,908	1,102
Eğitim Durumu	,064	,023	,085	2,846	,005	,763	1,310
Bireysel Sınırlayıcılar	-,049	,019	-,068	- 2,582	,010	,981	1,020
Haftalık Ort. Boş Zaman Mikt.	,011	,005	,060	2,233	,026	,952	1,051
Hane halkı Geliri	,029	,014	,060	2,030	,043	,776	1,289

Özet Analiz Sonuçları: Durbin – Watson: 1,825; VIF < 10, Tolerance > 0,2; Condition Index < 100; Cook's Distance < 1; Artık Histogramları: Normal Dağılıma Uygun, QQ Plot: Doğru Üzerinde.

Bu analizde kültürel kaynakların kullanımı ile memnuniyeti arasında bir ilişkiye rastlanmazken, kültürel kaynaklar algısı, boş zaman sınırlayıcıları ve bireysel özellikler ile kültürel kaynaklardan memnuniyet arasında anlamlı ilişkilere rastlanmıştır. Kültürel kaynaklar algısını temsil eden bütün faktörler memnuniyet ile anlamlı bir ilişkiye sahipken, boş zaman sınırlayıcılarından yalnızca bireysel sınırlayıcılar ters yönlü bir ilişki içerisindedir. Bireyin boş zamanını dilediği gibi değerlendirememesine neden olan fiziksel eksiklikler ile yetenek, bilgi ve partner eksikliği gibi sınırlayıcılar arttıkça boş zaman memnuniyeti azalmaktadır. Kültürel kaynaklardan memnuniyet ile bireysel özellikler temsil eden değişkenler arasında da zayıf da olsa bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Yapılı çevrede yer alan boş zaman

kaynaklarından memnuniyet bireysel özelliklerden yalnızca hane halkı geliri ile ilişkilirken, kültürel kaynaklardan memnuniyet, bireysel özellikler grubunda yer alan üç değişken ile ilişkilidir. Eğitim durumu, hane halkı geliri ve bir haftadaki ortalama boş zaman miktarı ile pozitif yönlü doğrusal bir ilişki bulunmuştur.

Boş Zaman Memnuniyeti:

Aktivite düzeyindeki memnuniyetlere etki eden değişkenlerin belirlenmesinden sonra modelin önemli bir bileşeni olan genel boş zaman memnuniyetiyle ilişkili değişkenleri tespit etmek için “Boş Zaman Memnuniyeti Regresyon Modeli” kurulmuştur.

Bu modelde; hem Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları hem de kültürel kaynaklarla ilgili olarak ölçülen algı faktörleri, boş zaman kaynaklarının kullanım düzeyleri, bireysel özellikler ve boş zaman sınırlayıcıları bağımsız değişkenleri oluşturmaktadır. Bağımlı değişken ise, yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından memnuniyet, kültürel kaynaklardan memnuniyet ve genel olarak boş zamanlardan memnuniyetle ilgili bir sorunun ortalaması alınarak oluşturulmuş, boş zaman memnuniyeti indeksidir. Modelde yer alan değişkenler aşağıdaki tablodan izlenebilmektedir.

Stepwise yöntemiyle yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde (Çizelge 5.24) regresyon belirleme katsayısı / $R^2=0,446$ gibi sosyal bilimler için yüksek açıklayıcılık oranına sahip bir sonuç ortaya çıkmıştır. Analiz sonuçları, araştırma modelindeki varsayımsal ilişkilerin tümünü içermektedir (Ek B.7).

Çizelge 5.23: Boş zaman memnuniyeti regresyon modelindeki değişkenler.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken Grupları		Bağımsız Değişkenler
Boş Zaman Memnuniyeti İndeksi (Ort. Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynakları Memnuniyeti + Ort. Kültürel Kaynaklardan Memnuniyet + “Genel olarak Boş Zamanlarınızdan Ne Düzeyde Memnunsunuz?”	Bireysel Özellikler		<ul style="list-style-type: none"> • Yaş • Eğitim • Hane Halkı Geliri • İstanbul’da Yaşama Süresi • Haftalık Çalışma Süresi
	Boş Zaman Aktiviteleri Algısı	Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynakları Algısı	<ul style="list-style-type: none"> • Semt Spor Alanları Algısı • Semt Yeme İçme Mekanları Algısı • Rekreasyon Mekanları Algısı
		Kültürel Kaynaklar Algısı	<ul style="list-style-type: none"> • Kültürel Tesisler Algısı • Alışveriş Mekanları Algısı • Semt Yeme İçme Mekanları Algısı
	Boş Zaman Aktivitelerinin Kullanımı		<ul style="list-style-type: none"> • Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarını Kullanım Sıklığı • Kültürel Kaynakların Kullanım Sıklığı • Boş Zaman Aktiviteleri için Aylık Ortalama Harcama
Boş Zaman Sınırlayıcıları		<ul style="list-style-type: none"> • Bireysel Sınırlayıcılar • Boş Zaman Mekanlarının Varlığı ve Yeterliliği • İtici Kaçındırıcı Faktörler 	

Çizelge 5.24: Boş zaman memnuniyeti için çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları.

MODEL 11	Std. Olmayan Katsayılar		Std. Katsayılar	t	p	Collinearity İstatistikleri	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerance	VIF
SABİT	3,026	,073		41,351	,000		
Rekreasyon Mekanları Algısı	,217	,020	,343	11,093	,000	,582	1,719
Kültürel Tesisler Algısı	,083	,019	,130	4,361	,000	,624	1,603
Kültürel Kaynakların Kullanım Sıklığı	,052	,012	,118	4,150	,000	,689	1,450
Semt Yeme – İçme Mekanları Algısı	-,080	,021	-,124	-3,810	,000	,523	1,911
Haftalık Çalışma Süresi	-,002	,001	-,110	-4,577	,000	,962	1,039
Hane halkı Geliri	,036	,011	,083	3,157	,002	,804	1,244
Semt Park ve Yeşil Alan Algısı	,055	,020	,085	2,749	,006	,585	1,708
Semt Spor Alanları Algısı	,048	,018	,075	2,670	,008	,709	1,411
Boş Zaman Mekanlarının Varlığı ve Erişilebilirliği Sorunları	-,037	,015	-,058	-2,407	,016	,942	1,061
Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynaklarının Kullanım Sıklığı	,020	,009	,055	2,163	,031	,857	1,167

Özet Analiz Sonuçları: Durbin – Watson: 1,837; VIF < 10, Tolerance >0,2; Condition Index < 100; Cook’s Distance < 1; Artık Histogramları: Normal Dağılıma Uygun, QQ Plot: Doğru Üzerinde.

Boş Zaman Memnuniyeti ile ilişkili olan Yapılı Çevrede Yer Alan Boş Zaman Kaynakları Algısına ait değişkenler; Rekreasyon Mekanları Algısı, Semt Spor Alanları Algısı ile Semtteki Park ve Yeşil Alan Algısıdır. Kültürel Kaynaklar Algısı ise; Kültürel Tesisler Algısı ve Semt Yeme İçme Mekanları Algısı ile modelde temsil edilmiştir. Alışveriş mekanları algısı ile boş zaman memnuniyeti arasında ise modelde bir ilişkiye rastlanmamıştır. Boş zaman mekanlarının kullanımı ile ilgili değişkenler olarak analizde yer alan değişkenlerden; yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları ve kültürel kaynakların kullanım sıklıkları, boş zaman memnuniyeti ile anlamlı bir ilişkiye sahip iken, boş zaman değerlendirme aktiviteleri için yapılan harcamaların boş zaman memnuniyeti ile bir ilişkisine rastlanmamıştır. Bireysel özelliklerden haftalık çalışma süresi ve hane halkı büyüklüğü memnuniyet ile ters yönlü doğrusal bir ilişki içerisinde yer alırken, hane halkı geliri arttıkça boş zaman memnuniyetinin arttığı görülmektedir. Boş zaman sınırlayıcılarını temsil eden üç faktörden ise yalnızca Boş Zaman Mekanlarının Varlığı ve Erişilebilirliğiyle İlgili Sorunlar, bağımlı değişken ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Olumsuz ifadeler içermesi dolayısıyla negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Erişilebilirlik ve yeterlilik sorunları arttıkça boş zaman memnuniyeti azalmaktadır.

5.2.9. Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet ile boş zaman memnuniyeti ilişkisi

Bu kısımda; tezin ana konusunu oluşturan kentsel yaşam kalitesi ile boş zaman arasındaki ilişki, memnuniyetler arasında yapılan regresyon analiziyle açıklanmıştır (Çizelge 5.25). Kentsel Yaşam Kalitesinden Memnuniyet; yalnızca boş zaman memnuniyeti ile ilişkili bir konu olmadığından, regresyon modeline Marans ve Mohai (1991)'dekine benzer biçimde Bireysel / Demografik Özellikler, Diğer Kentsel Göstergelerden Memnuniyet ve Yaşamın Diğer Boyutlarından Memnuniyet değişkenleri de eklenmiş ve karşılıklı ilişkileri de içeren bir çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizinin bağımlı değişkeni olan Kentsel Yaşam Kalitesinden Memnuniyet; Semt Memnuniyeti, Kent Memnuniyeti ve Yaşamdan Genel Memnuniyet sorularının ortalaması alınarak oluşturulmuştur. Analizdeki bağımsız değişkenler ise, Boş Zaman Memnuniyeti, Bireysel / Demografik Özellikler, Diğer Kentsel Göstergelerden Memnuniyet ve Yaşamın Diğer Boyutlarından Memnuniyettir. Bireysel Özellikler için yaş, eğitim durumu, İstanbul'da yaşama süresi, haftalık çalışma süresi, hane halkı geliri ve hane halkı

büyüklüğü değişkenleri analize dahil edilmiştir. Diğer Kentsel Göstergelerden Memnuniyet için semt düzeyinde; semtin imajı, stres faktörleri, belediye hizmetleri, erişilebilirlik ve konum, kent düzeyinde ise; mekan kalitesi, kentsel stres faktörleri ve kentsel yaşam maliyetleri faktörleri kullanılmıştır. Yaşamın Diğer Boyutlarından Memnuniyet için ise; sağlık koşullarından, iş/okul yaşantısından, aile yaşantısından, arkadaşlar ve sosyal ilişkilerden ve yaşam standartlarından memnuniyetler için sorulan birer sorunun ortalaması alınmıştır. Boş zaman memnuniyeti ise önceki kısımlarda açıklanan üç değişkenin ortalaması alınarak geliştirilen “indeks” olarak modelde yer bulmuştur.

Stepwise yöntemi ile yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda regresyon belirleme katsayısının $R^2= 0,359$ olduğu varsayımları sağlayan (Bkz. Ek B.8) bir model ortaya çıkmıştır.

Çizelge 5.25: Kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları.

MODEL 7	Std. Olmayan Katsayılar		Standardize Kat Sayılar	t	p	Collinearity İstatistikleri	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF
SABİT	.796	.174		4.588	.000		
Boş Zaman Memnuniyeti	.342	.043	.251	7.886	.000	.601	1.665
Yaşamın Diğ. Boy. Memnuniyet	.466	.042	.323	11.227	.000	.736	1.358
Semt İmajı	.093	.027	.106	3.408	.001	.634	1.577
Kentsel Yaşam Maliyetleri	-.081	.022	-.093	-3.656	.000	.951	1.052
Erişilebilirlik / Konum (Semt)	-.076	.026	-.087	-2.945	.003	.701	1.427
Belediye Hizmetleri (Semt)	-.056	.022	-.065	-2.608	.009	.995	1.005
Eğitim Durumu	-.060	.024	-.064	-2.509	.012	.923	1.083

Özet Analiz Sonuçları: Durbin – Watson: 1,885; VIF < 10, Tolerance >0,2; Condition Index < 100; Cook’s Distance < 1; Artık Histogramları: Normal Dağılıma Uygun, QQ Plot: Doğru Üzerinde.

Elde edilen sonuçlar, boş zaman memnuniyeti ile kentsel yaşam kalitesi arasındaki sıkı ilişkiyi işaret etmektedir. Modele dahil edilen değişkenler arasında B= 0,251 regresyon katsayısı ile boş zaman memnuniyeti, kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet ile ikinci en yüksek düzeyde ilişkiye sahip değişkendir. En yüksek ilişkiye sahip değişken olan yaşamın diğer boyutlarından ortalama memnuniyet değişkeni, insan yaşamına ait çok sayıda alanı (domain) içeren kompozit bir değişkendir. Yaşamın geniş bir bölümünü kapsıyor olması nedeniyle kentsel yaşam kalitesi ile yüksek ilişki içerisinde olması normal karşılanmalıdır. Bu yönüyle

değerlendirildiğinde boş zaman memnuniyetinin kentsel yaşam kalitesi ile oldukça yüksek bir ilişkide olduğu kanıtlanmıştır.

Diğer kentsel göstergelerden memnuniyetin de kentteki yaşam kalitesinden memnuniyet üzerinde etkili faktörler oldukları görülmektedir. Analizde yer alan semt düzeyindeki diğer kentsel göstergelerden memnuniyet faktörlerinin kent düzeyindekilere kıyasla kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet ile faktör sayısı açısından daha ilişkili olduğu görülmüştür. Semt düzeyinde; semtin imajı, belediye hizmetleri ve erişilebilirlik / konum değişkenleri, kent düzeyindeki göstergelerden ise yalnızca kentsel yaşam maliyetleri kentsel yaşam kalitesi ile ilişki içerisindedir. Semtin İmajı regresyon modelinde bağımlı değişken ile en yüksek ilişkiye sahip üçüncü değişken olmuştur. Yaşanan çevrenin güvenliği, temizliği, bakımlılığı gibi konular hane halklarının kentsel yaşantıları açısından önemli bir konu olarak görülmüştür. Erişilebilirlik/Konum ve Belediye Hizmetleri faktörlerini oluşturan sorular anket formunda olumsuz ifadeler ile soruldukları için regresyon analizindeki ilişki yönleri negatif çıkmaktadır. Bu değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ilişki gerçekte pozitif yönlü doğrusal bir ilişkidir. Kentsel Yaşam Maliyetleri ve Eğitim Durumu ile Kentsel Yaşam Kalitesinden Memnuniyet arasında ise negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim seviyesi arttıkça, sahip olunan bilgi, görgü ve deneyimlere bağlı olarak kentsel yaşantıdan beklenti artmakta, kentin bu beklentiyi karşılayamaması nedeniyle kentsel yaşam kalitesinden memnuniyet azalmaktadır. Benzer şekilde İstanbul'da yaşamının yarattığı ekonomik maliyetler bireylerin bu kentteki yaşam deneyimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Kentin kentliye sunduğu imkanlar ile konut ve ulaşım gibi maliyetler arasında bir paralellik bulunmaması bu ters yönlü ilişkinin bir sebebi olarak değerlendirilmektedir.

6. SONUÇLAR

“Kentsel Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesinde Boş Zaman Aktivitelerinin Rolü”nün araştırıldığı bu çalışmada; İstanbul kentindeki farklı tür ve içeriklerdeki boş zaman değerlendirme aktivitelerinin, nesnel koşullar ve öznel algılar bağlamında, yerel ve metropoliten ölçeklerde, kentsel mekanın ve bireylerin farklı özellikleriyle de ilişkili bir biçimde değerlendirilerek, kentteki yaşam deneyiminin kalitesi üzerindeki etkilerinin açıklanması hedeflenmiştir.

Çalışmanın amaç, kapsam ve hedefleri doğrultusunda iki farklı literatür ile ilişki olduğu görülmüştür: kentsel yaşam kalitesi (quality of urban life) ve boş zaman (leisure).

Ekonomik büyümenin kentsel sorunları çözmekte yetersiz kaldığının anlaşılması ile yükselişe geçen kentsel yaşam kalitesi konusunda, uzun yıllardır birikmiş geniş bir literatür bulunmasına karşın, tanımı, ölçeği, boyutları ve ölçümü konularında uzlaşa sağlanamamıştır. Farklı coğrafyalarda, farklı dönemlerde, farklı okullar ve disiplinler tarafından çok farklı yaklaşımlar ile kentlilerin yaşam düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalarda araştırma birimi, bireyden bütün bir ülkeye kadar değişebilmektedir. Ölçme yöntemleri; subjektif ya da objektif olabildiği gibi -yakın geçmişte sayısında artış yaşanan- karma yöntemlere de (hem subjektif hem objektif) rastlanmaktadır. Araştırma alanıyla ilgili üzerinde uzlaşılan tek konu, alanın doğası gereği içerdiği muğlaklığın normal karşılanması gerektiğidir. “Yaşam” ve “Kalite” gibi sınırları belli olmayan iki felsefi alanın genel geçer kural ve kaideler ile araştırılmasının düşünülemeyeceği görüşü, bu çalışmada da benimsenmiştir. Bu nedenle alan yazında yer alan çok farklı dönemlere ve disiplinlere ait çalışmalardan örnekler ile kavram somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalarda; yaşam kalitesinin bireyin boş zamanları ve kentteki boş zaman değerlendirme aktiviteleriyle yakından ilişkili olduğu görülmüştür.

İnsanların ve toplumların yaşantısına yön veren bir başka kavram olarak boş zaman, tarih boyunca çok farklı anlam ve içeriklerde tanımlanmıştır. Antik Yunan’dan

günümüze kadar gündelik yaşam deneyimimizde olumlu ya da olumsuz izler bırakmıştır. Boş zamanın yaşam kalitesi üzerindeki etkisi ise; bireylerin boş zaman gereksinimleri (leisure needs) ve boş zamanın bireye katkıları (benefits of leisure) ile ilişkili olarak açıklanmaktadır. Boş vakitlerdeki artış, kentlinin çalışma biçimlerindeki değişimler, günlük yaşantının yarattığı stres ve sağlık sorunları ile tüketim mekanlarının kentsel büyümedeki rolünün giderek artması gibi faktörlerin etkisiyle boş zamanların çeşitli aktiviteler ile değerlendirilmesine olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. İhtiyaçlarına bağlı olarak bir boş zaman aktivitesi için motive olmuş birey, aktivite sonrasında elde ettiği faydalar sayesinde yaşam kalitesinin yükseldiğini hissetmektedir. Fiziksel sağlığın korunması ve gelişimi, sosyalleşme ve yeni ilişki biçimleri kurma, psikolojik tatmin ve gündelik yaşamın stresinden uzaklaşma, kişilik ve yetenek gelişimi, çevre, tarih ve kültür bilinci gibi manevi değerlerin kazanılması ve geliştirilmesi, entelektüel bilgi birikiminin arttırılması ile gönüllülük ve toplum faydalı olma gibi faydalar yolu ile boş zaman değerlendirme aktivitelerine katılan bireylerin tatmin düzeyi yükselmekte ve yaşam deneyiminin kalitesi artmaktadır. Kentlerde yer alan boş zaman imkanlarının adil bir dağılım ve zengin bir içerikte sunulması, kent ile ilgili karar vericilerin, kentteki yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Kentteki boş zaman değerlendirme aktivitelerinin plan ve stratejilere girdi sağlayabilmesi için, mevcut koşullarının sistematik bir biçimde ele alınması gerekmektedir.

Literatür incelendiğinde ise; boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi literatürlerindeki güncel tartışma konularını kapsayacak ve aynı zamanda karar mercilerine veri girdisi sağlayacak yöntemsel yaklaşımların sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Hem bütüncül çalışmalardan, hem de boş zaman ve yaşam kalitesi ilişkisinin spesifik bir boyutuna odaklanmış çalışmalardan yararlanılarak (Marans ve Mohai, 1991; Marans ve Fly, 1981; Lloyd ve Auld, 2002; Kim ve diğ. 2010; Kısar Koramaz, 2010; Terzi ve diğ. 2015; Oktay ve Marans, 2010) bir araştırma modeli oluşturulmuştur. Bu model; öznel ve nesnel göstergeleri bir arada kullanan, mekânsal ve mekânsal olmayan konuları içeren, boş zamanla ilgili kentsel arazi kullanımda önemli yer tutan farklı aktivite türlerine göre değerlendirmelere olanak tanıyan, bu aktivite türlerini semt ve kent olmak üzere farklı mekânsal düzeylerde ele alan, yerel düzeyde yaşam kalitesi araştırmalarında çokça rastlanan algı-kullanım-memnuniyet ilişkilerine yer veren ve

metropolitan alanın çeşitli noktalarındaki ve hane halklarının sosyo-demografik özelliklerindeki farklılaşmaları tanımlamaya imkan tanıyan kapsamlı bir modeldir.

Modelde yer alan öznel göstergeler anket araştırması ile, nesnel göstergeler ise farklı kurum ve kuruluşların ikincil verilerinin entegre edilmesi ve alanda yapılan gözlemsel etütler sonucunda elde edilmiştir.

Araştırma modelinin ilk kısmında yer alan nesnel veriler ile yapılan analiz ve değerlendirmeler; İstanbul Metropolitan Alanı'nda boş zaman değerlendirme aktivitelerinin dengesiz bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Tarihi çekirdek ve yakın çevresindeki merkez yerleşmelerin kıyı kesiminden, iç kısımlara ve kent çeperlerine doğru azalan bir dağılım bulunmaktadır.

Aktivite türüne göre incelendiğinde; kentsel mekanda en dar yayılma desenine sahip aktiviteler kültür ve sanat aktiviteleridir. Bu aktivitelerin coğrafi ağırlık merkezleri tarihi yarım adada bulunmakta olup, Beyoğlu, Şişli ve Beşiktaş ilçelerindeki yerleşim alanları, bu aktivitelere erişebilirliğin en yüksek olduğu yerlerdir. Kentin bu kesiminde yer seçmiş aktiviteler, kentliler dışında, İstanbul'a gelen ziyaretçilere yönelik sunum biçimlerini de içermektedir. Kültürel aktivitelerin nesnel koşullarına ilişkin bu sonuçlar Terzi ve diğ. (2015)'in sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Diğer yandan; alış veriş merkezlerinin yükselişine paralel bir biçimde, kent içerisinde yer alan bir çok sinema ve tiyatrunun kapanmaya başladığı görülmektedir. Bir çok AVM'de; sanatsal sergiler, söyleşiler ve imza günleri gibi kültürel faaliyetlerin sayısı da her geçen gün artmaktadır. Kentlinin kültürel ihtiyaçlarının, yüz yıllar süren birikimli bir süreç sonucunda kültürün oluştuğu kentsel merkezlerden karşılanmamaya başlanması, en basit şekliyle "ironik" bir durum oluşturmaktadır. Ancak bu ironinin, arkasında yatan sorunu perdelemesine izin verilmemelidir. İnşaat sektörünün itici güç olarak görülerek ekonomideki öneminin hızla artışı, merkezlerdeki arazi değerlerinin ve kiraların yükselmesine, ve kent merkezlerinin yüksek karlılık beklentisine sahip arazi kullanımlar ile hızlı bir mekânsal dönüşüm sürecine girmesine neden olmaktadır. Diğer yandan; yeni yatırımların parçacılıkları nedeniyle yıllardır biriken mekânsal sorunlar yumağını çözmeye başarısız olmaları, kentteki bir çok alt merkezin kullanıcılar tarafından terkedilmesine, kültürel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik tercihlerin alış veriş merkezlerine doğru yönelmesine sebep olmaktadır. Sirgy ve diğ. (2008) alış veriş aktivitelerinin yaşam

alanlarından tüketim alanı ve kültürel yaşam alanı üzerinde pozitif etkilerde bulunarak hem komuneden hem de yaşam kalitesinden memnuniyeti olumlu yönde etkilediğini tespit etmiş ve günümüzde alış verişin yaşam kalitesi üzerindeki belirleyiciliğini ortaya koymuştur.

Kültürel aktivite tercihlerinin yanında; son yıllarda hızla artan alış veriş merkezlerinin etkisiyle kentlinin rekreatif alış veriş tercihleri de kent merkezinden uzaklaşma eğilimindedir. Genellikle 1. Çevre Yolu üzerinde yoğunlaşan alış veriş merkezleri; İstiklal, Bağdat ve Bahariye Caddeleri, Nişantaşı Sementi, Kadıköy ve Beşiktaş Çarşısı ile Kapalı Çarşı'da ve çevresinde yer alan alış veriş mekanlarıyla yarışan ve çoğu zaman da erişilebilirlik, iklimsel koruma, farklı işlev ihtiyaçlarının aynı mekanda sunulması ve güvenlik gibi avantajları nedeniyle kent merkezlerindeki bu mekanlara kıyasla tercih edilen yerlere dönüşmüştür. Bu nedenledir ki; hizmet alanları ve erişilebilirlik açısından İstanbul'daki en sorunsuz aktivite türü alış verıştır. Bununla birlikte; yapılan analizler, aynı pazar alanını paylaşan alış veriş merkezlerinin bulunduğunu, doygunluk sınırının erişilebilirlik açısından aşıldığını göstermektedir. Kent merkezlerinde yer alan metropoliten alan ölçeğindeki alış veriş caddeleri ve mekanları, merkezde yer alan diğer işlev ve aktivitelerin yarattığı cazibe nedeniyle, dışsal faydalarını ve rekabetçi avantajlarını bir şekilde devam ettirebilecek olsa da, asıl önemli sorun semt ve ilçe ölçeğindeki alış veriş mekanlarının alış veriş merkezleriyle rekabet edememesidir. Kartal, Tuzla, Pendik, Bakırköy, Ümraniye, Bayrampaşa, Zeytinburnu gibi ilçelerde yer alan alış veriş caddeleri, yakınlarında konumlanmış alış veriş merkezleri nedeniyle önemli sorunlar yaşamaktadırlar. Bütün bu gelişmeler yaşam kalitesi bağlamında değerlendirildiğinde, kentli açısından rekreatif alış veriş ihtiyacını karşılamaya yönelik "bol alternatifli" bir durum tanımlamakla birlikte; kentlinin boş zaman değerlendirme alışkanlıklarının sosyal ve mekânsal açıdan kent ve kentliden kopuk ve yalnızca tüketim odaklı mekan parçalarına yönlendirilmesi, aynı zamanda problemleri bir durumun da ifadesidir.

Spor ve yeşil alan ihtiyacı ulusal ve uluslararası bir çok plan ve politika belgesinde de belirtildiği gibi; bireylerin temel hak ve ihtiyaçları arasında yer almaktadır. Ülkemiz planlama sisteminde; sağlıklı ve kaliteli yaşam mekanlarının oluşması için eğitim, sağlık ve dini tesis donatıları ile birlikte, yürüme mesafeleri içerisinde kişi başına cinsinden tanımlanmış standartlar ile kentsel mekanın tamamında yer alması beklenen aktivitelerdir. İstanbul için yapılan analizler, diğer aktivite türlerine kıyasla

spor ve yeşil alanların kentsel mekana en çok yayılma gösteren aktiviteler olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte; yürüme mesafeleri hesaplanarak bu aktivitelerin hizmet alanları incelendiğinde, yerleşme lekesinin büyük bir kısmında spor ve yeşil alan gereksiniminin karşılanmadığı görülmektedir. Bireylerin boş vakitlerini sosyal ve fiziksel olarak en az maliyetle ve kolayca erişilebilir bir biçimde değerlendirmelerini sağlayan bu mekanların kentsel mekanın tamamına eşit düzeyde hizmet sağlayacak biçimde planlı ve kademeli bir biçimde dağılım göstermemesi ciddi bir sorundur. Boş zamanın pozitif bir biçimde değerlendirilmesinin bireylere ve topluma sağladığı en temel faydalar spor ve yeşil alanlarda ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, bireylerin “boş zaman değerlendirme serüvenleri”nin başlangıç noktalarıdır. Kentte bir çok noktada bir başlangıç noktasının dahi bulunmaması, kent yaşantısında boş zaman ihtiyacını gerektiği biçimde karşılayamadığı için sosyal ilişkileri zayıf, fiziksel açıdan sağlıksız ve mutsuz bireylerin sayısının her geçen gün artmasına ve kentteki bütüncül yaşam kalitesinin azalmasına neden olmaktadır.

Aktivite türüne göre yapılan nesnel analiz ve değerlendirmeler göstermiştir ki; İstanbul ölçeğindeki bir kentin, kent merkezlerinde yer alan ve metropoliten alanın tamamına hizmet eden boş zaman değerlendirme aktiviteleri açısından sahip olduğu zenginliğin, semt ve ilçe ölçeği olarak tanımlanabilecek yerelde de sunulması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bir kentin sahip olduğu sosyal ve kültürel zenginlikler, kentte yaşayanların bütüncül yaşam deneyiminin kalitesine olumlu katkılar sağlamaktadır. Kentte yer alan boş zaman değerlendirme imkanlarının tür ve sayı açısından çeşitliliği ile mekânsal olarak dengeli dağılım göstermesinin; kentin tarihsel süreçte biriktirmiş olduğu kültürel ve sosyal zenginliklerin artarak devam etmesi, böylelikle kentteki yaşam düzeyinin yükseltilmesi için önemli bir bileşen olduğu unutulmamalıdır.

Kentsel mekanın boş zaman değerlendirme aktiviteleri dışındaki mekânsal özelliklerine ilişkin yapılan gözlemsel etütlere göre; boş zaman değerlendirme olanaklarının sayısı, alternatifleri ve erişim kolaylığı açısından şanslı yerleşmelerin, diğer mekânsal özellikleri açısından kalite düzeyleri de yüksektir. Modelde yer alan boş zaman değerlendirme aktiviteleri dışındaki “diğer kentsel göstergeler” grubu; mekan kalitesi, erişim ve yoğunluk olmak üzere üç faktörden oluşmaktadır. Bu faktörlerden özellikle mekan kalitesi ile boş zaman değerlendirme aktivitelerinin dağılımı arasında önemli benzerlikler görülmektedir. Bu durum; boş zaman

değerlendirme aktivitelerinin, sosyal ve toplumsal faydalarının yanında kentsel mekanın fiziksel kalitesinin ve estetik değerinin artırılması konusunda da önemli katkıları bulunduğunu göstermektedir. Bu ilişki; Johnson ve Backman (2010)'un fiziksel çevre koşullarının hem boş zaman değerlendirme faaliyetlerinden memnuniyeti hem de yaşam kalitesinden memnuniyet üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu belirttikleri çalışma sonuçlarını desteklemektedir. Bu yönüyle boş zaman değerlendirme mekanları fiziksel mekan kalitesinin hem sebebi hem de bileşenidir. Bu yüzden kentsel sosyal ve kültürel donatıların planlanmasına; yalnızca kentlinin rekreasyon gereksiniminin karşılanması için “sağlanması gereken bir standart” olarak yaklaşılmalıdır. Yerleşmelerin mekan kalitesinin yükseltilerek mekânsal konfor ve estetik gereksiniminin karşılanması, kentteki işlemlere erişilebilirlik açısından olumlu kullanıcı algılarının artırılması ve yerleşme sakinlerinin nüfus, trafik ve yapı yoğunluğu nedeniyle yaşadığı stres faktörlerinin azaltılması gibi katkıları ile kentteki başka türden sorunlar ile de ilişkili görülerek önemsenmelidir.

Çalışmanın ikinci kısmında; boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi arasındaki ilişki öznel bir yaklaşım ile açıklanmıştır. Yapılan analizler; bu tez çalışmasının ana sorusunu oluşturan; “boş zaman aktivitelerinin kentteki yaşam kalitesinin yükseltilmesindeki rolü nedir?” sorusuna yanıt vermenin yanında; boş zaman memnuniyeti, boş zaman sınırlayıcıları, boş zaman değerlendirme aktivitelerini kullanım düzeyleri ile boş zaman değerlendirme aktivitelerinin çeşitli özellikleriyle ilgili kullanıcı algılarının mekânsal olarak nasıl farklılaştığı ve hane halklarının çeşitli sosyo-demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermedikleri konularına da ışık tutmuştur. Modelde yer alan değişkenler arasındaki ilişkiler, özelden Marans ve Mohai (1991)'in rekreasyon ile yaşam kalitesi ilişkisine yönelik teorik modelleri, genelde ise Marans ve Rodgers (1975)'in algı-kullanım-memnuniyet eksenlerinde yaşam kalitesini ölçtükleri çalışmalarıyla paralellikler göstermektedir.

İstanbul'daki kentsel yaşam kalitesi düzeyi; boş zamanlardan memnuniyet, yaşanan semtin imajı, konumu ve erişilebilirliği, yerel yönetimin sunduğu hizmetler, kentsel yaşam maliyetleri, kentlinin eğitim durumu ve yaşamın boş zaman dışındaki diğer boyutlarından memnuniyetlerden etkilenmektedir. Boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi ilişkisine yönelik farklı çalışmalarda bu değişkenlerin biri ya da bir kaç, kentsel yaşam kalitesi ile ilişkili olduğu sonuçlara rastlanmıştır (Terzi ve diğ, 2015;

Lloyd ve Auld, 2002; Sirgy ve diğ., 2008; Kim ve diğ., 2010; Goldberg, 2003; Kısar Koramaz, 2010). Boş zaman memnuniyeti; kentteki yaşam deneyiminin geliştirilmesine en önemli katkıyı sağlayan kavramlardan biridir. Bu sonuç; teorik modeldeki ana hipotezi olumlu bir biçimde açıklamaktadır: “kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesinde boş zaman aktivitelerinin önemli bir rolü bulunmaktadır.”

Literatür okumaları sonucunda kentsel yaşam kalitesiyle ilişkili oldukları öngörülerek modele dahil edilen bütün kavramların (yaşamın diğer boyutları, diğer kentsel göstergelerden memnuniyet ve bireysel özellikler) araştırma sonucunda kentsel yaşam kalitesi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip oldukları görülmüştür. Bireysel özelliklerden eğitim durumu; diğer kentsel göstergelerden semtin imajı, erişilebilirlik ve konumu, kentsel yaşam maliyetleri ile belediye hizmetlerinden memnuniyet faktörleri kentsel yaşam kalitesi üzerinde farklı düzeylerde etkilidir. Teorik model; çeşitli testler ile sınanmış ve kabul edilmiştir. Avrupa Yakası’nda; Sarıyer, Şişli, Beşiktaş, Bakırköy ve Büyükçekmece; Anadolu Yakası’nda ise Beykoz, Üsküdar, Kadıköy ilçelerinin çeşitli semtleri, kentsel yaşam kalitesinin yüksek olduğu yerleşmelerdir.

Boş zamanın *diğer kavramlar ile birlikte değerlendirildiğinde*; kentteki yaşam kalitesi üzerinde önemli bir etkiye sahip olması; önemli bir sonuç olsa da, tek başına plan ve politikalara girdi sağlayacak bir sonuç değildir. Bu nedenle; boş zaman memnuniyetinin hangi kavramlardan etkilendiği de bu çalışma kapsamında açıklanmıştır. Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları ile kültürel kaynaklardan memnuniyet, algı ve kullanım düzeylerinin, bireylerin boş zamanlarını diledikleri gibi kullanmalarına engel olan sınırlayıcıların ve bireye özgü koşulların genel boş zaman memnuniyetini etkilediği kabulüyle çeşitli analizler yapılmıştır. Sonuç olarak; bütün kavramların boş zaman memnuniyeti ile ilişki içerisinde oldukları görülmüştür. Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından kentteki rekreasyon mekanları algısı, semtte yer alan spor alanları algısı ve semtte yer alan yeşil alanlar algısı boş zaman memnuniyeti üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Kentliler için; hem oturdukları semtin içinde, hem de dışında yer alan yeşil alanlar ve spor alanlarının büyüklüğü, estetik güzelliği, temizlik ve bakımlılığı gibi çeşitli algısal özellikleri, boş vakitlerinden memnuniyet düzeyi üzerinde belirleyici etkiye sahiptir.

Kültürel kaynaklar algısını oluşturan faktörlerden ise; kültürel tesisler algısı ve semtteki yeme içme mekanları algısının, boş zamanlardan memnuniyet üzerinde etkili faktörler oldukları görülmüştür. Alış veriş mekanlarının çeşitli özellikleriyle ilgili kullanıcı değerlendirmelerinin, kentlinin boş zaman değerlendirme biçimlerinden memnuniyeti üzerinde belirleyici bir etkisi bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Rekreatif alış veriş ihtiyacının genellikle alış veriş merkezlerinden karşılanması, alış veriş merkezlerinin ise sunduğu imkanlar, tasarım, temizlik ve hijyen, erişilebilirlik gibi algısal özelliklerinin genellikle olumlu olarak değerlendirilmesi nedeniyle boş zaman memnuniyeti ile neden sonuç ilişkisi kurulabilecek farklılıklar yakalanamamıştır. Bu sonuçlar; Lloyd ve Auld (2002) ile Goldberg (2003)'ün çalışma sonuçlarıyla benzeşirken, Sirgy (2008)'in alışveriş aktivitelerinin kentlinin yaşam kalitesini dolaylı yoldan etkilediğini ortaya koyduğu çalışma sonuçlarından farklılaşmaktadır.

Boş zaman sınırlayıcıları kavramını temsil eden üç faktörden yalnızca “boş zaman mekanlarının varlığı ve erişilebilirliğiyle ilgili sorunlar” faktörü boş zaman memnuniyeti ile ilişki içerisindedir. Bu sonuç; nesnel veriler ile yapılan analiz sonuçlarını destekler niteliktedir. Kentte yaşayanların boş zaman olanaklarına erişim güçlükleri arttıkça, boş zaman memnuniyetleri azalmaktadır. Boş zaman sınırlayıcılarının boş zaman memnuniyeti ile ters yönlü bir ilişki içerisinde olduğu sonucu, Kim ve diğ. (2010)'un Bloomington'da gerçekleştirdiği çalışmalarının da önemli sonuçlarından biridir.

Memnuniyet ve kullanım arasındaki ilişki, kentsel yaşam kalitesi literatüründe sıklıkla vurgulanan bir başka konu olarak modelde yer bulmuştur. Araştırma sonucunda hem kültürel kaynakların kullanımı hem de yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarının kullanımının boş zaman memnuniyetine etki ettiği ortaya çıkmıştır. Kültürel kaynakların boş zaman memnuniyeti üzerindeki etkisi, yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarına kıyasla daha büyüktür. Bu anlamda; Terzi ve diğ. (2015)'in kültürel aktivitelerin hane halklarının yaşam kalitesi algısı üzerindeki etkilerini ortaya koydukları çalışma ile örtüşmektedir. Alış veriş, yeme içme ve kültürel faaliyetlerde izleyici ya da katılımcı olarak yer almak; yeşil alanlarda vakit geçirme ve sportif aktivitelerle uğraşmaktan daha büyük bir boş zaman tatmini yaratmaktadır. Bu durum; çoğunlukla metropoliten kent

merkezlerinde ve alış veriş merkezlerinde yer alan bu aktivitelerin zengin bir içerik ile, semt ve ilçe merkezlerinde de sunulmasının gerekliliğini göstermektedir.

Bireysel demografik özellikler, karşılaştırma standartları olarak özellikle Marans'ın içerisinde yer aldığı çalışmalardaki yaşam kalitesi modellerinde yer bulmaktadır. Bu çalışmada, bireysel ve demografik özelliklerden hane halkı geliri, boş zaman memnuniyetiyle pozitif yönlü bir ilişki içerisindeyken, hane halkı büyüklüğü ve haftalık çalışma saati ters yönlü ilişkiye sahiptir. Lloyd ve Auld (2002)'nin; yaş ve cinsiyet ile birlikte sosyo-ekonomik statünün yaşam kalitesinden memnuniyet üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu sonucuna vardıkları çalışmalarıyla benzerlikler barındırmaktadır. İstanbul'da yaşayan hane halkları; gelirleri arttıkça ücretli aktiviteleri de kullanabildiklerinden, boş zaman imkanları artmaktadır. Bu durum boş zamandan duydukları tatmin düzeyini olumlu yönde etkilemektedir. Ücretli aktivitelerin bakım, hijyen ve konfor durumlarının da memnuniyeti olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Diğer yandan; çalışma hayatına yoğun mesai harcayan bireyler, boş zamansızlık sorunuyla karşılaştıkları için boş zaman memnuniyetleri düşüktür. Yaşam döngüsünde ilerledikçe, aileler kentsel mekanda boş vakitlerini değerlendirebilecekleri alternatifler bulmakta güçlük çekmektedirler. Gerek kent planı ölçeğinde, gerekse aktivitelerin mekânsal/mimari tasarımlarında çocuklar ile birlikte katılım sağlanabilecek, kısa süreli ancak yüksek tatmin düzeyi sunan türde aktiviteler ve düzenlemelere yönelmek, kentteki yaşam kalitesine olumlu katkılar sağlayacaktır.

Avrupa Yakası'nda Şişli, Sarıyer, Levent ve Bakırköy; Anadolu Yakası'nda ise Beykoz ve Üsküdar ilçelerinin kıyı ve yakın çevresindeki yerleşim alanları, boş zaman memnuniyetinin en yüksek değerlerinin bulunduğu alanlardır. Boş zaman memnuniyetinin yüksek olduğu yerleşmeler, aynı zamanda kentsel yaşam kalitesinden memnuniyetin de en yüksek değerlere ulaştığı yerlerdir.

Genel boş zaman memnuniyetine etki eden algı ve kullanım düzeyleri, yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları ile kültürel kaynaklar arasında farklılık göstermektedir. Bu nedenle; boş zaman memnuniyetinin aktivite türüne bağlı olarak değerlendirilmesinin kentsel karar verme süreçlerini daha detaylı ve doğru bir veri girdisi sağlayacağı düşünülmektedir; yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarından

memnuniyet ve kültürel kaynaklardan memnuniyete etki eden faktörler ayrıca araştırılmıştır.

Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynaklarıyla ilgili memnuniyetin; rekreasyon mekanları algısı, semtteki park ve yeşil alanlar ile spor alanları algısı, yapılı çevrede yer alan rekreasyon aktivitelerini kullanım sıklığı, hane halkı geliri ve boş zaman değerlendirme mekanlarının varlığı ve erişilebilirliğiyle ilgili sorunlarla sıkı bir ilişki içerisinde olduğu ortaya çıkmıştır. Teorik modelde öngörülen, algı, kullanım, sınırlayıcılar ve bireysel özellikler kavramlarını temsil eden bir ya da bir kaç faktörle ilişki gözlenmiş ve teorik model doğrulanmıştır. Genel boş zaman memnuniyetinden farklı biçimde, hane halkı büyüklüğü ve haftalık çalışma sürelerinin parklar ve spor alanlarından memnuniyet ile bir ilişkisine rastlanmamıştır.

Kültürel kaynaklardan memnuniyette ise, bireysel - demografik yapı özellikleri çok daha etkindir. Kültürel kaynaklardan memnuniyet; bir haftadaki ortalama boş zaman miktarı, eğitim durumu ve hane halkı geliri arttıkça artarken, hane halkı büyüklüğü arttıkça azalmaktadır. Kültürel kaynaklar algısını temsil eden faktörlerden; AVM algısı, semtteki yeme içme mekanları algısı ve kültür tesisleri algısı faktörleri, kültürel kaynaklardan memnuniyet ile pozitif yönlü ve en kuvvetli ilişkiye sahip değişkenlerdir. AVM algısı, genel boş zaman memnuniyeti üzerinde etkili bir faktör değilken, kültürel kaynaklardan memnuniyet ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Ancak bu ilişkinin kültür sanat tesisleri ve semtteki yeme içme mekanları algısından daha zayıf olduğu unutulmamalıdır. Bu sebeple; kente ilişkin kültürel stratejilerin geliştirilmesinde, alışveriş merkezlerinin bulunduğu pozisyonun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bireye özgü sınırlayıcılar (yetenek, partner, fiziksel eksiklik, maddi yetersizlik, ilgisizlik vb.) ise; boş zaman memnuniyetini olumsuz yönde etkilemektedir. Kentin sistemik sorunlarının bireysel yansımaları olan bireysel sınırlayıcıların aşılabilmesi, boş zaman değerlendirme aktivitelerinin hiyerarşik bir sistem içerisinde bütün kentlilere hitap edecek içerik ve çeşitlilikte planlanması ile mümkündür.

Modelde; boş zaman memnuniyetiyle ilişkili olduğu öngörülen, algı ve sınırlayıcılara ilişkin değişkenler birden çok faktörle temsil edilirken; kullanım değişkeni için ise indeks geliştirilmiştir. Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları algısını oluşturan faktörler; semtteki spor alanları algısı, semtteki park ve yeşil alanlar algısı

ile kent düzeyindeki rekreasyon alanları algısıdır. Kültürel kaynaklar algısı ise; semtteki yeme içme mekanları algısı, kültürel tesisler algısı ve alış veriş mekanları algısı faktörleriyle temsil edilmiştir. Avrupa Yakası'nda, kültürel kaynaklar algısını oluşturan bütün faktörler, Anadolu Yakası'na kıyasla daha olumlu değerlendirilmiştir. Yapılı çevrede yer alan boş zaman kaynakları algısı ise; her iki yakada yer alan önemli kentsel merkezlerin kıyı kesiminde yüksek puanlar alırken, iç kesimlere ve çeperele doğru azalmaktadır. Bu durumun kullanım sıklığı ile birlikte değişim ilişkisi içerisinde olduğu görülmüştür. Lloyd ve Auld (2002) ile Kim ve diğ. (2010), Terzi ve diğ (2015)'in araştırma sonuçları ile Marans ve Fly (1981) ve Marans ve Mohai (1991)'in teorik modellerine paralel bir şekilde bu çalışmada da boş zaman değerlendirme mekanlarını kullanım oranları arttıkça boş zaman mekan algısı yükselmekte, olumlu algılar ise daha fazla kullanıma neden olmaktadır. Algı ve kullanım arasındaki bu ilişkide istisnai durumlar yaratan ise boş zaman sınırlayıcıları faktörleridir. Kentteki boş zaman değerlendirme aktivitelerinin varlığı ve erişilebilirliğiyle ilgili sorunlar, boş zaman mekanlarına özgü sorunlar ve bireysel sınırlayıcıların, algı ve kullanım düzeylerini etkilediği ve boş zaman memnuniyetini azalttığı görülmüştür. Boş zaman değerlendirme aktivitelerini kullanım düzeyleri bireylerin sosyo-demografik koşullarına göre de farklılıklar göstermektedir. Cinsiyet, çalışma durumu, çalışılan sektör ve medeni duruma göre aktivite kullanım düzeyleri değişebilmektedir.

Literatür araştırmaları sonucu hazırlanan teorik modeldeki değişkenler, yapılar ve ilişkilerin İstanbul için geçerli olduğu, bu çalışma ile kanıtlanmıştır. Özetle bu çalışma sonucunda; **İstanbul kentinde, boş zaman değerlendirme aktivitelerinin yoğun bir biçimde bulunduğu alanlarda aynı zamanda kentsel mekan kalitesinin de yüksek olduğu anlaşılmıştır. Boş zaman değerlendirme aktivitelerinin yoğunlaştığı yerleşimlerde; boş zaman değerlendirme aktivitelerini kullanım düzeyleri artmakta, yüksek kullanım oranlarının bulunduğu yerleşmelerde, boş zaman değerlendirme aktivitelerinin çeşitli özellikleri olumlu algılanmakta ve algıların olumlu, kullanım oranlarının yüksek olduğu yerleşmelerde, boş zaman memnuniyeti en yüksek değerlere ulaşmaktadır. Bireylerin boş zamanlarından memnun olmaları ise kentsel yaşam kalitelerinden memnuniyet düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu**

ilişkisel yapı; kentsel mekanın çeşitli noktalarına ve bireylere özgü sosyo-demografik koşullara göre farklılıklar göstermektedir.

Spor alanları, park ve yeşil alanlar, kültür ve sanat tesisleri ile alışveriş ve yeme içme mekanları olarak bu çalışma kapsamında ele alınan boş zaman değerlendirme aktivitelerinin, kentteki yaşam deneyiminin kalitesinin yükseltilmesinde en önemli katkılardan birini sağladığı bu çalışma ile kanıtlanmıştır. Yüksek yaşam kalitesinin, kent içerisinde homojen ve adil bir dağılıma sahip olması, mekânsal plancılar olarak bizlerin görevidir. Farklı düzeylerde de olsa, kamusal barındıran boş zaman değerlendirme mekanlarının; miktar, konfor, bakım, büyüklük, alternatif, içerik ve erişilebilirlik gibi açılardan belirli bir hiyerarşi ve düzen içerisinde kentsel alanın bütününde, kamu eliyle ya da özel sektör yatırımlarının yönlendirilmesi yolu ile sunulması, yaşam kalitesi konusunda metropoliten alanın çeşitli noktalarında rastlanan mekânsal farklılıkların giderilmesi ve kentteki yaşam düzeyinin topyekün gelişimi açısından önemli bir fırsat yaratacaktır.

Bu çalışma ile; kentteki yaşam kalitesinin yükseltilmesi için çaba sarfeden kent yönetimlerine, plancılara, sivil toplum kuruluşlarına ve akademisyenlere boş zaman değerlendirme aktiviteleri özelinde bir tartışma alanı açılmıştır. Diğer yandan; ilgili literatürde baskın olan tartışma konularına metropoliten alan ölçeğinde geliştirilen bütüncül bir model kapsamında yer veriyor olmasıyla boş zaman ve kentsel yaşam kalitesi araştırma alanlarına katkı sağlanmıştır.

Son olarak; bu araştırmanın; gündemini meşgul eden; kentsel dönüşüm, büyük projeler, mutenalaştırma, lüks konut siteleri ve saçaklanma gibi konular ekseninde genişletilmesi; ilerleyen yıllar için hedeflenen araştırmaların başında gelmektedir.

KAYNAKLAR

- Akesen, A.** (1978) Türkiye’de Ulusal Parkların Açık Hava Rekreasyonu Yönünden Nitelikleri ve Sorunları. İstanbul: İ.Ü. Yayını.
- Akgül, B.** (2011). *Farklı Kültürlerdeki Bireylerin Boş Zaman Aktivitelerine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi: Ankara- Londra Örneği.* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Allardt, E.** (1973). A Welfare Model for Selecting Indicators of National Development. *Policy Sciences*, 4, 63-74.
- Allardt, E.** (1973). A Welfare Model for Selecting Indicators of National Development. *Policy Sciences*, 4, 63-74.
- Andelman, Fried, I. ve Neulfeld, M.** (2001). *Quality of Life Self-Assessment as a Function of Lateralization of Lesion in Candidates for Epilepsy Surgery.* *Clinical Research*, 42 (4), 549-555.
- Andrews, F.M. ve Whitney, S.B.** (1976). *Social Indicators of Well-Being. Americans Perceptions of Life Quality.* New York: Plenum Press.
- Aslan, N.** (2002). Impacts of Leisure Constraints on Leisure Participation. *Ege Eğitim Dergisi*, 2002, 1 (2), 11-24.
- Auld, C., ve Case, A.** (1997). Social exchange processes in leisure and non-leisure exploratory investigation. *Journal of Leisure Research*, 29, 183–200.
- Ayataç H. ve Şence Türk Ş.** (2009). An assessment of quality of place (QoP) research for Istanbul, *ITU A/Z*, 6 (1), 77-93.
- Aydemir, O.** (2008). Kentsel Yaşam Kalitesi Değerlendirmesinde Bulanık Küme Modeli: Örnek Alan: Zeytinburnu İlçesi. (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Baker, D.A. ve Palmer, R.J.** (2006). Examining the Effects of Perceptions of Community and Recreation Participation on Quality of Life. *Social Indicators Research*, 75(3), 395-418.
- Bammel G, ve Burrus-Bammel LL.** (1996). *Leisure and Human Behaviour.* USA: Brown&Benchmark Publishers.

- Bassett, J.R. ve Driver, B.L. (1979).** *Perceived Immediate Benefits Realized by Selected Users of the Huron and Pine Rivers in Michigan.* Rocky Mountain Forest and Range Experiment Station. Fort Collins, Colorado. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Baud – Bovy, M. ve Lawson, F. (2002).** *Tourism & Recreation: Handbook of Planning and Design.* Architectural Press. Oxford.
- Baudrillard, J. (2002).** *Tüketim Toplumu.* Ayrıntı. İstanbul.
- Baycan Levent, T. ve Nijkamp, P. (2006).** Quality of Urban Life: A Taxonomic Perspective. *Studies in Regional Science*, 36(2), 269-281.
- Beard, J. G, ve Ragheb, M. G. 1980.** Measuring leisure satisfaction. *Journal of Leisure Research*, 12 (1), 20-33.
- Beard, J. G. ve Ragheb, M. G. (1983).** Measuring leisure motivation. *Journal of Leisure Research*, 15 (3), 219 – 228.
- Beck, H. (2009).** Linking the quality of public spaces to quality of life. *Journal of Place Management and Development*, 2 (3), 240-248.
- Berger-Schmitt, R. ve Jankowitsch, B. (1999).** Systems of Social Indicators and Social Reporting – State of the Art, *EU Working Paper*, No:1.
- Berköz, L. ve Kellekçi, Ö.L. (2007).** Mass housing: A residents satisfaction with their housing and environment. *Open House International*, 32(1), 41–49.
- Berköz, L.; Türk, Ş.Ş. ve Kellekçi, Ö.L. (2009).** Environmental Quality and User Satisfaction in Mass Housing Areas: The Case of Istanbul. *European Planning Studies*, 17 (1), 161-174.
- Bingöl, E. (2006).** A Quality Of Life Perspective To Urban Green Spaces Of Ankara. (Doktora Tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Blomquist, G., Berger, M.C. ve Hoehn, J. (1988).** *New Estimates of Quality of Life in Urban Areas.* American Economic Review. 78 (1), 89-107.
- Boter, J. (2005).** Employing Travel Time to Compare the Value of Competing Cultural Organizations. *Journal of Cultural Economics*, 29(1), 19-33.
- Bölen, F.; Yirmibeşoğlu, F.; Ergün, N.; Türkoğlu, H.; Terzi, F.; Kaya, S. ve Kundak, S. (2009).** Quality of Residential Environment in a City Facing Unsustainable Growth Problems: Istanbul. İçinde Nuran Zeren Gulersoy, Ferhan Gezici, A. Buket Önem, Kerem Yavuz Arslanlı. (Eds.) *New Approaches in Urban and Regional Planning.* (103-113), İstanbul: ITU Faculty of Architecture.

- Bradshaw, J.** (1972). The concept of social need. *New Society* 496 (30 Mart), 640–643.
- Bradshaw, Y. W. ve Fraser, E.** (1989). City size, economic development, and quality of life in China: New empirical evidence. *American Sociological Review*, 54, 986–1003.
- Broadhurst, R.** (2001). *Managing Environments for Leisure and Recreation*. Routledge. Londra.
- Broadhurst, R.** (2001). *Managing Environments for Leisure and Recreation*. New York: Routledge.
- Brower, S.N. ve Williamson, P.** (1974). Outdoor Recreation as a Function of the Urban Housing Environment. *Environment and Behavior*. 6 (3), 292-345. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Burby, R.J.** (1976). *Recreation and Leisure in New Communities*. Cambridge, Massachusetts: Ballinger Publishin Company. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Butler, G.D.** (1976). *Introduction to Community Recreation*. New York: McGraw-Hill.
- California State Parks Association.** (2005). *The Health and Social Benefits of Recreation*. Sacramento: California State Parks Planning Division.
- Campbell, A, Converse, P. E. ve Rodgers, W. L.** (1976). *The quality of American life*. Russell Sage Foundation: New York.
- Campbell, A.** (1981), *The Sense of Wellbeing in America*. New York: McGraw-Hill.
- Canadian Parks and Recreation Association.** (1997). *The Benefits Catalogue*. Ottawa, ON.
<https://lin.ca/sites/default/files/attachments/Complete1997Benefits%20Catalogue.pdf>
- Cavnar, M. M., Kirtland, K. A., Evans, M. H., Wilson, D. K., Williams, J. E., Mixon, G. M., ve Henderson, K. A.** (2004). Evaluating the Quality of Recreation Facilities: Development of an Assessment Tool. *Journal of Park & Recreation Administration*, 22(1).
- Chan, N., Xiao, H., Chau, C.Y. ve Ma, H.T.** (2012). The Meaning of Leisure for Residents in Hong Kong. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 21(3), 311-329.
- Chapin, F.S.** (1971). Free time activities and quality of urban life. *Journal of the American Institute of Planners*. 37 (6), 411-417.

- Chapman, D.W. ve Larkham, P.J.** (1999). Urban Design, Urban Quality and the Quality of Life: Reviewing the Department of the Environment's Urban Design Campaign. *Journal of Urban Design*, 4 (2), 211-232.
- Clark, T.N.** (2011). *The City as an Entertainment Machine*. Lexington Books. Lanham.
- Clawson, M., ve Knetsch, J. L.** (1971). *Economic of Outdoor Recreation*. The John Hopkins Press. Baltimore.
- Cobb, C.W.** (2000). *Measurement Tools and the Quality of Life*. *Redefining Progress*. San Francisco: www.rprogress.org/pubs/pdf/measure_qol.pdf
- Connerly C. E. ve Marans, R. W.** (1985). Comparing Two Global Measures Of Perceived Neighborhood Quality. *Social Indicators Research* 17, 29-47.
- Cordes, K.A.** (2013). *Applications in Recreation and Leisure for Today and the Future*. Sagamore. Urbana.
- Costa Pinto, T.** (2009). Notions and perceptions of quality of life: What clues to intervene in the city? *ITU A*, 6 (1), 94-108.
- Costanza, R.; B. Fisher, S. Ali, C. Beer, L. Bond, R. Boumans, N.L. Danigelis, J. Dickinson, C. Elliott, ve J. Farley.** (2008). An integrative approach to quality of life measurement, research, and policy. *S.A.P.I.E.N. S. Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society*, 1(1).<https://sapiens.revues.org/169#entries>.
- Cramer J.A., Blum D., Reed, M., Fanning, K.** (2003). The influence of comorbid depression on quality of life for people with epilepsy. *Epilepsy & Behavior*, 4(5), 515-21.
- Cummins, R. A.** (2000). Objective and Subjective Quality of Life: an Interactive Model. *Social Indicators Research*, 52 (1), 55-72.
- Cummins, R.A.** (1997). Assessing Quality of Life. İçinde Brown, R. (Eds.). *Quality of Life for People with Disabilities. Models, Research and Practice*, (2nd ed, ss. 117). Cheltenham: StanleyThornes.
- Çetiner, A.** (1972). *Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Çolakoğlu, Y.**(2005). *Kentlileşme Sürecinde Kentsel Yaşamda Kalite: Antalya: Yeşilbahçe Mahallesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya.
- Dalkey, N. ve Rourke, D.L.** (1972). The Delphi Procedure and Rating Quality of Life Factors an extract from Experimental Assesment of Delphi:

Procedures with Group Value Judgements. Rand. (Türksever, 2001'den)

Davis, R.L. (1973). *Selected Motivational Determinants of Recreational Uses of Detroit's Belle Isle Park.* (Master Tezi). the University of Michigan, Ann Arbor, Michigan. (Marans ve Fly, 1981'den).

de Smith, M.J., Goodchild, M.F. ve Longley, P.A. (2007). *Geospatial Analysis: A Comprehensive Guide to Principles, Techniques and Software Tools.* Leicester: Troubador Publishing Ltd.

Dekker, K.; De Vos, S.; Musterd, S. ve Van Kempen, R. (2011). Residential Satisfaction in Housing Estates in European Cities: A Multi-level Research Approach. *Housing Studies*, 26 (4), 479-499.

Dempsey, N. (2008). Quality of the Built Environment in Urban Neighbourhoods. *Planning Practice & Research*, 23 (2), 249-264.

Diener, E. ve Suh, E. (1997). Measuring Quality of Life: Economic, Social, and Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, 40 (1-2), 189-216.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., ve Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.

Diener, E., ve Lucas, R. E. (2000). Explaining differences in societal levels of happiness: Relative standards, need fulfillment, culture, and evaluation theory. *Journal of Happiness Studies*, 1, 41-78.

Dissart, J. C. ve Deller, S. C. (2000) . Quality of Life in the Planning Literature, *Journal of Planning Literature*, 15 (1), 135-161.

Dodona Research. (2010). *Report to King Street Developments on the Viability of the Cinemaworld Cinema.* Hammersmith.

Dökmeçi, V. (1996). İstanbul, Ankara ve İzmir'de Yaşam Kalitesinin Karşılaştırılması. *İstanbul 2020 Sempozyumu* (pp.469-474), İstanbul, İTÜ: 17-19 Nisan,.

Dökmeçi, V. ve Berköz, L. (2000). Residential location preferences according to demographic characteristics in Istanbul, *Landscape and Urban Planning*, 48, 45-55.

Driver, B. L., Brown, P. ve Peterson, G. L. (1991). *The benefits of leisure.* State College, PA: Venture Publishing.

Driver, B.L., ve Burns, D.H. (1999). Concepts and uses of the benefits approach to leisure. İçinde: E.L Jackson & T.L Burton (Eds.), *Leisure studies: Prospects for the twenty first century.* State Collehe, PA: Venture Publishing Inc.

- Dumazedier, J. (1991).** Aile ve Boş Zaman. (Çev. E. Topbaş). *Aile ve Toplum Dergisi*, 1 (2). 313-322.
- Ecemiş Kılıç, S. ve Aydoğan, M. (2006).** Alışveriş Merkezleri – Kent İlişkisinde Kronikleşen Sorunlar, Toplu Ulaşım ve Yaya Ulaşımı İlişkileri: Forum (Bornova) Alış Veriş Merkezi Örneği. *Planlama Dergisi*, 2006/3.
- Eckersley, R. (1998).** Perspectives of Progress: Economic Growth, Quality of Life and Ecological Sustainability. İçinde R. Eckersley. (Eds). *Measuring Progress. Is Life Getting Better?* (ss. 3-34) Collingwood: CSIRO Publishing.
- Edginton, C. R., Hudson, S. D. ve Lankford S. V. (2001).** *Managing Recreation, Parks and Leisure Services*. Champaign: Sagamore Pub.
- Enlil, Z., Dinçer, İ., Evren, Y. ve Seçkin, E. (2011).** *İstanbul'da Kültür Turizmi İçin Yenilikçi Stratejiler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erikson, R. (1993).** Descriptions of Inequality: The Swedish Approach to Welfare Research. İçinde M. Nussbaum, A. Sen. (Eds). *The Quality of Life*. (ss. 67- 87). Oxford: Clarendon Press.
- Erkip, F.B. (2003).** The Shopping Mall as an Emergent Public Space in Turkey. *Environment and Planning*, 35 (6), 1073-1093.
- Erkip, F.B. (1997).** The distribution of urban public services: the case of parks and recreational services in Ankara. *Cities*, 14 (6). 353-361.
- Evans, D.R. (1994).** Enhancing quality of life in the population at large. *Social Indicators Research*, 33(1), 47-88.
- Fadda, G. (2003).** Urban Sustaunability, Quality of Life and Gender. In City and Gender - International Discourse on Gender, Urbanism and Architecture. U. Terlinden. Opladen, Germany, Leske + Budrich: ss. 177-190.
- Fadda, G. ve Jiron, P. (1999).** Quality of life and gender: a methodology for urban research, *Environment and Urbanization*, 11 (2), 261-270.
- Fahey, V. (2004).** *Quality of life in Europe: First results of a new pan-European Survey*. European. Luxemburg: Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Office for Official Publication of the European Communities.
- Farquhar, M. (1995).** Definitions of Quality of Life: a Taxonomy. *Journal of Advanced Nursing*, 22 (3), 502.

- Felce, D. ve Perry, J.** (1995). Quality of Life: Its Definition and Measurement, *Research in Developmental Disabilities*, 16 (1), 51-74.
- Felce, D. ve Perry, J.** (1996). Assessment of Quality of Life. İçinde Schalock, R. L. (Eds.). *Quality of Life, Vol. 1. Conceptualization and Measurement*, Washington: American Association on Mental Retardation.
- Galloway, S.** (2006). Cultural participation and individual quality of life: a review of research findings. *Applied Research in Quality of Life*, 1, 3-4.
- Gardner, J. ve Rosland, M.** (1989). Thinking Globally and Acting Locally. *Alternatives: Perspectives on Society Technology and Environment*, 16 (3), 26-35. (Türksever, 2001'den)
- Garretto, F.** (2000). Life satisfaction homeostasis and the role of personality. (Doktora Tezi). School of Psychology.
- Gea, J. ve Hokao, K.** (2006). Research on Residential Lifestyles in Japanese Cities from the Viewpoints of Residential Preference, Residential Choice and Residential Satisfaction. *Landscape and Urban Planning*, 78, 165-178.
- Gehl, J.** (1987) *Life Between Buildings: Using Public Space*. new York: Van Nostrand Reinhold Coy.
- Geray, C.** (1998). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler. *Türk İdare Dergisi*, 421, 326-341.
- Giannias, D. A.** (1998). A quality of life based ranking of Canadian cities. *Urban Studies*, 35(12), 2241-2251.
- Gilmore, A.** (2004). Local cultural strategies: a strategic review. *Cultural Trends*, 13(3), 3-32.
- Godbey, G., Crawford, D.W. ve Shen, X.S.** (2010). Assessing Hierarchical Leisure Constraints Theory after Two Decades. *Journal of Leisure Research*, 42 (1), 111-134.
- Gold, S.D.** (1974). Distribution of Government Services in Theory and Practice: The Case of Recreation in Detroit. *Public Finance Quarterly*, 2(1), 107-130. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Goldberg, A.** (2003). The associations of recreation and leisure with community satisfaction. (Doktora Tezi). West Virginia University, Proquest Dissertations and Theses.
- Gottdiener, M.** (1994). *The Social Production of Urban Space*. Austin, TX: University of Texas Press.

- Gray, L. ve Brower, S.** (1977). *Activities of Children in an Urban Environment*. Baltimore City Planning Department. Baltimore. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Greenberg, M. R.** (1999). Improving Neighborhood Quality: A Hierarchy of Needs. *Housing Policy Debate*, 10 (3), 601-624.
- Greenberg, M. ve Crossney, K.** (2007). Perceived Neighborhood Quality in the United States: Measuring Outdoor, Housing and Jurisdictional Influences. *Socio-Economic Planning Sciences*, 41, 181-194.
- Grodach, C. ve Sideris, A.L.** (2007). Cultural Development Strategies and Urban Revitalization, *International Journal of Cultural Policy*, 13(4), 349-370.
- Grossi, E., Sacco, P., Blessi, G.T. ve Cerutti, R.** (2011). The Impact of Culture on the Individual Subjective Well-Being of the Italian Population: An Exploratory Study, *Applied Research in Quality of Life*, 6(4), 387-410.
- Guggenheimer, E. C.** (1969). *Planning for Parks and Recreation Needs In Urban Areas*, Twayne Publishers Inc. Kaliforniya.
- Hacıoğlu N., Gökdeniz A. ve Dinç, Y.** (2003). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*. Detay Yayınları. Ankara.
- Hagerty, M.R.; Cummins, R.A.; Ferriss, A. L.; Land, K.; Michalos, A.C.; Peterson, M.; Sharpe, A.; Sirgy, M ve Vogel, J.** (2001) Quality of Life Indexes for National Policy: Review and Agenda for Research, *Social Indicators Research*, 55 (1), 1-96.
- Hair, J.F.; Black W.C.; Babin, B.J. ve Anderson, R.E.** (2009), *Multivariate Data Analysis*, Essex: Pearson Education Limited.
- Hall, C.M.** (1997) Geography, marketing and the selling of places, *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 6 (3/4): 61–84.
- Hall, T. ve Hubbard, P.** (1998). *The Entrepreneurial City: Geographies of Politics Regime and Representation*. John Wiley. Chichester.
- Ham, R.** (2014). *Theatres: Planning Guidance for Design and Adaptation*. Londra: Cambridge University Press.
- Hammer, T.R., Coughlin, R.E. ve Horn, E.T.** (1974). Effects of a Large Urban Parks on Real Estate Values. *Journal of American Institute of Planners*, 40, 274:277. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Harland, D.** (1972). *Social indicators: Toward the measurement of quality of life*. Ottawa: Regional Economic Expansion.

- Hawkins, B., Foose, A. K., ve Binkley, A. L.** (2004). Contribution of leisure to the life satisfaction of older adults in Australia and the United States. *World Leisure Journal*, 46(2), 4–12.
- Henderson, K. A., Hodges, S., ve Kivel, B. D.** (2002). Context and dialogue in research on women and leisure. *Journal of Leisure Research*, 34(3), 253–271.
- Hendon, W.S.** (1977). Miniparks and Urban Neighborhood Redevelopment. *American Journal of Economics and Sociology*, 36(3), 275-282. (Marans ve Fly, 1981'den)
- Henry, A.D.** (2000). *Surveys of Play for Children and Adolescents*. San Antonio, TX: Therapy Skill Builders.
- Howe, C.C. ve Carpenter, G.M.** (1985). *Programming leisure experiences*. Englewood Cliff, N.J. : Prentice-Hall.
- Howley, P.; Scott, M. ve Redmond, D.** (2009). Sustainability versus Liveability: An Investigation of Neighbourhood Satisfaction. *Journal of Environmental Planning and Management*, 52 (6), 847- 864.
- Hoynes, W.** (2003). The Arts, Social Health, and the Development of Cultural Indicators, *International Journal of Public Administration*, 26(7), 773-788.
- Hribrenik, J. ve Mussap, A.** (2010). Research note: Leisure satisfaction and subjective wellbeing. *Annals of Leisure Research*, 13(4),701-708.
- Hunnicut, B. K.** (2011). The History of Western Leisure. İçinde: Rojek C.; Shaw S.M.; Veal A. J. (Eds.). *A Handbook of Leisure Studies*. Palgrave MacMillan. New York.
- Iso-Ahola, S.** (1980). *The Social Psychology of Leisure and Recreation*. Dubuque, Iowa: W.C. Brown.
- Iso-Ahola, S. E., ve Weissinger, E.** (1984). Leisure and well-being: Is there a connection? *Parks & Recreation*, 18(6), 40–44.
- Iso-Ahola, S. E., ve Weissinger, E.** (1990). Perceptions of boredom in leisure: Conceptualization, reliability and validity of the Leisure Boredom Scale. *Journal of Leisure Research*, 22, 1–17.
- Iveson, K.** (1998). Putting the public back into public space, *Urban Policy and Research*, 16(1), 21–33.
- Iwasaki, Y.** (2007). Leisure and quality of life in an international and multicultural context: what are major pathways linking leisure to quality of life?. *Social Indicators Research*, 82 (2), 233-264.

- İnceoğlu, A. ve Aytuğ, A.** (2009). Kentsel Mekanda Kalite Kavramı. *Megaron*, 4(3): 131-146.
- İstanbul Metropolitan Planlama A.Ş.** (2006) İstanbul 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Analitik Etüd Raporu. İstanbul. <http://www.planlama.org/new/images/stories/Dokuman/>
- Jackson, E.L.** (1982). *Recreation Activity Preferences: Reasons for Participating and Satisfaction of Needs Executive Summary: Analysis of Data from the Public Opinion Survey on Recreation*. Alberta: Alberta Recreation and Parks Recreation Development Division Planning Support Branch.
- Janzen, B.** (2003). *An Evaluation of the Federation of Canadian Municipalities Quality of Life Reporting System*, Community-University Institute for Social Research, University of Saskatchewan: Saskatoon, Canada.
- Jeffres, L.W. ve Dobos, J.** (1995). Separating people's satisfaction with life and public perceptions of the quality of life in the environment. *Social Indicators Research* 34, 181-211.
- Jeffres, L.W., Bracken, C.C., Jian, G., ve Casey, M.F.** (2009). The impact of third places on community quality of life. *Applied Research in Quality of Life*. 4 (4). 333 - 345.
- Jenkins, J.M. ve Young, T.** (2008). Urban Development and the Leisure Dilemma: A case study of leisure and recreation in urban residential estates in the Lower Hunter, New South Wales. *Annals of Leisure Research*, 11(1-2). 77-100.,
- Johnson, A. ve Backman, K. F.** (2010). Leisure and community type as indicators of overall quality of life. *World Leisure Journal*, 52(2), 104-115.
- Johnson, A. J., ve Glover, T. D.** (2013). Understanding urban public space in a leisure context. *Leisure Sciences*, 35(2), 190-197.
- Juniu, S.** (2009). The transformation of leisure. *Leisure/Loisir* 33 (2), 463-478.
- Kahrik, A.; Leetmaa, K. Ve Tammaru, T.** (2012). Residential Decision-Making and Satisfaction among New Suburbanites in the Tallinn Urban Region, Estonia. *Cities*, 29, 49-58.
- Kalkınma Bakanlığı** (2011). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, SEGE – 2011. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayınları.
- Kaplan, S., ve Wendt, S.** (1972). Preference and Visual Environment: Complexity and Some Alternatives. pp 681-685. İçinde, Mitchell, W.J. (ed). *Proceedings of the EDRA 3*, Los Angeles, California, the University of California. (Marans ve Fly, 1981'den).

- Karakurt, E.** (2011). Working Life in Post-Industrial Transformation Process and Its Reflections on Urban Space. *İş, Güç. Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 13 (2): 23-40.
- Karaküçük, S.** (2014). *Rekreasyon Boş Zaman Değerlendirme*. Gazi Üniversitesi: Ankara.
- Karaküçük, S. ve Gürbüz, B.** (2007). *Rekreasyon ve Kent(li)leşme*. Gazi Kitabevi. Ankara.
- Kaylor, A.G.; Woolley, M.; Mowbray, C.; Reischl, T.M.; Gilster, M.; Karb, R.; Macfarlane, P.; Gant, L. ve Alaimo, K.** (2007). Predictors of Neighborhood Satisfaction. *Journal of Community Practice*, 14 (4), 27-50.
- Keith, K.D.** (2001). International Quality of Life: Current Conceptual, Measurement, and Implementation Issues. İçinde Glidden, L. M. (Eds.). *International Review of Research in Mental Retardation* (Vol. 24,ss. 49) San Diego: Academic Press.
- Kellekçi, Ö.L. ve Berköz, L.** (2006). Mass housing: User satisfaction in housing and its environment in İstanbul, Turkey. *European Journal of Housing Policy*, 6(1), 77-99.
- Kemp, K. ve Pearson, S.** (1997), *Leisure and Tourism*. Longman Press. Harlow.
- Kılbaş Köktaş, Ş.** (2004). *Rekreasyon ve Boş Zamanları Değerlendirme*. Nobel. Ankara.
- Kısar Koramaz, E.** (2010). *Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesinde Yeşil Alanların Etkinliğinin Ölçülmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Bir Model Önerisi*. (Doktora Tezi). İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Maslak, İstanbul.
- Kim, B., Lee, Y. ve Chun, S.** (2010). An exploratory study examining the relationships between the leisure-related variables and subjective well-being of community residents, *Annals of Leisure Research*, 13(4), 613-629.
- Kirschberg, V.** (1996). Mapping Museums' Catchment Areas: A tool for understanding museum visitorship. *Visitor Studies*, 9(1), 79-94.
- Knopf, R.C.** (1976). Relationship Between Desired Consequences of Recreation Engagement and Conditions in Home Neighborhood Environments. (Doktora Tezi) the University of Michigan, Ann Arbor: Michigan. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Kocaekşi, S.** (2012). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir.

- Koppen, G., Sundli Tveit, M., Ode Sang, A. ve Dramstad, W.** (2014). The Challenge Of Enhancing Accessibility To Recreational Landscapes. *Norwegian Journal of Geography*, 68 (3), 145-154.
- Koshar, R.** (2002). *Histories of Leisure*. Bloomsbury Academic. New York.
- Kraus, R.** (2001). *Recreation and Leisure in Modern Society*. Sudbury, MA: Jones & Bartlett.
- Kraus, R. ve Bates, B.** (1975). *Recreation Leadership and Supervision*. Philadelphia, PA: W.B.Saunders.
- Lambiri, D., Biagi, B., ve Royuela, V.** (2006). Quality of life in the economic and urban economic literature. *Social Indicators Research*, 84 (1), 1–25.
- Lan, Y.** (2000). Consumer Leisure Behavior Change Based on New Weekend Policy in Taiwan, R.O.C., Doktora Tezi, The Graduate College University of Wisconsin-Stout. Wisconsin.
- Lansing, J.B, Marans, R.W. ve Zehner, R.B.** (1970). *Planned Residential Environments*, Institute of Social Research Survey Center. Ann Arbor, Michigan: the University of Michigan. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Lansing, J.B. ve Marans, R.W.** (1969). Evaluation of Neighborhood Quality, *Journal of the American Institute of Planners*, 35(3). 195-199.
- Lanteigne, C. A.** (2005). *Quality of Life in Cities*, University of New Brunswick: Canada.
- Lee, J. H., Lee, J. H., ve Park, S. H.** (2014). Leisure Activity Participation as Predictor of Quality of Life in Korean Urban-dwelling Elderly. *Occupational therapy international*, 21(3), 124-132.
- Lee, T. ve Marans R. W.** (1980). Objective and Subjective Indicators: Scale Discordance on Interrelationships. *Social Indicators Research*, 6, 47-64.
- Lee, Y.J. ve McCormick, B.** (2004). Subjective well-being of people with spinal cord injury: Does leisure contribute? *Journal of Rehabilitation*, 70(3), 5–12.
- Lee, Y.J.** (2001). Subjective quality of life measurement in Taipei. *Building and Environment*, 43 (7), 1205 – 1215.
- Lee, Y.J.** (2005). Sustainability index for Taipei. *Environmental Impact Assessment Review*, 27 (6), 505-521.

- Lemon, B. W., Bengtson, V. L., ve Peterson, J. A.** (1972). An exploration of the activity theory of aging: Activity types and life satisfaction among in-movers to a retirement community. *Journal of Gerontology*, 27(4), 511–523.
- Lercher, P.** 2003. Which Health Outcomes Should Be Measured In Health Related Environmental Quality Of Life Studies? *Landscape and Urban Planning*, 65, 63-72.
- Leung, L., ve Lee, P. S. N.** (2005). Multiple determinants of life quality: The roles of Internet activities, use of new media, social support, and leisure activities. *Telematics and Informatics*, 22(3), 161–180.
- Liao, P.** (2009). Parallels Between Objective Indicators and Subjective Perceptions of Quality of Life: A Study of Metropolitan and County Areas in Taiwan. *Social Indicators Research*, 91, 99-114.
- Liu, B. ve C. Hsieh.** (1986) Effects of educational expenditures on regional inequality in the social QOL, *American Journal of Economics and Sociology* 45(2), 131–144.
- Liu, B.CH.** (1976). *Quality of Life Indicators in U. S. metropoliten areas: A statistical analysis*. New York: Praeger.
- Lloyd, K. M., ve Auld, C. J.** (2002). The role of leisure in determining quality of life: Issues of content and measurement, *Social Indicators Research*, 57(1). 43-71.
- Lloyd, K. ve Auld, C.** (2003). Leisure, Public Space and Quality of Life in the Urban Environment. *Urban Policy and Research*, 21 (4). 339-356.
- Loughran, K.** (2014). Parks for Profit: The High Line, Growth Machines, and the Uneven Development of Urban Public Spaces. *City and Community*, 13 (1). 49-68.
- Lovejoya, K.; Handyb, S. ve Mokhtarian, P.** (2010). Neighborhood Satisfaction in Suburban versus Traditional Environments: An Evaluation of Contributing Characteristics in Eight California Neighborhoods. *Landscape and Urban Planning*, 97, 37-48.
- Lu, M.** (1999). Determinants of residential satisfaction: ordered logit vs regression models, *Growth and Change*, 30, 264-287.
- Mackay, K.J. ve Crompton J.L.** (1990). Measuring the Quality of Recreation Services. *Journal of Park and Recreation Administration*, 8(3), 47-56.
- Mandell, L. ve Marans, R.W.** (1972). Participation in Outdoor Recreation: A National Perspective. Bureau of Outdoor Recreation, Survey Research Center. Ann Arbor, Michigan: the University of Michigan. (Marans ve Fly, 1981'den).

- Mannel, R.C. ve Kleiber, D.A.** (1997). *A Social Psychology of Leisure*. :Venture Publishing.
- Marans, R.** (2003). Understanding environmental quality through quality of life studies: the 2001 DAS and its use of subjective and objective indicators. *Landscape and Urban Planning*, 65 (1-2), 73-83.
- Marans, R. and P. Mohai.** (1991). Leisure resources, recreation activity, and the quality of life', İçinde: B. Driver, P. Brown ve G. Peterson (Eds.), *Benefits of Leisure*, State College, PA: Venture Publishing, Inc.
- Marans, R. W. ve Rodgers, W.** (1975). Towards an understanding of community satisfaction. İçinde A. Hawley & V. Rock (Eds.). *Metropolitan America in contemporary perspective* (ss. 299 – 352). New York: Halsted Press.
- Marans, R.W.** (1971). Determinants of Outdoor Recreation Behavior in Planning Residential Environments. (Doktora Tezi). the University of Michigan, Ann Arbor, Michigan.
- Marans, R.W.** (2012). Quality of Urban Life Studies: An Overview and Implications for Environment-Behaviour Research. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 35, 9-22.
- Marans, R.W. ve Fly, J.M.** (1981). *Recreation and the Quality of Life: Recreational Resources, Behaviours and Evaluations of People in Detroit Region*. Institute of Social Research Survey Center. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan.
- Marans, R.W. ve Stimson, R.J.** (2011) . *Investigating quality of urban life: Theory, methods, and empirical research*. Newyork: Springer.
- Martin, W.H., ve Mason, S.** (2003). Leisure in three Middle Eastern countries. *World Leisure Journal*, 45 (1), 35-44.
- Masilimani, R.** (2007). Peoples Perception of Quality of Life Concept in Urban Development Process: Case Chennai. (Doktora Tezi). Anna Üniversitesi, Mimarlık ve Planlama Fakültesi. Chennai.
- Maslow, A. H.** (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-96.
- Mavoa, S., Witten, K., Pearce, J. ve Day, P.** (2009). *Measuring Neighbourhood Walkability in New Zealand Cities*. Auckland: Centre for Social and Health Outcomes Research and Evaluation. Massey: Massey University.

- McCrea, R.; Stimson, R. ve Marans, R.W.** (2011). The Evolution of Integrative Approaches to the Analysis of Quality of Urban Life. İçinde Stimson, R. ve Marans, R.W. (Eds.) *Investigating Quality of Urban Life* (77-104). New York: Springer.
- McCrea, R.; Stimson, R. ve Western, J.** (2005). Testing a moderated model of satisfaction with urban living using data for Brisbane-South East Queensland, Australia. *Social Indicators Research*, 72(2), 121-152.
- McLean, D. ve Hurd, A.** (2011). Early History of Recreation and Leisure. İçinde Daniel McLean ve Amy Hurd. (Eds.). *Kraus' Recreation and Leisure in Modern Society*. (35-85). Jones & Barlett Learning. Sudbury.
- Mercer, D.** (1975). The concept of recreational need. *Journal of Leisure Research* 5(1), 37-50.
- Michalos, A.C.** (1985). Multiple Discrepancies Theory (MDT). *Social Indicators Research*, 16, 347-413.
- Milbrath, L.W.** (1978). Indicators of environmental quality and quality of life (Rapor No.38). Paris: UNESCO reports and papers in Social Sciences.
- Miles, S.** (2010). *Spaces for Consumption*. SAGE. Kaliforniya.
- Mitas, L., ve H. Mitasova.** Spatial interpolation. İçinde P. Longley, M. F. Goodchild, D. J. Maguire and D. W. Rhind (Eds.). *Geographical Information Systems: Principles, Techniques, Management and Applications*. (481-492). Wiley. Chichester.
- Mitchell, L.S. ve Lovingood, P.E.** (1976). Public Urban Recreation: An Investigation of Spatial Relationships. *Journal of Leisure Research*, 8 (1), 6-20. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Moller, V.** (2001). Monitoring quality of life in cities: the Durban case. *Development Southern Africa* 18 (2), 217-238.
- Murdie, R.A.; Rhyne, D. ve Bates, J.** (1992). *Modeling quality of life indicators in Canada: a feasibility analysis*, Institute of Social Research, York University: Toronto.
- Myers, D.** (1988). Building Knowledge about Quality of Life for Urban Planning. *Journal of the American Planning Association*, 54, 347-358.
- Nadirova, A.** (2000). Understanding Leisure Decision Making: An Integrated Analysis of Recreation Participation, Anticipated Leisure Benefits, Environmental Attitudes, Leisure Constraints and Constraints Negotiation, Doktora Tezi, University of Alberta, Faculty of Graduate Studies and Research. Edmonton, Alberta.

- Naess, S.** (1999). Subjective Approach to Quality of Life. *Feminist Economics*, 5(2), 115-118.
- Neulinger, J.** (1974). *The Psychology of Leisure*. Springfield, IL: Charles C.Thomas.
- Neumeyer ve Neumeyer** (1958). *Leisure and Recreation*. New York: Ronald Press.
- Noll, N.H.** (2002). Social Indicators and Quality of Life Research: Background, Achievements and Current Trends. İçinde Genov, N. (Ed.). *Advances in Sociological Knowledge over Half a Century*. Paris: International Social Science Council.
- Nordenfelt, L.** (1993). Quality of Life, Health and Happiness. (ss. 17-23). Aldershot: Avebury.
- NRPA** (1974). *Open Space and Recreation Opportunity in Americas Inner Cities*. US Department of Housing and Urban Development. Washington D.C: US Government Printing Office. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Ogu, V. I.** (2002). Urban Residential Satisfaction and the Planning Implications in a Developing World Context: The Example of Benin City, Nigeri. *International Planning Studies*, 7 (1), 37-53.
- Oğuz, D.** (2000) User Surveys in Ankara's Urban Parks. *Landscape and Urban Planning* 52(2), 165-171.
- Oğuz, D. ve Çakci, I.** (2010). Changes in Leisure and Recreational Preferences: A Case Study of Ankara. *Scientific Research and Essays*. 5 (8). 721-729.
- Oh, S., Caldwell, L. L., ve Oh, S.** (2001). The relationship between leisure constraints and leisure boredom in creative activities and hobbies of a sample of Korean adults. *World Leisure Journal*, 2(43), 30-38.
- Oktay, D., Rüstemli, A. ve Marans. R.W.** (2012). Determination of Neighborhood Satisfaction Among Local Residents and International Students: A Case Study in Famagusta, North Cyprus. *Journal of Architectural and Planning Research*. 29 (3), 224-240.
- Oktay, D. ve Marans, R.W.** (2010). Overall Quality of Urban Life and Neighborhood Satisfaction: A Household Survey in the Walled City of Famagusta. *Open House*. 35 (3), 27-36.
- Okumuş, Y.** (2002). *Kocaeli İlinde Bulunan Farklı Sanayi Kuruluşlarında Çalışan Bireylerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Tercihlerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Oliver, N., Holloway, F. ve Carson, J.** (1995). Deconstructing Quality of Life. *Journal of Mental Health (UK)*, 4 (1), 1-4.

- Özaydın, G. ve Firidin Özgür, E.** (2009). Büyük Kentsel Projeler Olarak Alışveriş Merkezlerinin İstanbul Örneğinde Değerlendirilmesi. *Mimarlık*, 347.
- Özgülç, N.** (1984). *Turizm Coğrafyası*. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Pacione, M.** (2003). Urban environmental wellbeing – a social geographical perspective. *Landscape and Urban Planning*, 65, 19-30.
- Parr, M.G. ve Lashua, B.D.** (2004). What is Leisure? The Perception of Recreation Practitioners and Others. *Leisure Sciences*, 26, 1-17.
- Passmore, A., ve French, D.** (2001). Development and administration of a measure to assess adolescents' participation in leisure activities. *Adolescence*, 36(141), 67–75.
- Penbecioğlu, M.** (2011). Kapitalist Kentleşme Dinamiklerinin Türkiye'deki Son 10 Yılı: Yapılı Çevre Üretimi, Devlet ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler. *Birikim*, 270.
- Peterson, G.L.** (1967). A Model of Preferences: Quantitative Analysis of the Perception of the Visual Appearances of Residential Neighborhoods. *Journal of Regional Science*, 7(1), 19-31. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Ragheb, M. G.** (1989). Step-wise regression analysis of leisure domains and the reported contribution of leisure activities to individuals' well being: An exploratory study. *Society and Leisure*, 12(2), 399–412.
- Ragheb, M. G., ve Tate, R. L.** (1993). A Behavioral Model of Leisure Participation, Based on Leisure Attitude, Motivation and Satisfaction. *Leisure Studies*, 12. 61-70.
- Raphael, D.** (1996). Defining Quality of Life: Eleven Debates Concerning Its Measurement. İçinde Renwick, R.; Brown, I. ve Nagler, M. (Eds). *Quality of life in health promotion and rehabilitation: conceptual approaches, issues, and applications*, (ss. 147). Thousand Oaks: Sage.
- Rapley, M.** (2003). *Quality of Life Research: A Critical Introduction*, Londra: SAGE.
- Rapoport, R., Rapoport, R.N. ve Strelitz, Z.** (1975). *Leisure and the Family Life Cycle*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Raymore, L., Godbey, G., Crawford, D., ve von Eye, A.** (1993). Nature and process of leisure constraints: An empirical test. *Leisure Sciences*, 15, 99–113.
- Rejeski, W. J. ve Mihalko, S. L.** (2001). Physical Activity and Quality of Life in Older Adults, *Journals of Gerontology: Series A: Biological Sciences & Medical Sciences*, 56 (11), 23-35.

- Richman, A.** (1979). Planning Residential Environments: The Social Performance Standard. *Journal of the American Planning Association*, 45 (4), 448-458.
- Roback, J.** (1982). Wages, rents, and the quality of life. *Journal of Political Economy*, 90 (6): 1257-77.
- Robinson, J. P., ve Martin, S.** (2008). What do happy people do? *Social Indicators Research*, 89, 565–571.
- Rodriguez, A.** (2011). Leisure and relationship to quality-of-life satisfaction. İçinde: M. Budruk & R. Phillips (Eds.), *Quality-of-life community indicators for parks, recreation and tourism management*. New York: Springer.
- Rodríguez, A., Látková, P., ve Sun, Y. Y.** (2008). The relationship between leisure and life satisfaction: Application of activity and need theory. *Social Indicators Research*, 86(1), 163-175.
- Rogerson R.J.** (1999). Quality of Life and City Competitiveness. *Urban Studies*, 36 (5- 6), 969-985.
- Rogerson, R., A. Findlay, A. Morris, ve M. G. Coombes.** (1989). Indicators of quality of life: Some methodological issues. *Environment and Planning A*, 21, 1655-66.
- Rojek, C.** (1989). *Leisure for Leisure: Critical Essays*. UK: Palgrave MacMillan.
- Rolandsen, U.M.** (2011). *Leisure and Power in Urban China*. Routledge. Oxon.
- Royuela, V., Moreno, R. ve Vaya, E.** (2010). Influence of Quality of Life on Urban Growth: A Case Study of Barcelona, Spain. *Regional Studies*, 44 (5), 551-567.
- Rybczynski, W.** (1986). *Home: A Short History of an Idea*. New York: Penguin
- Sağlamer, G., Veliöğlu, S. ve Türkoğlu, H.** (2006). Reconstruction of Satisfactory and Culturally Appropriate Neighborhoods in Turkey. *Open House International*, 31 (1), 47-53.
- Saleh, K. ve Hashem, D.** (2012). New and Traditional Residential Environments, 48th ISOCARP Congress.
- Salihoğlu, T.** (2012). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Göstergeleri. İçinde Ersoy, M. (Ed.). *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*. (1. Ed. ss. 266-269). İstanbul: Ninova Yayıncılık.
- Santos, L.D. ve I. Martins.** (2007). Monitoring urban quality of life: the Porto experience. *Social Indicators Research*, 80 (2), 411-425.

- Savageu, R. ve Boyer, D.** (1981). *Places Rated Almanac: The Classic Guide for Finding Your Best Places to Live in America*. Washington: Places Rated Books.
- Schalock, R. L.** (1996). Reconsidering the Conceptualisation and Measurement of Quality of Life. İçinde Schalock, R.L. (Eds.). *Quality of Life, Vol. 1. Conceptualization and Measurement*, Washington: American Association on Mental Retardation.
- Schalock, R.L.** (2000). Three decades of quality of life. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 15(2), 116-128.
- Schalock, R.L.** (2004); The concept of quality of life: what we know and do not know. *Journal of Intellectual Disability Research*, 48 (3), 203-216.
- Schuman, H. ve Gruenberg, B.** (1972). Dissatisfaction with City Services: Is Race an Important Factor?. İçinde: Hahn. H. (Ed). *People and Politics in Urban Society*. Beverly Hills: SAGE Publications. (Marans ve Fly, 1981'den).
- Schwarz, N. ve Strack, F.** (1999). Reports of subjective well-being: Judgmental processes and their methodological implications. *Well-being: The foundations of hedonic psychology*, 61-84.
- Scott, D. ve Willits, F.K.** (1998). Adolescent and adult leisure patterns: A reassessment. *Journal of Leisure Research*. 30. 319-330.
- Scott, L.M. ve Vanikas, M.V.** (2010). Spatial Statistics in ArcGIS. Fischer, İçinde: M.M. ve Getis, A. (Eds.), *Handbook of Applied Spatial Analysis: Software Tools, Methods and Applications*. Berlin Heidelberg: Springer-Herlag.
- Scottish Executive.** (2005). Quality of Life and Well-being: Measuring the Benefits of Culture and Sport: Literature Review and Thinkpiece. Education Department, Online Yayın. www.scotland.gov.uk/socialresearch
- Seik F.T.** (2000). Subjective assessment of urban quality of life in Singapore (1997-1998). *Habitat International* 24, 31-49.
- Senecal, G.** (2002). Urban Spaces and Quality of Life: Moving Beyond Normative Approaches. *Policy Research Initiative*, 5(1), 306-318.
- Sevil, T., Şimşek, K. Y., Katırcı, H., Çelik, O., Çeliksoy, M. A. ve Kocaekşi, S.** (2012). *Boş Zaman ve Rekreasyon Yönetimi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir.
- Shafer, C. S., Leea, B.K. ve Turner, S.** (2000). A tale of three greenway trails: user perceptions related to quality of life. *Landscape and Urban Planning*, 49, 163- 178.

- Sherwin, S.** (1979). Wage-based indexes of urban quality of life. İçinde: Mieszkowski, P. ve Straszheim, M. (Eds.), *Current issues in urban economics*, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Shields, R.** (2003). *Lifestyle Shopping: The Subject of Consumption*. Londra: Routledge.
- Shinew, K. J., Floyd, M. F., McGuire, F. A., ve Noe, F. P.** (1996). Class polarization and leisure activity preferences of African Americans: Intragroup comparison. *Journal of Leisure Research*, 28(4), 219–232.
- Shookner, M.** (1997) , *Quality of Life in Ontario*. Araştırma Raporu. Ontario: Ontario Social Development Council & Social Planning Network of Ontario.
- Shyy, T.K., Stimson, R., Chhetri, P. ve Western J.** (2007). Mapping quality of life in the south east Queensland region with a web-based application. *Journal of Spatial Science*, 52(2), 13-22.
- Sirgy, M. J., Rahtz, D., Cicic, M., ve Underwood, M.** (2000). A method for assessing residents' satisfaction with community-based services: A quality-of-life perspective. *Social Indicators Research*, 49 (3), 279-316.
- Sirgy, M. J., Michalos, A. C., Ferriss, A. I., Esterlin, R., Patrick, D. ve Pavot, W.** (2006). The Quality of Life Research Movement: Past, Present and Future, *Social Indicators Research*, 76, 343-466.
- Sirgy, M.J. ve Cornwell, T.** (2002). How neighborhood features affect quality of life, *Social Indicators Research*, 59, 79-114.
- Sirgy, M.J., T. Gao, ve R.F. Young.** (2008). How Does Residents' Satisfaction with Community Services Influence Quality of Life (QOL) Outcomes? *Applied Research in Quality of Life no. 3 (2)*, 81-105.
- Smith, T., Nelischer, M. ve Perkins, N.** (1997). Quality of an Urban Community: 124 A Framework for Understanding the Relationship between Quality and Physical Form. *Landscape and Urban Planning*, 39, 229-241.
- Sorkin, M.** (1992). *Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space*. New York: Hill and Wang.
- Spracklen, K.** (2015). *Digital Leisure, the Internet and Popular Culture*. Palgrave Mcmillan. New York.
- Stover, M. E., ve C. L Leven.** (1992) Methodological Issues in the Determination of the Quality of Life in Urban Areas. *Urban Studies* 29 (5), 737-754.

- Sufian, A.J.M.** (1993). A Multivariate Analysis of the Determinants of Urban Quality of Life in the World's Largest Metropolitan Areas. *Urban Studies* 30(8), 1319-1329.
- Sylvia-Bobiak, S. ve Caldwell, L. L.** (2006). Factors related to physically active leisure among college students. *Leisure Sciences*, 28(1), 73–89.
- Szalai, A.** (1980). The meaning of comparative research on the quality of life. *The Quality of Life*. Beverly Hills: Sage.
- Şeker, M.** (2010). *İstanbul'da Yaşam Kalitesi Araştırması*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Şenlier, N., Yıldız, R. ve Aktaş, E. D.** (2009). A Perception Survey for the Evaluation of Urban Quality of Life in Kocaeli and Comparing the Life Satisfaction with the European Cities. *Social Indicators Research*, 94 (2), 213-226.
- Şenlier, N., Yıldız, R. ve Aktaş, E.D.** (2007). Kocaeli Kenti Yaşam Kalitesi Değerlendirmesinde Öznel Algıların Belirlenmesi. GYTE Araştırma Projesi (Proje No.2006 A-18), Kocaeli.
- Taillefer, M.C., Dupuis, G., Roberge, M. ve Lemay, S.** (2003). Health- Related Quality of Life Models: Systematic Review of the Literature, *Social Indicators Research*, 64, 293-323.
- Tauhidur, R.; Mittelhammer, R. ve Wandschneider, P.R.** (2005). *Measuring the Quality of Life across Countries: A Sensitivity Analysis of Well-being Indices*. ("WIDER" Araştırma Makalesi No: 2005/6). Helsinki: UNU World Institute for Development Economics Research (UNU-WIDER).
- Taylor, P.W.** (1959). 'Need' statements. *Analysis*, 19, 106–111.
- Tekeli, İ.** (2009). *Gündelik Yaşam , Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- The Economist Intelligence Unit's quality-of-life index** (2015).
www.economist.com
- The Urban Audit** (2013a)
http://ec.europa.eu/regional_policy/index.cfm/en/policy/themes/urban-development/audit/
- The Urban Audit** (2013b). *Quality of life in cities Perception survey in 79 European cities*. Lüksemburg: Publication Office of European Union.

- Tinsley, H. E. A., ve Eldredge, B. D.** (1995). Psychological benefits of leisure participation: A taxonomy of leisure activities based on their need-gratification properties. *Journal of Counseling Psychology*, 42(2), 123–132.
- Tobelem-Zanin, C.** (1995) *La qualité de la vie dans les villes françaises*, Rouen: Université de Rouen. (Türksever, 2001'den).
- Torkildsen, G.** (2002). *Leisure and Recreation Management*. Routledge. Londra.
- Toulmin, L M.** (1988). Equity as a decision rule in determining the distribution of urban public services. *Urban Affairs Quarterly* 23, 389-413.
- Trenberth, L. ve Dewe, P.** (2002). The importance of leisure as a means of coping with work related stress: An exploratory study. *Counselling Psychology Quarterly*, 15(1), 59–72.
- Tribe, J.** (1995). *The Economics of Leisure and Tourism Environments, Market and Impacts*. Oxford: Butterworth-Heinemann Ltd.
- Trottier, A. N., Brown, G. T., Hobson, S. J., ve Miller, W.** (2002). Reliability and validity of the Leisure Satisfaction Scale (LSS–short form) and the Adolescent Leisure Interest Profile (ALIP). *Occupational Therapy International*, 9(2), 131-144.
- TÜBA** (2003). *Yaşam Kalitesi Göstergeleri: Türkiye İçin Bir Veri Sistemi Önerisi*, Tekeli, İ. (Eds). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- TÜİK** (2014). Zaman Kullanım İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18627>
- TÜİK** (2015). Yaşam Memnuniyeti Araştırması. www.tuik.gov.tr
- Türkoğlu, H.** (1997). Residents' Satisfaction of Housing Environments: The Case of Istanbul, Turkey. *Landscape and Urban Planning*, 39, 55-67.
- Türkoğlu, H., Bölen, F., Baran, P. K. ve Terzi, F.** (2011). Measuring the Quality of Life in İstanbul. İçinde Stimson, R. ve Marans, R.W. (Eds.) *Investigating Quality of Urban Life* (ss. 209-233). New York: Springer.
- Türksever, N.E. ve Atalık, G.** (2001). Possibilities and limitations for the measurement of the quality of life in urban areas. *Social Indicators Research*, 53(2), 163-187.
- Türksever, N.E.** (2001), Türkiye'de Büyük Şehir Alanlarında Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ulrich, R.S. (1978) *Psycho-physiological Effects of Nature versus Urban Scenes*. National Swedish Council For Building Research. Stockholm. (Marans ve Fly, 1981'den).

Url-1 <<http://www.oecdbetterlifeindex.org>> , erişim tarihi 01.02.2014.

Url-2 <<http://oxforddictionaries.com>>, erişim tarihi 08.03.2015.

Url-3 <<http://tdkterim.gov.tr/bts/>>, erişim tarihi 08.03.2015.

Url-4 <<http://www.mercer.com>>, erişim tarihi 01.02.2014.

Url-5 <www.iksv.org.tr>, erişim tarihi 05.04.2016.

Ülengin, B., Ülengin, F. ve Güvenç, Ü. (2001). A multidimensional approach to urban quality of life: The case of Istanbul. *European Journal of Operational Research*, 130(2), 361-374.

Van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G. ve Hollander, A. De. (2003). Urban environmental quality and human well-being: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and Urban Planning*, 65 (1), 5-18.

Veal, A. J. (2002). *Leisure and Tourism Policy and Planning*. CABI. Oxon.

Veenhoven, R. (2000). The four qualities of life. *Journal of happiness studies*, 1 (1), 1-39.

Velidedeoğlu, H. (2014). *Assessing Subjective Quality of Urban Life at Neighborhood Scale*. (Doktora Tezi). İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

Vreugdenhil, A., ve Rigby, K. (1987). Assessing generalized community satisfaction. *The Journal of Social Psychology*, 127(4), 367-374.

Warde, A., ve Tampubolon, G. (2002). Social connectedness, networks and leisure consumption. *The Sociological Review*, 50(2), 155–180.

Wendel-Vos, G. C. W., Schuit, A. J., Tijhuis, M. A. R., ve Kromhout, D. (2004). Leisure time physical activity and health-related quality of life: Cross-sectional and longitudinal associations. *Quality of Life Research*, 13, 667–677.

Wilson, E. (1995) The invisible flaneur? içinde: Watson, S. ve Gibson, K. (Eds) *Postmodern Cities and Spaces*. Oxford: Blackwell.

Wish, N.B. (1986) . Are We Really Measuring the Quality of Life? Well-being Has Subjective Dimensions, As Well As Objective Ones. *American Journal of Economics and Sociology*, 45 (1), 93-99.

- Yavuzçehre, P.S. ve Torlak, S.Ü.** (2006). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler: Denizli Karşıyaka Mahallesi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2, 184-207.
- Yerlisu Lapa, T. ve Ağyar, E.** (2012). Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Katılımlarına göre Algılanan Özgürlük. *Spor Bilimleri Dergisi*, 23 (1), 24-33.
- Yıldız, R., Şenlier, N. ve Salihoğlu, T.** (2014). Evaluation of Liveability In Residential Environments In The Scope Of Sustainable Urbanization. İçinde Recep Efe, Turgut Tüzün Onay, Igor Sharuho, Emin Atasoy. (Eds.). *Urban And Urbanization*. (105-125). Sofya: St. Kliment Ohridski University Press.
- Yiğitcanlar, T., Sipe, N., Evans, R. ve Pitot, M.** (2007). A GIS-Based Land Use and Public Transport Accessibility Indexing Model. *Australian Planner*, 44 (3), 30-37.
- Yuan, L.L., Yuen, B. ve Low, C.** (1999). Quality of Life in Cities - Definition, Approaches and Research. *Urban quality of life: Critical issues and options*. (1-13). Singapur: School of Building and Real Estate, National University of Singapore.
- Zapf, W.** (2000). Social Reporting in the 1970s and in the 1990s. *Social Indicators Research*, 51, 1-15.
- Žganec, B., Merkaš, A., M. ve Šverko, I.** (2011). Quality of life and leisure activities: How do leisure activities contribute to subjective well-being?. *Social Indicators Research*, 102 (1), 81-91.
- Zumbo, B.** (2003). Leisure Activities, Health and Quality of Life. İçinde: Michalos, A. (Ed.). *Essays on the Quality of Life*. pp. 217-238. Dordrecht : Springer Science+Business Media.

EKLER

EK A: Literatüre İlişkin Çizelgeler (Cd İçerisinde)

EK B: Analiz Sonuçları (Cd İçerisinde)

EK C: Anket Formu Ve Anketör Gözlem Formu

ANKETÖR GÖZLEM FORMU

Küme No:		Anketör Adı:		Tarih:	
İlçe Adı:					
Mahalle Adı:					
Sokak Adı:					

BU ÇEVREYLE İLGİLİ AŞAĞIDAKİ İFADELERE NE ÖLÇÜDE KATILDIĞINIZI BELİRTİNİZ.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Hissedilir derecede hava kirliliği var.					
Kalabalık bir mekan.					
Çok sayıda bina, az miktarda açık alan bulunmasından ötürü yoğun bir yerleşme hissi veriyor.					
Estetik açıdan güzel binaların bulunduğu bir yerleşme.					
Kaldırımlarda çiçekler ve ağaçlar gibi peyzaj öğelerine rastlanabiliyor.					
Özenle düzenlenmiş konut bahçeleri var.					
Sokaklarda su, çamur, toz, toprak vb. birikintiler var.					

BU ÇEVRENİN TEMİZLİK VE BAKIMLILIĞI İLE İLGİLİ UYGUN KUTUCUKLARI İŞARETLEYİNİZ.

İFADELER	Çok Bakımsız	Bakımsız	Orta Düzeyde	Bakımlı	Çok Bakımlı
Binalar:					
Yollar ve kaldırımlar:					
Parklar ve Meydanlar:					
Sokaklar:					

BU MAHALLEYE NEREDEN VE NASIL ULAŞTINIZ?

.....
.....

BU NOKTAYA BİR ÖNCEKİ KONUMUNUZDAN KAÇ DAKİKADA ULAŞTINIZ? DAKİKADA

AŞAĞIDAKİ İFADELER İÇİN SİZE EN UYGUN KUTUCUĞU İŞARETLEYİNİZ.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Bu çevreye ulaşımım kolay oldu.					
Bu çevredeki sokaklarda trafik sıkışıklığı hissediliyor.					
Otopark sorunu gözleniyor. Araçlar sokaklara ve boş parsellere park etmiş.					
Yayalar ve bisikletliler için bu mahallede yeterli ulaşım düzenlemeleri yapılmış.					
Engelli dostu bir yerleşme.					

Bu anket; İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde doktora öğrencisi olan Araş. Gör. Tayfun Salihoğlu'nun tezi için gerekli bilgilerin elde edilmesi amacıyla, üniversitenin resmi izni ile gerçekleştirilmektedir. Kişisel önem arz edebilecek bilgilerin hiç birinin paylaşılmayacağını taahhüt ederiz.
Sorularınız için irtibat numarası: 0507 946 9291

Küme No:	Anket No:	Form No:	Anketör Adı:	Tarih:
İlçe Adı:				
Mahalle Adı:				
Sokak Adı ve apartman No:				
Görüşülen Kişinin Adı / Cep Numarası				

Soru 1.Hafta içinde 1 günde; çalışma, okul, ev işleri,çocuk bakma ve uyuma dışında kalan boş zamanınız yaklaşık kaç saattir?..... SAAT

Soru 2.Cumartesi günü, çalışma, okul, ev işleri, çocuk bakma ve uyuma dışında kalan boş zamanınız yaklaşık kaç saattir? SAAT

Soru 3.Pazar günü, çalışma, okul, ev işleri, çocuk bakma ve uyuma dışında kalan boş zamanınız yaklaşık kaç saattir?.....SAAT

Soru 4.İş yeriniz nerede ve işe gidip gelirken günde toplam kaç dakika yolculuk yapıyorsunuz? İLÇESİ'NDE DAKİKA

Soru5.Boş vakitlerinizde bu tabloda yer alan faaliyetlerden hangilerini daha çok yaparsınız? İlk 5 tanesini sıralayınız. (ANKETÖR DİKKAT: GÖRÜŞMECİYE ŞIKLARI GÖSTERİNİZ, EN ÇOK YAPILAN 1, EN AZ YAPILAN - 5 OLACAK BİÇİMDE 5 TANESİNİ SEÇEREK SIRALAMASINI İSTEYİNİZ)

FAALİYETLER	SIRLAYINIZ (1-5)
Sosyal ve Kültürel Aktivitelere Katılmak(Sinema, Tiyatro, Konser, Opera, Müze Ziyareti, Spor Müsabakası izlemek)	
Spor Yapmak (Yürüyüş, Bisiklet, Koşu, Yüzme, Basketbol, Futbol, Voleybol vb.)	
Park ve Rekreasyon Alanlarını Ziyaret (Piknik yapmak, Plaja Gitmek dahil)	
Alışverişe Gitmek (Günlük ev alışverişleri hariç)	
Dışarıda Yeme İçme (Restoran, Lokanta, Kafe, Bar vb. yerlere gitmek)	
Aile ve Arkadaş Ziyareti	
TV Seyretmek	
Kitap Okumak	
İnternette Gezinmek	
Bilgisayar Oyunları Oynamak	
Hobiler ile Uğraşmak (Fotoğraf, Resim, Enstrüman Çalmak, Koleksiyon Yapmak, Bahçe İşleri ile Uğraşmak vb.)	

Soru6.Geçtiğimiz 1 yılda tablodaki faaliyetleri hangi sıklıkta gerçekleştirmişsinizdir? Karşılıklarına X işareti koyunuz.

Faaliyetler	Hiç	Ayda 1 defadan daha az	Ayda 1 defa	15 günde 1 defa	Haftada 1 defa	Haftada 2 defa	Haftada 3	Her gün
Spor Yapmak								
Dışarıda Yemek Yemek, Birşeyler İçmek								
Eğlence Amaçlı Alışverişe Çıkmak (Günlük ev alışverişleri hariç)								
Sinema, Tiyatro,Müze, Konser, Opera, Spor Müsabakası gibi Sosyal Aktivitelerde Bulunma								
Park ve Açık Alanları Ziyaret Etmek(Piknik yapmak, Plaja Gitmek dahil)								

Soru7.Bu evde aşağıdaki aktiviteleri yapmak için ayda yaklaşık kaç TL. harcanmaktadır. Evde yaşayanların tamamını düşünerek cevap veriniz.

FAALİYETLER	TL
Spor Yapmak	
Dışarıda Yemek Yemek, Birşeyler İçmek	
Eğlence Amaçlı Alışverişe Çıkmak (Günlük ev alışverişleri hariç)	
Sinema, Tiyatro,Müze, Konser, Opera, Spor Müsabakası gibi Sosyal Aktivitelere Gitmek	

Soru 8. Bu faaliyetleri bir defa yaptığınızda yaklaşık kaç saat geçirmektesiniz?

FAALİYETLER	Saat
Spor Yapmak	
Parklar ve Yeşil Alanları Ziyaret	
Dışarıda Yemek Yemek, Bir şeyler İçmek	
Eğlence Amaçlı Alışverişe Çıkmak (Günlük ev alışverişleri hariç)	
Sinema, Tiyatro, Müze, Konser, Opera, Spor Müsabakası gibi Sosyal Aktivitelere Gitmek	

Soru 9. Şimdi size çeşitli faaliyetler için son 1 yılda en çok gittiğiniz ilk 2 mekan ile ilgili sorular soracağım. (ANKETÖR DİKKAT: GÖRÜŞMECİYE TABLOYU GÖSTERİNİZ, HER BİR AKTİVİTE İÇİN KUTUCUKLARI DOLDURUNUZ)

Aktiviteler	Gidilen mekanların adını yazınız (Kahve Dünyası, Burger King vb.).	Bu mekan, bu semtte mi yer alıyor? Evet ise X koyunuz.	Bu semtte değil ise, nerededir? Lütfen, adını yazınız.	Bu mekana en çok nasıl gidiyorsunuz? (X koyunuz)		
				Yaya	Özel Araç	Toplu Taşıt
Dışarıda Yemek Yemek, Birşeyler İçmek	1					
	2					
Alış Veriş Merkezleri (Lütfen günlük zorunlu alış-verişlerinizi hariç tutunuz)	1					
	2					
Sinema, Tiyatro, Müze, Konser, Opera, Spor Müsabakası gibi Sosyal Aktiviteler	1					
	2					
Spor Alanları	1					
	2					
Park ve Açık Alanlar (Piknik yapmak, Plaja Gitmek dahil)	1					
	2					

Soru 10. Şimdi size okuyacağım cümleleri sık sık gittiğiniz yeme-içme yerlerini düşünerek değerlendirmenizi rica ediyorum. Cümlelere hangi düzeyde katıldığınıza göre tablodaki kutucuklara X koyacağız. (ANKETÖR DİKKAT: GÖRÜŞMECİYE TABLOYU GÖSTERİNİZ)

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Bu mekanlara kısa sürede ulaşabilmekteyim.					
Yakınında ve çevresinde otopark bulmak bir sorundur.					
Orada bir şeyler yiyip içerken kendimi rahat ve konforlu hissedirim.					
Bu mekanların hijyen ve temizlik koşullarının iyi olduğunu düşünüyorum.					
Dışarıda yemek yediğim ve bir şeyler içtiğim mekanların atmosferi o kadar iyi ki tereddüt etmeden başkalarına da tavsiye edebilirim.					
Bu mekanlarda sunulan ürünler ve hizmetin kalitesi yüksektir.					
Menülerdeki fiyatlar pahalı olduğu için, bu mekanlara her canımız istediğinde gidemeyebiliyoruz.					
Bu mekanlarda ailem ya da arkadaşlarımla vakit geçirerek sosyal bağlarımın güçlendiğini hissediyorum.					

Soru 11. Şimdi ise evinizin yakın çevresinde (aynı mahalle ya da semtte) yer alan yeme-içme yerlerini düşünerek size en uygun kutucuğa X işareti koyacağız.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Bu çevrede bu tür mekanlar yeterli miktarda bulunmaktadır.					
Bu mekanların sayısı yeterli olduğu gibi, farklı damak tatlarına hitap eden alternatifleri de bu çevrede bulmak zor değildir.					
İstanbul'da bir çok kişinin bildiği, ünlü birkaç mekan bu çevrede yer almaktadır.					

Soru 12. Bu konuda ise İstanbul'un tamamını dâyanerek yeme-içme mekanlarını dağınık genel durumlarımla en iyi yansıtan kutucuklara X işareti koyacağız.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
İstanbul'da dışarıda bir şeyler yiyip içmek için yeterli sayıda mekan bulunmaktadır.					
Farklı damak tatlarına ve bütçelere hitap edecek kadar çeşitli mekanlar vardır.					
Bu mekanlara ulaşım kolaydır.					
Özel araç ile gidildiğinde park yeri bulmak sorun olmaktadır.					
İstanbul'daki kafe, restoran ve barlar, turistlerin ilgisini çeken ün salmış mekanlardır.					
Genel olarak İstanbul'daki mekanların ürün ve hizmet kalitesi yüksektir.					
Bu şehirde, herkesin bütçesine göre yiyip içebileceği mekanlar vardır.					
Bu mekanlar temizlik ve hijyen konusunda yetersizdir.					
Rahatlık ve konfor sunan mekanların sayısı çok fazla değildir.					
Bu mekanlar sayesinde toplumun her kesiminden insan birbirleriyle ilişki kurabilmektedir.					

Soru 13. Lütfen şimdi vereceğiniz yanıtları, az önce isimlerini yazdığımız alış-veriş merkezlerini düşünerek veriniz. Size en uygun kutucuğa X işareti koyacağım.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
AVM'lere evimden kısa sürede ve kolayca ulaşabiliyorum.					
Sık gittiğim AVM'ler kapanacak olsa, bana aynı deneyimi yaşatacak yeni alternatifler bulmakta zorlanmam.					
İstanbul'da otopark sorununu en az yaşadığımız yerlerden biri AVM'lerdir.					
Bu mekanların mimari ve estetik kalitesi o kadar yüksektir ki, yerli ve yabancı turistler ya da misafirlerimiz İstanbul'a geldiklerinde buraları da görmeyi isterler.					
Alışveriş merkezlerinde bir çok farklı ihtiyacımı aynı mekanda karşılayabiliyor olmanın konfor ve rahatlığını yaşıyorum.					
Temiz, hijyenik ve bakımlı olmaları tercih etmemde önemli bir etkidir.					
Belirli gün ve saatlerde aşırı kalabalık olması sebebiyle istediğim kadar vakit geçiremeyebiliyorum.					
Bu mekanlarda yüksek hizmet kalitesi sunulmaktadır.					
AVM'den eve döndükten sonra bütçemizi zorlayan harcamalarda bulunduğumu düşünüp pişmanlık duyduğum oluyor.					
Arkadaşlarım ve ailem ile AVM'ye gittiğimde sosyal ilişkilerim güçlenmektedir.					
Alışveriş merkezleri toplumun farklı kesimlerinden insanları tanımama, onları anlamama yardımcı olmaktadır.					

Soru 14. En sık gittiğiniz alış-veriş merkezinde yaklaşık kaç saat geçirirsiniz? SAAT

Soru 15. Sizi alış-veriş merkezlerini tercih etmeye iten sebepler nelerdir? Cümlelerin karşısındaki size uygun kutucukları işaretleyeceğiz.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Başka yerde olmayan mağazalar, dükkanlar var.					
Beklentilerimi en iyi karşılayan sinema salonları orada.					
Beklentilerimi en iyi karşılayan restoranlar orada.					
Çocuklarla gezmesi kolay bir yer					
Birçok farklı ihtiyacımı tek bir yerden karşılayabiliyorum. Çarşıda böyle bir imkan yok.					
Otopark yeri sorunu yaşamıyorum.					
Hava şartlarından etkilenmeden dolaşabiliyorum.					

İFADELER	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum
Sürekli indirimler oluyor. Dışarıya göre daha ucuz.					
En yakınımda gidebileceğim spor salonu orada.					
Ulaşımı daha kolay.					
Mekan kalitesi, alternatiflerine göre daha yüksek.					

Soru 16.Lütfen en sık gittiğiniz sinema, tiyatro, müze, konser, opera, spor müsabakası gibi sosyal aktiviteleri düşünerek aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı belirtiniz.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Oturduğum çevre bu tür sosyal aktivitelerin yeterli sayıda bulunduğu bir yerdir.					
Tercih ettiğim mekanlar kapasite evimin yakınında yeni alternatifler bulmakta zorluk çekmem.					
Evimden çıkıp bu tür mekanlara ulaşmam uzun vakit alıyor.					
Bu tür yerlere gittiğimde otopark yeri bulmakta güçlük çekiyorum.					
Gittiğim sosyal ve kültürel mekanların konfor düzeyi yüksektir.					
Bu mekanlar temiz ve bakımlıdır.					
Bu mekanların giriş ücretleri / bilet fiyatları her istediğimde gidebileceğim kadar uygundur.					
Bu mekanların mimarisi ve tasarımı "başkalarının da görmesini isteyebileceğim kadar" ilgi çekicidir.					
Ailem ve arkadaşlarım ile ilişkilerimin güçlenmesinde, bu mekanlarda geçirdiğimiz keyifli vakitlerin payı büyüktür.					
Bu mekanlarda sahnelenen gösterilerden çıktuktan sonra, ödediğim paranın karşılığını aldığımı hissedirim.					

Soru 17.Şimdi de semtinizde bulunan spor alanlarını düşünerek size en uygun kutucuğa X işareti koyacağız.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Yakın çevremizdeki spor alanlarının sayısı yeterlidir.					
Bu semtte çok farklı sporların yapılabileceği alanlar vardır.					
Spor alanlarına yaya olarak ulaşmak kolaydır.					
Bu alanlar temiz ve bakımlıdır.					
Spor alanlarında günün her saati güvenli bir biçimde spor yapılabilir.					
Bu semtte yer alan spor tesisleri, başka semtlerdeki insanların da spor yapmak için gelmek istedikleri kalitede mekanlardır.					
Bu alanların varlığı aile, arkadaş ve komşuluk ilişkilerimize olumlu katkı sağlamaktadır.					
Semtte yer alan spor alanları sayesinde gençler kötü alışkanlıklardan uzak durmaktadırlar.					
Engelliler dahil, toplumun her kesiminin zorlanmadan kullanabileceği mekanlardır.					
Spor yapmak için gittiğim bu mekanlarda soyunma kabinleri, duş, seyir tribünleri, çeşme gibi tamamlayıcı hizmet birimleri vardır.					

Soru 18.Şimdi ise İstanbul'un tamamını düşünerek spor alanları ile ilgili genel düşüncelerinizi en iyi yansıtan kutucuklara X işareti koyacağız.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
İstanbul'da farklı spor dallarının yapılabileceği yeterli miktarda tesis bulunmaktadır.					
Bu tesislere kısa sürede ulaşılabilir.					
Bu şehirde, dünya standartlarını yakalamış, üst düzey tesisler bulunmaktadır.					
Bu tesisler, engelliler dahil toplumun bütün kesimlerini kucaklayan, dışlamayan tesislerdir.					
İstanbuluların sosyalleşmesinde bu tesislerin payı büyüktür.					
Spor tesislerinin temiz ve düzenli bakımı yapılan yerler oldukları anlaşılmaktadır.					

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Yakın çevremizdeki parkların sayısı yeterlidir.					
Bu parklarda, yürüyüş, bisiklet, dinlenme, piknik, doğayı seyretme gibi çok farklı aktiviteleri bir arada yapmak mümkündür.					
Semtimize parklara yaya olarak ulaşmak kolaydır.					
Belediye tarafından düzenli olarak temizlenmekte ve bakımı yapılmaktadır.					
Bu semtte yer alan parklarda her zaman kendimi güvende hissederim.					
Yakın çevremizde yer alan parklar ve yeşil alanlar, misafirlerimiz geldiğinde görmek isteyebilecekleri kadar güzel ve ilgi çekicidir.					
Bu parklar sayesinde aile, arkadaş veya komşuluk bağlarımız güçlenmektedir.					
Engelliler, yaşlılar, hamileler ve çocuklar gibi farklı grupların rahatlıkla ve konforlu bir biçimde vakit geçirebileceği yerlerdir.					
Çocukların gelişimi ve gençlerin kötü alışkanlıklardan uzak durmasında yakın çevredeki parkların payı büyüktür.					
Yakın çevremizdeki parklarda yeterli miktarda gece aydınlatması, çöp kutusu, oturma yerleri, çocukların oynaması için alanlar, ve çeşmeler yer almaktadır.					

Soru 20. Parklar ve yeşil alanlarda vakit geçirirken yaptığımız ilk 3 aktiviteyi sıralayınız?

Yürüyüş /Koşu	Bisiklete Binmek	Dinlenmek / Çevreyi İzlemek	Arkadaşlarla Buluşmak	Piknik Yapmak	Çocukları Oynatmak	Evcil Hayvanımı Gezdirmek	Diğer Aktiviteler (Lütfen Yazın)

Soru 21. Şimdi ise İstanbul'daki parkları ve yeşil alanları düşünerek size en uygun kutucuğa X işareti koyunuz.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
İstanbul'da yürüyüş, bisiklet, dinlenme, piknik, doğayı seyretme gibi çok farklı aktiviteleri bir arada yapabilecek yeterli sayıda park bulunmaktadır.					
İstanbul'un çeşitli noktalarındaki parklar ve yeşil alanlara ulaşım kolaydır.					
Bu şehirde, misafirlerimizin de görmesini isteyeceğimiz kadar güzel parklar bulunmaktadır.					
Yaşlı, engelli ve hamileler dahil herkesin rahatlıkla vakit geçirebileceği parklar ve yeşil alanlar bulunmaktadır.					
Parklar ve yeşil alanlarda bir güvenlik zaafiyeti hissedilmektedir.					
Kentlinin farklı toplumsal tabakadan insanları tanması için bu tür parklar önemlidir.					
Bu parklar sayesinde aile, arkadaş veya komşuluk bağlarımız güçlenmektedir.					
İstanbul'daki parklar ve açık alanlar temizlik ve bakımlılıkları ile örnek teşkil etmektedirler.					

Soru 22. Bu kısımda yalnızca bu mekanları değil, yaşadığımız semtin bütününe gözünüzün önüne getirmenizi rica ediyorum. Şimdi okuyacağım ifadeler ne kadar katıldığınızı belirtiniz.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Estetik değeri yüksek, güzel mekanlar bulunmaktadır.					
Sokaklar, parklar vb. açık mekanlar temiz ve bakımlıdır.					
Binalar genelde bakımlıdır.					
Taşıtlar ve inşaatlar gibi etkenler nedeniyle gürültü sorunu bulunan bir semttir.					
Sokaklar ve caddelerde trafik sıkışıklığı yaşanmaktadır.					
Otopark yeri bulmakta güçlük çekilmektedir.					
Bu semtte suç olayları yaşanmaz. Güvenlidir.					
Çocukların oynaması için güvenli mekanlar bulunmaktadır.					

İFADELER	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum
Engellilerin yaşamlarını kolayca sürdürebileceği bir semttir.					
Bu semtten Taksim, Kadıköy, Beşiktaş gibi merkezi yerlere ulaşım kolaydır.					
Bu semtteki farklı mekanlara yaya olarak kolayca ulaşılabilir.					
Bu semtte bisiklet ile ulaşım güvenli ve rahattır.					
Elektrik ve su kesintileri sık yaşanmaktadır.					
Belediyenin çöp toplama hizmetinde aksamalar yaşanmaktadır.					
Yol ve kaldırımların bakımı düzenli olarak yapılmaktadır.					
Bu semtte kaliteli okullar bulunmaktadır.					
Bu semtte kaliteli sağlık tesisleri yer almaktadır.					

Soru 23. Şimdi ise İstanbul'un bütününe düşünerek aynı ifadeleri için kutucuklara X işareti koyacağız.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Estetik değeri yüksek, güzel mekanlar bulunmaktadır.					
Açık alanları temiz ve bakımlı bir kenttir.					
Binalar genelde bakımlıdır.					
Gürültü sorunu bulunan bir şehirdir.					
Hissedilir derecede hava kirliliği vardır.					
Sokaklar ve caddelerde trafik sıkışıklığı yaşanmaktadır.					
Çoğu zaman otopark bulmakta güçlük çekilmektedir.					
Genel olarak güvenli bir kenttir. Suç olaylarına çok rastlanmaz.					
Geceleri güvenle sokaklarda dolaşılabilir.					
Engelli dostu bir kenttir.					
İstanbul genelinde özel araç ile bir yerden bir yere ulaşım kolaydır.					
Kamusal ulaşım ile bir yerden başka bir yere rahatlıkla gidilebilir.					
İstanbul'da hayat pahalıdır.					
Ulaşım maliyetleri yüksektir.					
Konutla ilgili masraflar (kira, konut fiyatları, faturalar, vergiler vb.) bütçemizi zorlamaktadır.					

Soru 24. Mahallenizde ve İstanbul'da yer alan şimdi sayacağım mekanlardan memnuniyet düzeyinizi belirtiniz.

AKTİVİTELER	Hiç Memnun Değilim	Memnun Değilim	Kısmen Memnunum	Memnunum	Çok Memnunum
Semtimizdeki Spor Alanları / Tesislerinden					
İstanbul'daki Spor Alanları / Tesislerinden					
Semtimizdeki Yeme-İçme Mekanlarından					
İstanbul'daki Yeme-İçme Mekanlarından					
İstanbul'daki Alış-Veriş Mekanlarından (Günlük zorunlu alış-verişler değil, eğlence amaçlı keyfi harcamaların yapıldığı mekanlar kastedilmektedir.)					
İstanbul'daki Sosyo-Kültürel Alanlardan (Sinema, Tiyatro, Konser, Opera, Spor Müsabakası vb.)					
Semtimizdeki Park ve Yeşil Alanlardan					
İstanbul'daki Park ve Yeşil Alanlardan					

Soru 25: Daha önce yaşadığınız ya da benim bir süre yaşadığımız yerlerden boş zaman değerlendirme imkanlarını kıyaslayarak aşağıdaki ifadelerin karşısına X işareti koyunuz.

İFADELER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
En çok ve çeşitli boş zaman imkanı İstanbul'dadır.					
En kaliteli mekanlar İstanbul'da yer alıyor.					
İstanbul'da bu tür mekanlara ulaşım diğer kentlere kıyasla daha zor.					
En güvenli mekanlar İstanbul'da.					
İstanbul'daki mekanlar diğerlerine kıyasla daha temiz ve bakımlı.					
En uygun fiyatlı mekanlar burada bulunuyor.					
Burada, hiçbir ücret ödmeden vakit geçirebileceğim daha çok mekan var.					
Bana ve aileme hitap eden daha çok mekan var.					
İstanbul'da boş vakitler, diğer kentlere kıyasla daha çok alış-veriş merkezinde geçirilmektedir.					
Diğer kentlerde insanların evlerinin yakınında İstanbul'dakine kıyasla daha fazla boş zaman değerlendirme olanağı vardır.					

Soru 26: Aşağıdaki aktivitelerden hangilerinin mahallenizde daha fazla yer almasını isterdiniz? (1 – EN ÇOK istediğiniz, 5 – EN AZ istediğiniz olmak üzere 1'den 5'e doğru sıralayınız)

Aktiviteler	Sıralama
Sosyo Kültürel Alanlar (Sinema, Tiyatro, Konser, Opera, Spor Müsabakası)	
Spor Alanları (Yürüyüş, Bisiklet, Koşu, Yüzme, Basketbol, Futbol, Voleybol, Hobi Alanları vb.)	
Alış Veriş İmkanları (Günlük ev alışverişleri hariç)	
Dışarıda Yeme İçme İmkanları (Restoran, Lokanta, Kafe, Bar vb. yerlere gitmek)	
Parklar ve Yeşil Alanlar	

Soru 27: Lütfen, boş zamanlarınızda yapmak istediğiniz ancak çeşitli nedenler ile yeterince yapamadığınız şeyleri düşünün. İstediklerinizi yapamamanızda aşağıdaki faktörler ne ölçüde etkili olmaktadır? Kutucuklara X işareti koyunuz.

İFADELER	Etkisiz	Biraz Etkili	Kısmen Etkili	Etkili	Çok Etkili
İstedğim aktiviteleri yapabileceğim yeterince mekan bulunmamaktadır.					
Bu tür imkanlara ulaşım benim için bir problemdir.					
Boş zamanlarımı değerlendireceğim alanlarda park yeri bulmak bir sorundur.					
Boş zamanlarımı değerlendirebileceğim alternatifler konusunda yeterli bilgiye sahip değilim.					
Bu aktiviteleri birlikte yapabileceğim kimse yok.					
Çocuklar ile gitmeye uygun aktiviteler değil.					
Gerekli yeteneklere sahip değilim.					
Fiziksel olarak yeterli değilim.					
Sağlığım müsade etmiyor.					
Boş zamanlarda yapabileceğim ilgimi çeken bir şey yok.					
Boş zamanlarda yapmak istediğim faaliyetlerin ücretlerini/fiyatlarını maddi olarak karşılamak için bütçemiz yetersiz.					
Bu aktiviteleri yapacak vakti ayıramıyorum.					
Bu mekanlar çok kalabalık olduğu için vazgeçiyorum.					
Boş zamanlarımı değerlendirmek isteyebileceğim mekanlar çok bakımsızdır.					
Boş zamanlarımı değerlendirmek isteyebileceğim mekanlar, ayırdığım zamanın ve paranın karşılığını vermekten uzak olduğu için vazgeçiyorum.					

Soru 29. Yaşadığınız konuların hayattaki önemi beşten bir sıralama yapınız. (1 - EN ÖNEMLİ, 5 - EN ÖNEMLİ OLMAYANLAR, 8 - EN ÖNEMLİ OLMAYANLARIN SIKLARI GÖSTERİNİZ, 1 - EN ÖNEMLİ, 8 - EN ÖNEMLİ OLMAYANLARIN SIKLARI GÖSTERİNİZ.)

Aktiviteler	Sıralama
Arkadaşlar ve Sosyal İlişkiler	
Aile Yaşantınız	
İş-okul Hayatınız	
Hayat Standartlarınız	
Yaşadığınız Şehir	
Yaşadığınız Semt	
Boş Zamanlarınız	
Sağlık Koşullarınız	

Soru 29. Şimdi ise bu konulardaki memnuniyetinizi belirtiniz.

Aktiviteler	Hiç Memnun Değilim	Memnun Değilim	Kısmen Memnunum	Memnunum	Çok Memnunum
Arkadaşlar ve Sosyal İlişkiler					
Aile Yaşantınız					
İş-okul Hayatınız					
Hayat Standartlarınız					
Yaşadığınız Şehir					
Yaşadığınız Semt					
Boş Zamanlarınız					
Sağlık Koşullarınız					

Soru 30. Tüm bunlardan sonra yaşantınızdan genel memnuniyetinizi değerlendirdiğinizde 1-5 arası kaç puan verirsiniz?(1 - HIÇ MEMNUN DEĞİLİM, 5 - ÇOK MEMNUNUM)..... PUAN

Soru 31: Lütfen aşağıdaki konularda bilgiler veriniz.

Cinsiyetiniz	KADIN		ERKEK		
Yaşınız yaşında.				
Medeni durumunuz (X)	BEKAR	EVLİ	DUL	BOŞANMIŞ	DİĞER
Eğitim durumunuz (X)	OKUMAMIŞ	OKUR-YAZAR	İLKÖĞRETİM.	LİSE	LİSANS L.ÜSTÜ
Şu anki çalışma durumunuz nedir? (X)	ÇALIŞIYOR	EV HANIMI	ÖĞRENCİ	EMEKLİ	ÇALIŞMIYOR / İŞ ARIYOR
Hangi İşle meşgulsünüz?					
Çalıştığınız sektör (X)	KAMU		ÖZEL SEKTÖR		SERBEST MESLEK
Haftalık çalışma süresi / okulda geçirilen vakit (Saat)					
Kaç yıldır bu konuttasınız? yıl	Kaç Yıldır İstanbul'da yaşamaktasınız?	 yıl	
Bu konut sizin bugüne kadar yaşadığınız kaçınca konutunuz? konut				
Bundan önceki konutunuz neredeydi? İlgili kutuya işaretleyiniz. (X)	BU ÇEVRE	BU SEMT	BAŞKA SEMT (hangisi?)	İSTANBUL DIŞI (hangi şehir?)	
Bu konutta...	Ev Sahibiyim	Kiracıyım	Diğer		

Soru 32. Bu çevrede oturmayı tercih etmenizden aşağıdakilerden hangileri etkili olmuştur?

SEBEPLER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
İşe yakın oluşu					
Konut fiyatları / kiralar ucuz					
Akrabalara yakın					
Merkezi konum					
Çocuklar için iyi okullar					
Yakın çevrede parklar olması					
Alış-veriş merkezlerine yakınlık					
Sinema, tiyatro, müze gibi yerlere yakınlık					
Yakın çevrede spor yapacak çok sayıda yer olması					
Bir tercih değil, anne ve babamın evi					
Eşimin ya da arkadaşımın eviydi, yanına taşındım					
Site içinde olması,					
Deprem güvenliği					
Deniz kıyısına yakın olma isteği					

SEBEPLER	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum
Güvenli bir muhit olması					
Diğer					

Soru 33. Hanenizin toplam aylık geliri yaklaşık ne kadardır. Lütfen işaretleyiniz?

0-1000 TL	1001-2000 TL	2001-3000 TL	3001-4000 TL	4001-5000 TL	500 – 6000 TL	6001– 7000 TL	7001 TL'den fazla

Soru 34: Üyesi olduğunuz ve aktif biçimde çalıştığınız bir dernek, vakıf, sivil toplum kuruluşu vb. var mı?

Evet - pasif olarak destekliyorum	Evet – aktif katılım sağlıyorum	HAYIR
-----------------------------------	---------------------------------	-------

Evet ise Hangisi?

Soru 35: Lütfen bu konuda yaşayanlar ile ilgili bilgi veriniz.

NO	Aile Reisine Yakınlık	Cinsiyet		Yaşı
		Kadın	Erkek	
1	Aile Reisi			
2				
3				
4				
5				
6				
7				

**ANKET TAMAMLANMIŞTIR.
İLGİNİZ, DESTEĞİNİZ VE SABRİNİZ İÇİN ÇOK TEŞEKKÜRLER....**

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Tayfun Salihoğlu
Doğum Tarihi ve Yeri : 18.02.1983 / Kocaeli
E-posta : tsalihoglu@gtu.edu.tr

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2005, Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama
- **Yüksek lisans** : 2009, Gebze Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Yüksek Lisans Programı

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- 2005 yılından bu yana Gebze Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde çalışmaktadır.
- 2015 yılında “Beylikdüzü Belediyesi Yaşam Vadisi Köprü ve Bağlantıları Yarışması”nda Eş Değer Mansiyon Ödülü.

DOKTORA TEZİNDEN TÜRETİLEN YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

- Terzi, F., Dülger Türkoğlu, H., Bölen, F., Korca Baran, P. ve **Salihoğlu, T.** 2015 Residents’ Perception of Cultural Activities as Quality of Life in İstanbul, *Social Indicators Research*, 122 (1), 211-234.

DİĞER YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

Salihoğlu, T. ve Türkoğlu, H. 2016. İstanbul’daki Boş Zaman Değerlendirme Mekanlarının Dağılımı Üzerine Niceliksel Bir Değerlendirme, *Planlama Dergisi* (Yayınlanmak Üzere Kabul Almış Makale)

Salihoğlu, T. 2012. Kentsel Yaşam Kalitesi Araştırmaları. İçinde Ersoy, M. (Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Ninova Yayıncılık: 264-266.

Salihoğlu, T. 2012. Kentsel Yaşam Kalitesi ve Göstergeleri. İçinde Ersoy, M. (Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Ninova: 266-269.

Salihoğlu, T. 2012. Yaşanılabilirlik Ölçütleri. İçinde Ersoy, M. (Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Ninova Yayıncılık: 475-477.

Salihoğlu T., The Role of Leisure Activities on Quality of Urban Life: Case of Istanbul, The AESOP 2013 PhD Workshop, 10-13 Temmuz 2013, Belfast / K. İrlanda.

Salihoğlu, T. ve Türkoğlu, H. “Boş Zaman Aktivitelerindeki Değişimin Kentsel Yaşam Kalitesi Açısından Değerlendirilmesi”, Dünya Şehircilik Günü, 38. Kolokyumu, 6-8 Kasım 2014, İstanbul.

Yıldız, R., Şenlier, N. ve **Salihoğlu, T.** 2014. Evaluation of Liveability in Residential Environments in the Scope of Sustainable Urbanization. İçinde: Bayartan, M. (editör), *Urban and Urbanization*. Sofya: St. Kliment Ohridski University Press: 105-124.

Şenlier, N., Yıldız, R. ve **Salihoğlu, T.** “Farklı Konut Yerleşim Dokularında Yaşanılabilirlik”, 25. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi Bildiriler Kitabı I. Cilt, 35-43, 28-30 Mart 2013, Bursa.

Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı 3. Sempozyumu, Doktora Atölyesi, 6-7 Aralık 2012 (ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ortaklığı ile).

Salihoğlu, T., Salihoğlu, G. ve Albayrak, A.N. 2015. “Kentsel Çeperde Konut – İşyeri Yer Seçimi İlişkisi: Gebze’de Çalışıp İstanbul’da Yaşamak”, 15. Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi, 3-4 Aralık, Trabzon. (Sözlü Sunum)

Albayrak, A. N., **Salihoğlu, T.** ve Salihoğlu, G. 2015. “Nitelikli İşgücüne Yönelik Yaşam Alanları: Sanayinin Desantralizasyon Sürecinde Gebze Örneği”, 6. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu (KBAM) Bildiriler Kitabı: 195-210, 17-19 Eylül, İzmir.

Acar Özler, Ö., **Salihoğlu, T.** ve Salihoğlu, G. 2015. “Paracı Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının İzdüşümü: Kadıköy – Caddebostan”. I. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı II. Cilt: 352- 367. 16-17 Nisan, Eskişehir

Gezici, F.; **Salihoğlu, T.** ve Öztürk, G. 2010. “Endüstriyel Yerleşim Süreçleri Bağlamında Kentlerde Yapısal Dönüşümler: Gebze Örneği” VII. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı Cilt I: 189-200, 3-5 Kasım, Ankara,.

Gümüşay, M.Ü., **Salihoğlu, T.** ve Öztürk, G. 2007. “İmar Plan Verilerinin Coğrafî Bilgi sistemi Ortamında Özgün Arayüzlerle Sunumu, TMMOB Harita ve Kadastro

Mühendisleri Odası 11. Türkiye Harita ve Bilimsel Teknik Kurultayı Bildiri Özetleri Kitabı: 229-230, 2-6 Nisan. Ankara.

Şenlier, N. ve **Salihoğlu, T.**, 2010. "Endüstriyel Mekanda Teknolojiye Koşut Gelişim Süreçleri: Kocaeli Otomotiv Bölgesi", 13. Ulusal Bölge Bilim Kongresi Bildiriler Özetleri Kitabı: 49-50, 11-12 Mart, İstanbul.

Şenlier, N., **Salihoğlu, T.**, Yıldız, R.. 2011. A Comparative Investigation of Spatial Organization Industrial Location Interaction in Context of the Automotive Industry, *Gazi University Journal of Science*. 160; 24 (3), 637-646.

Acar Özler, Ö. , **Salihoğlu, T.** ve Salihoğlu, G. The Effects of New Urban Transformation Law on Upper-Class Housing Prices: The Case of Caddebostan, İstanbul. 2015. İçinde: Efe, R., Bizarri, C., Cürebal, İ., Nyusupova, G. (editörler), *Environment and Ecology at the Beginning of 21st Century*. Sofya: St. Kliment Ohridski University Press: 47-60.

Salihoğlu, T. 2012. Konut Alanlarında Yer Seçim Etmenleri. İçinde Ersoy, M. (Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Ninova: 289-291.

Salihoğlu, T. 2012. Ticari Etkinliklerin Yer Seçimi. İçinde Ersoy, M. (Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Ninova Yayıncılık: 437-439.

Salihoğlu, T. 2012. Lojistik Etkinliklerin Yer Seçimi. İçinde Ersoy, M. (Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Ninova Yayıncılık: 330-331.

Salihoğlu, T. 2012. Kamusal Hizmet Tesislerinin Yer Seçimi. İçinde Ersoy, M. (Editör), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Ninova: 174-175.

Endüstri Kümelerinde Değişim: Otomotiv Endüstrisi – Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Bilimsel Araştırma Projesi No: GYTE 2008-A-22 – 2008 - 2009. Proje Yürütücüsü: Prof. Dr. Nihal ŞENLİER., Yard. Araştırmacı: **Tayfun SALİHOĞLU**.

Kentsel Dönüşüm Kapsamında Konut Alanlarının Yaşanılabilirliği İçin Bir Araştırma: Tuzla-Şifa Mahallesi - Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Bilimsel Araştırma Projesi No: GYTE 2009-A-27 - 2009-2012, Proje Yürütücüsü: Prof. Dr. Nihal ŞENLİER, Yard. Araştırmacı: Reyhan YILDIZ, Yard. Araştırmacı: **Tayfun SALİHOĞLU**.

Kentsel Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesinde Boş Zaman Aktivitelerinin Rolü: İstanbul Örneği, 2013-devam ediyor. Proje Yürütücüsü: Prof. Dr. Handan DÜLGER TÜRKÖĞLU, Yard. Araştırmacı: **Tayfun SALİHOĞLU**.

